

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**İŞBİRLİĞİ DAVRANIŞININ GELİŞİMİYLE İLİŞKİLİ
SOSYAL PSİKOLOJİK FAKTÖRLER**

Doktora Tezi

**Hazırlayan
Tuğçe GÜNDÜZ KÖSEOĞLU**

**Danışman
Prof. Dr. Ünsal YETİM**

EYLÜL-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**İŞBİRLİĞİ DAVRANIŞININ GELİŞİMİYLE İLİŞKİLİ SOSYAL
PSİKOLOJİK FAKTÖRLER**

Doktora Tezi

**Hazırlayan
Tuğçe GÜNDÜZ KÖSEOĞLU
ORCID No: 0000-0001-6447-8466**

**Danışman
Prof. Dr. Ünsal YETİM
ORCID No: 0000-0002-6739-2251**

EYLÜL-2023, MERSİN

ÖZET

İŞBİRLİĞİ DAVRANIŞININ GELİŞİMİYLE İLİŞKİLİ SOSYAL PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

Bu çalışmada zihin algısı değişkenini ölçmeye yarayan akli melekeler ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasını yapmak amaçlanmıştır. Bu amaçla hem öğrenci örnekleme hem genel nüfusla yürütülen iki çalışma sonunda tutarlı olarak iç grup üyelerinin faillik bakımından ve dış grup üyesi olan Suriyeli göçmenlerin ise deneyimleyen özneler olmak bakımından daha üstün algılandığı gözlenmiştir. Akli melekeler ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasını yapmanın yanı sıra çalışmanın bir diğer temel amacı ise iç ve dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenleri saptamaktır. Sonuçlara göre iç grup üyesiyle kurulan işbirliklerini yaşam doyumu yordarken, dış grup üyesiyle kurulan işbirlikleri dış grup üyesine atfedilen akli melekeler ve deneyimlenen duygu değişkenleriyle yordanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akli Melekeler Ölçeği, Zihin Algısı, İnsandışlaştırma, İşbirliği, Gruplar Arası İlişkiler

Danışman: Prof. Dr. Ünsal YETİM, Psikoloji Anabilim Dalı, Toros Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

SOCIAL PSYCHOLOGICAL FACTORS RELATED TO THE DEVELOPMENT OF COOPERATIVE BEHAVIOR

In this study, it is aimed to conduct the Turkish validity and reliability study of the mental faculties scale, which is used to measure the mind perception variable. For this purpose, in two studies conducted with both student samples and the general population, it was observed that in-group members were perceived to be superior in terms of agency and Syrian immigrants, who were out-group members, were perceived as superior in terms of being experiencing subjects. In addition to conducting the Turkish validity and reliability study of the mental faculties scale, another main purpose of the study is to determine the variables that predict the cooperation established with the in-group and out-group members. According to the results, while life satisfaction predicts the cooperation established with the ingroup member, the cooperation established with the outgroup member is predicted by the mental faculties attributed to the outgroup member and the moral emotion variables.

Keywords: Scale of Mental Faculties, Perception of Mind, Dehumanization, Cooperation, Intergroup Relations

Advisor: Prof. Dr. Ünsal YETİM, Department of Psychology, Toros University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Doktora tezime olan bu çalışma benimle beraber birçok kişinin emeğini içeriyor. Prof Dr. Ünsal Yetim'e tez süreci boyunca beni sınırlandırmayıp fikirlerime ve akademik merakıma destek sunduğu için, tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Serap Akgün ve Prof. Dr. Ayşe Azman'a her yaşadığım güçlükte bana yeni yollar gösterdikleri için, savunma jürimde yer alan Doç. Dr. Habibe Tuğba Erol Korkmaz ve Doç. Dr. Gökhan Arslantürk'e fikirleriyle çalışmamı zenginleştirdikleri için, bu çalışmaya katkı sunan tüm katılımcılara duygu ve düşüncelerini cömertçe sundukları için, sevgili Ece Türker ve Özge Ünal'a verdikleri akademik destek ve dostlukları için, anne ve babama bana güven duydukları ve her zaman yanımda oldukları için, Talha'ya sadece bu süreçte değil hayatı karşılarken bana eşlik ettiği için, Canım Ferda'ya sadece varlığıyla bana umut aşıladığı için yürekten teşekkür ediyorum. Bu çalışma her biri sayesinde var olabildi.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR ve SİMGELER	x
GİRİŞ	1
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
2. GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR	4
2.1. İşbirliği alan yazınına bakış ve çalışmanın esasları	5
2.2. Sosyal Kimlik Kuramı	6
2.2.1. İç Grup Aidiyeti	7
2.3. İnsandışılaştırma	9
2.4. Zihin Algısı	13
2.5. Gruplar arası Kaygı	15
2.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi	18
2.7. Bilişsel Stil	21
2.7.1. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı	22
2.8. Yaşam Doyumu	24
2.9. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	26
3. ÖN ÇALIŞMA	27
3.1. Çalışmanın Amacı	27
3.2. Yöntem	27
3.2.1. Örneklem	27
3.2.2. Veri Toplama Araçları	27
3.2.2.1. Akli Melekeler Ölçeği	27
3.2.3. Bulgular	30
4. ÇALIŞMA 1	35
4.1. Çalışmanın Amacı	35
4.1.1. Hipotezler	35
4.2. Yöntem	35
4.2.1. Örneklem	36
4.2.2. Veri Toplama Araçları	36
4.2.2.1. Akli Melekeler Ölçeği	36
4.2.2.2. Alt insanlaştırma Ölçeği	38
4.2.2.3. İç grup özdeşimi Ölçeği	40
4.2.2.4. Gruplar arası Kaygı Ölçeği	40
4.2.2.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	42
4.2.2.6. Bilişsel Stil Ölçümleri	43
4.2.2.6.1. Ayırıcı Muhakeme Soruları	44
4.2.2.6.2. Bilişsel Yansıma Testi	45
4.2.2.6.3. Temel Oran Soruları	46
4.2.2.7. Yaşam Doyumu Ölçeği	46
4.2.2.8. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği	47
4.2.2.9. İşbirliği ölçümü	48
4.2.2.9.1. Kayıp Mektup Görevi	50
4.2.2.9.2. Kaynak Paylaştırma Görevi	50
4.3. Bulgular	52

	Sayfa
4.3.1. iç ve dış grup üyelerinin altinsanlaştırılma düzeyleri ve algılanan akli melekeleri bakımından karşılaştırılmasına ilişkin analizler	54
4.3.2. İç ve dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlerin analizi	55
4.3.3. İç ve dış üyeleriyle kurulan işbirliği düzeyi arasında anlamlı fark olup olmadığına ilişkin analizler	60
4.4. Tartışma	61
5. ÇALIŞMA 2	67
5.1. Çalışmanın Amacı	67
5.1.1. Hipotezler ve Araştırma Soruları	67
5.1.1.1. Araştırma Soruları	67
5.1.1.2. Hipotezler	68
5.2. Yöntem	68
5.2.1. Örneklem	68
5.2.2. Veri Toplama Araçları	68
5.2.2.1 Akli Melekeler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Özellikleri	69
5.2.2.2. Alt insanlaştırma Ölçeği	70
5.2.2.3. Ölçek bataryasında değiştirilen yordanan değişken ölçümü için kullanılan sorular	71
5.2.2.3.1. Duygu soruları	71
5.2.2.3.2. Yordanan değişken ölçümü için likert tipi puanlamaya dönüştürülen kapalı uçlu sorular	72
5.2.2.3.2.1. Kayıp mektup görevi	73
5.2.2.3.2.2. Kaynak paylaşırma görevi	73
5.3. Bulgular	75
5.3.1. Katılımcıların hedef olarak bir iç grup üyesini değerlendirdiği veri setine ilişkin analizler	78
5.3.1.1 İç grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlere ilişkin analizler	78
5.3.1.2. İç grup üyelerine gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli meleke atıflarına ilişkin analizler	79
5.3.1.3. İç grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenlere ilişkin analizler	81
5.3.2. Katılımcıların hedef olarak bir dış grup üyesini değerlendirdiği veri setine ilişkin analizler	83
5.3.2.1. Dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlere ilişkin analizler	83
5.3.2.2. Dış grup üyelerine gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli meleke atıflarına ilişkin analizler	85
5.3.2.3. Dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenlere ilişkin analizler	87
5.3.3. İç ve dış grup üyelerine yapılan değerlendirmelerin karşılaştırılmasına ilişkin analizler	89
5.4. Tartışma	92
SONUÇ ve ÖNERİLER	100
KAYNAKLAR	103
EKLER	120
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	152
ÖZGEÇMİŞ	153

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Akli Melekeler Ölçeği Orijinal Çalışma Faktör Yükleri Sonuçları	31
Tablo 3.2. Akli Melekeler Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	33
Tablo 4.1. Akli Melekeler Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	37
Tablo 4.2. Alt insanlaştırma Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları	39
Tablo 4.3. İç Grup Özdeşimi Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	40
Tablo 4.4. Gruplararası Kaygı Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	41
Tablo 4.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	43
Tablo 4.6. Bilişsel Stil POMP Puanları Betimsel İstatistik Tablosu	44
Tablo 4.7. Yaşam Doyumu Ölçeği Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	47
Tablo 4.8. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	48
Tablo 4.9. Kayıp Mektup Görevi Cevap Oranları	50
Tablo 4.10. Kaynak Paylaştırma Görevi Cevap Oranları	51
Tablo 4.11. Alınan Ölçümlerin Ortalama ve Satandart Sapma Değerleri (Çalışma 1)	52
Tablo 4.12. Alınan Ölçümlerin Korelasyon Matrisi (Çalışma 1)	54
Tablo 4.13. iç ve dış grup üyelerinin altinsanlaştırılma düzeyleri ve algılanan akli melekeleri bakımından karşılaştırılmasına ilişkin analizler	55
Tablo 4.14. İç ve Dış Grup Ölçek Bataryası İçin Değişkenlerin Korelasyon Matrisi (Çalışma 1)	58
Tablo 4.15. İç ve Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları (Çalışma 1)	59
Tablo 4.16. İç ve Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları (Çalışma 1)	60
Tablo 4.17. İç ve Dış Üyeleriyle Kurulan İşbirliği Düzeyi Arasında Anlamlı Fark Olup Olmadığına İlişkin Ki Kare Testi Sonuçları	61
Tablo 5.1. Akli Melekeler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	71
Tablo 5.2. Alt insanlaştırma Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları	72
Tablo 5.3. Duygu Soruları Faktör Analizi Sonuçları	73
Tablo 5.4. Kayıp Mektup Görevindeki Cevapların Betimsel Özellikleri	74
Tablo 5.5. Kaynak Paylaştırma Görevi Cevaplarının Betimsel Özellikleri (Soru 1)	75
Tablo 5.6. Kaynak Paylaştırma Görevi Cevaplarının Betimsel Özellikleri (Soru 4)	75
Tablo 5.7. Alınan Ölçümlerin Ortalama ve Satandart Sapma Değerleri (Çalışma 2)	76
Tablo 5.8. Alınan Ölçümlerin Korelasyon Matrisi (Çalışma 2)	77
Tablo 5.9. İç ve Dış Grup Ölçek Bataryası İçin Değişkenlerin Korelasyon Matrisi (Çalışma 2)	78
Tablo 5.10. İç Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik- Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	79
Tablo 5.11. İç Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	80
Tablo 5.12. İç Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumsuz Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	81
Tablo 5.13. İç Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumlu Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	82
Tablo 5.14. İç Grup Üyeleriyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	83

	Sayfa
Tablo 5.15. Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları (Çalışma 2)	84
Tablo 5.16. Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları (Çalışma 2)	85
Tablo 5.17. Dış Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumsuz Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	87
Tablo 5.18. Dış Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumlu Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	88
Tablo 5.19. Dış Grup Üyeleriyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	89
Tablo 5.20. İç ve Dış Üyeleri İçin Yapılan Değerlendirmeler Arasında Anlamlı Fark Olup Olmadığına İlişkin T Testi Sonuçları	92

GİRİŞ

İşbirliği kelime anlamı olarak “amaç ve çıkarları bir olanların çalışma ortaklığı” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2022). Buna karşılık bir kavram olarak işbirliği, en geniş biçimde başka birine fayda sağlayan ya da aynı anda her paydaş için yararlı olan her türlü davranışı işaret etmektedir (Melis ve Semmann, 2010). Bu tanımlama ile işbirliği, ilgili alan yazınında başka birine faydalı olma niyeti taşıyan davranışları işaret eden, olumlu sosyal davranış ve organizmanın kendi için belirli bir bedeli olduğu halde diğerinin refahı için sergilediği davranışları ifade eden diğerkâmlık/özgecilik kavramlarını da içine alan şemsiye bir kavram işlevi görmektedir (Sachs vd. 2004). Bu çalışma boyunca da paylaşılan tüm olumlu sosyal davranış ve diğerkâmlık araştırmaları bir üst kavram olarak işbirliğine atıfta bulunmaktadır.

İşbirliği insan türüne özgü bir davranış olarak tanımlanamasa da; insanların işbirliği, diğerkâmlık/özgecilik gibi özellikleri bakımından diğer türlerinkinden belirgin şekilde ayrılmaktadır (Tomasello, 2016;2018). On sekiz aylık insan yavruları ve üç yaşındaki şempanzelerin denek olduğu bir çalışmada, insan yavrularının tasarlanan dört diğerkâmlık/özgeci deneysel görevin her birinde deneyciye yardımcı olduğu, ancak şempanze yavrularının bu görevlerin yalnızca birinde yardım etme davranışında bulunduğu bildirilmiştir (Warneken ve Tomasello, 2006). Deneycinin düşürdüğü ve ulaşamadığı nesneleri ona uzatmak, deneycinin kitapları koyabilmesi için dolap kapaklarını açmak ve yine deneycinin dizirken başarısız olduğu kitapları destenin üstüne yerleştirmek gibi diğerkâmlık görevlerin tasarlandığı bu çalışmanın dikkat çeken en önemli sonuçlarından biri, çocukların henüz tanıştıkları bir deneyciye karşılıksız olarak yardım ettikleri halde; şempanze yavrularının kendi bakıcılarıyla gerçekleştirdikleri görevlerde dahi aynı performansı sergilememeleridir. Bu bakımdan bir tür olarak insanlar, bağlam ayırt etmeksizin ortak dikkat geliştirdiği bir başka üye ile kendiliğinden işbirliği kurma duyarlılığı geliştirmiş gibi görünmektedir.

İnsanın işbirliği kurmaya ilişkin bu yatkınlığı diğer türler arasındaki hayatta kalma başarısının da en önemli sebebi olarak gösterilmektedir (Harari, 2014). Elbette hayvanlar da çeşitli işbirlikleri kurmaktadır ancak şimdiye dek birçok hayvan türünün oldukça özgül bağlamlarda –örneğin yalnızca yiyecek bulmak için-, koşula dayalı olarak –ortak kazancın kesin olması gibi- ve yine işbirliği kuracakları ortaklar bakımından oldukça seçici –çoğunluk yalnızca kendi türlerinin üyeleri- biçimde işbirliklerine girdikleri görülmüştür (Robinson ve Barker, 2017). Öte taraftan insan yavrularıyla yürütülen işbirliği çalışmaları henüz on dört aylık olan çocukların dahi bağlama gömük, yani içinde bulunulan sosyal duruma uygun ve ona özgü, kendiliğinden yani talep edilmeksizin yardım etme duyarlılığına sahip olduğunu göstermiştir (Warneken ve Tomasello, 2007).

Yukarıda bahsettiğimiz üzere yardım etmek ve işbirliği kurmak insanlarda erken gelişim dönemlerinden itibaren gözlenmektedir. Ancak kendiliğinden gelişen ve özgünlüğü bakımından ele alındığında, insanın türe özgü özelliklerinden biri olarak değerlendirilebilecek, olumlu sosyal davranışlar ve diğerkâmlık her koşul altında aynı biçimde cereyan etmemektedir. Başka deyişle, insanlar her koşulda herkesle işbirliği kurmamakta ve yahut herkese yardım etmemektedirler. Özellikle kimlerle

işbirliği kurulacağı ve kime yardım edileceği, insanların gelişmiş sosyal ilişkilerinin sonucu olarak birden çok değişkene göre şekillenmektedir. Örneğin, 3 yaşındaki çocuklarla yapılmış bir çalışma, çocukların yardım etme davranışlarının ahlaki kriterlere göre değiştiğini göstermiştir (Vaish vd. 2010). Çalışmaya göre, çocuklar başka birine zarar vermemiş olsa dahi zarar verme niyeti taşıyan yetişkinlere, anlamlı olarak daha az yardım ederken, zarar verme niyeti taşımasa dahi yanlılıkla zararda bulunmuş yetişkinle işbirliklerini sürdürmüşlerdir.

Kaynak paylaşımının yaşla olan değişiminin incelendiği başka bir çalışmada, çocukların eşit kaynak paylaşımını yeğlediklerini, ancak sekiz yaşından sonra meşru paylaşım koşulları ve idiosantirik istekler arasındaki farkı kavrayabildiklerini göstermiştir (Schmidt vd. 2016). Çalışmaya göre üç, beş ve sekiz yaşındaki çocuklar arasında; eşit dağıtım için en ısrarlı grubun üç yaş çocukları olduğu, üç ve beş yaşları arasında ise emeğe, ihtiyaca, daha önceden kararlaştırılmış kurallara ya da egosantrik talebe (ben daha çok istiyorum) göre yapılan paylaşımın kabul edildiği, buna karşılık ancak sekiz yaşındaki çocukların meşru paylaşım ölçütleri ve idiosantirik olan arasındaki farkı kavrayabildiği görülmüştür. Çocukların üç-dört, beş-altı ve yedi-sekiz yaşlarında olmak üzere üç yaş grubuna ayrıldığı bir başka çalışmada da eşitlikçi paylaşım normunun yaş büyüdükçe edinildiği sonucuna varılmıştır (Fehr vd. 2008). Yine Schmidt vd. (2012), yürüttükleri başka bir araştırma çocukların bir oyun içindeyken oyunun kurallarının ihlal edilmesini, kuralı ihlal eden üyenin grup aidiyetine bakmaksızın protesto ettiklerini ancak yalnızca iç grup üyelerini normatif olarak uyardıklarını göstermiştir. Sosyal bir bütün olarak değerlendirildiğinde onu düzenleyen tüm yapılara iştirak etmek, kurallarını öğrenmek ve öğretmek de olumlu sosyal davranış olarak değerlendirilmektedir.

Neredeyse doğdukları andan itibaren işbirliği kurmaya ilişkin kuvvetli bir motivasyon taşıyan tür üyelerinin, yedi-sekiz yaşa tekabül eden okul çağında seçici işbirlikleri kurmaya başlamaları, bu motivasyonun gelişimi bakımından dikkat çekicidir. Yukarıda paylaşıldığı üzere yapılan araştırmalar, bireysel kimliğin yanı sıra sosyal grupların ve gruba ait kimliğin bir kez öğrenildikten sonra olumlu sosyal davranış ve diğerkâmlık gibi evrimsel motivasyonların da bu yeni edinilen bilgi ile normatif bir takım etkilere maruz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla insanlarda işbirliğinin bir çok farklı örüntü şeklinde cereyan ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Söz konusu bu karmaşık yapının, insanlardaki sosyal ağların çeşitliliği ve sosyal mesaj taşıyan bilginin dil yoluyla aktarılmasıyla ilgili bir biçimde evrimleştiği düşünülmektedir.

İnsanlar dili, iletişim yani sosyal mesaj içeren bir bilginin değiş tokuşu için kullanmaktadırlar. Bu yolla başka birçok bilgi gibi hukuki ve ahlaki kurallar, gelenekler türün tüm üyelerine iletilmektedir. Yani türün her bir üyesi her hangi bir davranışı sergilemesi ve sonuçlarıyla karşılaşması ve yahut da bir üyeyi gözlemlemesi gerekmezken dil yoluyla, birçok bilginin sahibi olmaktadır. Nitekim tam olarak bu yüzden, yani deneyimlemeden edinilmiş bilginin bir sonucu olarak itibar insanlar için oldukça önemli bir sosyal gösterge niteliği taşımaktadır. Nihayetinde itibar türün her bir üyesine başka bir üyeye doğrudan iletişime gerek olmaksızın o üyenin geçmiş yaşantıları hakkında, yani geçmiş işbirliklerinde nasıl bir ortak olduğuna ilişkin değerli bir sosyal mesaj taşımaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak tür

üyeleri için işbirliği kurmanın koşulları dil aracılığıyla iletilmekte ve özellikle işbirliği kurulacak ortakların seçilmesi bakımından bir eleme sistemi oluşturulmaktadır. Engelman vd (2013) yürüttüğü bir çalışmada çocuklardan onlara verilen renkli yapışkan kağıtları paylaşmalarını istendiğinde, beş yaşındaki çocukların bu paylaşımı yaparken kendilerini izleyen kişinin iç grup ya da dış grup üyesi olmasına göre farklı bir paylaşımda bulunduğu gözlenmiş ve bu durum iç grup üyelerinin karşısında itibarlarını korumayı daha çok önemsedikleri biçiminde yorumlanmıştır. Başka deyişle, çocukların iç grup ya da dış grup üyelerinin gözündeki itibara verdikleri önem, onların paylaşma davranışlarını etkilemiştir. Bu durum grup dinamiklerinin henüz erken gelişim dönemlerinde işbirliği davranışına etki ettiğinin kanıtı gibi görünmektedir.

Başta paylaşmış olduğumuz genel işbirliği tanımı analitik olarak incelendiğinde konu ile ilgili alan yazındaki çalışmaların temel araştırma soruları da ortaya çıkmaktadır. İşbirliği çalışmaları en genel olarak hangi koşullar altında kimler tarafından işbirliği kurulduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Alan yazında erken çocukluk döneminde türün her üyesiyle görülen karşılıksız işbirliğine girme motivasyonunun yaş büyüdükçe karşılıklılık ve tanışıklık gibi normlara dayalı olarak şekillendiği görülmüştür.

Norm başka deyişle kültür, işbirliği ile ilişkili bağlamsal faktörlerden biri gibi görünmektedir. Butler ve Fehr (2018) kültürel benlik ve işbirliği ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında Amerika'da birinci ve ikinci kuşak göçmen Çinli kişilerin, hem Çinli (kolektivist) hem Amerikan (bireyci) benliklerini kişilere hatırlatmış (priming) ve işbirliği ölçümü almışlardır. Şaşırtıcı bir şekilde katılımcıların Amerikan benliklerine ilişkin hatırlatma aldıklarında daha işbirlikçi oldukları gözlenmiştir. Yine işbirliği ve norm ilişkisinin araştırıldığı bir başka çalışmada, deney ortamında birlikte bir yapboz yapma görevi verilerek oluşturulan işbirlikçi ve bağımsız üretme normunun kişilerin grup üyeleriyle gelecekte kurdukları işbirliklerini etkilediği görülmüştür (Pan ve Houser, 2013). İşbirlikçi üretim yapan kişilerin bağımsız üretim yapan kişilere oranla sonraki işbirliği fırsatlarında grup üyelerine daha fazla güvendiği paylaşılmıştır.

Öte taraftan gruplar arasındaki işbirliğini etkileyen faktörler arasında en önemlilerinden biri grup dinamikleridir. Alinyazında her ne kadar gruplar arasında işbirliği kurulduğu paylaşılmışsa da işbirliğinin niteliği ve yapısı grupların ilişkilerine göre biçimlenmektedir. Örneğin Hristiyan ve Müslüman örnekleme çalışılan bir çalışmada deneklerin bir iç grup üyesine yardım etme niyeti üzerinde bir dış grup üyesine yardım etme niyetine kıyasla empatinin anlamlı olarak daha fazla etkisi olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle empatinin aracı etkisi bir iç grup üyesine yardım ederken anlamlı olarak daha yüksektir. Yine bir meta analiz çalışmasında yardım etme davranışının daha maliyetli olduğu koşullarda siyahlara beyazlara olduğundan daha az yardım edildiği paylaşılmıştır (Saucier vd. 2005). Bir başka çalışmada ise etnik farklılıkların işbirliği ile olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Kayıp mektup paradigması kullanılarak Berlin'de yürütülen çalışmada Hristiyan ve Alman nüfusun yoğun olduğu bölgelerde Türk ve Müslüman cemaatlerin ve yine Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgelerde Hristiyan ve Alman cemaatlerinin kaybolan mektuplarının postaya geri verilmediği

görülmüştür. Gruplar kendi gruplarına ait mektupları yanlış adreslere gelmeleri durumunda anlamlı olarak daha fazla postaya geri vermektedirler (Koopman ve Veit, 2014).

Görüldüğü üzere işbirliği davranışı gruplar arası ilişkilerle yakından alakalı bir mekanizmayla sosyal faktörlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu durumun temel sebeplerinden biri işbirliği kurmanın doğası gereği sosyal bir etkinlik olmasıdır. Diğer sebep ise işbirliği kurmak için; ortak dikkat geliştirmek, amaç belirlemek ve bu amaca uygun bir plan işletebilmek gibi bir takım üst düzey bilişsel ve davranışsal yeteneklerin gerekli olmasıdır (Warneken ve Tomasello, 2007). Bu durum işbirliği kurma davranışlarının kişilerin bireysel özellikleriyle (trait) de ilişkili olmasına neden olmaktadır. Nitekim gruplar arası dinamiklerle ilişkili olduğunu gördüğümüz işbirliğinin gruplar arası ilişkilerin yanı sıra, bireysel özelliklerle alakalı olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin diktatörlük oyunu aracılığıyla diğerkam davranışların ölçümlendiği bir çalışmada; kişisel özellikler olarak dürüstlük ve tevazunun diğerkam davranışları yordadığı rapor edilmiştir (Hilbig vd., 2015). Yine başka bir çalışmada dürüstlük ve tevazunun yanı sıra olumlu sosyal davranışı bir değer olarak benimsemenin dış grup üyelerine işbirliğine girme ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Thielmann ve Böhm, 2016). Benzer şekilde yapılan bir gözden geçirme çalışmasında ise, bir kişilik özelliği olarak uyumluluğun, işbirlikçi davranış ve tutumlarla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Zhao ve Smillie, 2015). Ayrıca bir kişilik özelliği olarak işbirlikçi olmanın ayrımcılıkla olumsuz yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Ghafur ve Tate, 2021).

Alan yazında görüldüğü üzere işbirliği kavramı aynı anda psikoloji, ekonomi, sosyoloji ve antropoloji gibi bir çok farklı sosyal bilim alanının çalışma konusu haline gelmiştir. Nitekim, işbirliğinin insan türünün gelişimsel bir özelliği olarak araştırıldığı ya da insanların iktisadi davranışlarını açıklamayı hedefleyen çalışmalara konu olduğu çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı ise gruplar arası bağlamda işbirliğini, kişilerin bilişsel ve duygusal özelliklerine atıfta bulunan sosyal psikolojik değişkenler ile açıklamaktır. Bu çaba en kısa şekilde gruplar arası işbirliğini haritalandırmak şeklinde açıklanabilir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanların işbirliği geliştirmek için en yaygın olarak kullandıkları strateji evrimin akraba seçimi ilkesiyle de tutarlı olarak her daim iç grup üyeliğine referansta bulunuyor gibi görünmektedir. Aynı zamanda söz konusu stratejilerin, itibar gibi gelişmiş sosyal belirleyicilerinin olması işbirliği çalışırken sosyal psikolojik kavramların işe koşulabileceğini düşündürmektedir. Öte taraftan zihinsel özellikler olarak biliş ve duygular, insanların karar verme süreçlerinde dolayısıyla da tutum ve davranışlarında etkili olmaktadır. Buradan yola çıkarak bu çalışmada sosyal kimlik kuramı çerçevesinde; bilişsel ve duygusal içeriği bulunan bireysel özelliklerin gruplar arası bağlamlardaki işbirliğini yordayıp yordamadığı sınanacaktır. İç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, bilişsel kapalılık ihtiyacı, yaşam doyumu, alt insanlaştırma ve zihin algısına, bilişsel; gruplar arası kaygıya ise duygusal değişkenler olarak çalışmada yer verilmiştir. Böylelikle gruplar arası bağlamda işbirliğini yordayan bireysel değişkenler olarak bilişsel ve duygusal özelliklerin haritasını çıkarmak amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışmanın yordanan değişkeni olan işbirliği, bu çalışmada, insanı diğer türlerden ayıran bir özellik ve diğerinin faydasına olan her türlü davranışı işaret eden şemsiye bir kavram olarak gruplar arası ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Yordayıcı sosyal psikolojik faktörler ve işbirliği arasındaki ilişki, her bir kavramın paylaşıldığı bölümde detaylıca açıklanmaktadır.

2. GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

2.1. İşbirliği alan yazınına bakış ve çalışmanın esasları

Yalnızca insanlar değil doğadaki birçok tür kendi mensup olduğu gruptan farklı gruplarla işbirliği kurmaktadır. Doğada gözlenen gruplar arası işbirliklerinin grup üyelerine korunma ve kaynak paylaşımı olarak iki farklı şekilde fayda sağladığı görülmektedir (Robinson ve Parker, 2017). Bu bakımdan doğadaki gruplar arası işbirliğinin işlevsellik esasına dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öte taraftan insanlarda, gruplararası işbirliğine ilişkin alanyazın hala sınırlı düzeydedir. Bu bakımdan işbirliğinin gruplar arasında hangi koşullar altında gerçekleştiğini ortaya koymak, bir tür olarak insanların toplumsal varoluşunu anlamaya yardımcı olacaktır.

Elbette gruplar arasında kurulan işbirlikleri türlerin özelliklerine göre farklılaşır. Örneğin insanlar gibi karmaşık sosyal ilişkilere sahip türlerde gruplar arası işbirliğinin anlaşılması için farklı hipotezler üretilmiştir. Alandaki çalışmalar stratejik ve motivasyonel olmak üzere iki hipotezi sınamaktadır. Gruplar arasında stratejik işbirliklerinin kurulduğunu iddia edenler insanları sağlayacakları faydayı maksimize eden sosyal varlıklar olarak betimlemektedirler. Gruplar arasındaki stratejik işbirliği adından da anlaşılabilir olduğu üzere araçsal bir işlev üstlenmektedir. Buna göre bir dış gruba yardım etmenin iç gruba doğrudan ya da dolaylı olarak faydası dokunur. Stratejik işbirliklerinin faydaları Leeuwen ve Tauber (2010) tarafından güç ve otonomluk, grubun anlamı ve mevcudiyeti, son olarak izlenim yönetimi olmak üzere üç ana başlıkla açıklanmıştır. Güç ve otonomluk başka gruplara yardım ederek onlar üzerinde etkiye sahip olma ve onlardan gelen yardıma ihtiyaç duymayarak otonomluğunu ispatlamayı işaret ederken, grubun anlamı ve mevcudiyeti herhangi bir şekilde tehdit altında olan gruba yardım sağlanmış olmasının aslında grup üyelerinde gruba ihtiyaç duyulduğu duygusunu uyandırdığı iddiasına ilişkindir. İzlenim yönetimi ise adından da anlaşıldığı üzere grubun cömertliğine ve yardım edebilme kapasitesine vurgu yaparak grubu hem sıcak hem de yeterli göstermeyi ve böylelikle grubun izlenimine katkı sunmayı ifade etmektedir.

Gruplar arası işbirliklerini motivasyonel olarak açıklayanlar ise sosyal kimlik teorisine atıf yapmaktadırlar. Buna göre insanlar -sosyal kimlik kuramının temel sayıltıları tutarlı olarak- iç grup üyeleriyle olan ortaklıklarına dayanarak kendi çıkarlarının ortak olduklarına inanır dolayısıyla işbirliği kurmaya da daha istekli olur ve kendi gruplarını kayırırlar (Simpson, 2006). Bu iddiaya karşılık yeniden formüle edilen başka bir motivasyonel bakış açısına göre ise insanlar kendi gruplarını kayırırlar çünkü iç grup üyelerinin de bunun karşılığında kendilerini kayıracaklarına ilişkin bir beklentiye sahiptirler (Yamagishi ve Kiyonari, 2000).

2.2. Sosyal Kimlik Kuramı

İnsanlar yaşamları boyunca birden çok gruba dâhil olurlar. Irk, milliyet, cinsiyet, soy-sülale, meslek, taraftar grupları, hobi kulüpleri bu gruplar arasında sayılabilir. Söz konusu gruplar insan ilişkilerinin gruplar arası bağlamını oluştururlar. Futbol maçlarını izlemeye giden taraftar grupları arasındaki ilişkiler, kamusal mitingler sırasında politik ideolojilerin sempatanları arasında yaşanan anlaşmazlıklar ya da doğal afetlerde organize olan milletler arası arama kurtarma ekipleri gruplar arası

etkileşimlere örnek gösterilebilir. Her ne kadar farklı örnekleri bulunuyor olsa da gruplar arası ilişkiler alan yazınında, Sherif vd. (1961) hırsızlar mağarası çalışmalarından itibaren gruplar arası çatışma yaygın çalışma konularından biri olmuştur.

Sherif vd. (1961) hırsızlar mağarası çalışmaları kıt kaynaklar söz konusu olduğunda yarışmanın norm haline geldiğini ve gruplar arası çatışmanın kaçınılmaz olduğunu göstermesi bakımından alan yazında öncü bir yere sahiptir. Öte taraftan minimal grup paradigması çalışmaları gerçek kaynaklar söz konusu olmadığında dahi kişilerin kendi gruplarından yana yanlılıkta bulunduğunu göstermiştir (Tajfel, 1970; Tajfel vd, 1971). Örneğin kişiler paylaşımda bulunurken kendi grup üyeleriyle dış grup üyelerine kıyasla daha fazla pay vermişler ya da kendi grup üyelerini olumlu sıfatlarla betimlerken dış grup üyelerine daha olumsuz sıfatları uygun görmüşlerdir. Erken dönem çalışmaların bir sonucu olarak kişilerin gruplar arası bağlamdaki deneyimleri Sosyal kimlik kuramı adıyla kuramsallaştırılmıştır.

Sosyal kimlik kuramı, kişilerin bu sosyal aidiyetlerinin benlik değerlendirmelerindeki yerini işaret eder. Bu bakımdan kuram gruplar arası ilişkiler alanyazınına, kişilerin bireysel deneyimleriyle ilgili derinlik kazandırmaktadır. Kurama göre kişiler, sosyal karşılaştırmalar aracılığıyla olabildiğince olumlu bir sosyal kimlik değerlendirmesinde bulunarak benlik saygılarını beslemektedirler (Brown, 2000).

Gruplar arası ilişkiler alanyazınında temas, kaynak paylaşımı, çatışma gibi bir çok konuda olduğu şekilde işbirliği konusunda da sosyal kimlik kuramı başvurulan temel kuramlardan biridir. Örneğin yapılan bir meta analiz çalışmasında, işbirliği konusunda yapılan gruplar arası ayrımcılığın iç grup kayırmacılığına dayandığı sonucunda varmıştır (Balliet vd., 2014). Bununla beraber, kuramsal olarak işbirliğinin iç grup üyeleriyle daha fazla kurulduğu varsayılmasına karşın alan yazında işbirliğinin iç grup üyeleriyle dış grup üyelerinden daha fazla kurulduğunu gösteren yeterli kanıt bulunmamaktadır (Balliet vd., 2014). Buna karşılık, bu çalışmada sosyal kimlik kuramının gruplar arası bağlamda işbirliğiyle yakından ilişkili temel varsayımlarından biri sınanacaktır. Buna göre katılımcıların iç grup üyeleriyle dış grup üyelerinden daha fazla işbirliğine gireceklerine ilişkin hipotezler test edilecektir.

Sosyal kimlik, gruplar arası ilişkiler çalışmalarında daha çok iç grup aidiyeti ya da grupla özdeşim adıyla karşımıza çıkmaktadır. İç grup aidiyeti ya da grupla özdeşim düzeyi bir kişinin kendini bir gruba ne kadar ait algıladığını ifade eder. Kişiler kendilerini bir gruba ait hissettikçe yani grupla özdeşimleri arttıkça, kendilerini grubun tipik bir üyesi olarak görür, grup üyesi olan ve olmayanlar arasında farklılıklar algılar, iç grup üyelerine ilişkin olumlu duygular taşır ve grup aidiyetini benliklerini değerlendirirken merkezi bir önem atfederler (Leach vd., 2008).

2.1.1. İç grup aidiyeti

İç grup aidiyeti derecesi, gruplar arası ilişkiler çalışmalarının başlangıcından itibaren hem bilişsel hem de davranışsal değişikliklere yol açması bakımından oldukça açıklayıcı bir değişken olmuştur. Örneğin kişilerin bir gruba aidiyetleri arttıkça, grubun inanç ve değerlerini içselleştirdikleri

ve diğer grup üyeleriyle bu değerler üzerine bir konsesusa varıldığına ilişkin beklenti oluşturdıkları bildirilmiştir (Haslam ve Reicher, 2012). Ayrıca gruba aidiyeti yüksek kişilerin, özdeşimi yüksek diğer grup üyeleriyle daha fazla işbirliğine girdiği, yardımlaştığı, bu kişileri daha saygıdeğer ve güvenilir bulduklarını gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Levine vd., 2005; Renger ve Simon, 2011; Tyler ve Blader, 2000). Yine grup aidiyeti arttıkça kişilerin kendilerini iç grup üyeleriyle beraber daha güvende hissettikleri raporlanmıştır (Novelli vd., 2010; Novelli vd., 2013). Öte taraftan iç grup özdeşiminin artmasıyla dış gruplara karşı geliştirilen önyargı ve ayrımcılığın da arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Brewer, 1999).

Tüm bunlara ek olarak iç grup özdeşimi hem gerçek ama hem de suni grup aidiyetlerinde işbirliği kurmak bakımından anlamlı açıklama gücüne sahip bir değişken olarak alan yazına geçmiştir. Kültürel özellikler ve işbirliği arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada kültürel özelliklerin grup normu ve işbirliği arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ancak grupla özdeşim ve işbirliği arasında anlamlı yordayıcı etkisinin olmadığı gözlenmiştir (Chen vd., 2007). Bu sonuç grupla özdeşimin herhangi başka bir aracı olmaksızın işbirliği üzerinde anlamlı yordayıcı etkisinin olduğunu yani özdeşimin diğer değişkenlere göre daha kuvvetli bir açıklayıcı değişken olduğunu göstermektedir. Bu durum grupla özdeşimin gruplar arası ilişkiler bakımından ne derecede önemli olduğunu ifade eder niteliktedir. Dolayısıyla gruplar arası bağlamda işbirliğini açıklayan faktörler arasında hem birey hem grup düzeyinde bir ölçüm olarak özdeşim önem kazanmaktadır.

Sosyal kimlik kuramında yer verildiği gibi kişilerin grubun çıkarlarını kendi çıkarları gibi görmeleri ve benlik saygılarına grup aidiyetlerinin katkı sunması; İnsanların iç grup üyeleriyle işbirliğine girmesinin temel sebeplerindendir. Jackson (2011), iç grup aidiyeti yüksek kişilerin, grubun başarısını sarsan önceki bir deneyimden sonra dahi grubun çıkarını kendi çıkarları gibi benimsediklerinden, katılımcıların işbirliğini sürdürdüğünü bildirmiştir. Dahası, aynı çalışma iç grup aidiyeti yüksek kişilerin özellikle de grubun başarısını sarsan önceki bir deneyimden sonra, tüm grup üyelerinin işbirliğine girmeye ilişkin daha fazla beklentisi olduğuna inandıklarını ve katılımcıların bu sebeple -yani norma uymak için- işbirliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, iç grup üyeleriyle işbirliği kurmak normatif beklentilere karşılık vermek için de sergilenen bir davranış olabilir. Öte taraftan Jackson (2011) bir işbirliği denemesinden sonra başarı geri bildirimi almanın sonraki olası işbirliklerini arttırması bakımından anlamlı bir etkiye sahip olduğunu iddia etmiştir. Başka bir deyişle; kişiler başarı geri bildirimi aldığı anda, başarısızlık geri bildirimine göre, grup için daha fazla işbirliğine girmektedirler. Bu hipotezi sınamak için hem düşük hem de yüksek özdeşimli katılımcılarla sürdürülen çalışmada, düşük özdeşimli grubun başarısız geri bildirimi aldığı anda işbirliğine katılımının anlamlı derecede düştüğü; buna karşılık özdeşimi yüksek olan grubun işbirliğinde anlamlı bir düşüş olmadığı görülmüştür. Buradan hareketle grup kimliği ne kadar güçlüyse kolektif başarısızlık durumunu tolere etme ve gelecek işbirliklerine girme niyetini korumanın o kadar güçlü olduğu söylenebilir.

Elbette grupla özdeşim düzeyi her zaman aynı davranışsal sonuçlara sebep olmamaktadır. Örneğin gelecekte tekrar işbirliğine girme olasılığının yüksek olduğu durumlarda, iç grup özdeşiminin işbirliği üzerinde yordayıcı bir etkisi bulunduğu; Ancak gelecekte işbirliğine girme olasılığı düşük olan koşullarda ise iç grup özdeşiminin işbirliği üzerindeki yordayıcı etkisinin azaldığı bildirilmiştir (Li ve Liu, 2017). Öte taraftan eğer grubu tanımlamak için kullanılabilecek özellikler kolayca gözlemlenemiyor veyahut da karşılaştırılmaz şekildeyse gruplar arası fark gözlemlenmemektedir (Camera ve Hohl, 2021). Bu bakımdan dil ya da şive gibi sosyal kimlik belirteçleri, taklit edilmeleri zor olduğundan işbirliği kurma aşamasında bir çeşit motivasyon belirleyici şeklinde kullanılıyor olabilirler. Benzer bir diğer özellik ise dini aidiyettir. Bir dini cemaatin üyesi sayılmak için dini ritüellere katılmak gibi yükümlülükler bulunmaktadır. Bu bakımdan belirli bir dine mensup biri gibi davranmak pek mümkün değildir. Bu sebeple din, dil, ırk gibi taklit edilmesi mümkün olmayan, veyahut da büyük bedeller barından özellikler işbirliği kurma aşamasında işlevsel sosyal kimlik özellikleri olabilirler (Czárana ve Aanen, 2016).

Kişisel özelliklerin yanı sıra kültürel özellikler de grupla özdeşim ve işbirliği arasındaki ilişkide önemli rol oynamaktadır. Bireycilik ve toplulukçuluğun kültürel özellikler olarak ölçümlendiği bir çalışmada kültürel özelliklerin grup normu ve işbirliği ilişkisine aracılık ettiği görülmüştür (Chen vd., 2007). Buna karşılık kültürel özellikler grup özdeşimi ve işbirliği arasındaki ilişkiye aracılık etmemektedir. Buna göre iç grup aidiyeti kültürel özelliklere karşı daha dirençli bir değişken gibi görünmektedir. Başka bir deyişle gruba ait hissetmek başka bir açıklayıcı değişken gerekmeksizin doğrudan işbirliği kurmayı yordamaktadır. Bu bakımdan grupla özdeşim düzeyinin işbirliği çalışmaları için temel bir açıklayıcı değişken olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim bu çalışmada da iç grup aidiyetinin iç ve dış grup üyeleriyle işbirliğine girme kararıyla ilişkili olup olmadığı sorgulanacaktır.

2.3. İnsandışlaştırma

Grup dinamikleri temelinde düşünüldüğünde işbirliğini açıklamak için akla gelen ilk sosyal psikolojik kavramlardan biri insandışlaştırmadır. İnsandışlaştırma adından da anlaşıldığı üzere insanları insan olma özelliklerinden ayırmayı ifade etmektedir. İnsandışlaştırma, sosyal psikoloji içinde Le Bon'dan itibaren insanlık dışı muameleleri meşrulaştırmak için de kullanılan bir araç kabul edilmesine karşın uzun yıllar sistemli bir biçimde kavramsallaştırılmamıştır.

Alan yazın incelendiğinde ilk sistemli kavramsallaştırmanın Kelman (1973) tarafından kitlesel katliamlar gibi şiddet eylemlerini açıklamak için ortaya konduğu görülmektedir. Kelman (1973) katliamların, birbiriyle ilişkili üç aşamalı bir süreçle mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre ilk aşamada insanların şiddet uygulamak konusundaki kişisel sorumlulukları kendine özgü bir yöntemle yok edilmektedir. Yetkilendirme adıyla anılan bu aşamada şiddet uygulayıcıları herkese uygulanan ahlaki normların dışında değerlendirilmektedirler. Kelman'a göre (1973) zarar verici gayri ahlaki

eylemlerin ahlaki muafiyeti için “ulusal güvenlik” gibi gerekçeler öne sürülmektedir. İkinci aşama olan olağanlaştırmada ise zarar verici eylemler birden çok parçaya ayrılır ve böylelikle olağan bir etkinliğe dönüştürülür. Örneğin, şiddet eylemlerinin istihbarat süreçlerinde rol alan çalışanlar için kendi eylemleri yalnızca evrak takibi yapmaktan ibarettir. Son aşama olan insanlıktan çıkarmada ise şiddet uygulayan kişi ve gruplar, cinayet gibi şiddet eylemlerinin karşısında bulunan ahlaki ilkeleri kurban olarak belirlenen kişi ve gruplar için kullanmazlar. Şiddet failleri ahlaki ilkelerini askıya almak şeklindeki tutumları edinirken kurbanlarının kimlik ve toplumsal aidiyetlerini yok sayarlar. Bu sayede kurban olarak seçilen kişi ya da gruplar kendilerini diğer insanlardan ayıran bireysel özelliklerinden ve aile ya da arkadaşlık bağları gibi toplumsal aidiyetlerinden arındırılmış bir kitleye dönüşürler.

Kelman’ın (1973) erken dönem kavramsallaştırmasının ardından Bandura (1990), insandışılaştırmanın bir ahlaki uzaklaşma (moral disengagement) yöntemi olarak işlev gördüğünü öne sürmüş ve kavramı psikoloji alan yazınına kazandırmıştır. Buna göre insandışılaştırma hedef kişilere karşı sergilenen olumsuz davranışları meşrulaştırma mekanizmalarından biridir. İnsandışılaştırılan kişiler toplumun ahlaki sınırlarının dışında değerlendirildiklerinden, onlara karşı sergilenen agresif davranışlar için kişiler kendilerini sorumlu ya da suçlu hissetmemektedirler (Bandura, 1990). Bandura’nın çalışmalarını insandışılaştırma kuramı olarak ele almak doğru olmayacaktır. Bu çalışmalar daha çok kavramın işevuruk tanımının yapılması için atılmış öncü adımlar gibi değerlendirilebilir. Nitekim erken dönem kavramsallaştırmaların ardından insandışılaştırma çeşitli şekillerde yeniden ele alınmış ve ölçümlenmiştir. Örneğin insanın erken dönem ataları olan primatlardan itibaren, evrimsel basamakları betimleyen insanın evrimi şablonunu kullanmak güncel ölçüm yöntemlerinden biridir (Kteily ve Landry, 2022). Bu yöntemde katılımcılara hedef grubun hangi evrimsel basamakta bulunduğu sorulur, böylelikle hedefin ne ölçüde insan olarak algılandığına ilişkin ölçüm alınmış olur. Bu yöntemde herhangi bir hedef tamamen gayri insanileştirilmez bunun yerine bir derecelendirilme söz konusudur. Katılımcılar hedefi ne derece insan algıladıklarını ifade etmiş olurlar. Önerilen bir diğer yöntem ise, her bir katılımcının “ideal insan” ölçütlerinin sorulması ve hedef grubu bu nitelikler bağlamında değerlendirmesidir (Kteily ve Landry, 2022). Bu yolla aşağıdan yukarı bir kavramsallaştırma yapma imkânının mümkün olabileceği iddia edilmektedir.

Alanyazında özgül insandışılaştırma kuramları olarak kabul görmüş iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar Haslam’ın (2006) ikili insanlıktan çıkarma modeli ve Leyens ve diğerlerinin altinsanlaştırma (2000) kuramlarıdır (Holtz ve Wagner, 2021). Bununla beraber; Harris ve Fiske’in (2006) kalıpyargı içeriği modeli ve Gray vd. (2007) zihin algısı çalışmalarının insandışılaştırma kuramları arasında sayıldığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Haslam ve Loughnan, 2013; Kteily ve Landry, 2022). Harris ve Fiske’in (2006) modeline göre gruplara ilişkin kalıp yargıların içeriği grupların niteliklerine göre belirlenmektedir. Araştırmacılar grupların sıcaklık ve yeterlik olmak üzere iki temel niteliğe göre değerlendirildiğini öne sürmektedirler. Buna göre her iki nitelikte düşük yani hem soğuk hem yetersiz algılanan gruplar insandışılaştırılmakta ve iğrenme duygusu bu sürece eşlik

etmektedir. Gray vd. (2007) zihin algısı çalışmaları ise insanların akli melekelerinin faillik ve deneyim şeklinde iki boyutlu algılandığını öne sürmektedir. Bu bakımdan her iki yaklaşım da doğrudan insandışılaştırma kavramsallaştırma çabaları olmaktan çok bu fenomeni açıklarken işe koşulabilecek kuramlar gibi değerlendirilebilir.

Alanyazında insandışılaştırmanın açık ve örtük biçimlerde uygulanabileceği vurgulanmıştır. “İnsanlıktan nasibini almamış” gibi ifadelerle doğrudan dile yansıyan formların açık; buna karşılık hedef grup ya da kişilere daha az insan olma özelliğinin bilinç düzeyinde olmayan biçimde atfedildiği formlar ise örtük olarak ifade edilmektedir. Haslam’ın çalışmalarında hem açık hem örtük formlarla karşılaşmak mümkünken Leyens vd. çalışmalarındaysa daha çok örtük insandışılaştırmaya ilişkin sonuçlar bulunmaktadır (Haslam ve Loughnan, 2014).

Haslam’ın (2006), görece yeni sayılabilecek insandışılaştırma kuramında kavram insanlıktan çıkarma (dehumanisation) adıyla anılmakta ve iki boyutu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Nitekim bu sebeple kuram insanlıktan çıkarmanın ikili modeli adıyla anılmaktadır. Haslam’a göre insanlıktan çıkarmanın, hayvanlaştırma ve mekanikleştirme olmak üzere iki tipi bulunmaktadır. Söz konusu iki tip insanlıktan çıkarma, iki farklı mekanizma ile mümkün olmaktadır. Buna göre; insanı diğer türlerden ayıran yalnızca insana özgü özelliklerin inkârıyla, hayvanlaştırma; Buna karşılık insan doğasının içerdiği özelliklerin inkârıyla da, mekanikleştirmenin uygulandığı öne sürmüştür. Daha açık bir ifadeyle hayvanlaştırma için üst bilişler gibi yalnızca insana ait olan özellikler, mekanikleştirme için ise hayvanlar gibi diğer canlıların da sahip olduğu aynı zamanda insan doğasının da içerdiği duygular, kendiliğindenlik ve ruh gibi özellikler inkâr edilmektedir (Haslam vd. 2007). Haslam’ın iki boyutlu insanlıktan çıkarma kavramsallaştırması örtük ilişki görevlerinin (implicit association task) kullanıldığı ampirik çalışmalarda sınanmış ve geçerli olduğu rapor edilmiştir. Çalışmalara göre iç grup üyelerinin başka bir ulusa mensup dış grup üyeleri, göçmenler ve çingenelerden daha çok insana özgü özelliklerle ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu sebeple göçmenler ve çingenelerin daha çok hayvanlaştırılarak insanlıktan çıkarıldığı bulunmuştur (Costello ve Hodson, 2009; Martinez vd. 2012; Viki vd. 2006). Öte taraftan hayvanleştirme yoluyla yapılan insanlıktan çıkarmanın açık insandışılaştırma yöntemleriyle ilişkili olduğu rapor edilmektedir (Haslam ve Loughnan, 2014).

Leyens ve arkadaşlarına ait Altinsanlaştırma (infrahumaization) kuramında ise insanların gruplar arası bağlamı dikkate alarak insandışılaştırmada bulundukları öne sürülmektedir (Leyens vd. 2000; 2007). Buna göre insanlar iç grup üyelerini dış grup üyelerinden daha fazla insani öz taşıy nitelikte algılamaktadır (Leyens, 2009). Özetle altinsanlaştırma, iç grup üyelerini insani özellikleri göstermek bakımından dış grup üyelerinden daha üstün algılama yanlılığı olarak tanımlanabilir. Bununla beraber grup ilişkileri içinde insanlıktan çıkarma olarak adlandırılacak keskin bir inkârdan ziyade, insanlar insan olma özelliği bakımından derecelendirilmektedirler. Yani gruplar arası bağlam ne kadar gergin olursa olsun hiçbir grup üyesi tamamen insan olma özelliğinden dışlanmamakta ancak insan kategorisi

içindeki yeri yeniden inşa edilmektedir. Kuramcılar, sosyal statü, tanıdıklık ve çatışmanın altinsanlaştırma için gerekli ve yeterli koşul sağlamadığını ifade ederler. Başka deyişle insanlar gruplar arası statü farklarından, bir gruba aşına olmak ya da olmamaktan ve bir grubun kendi gruplarıyla arasında bir çatışma bulunup bulunmamasından azade olarak grupları altinsanlaştırmaktadırlar. Bununla beraber, sembolik tehdit algısı altinsanlaştırma için hem gerekli hem yeterli koşul olarak öne çıkmaktadır. Yani insanlar sembolik tehdit algıladıklarında bu tehdidin sebebi olarak gördükleri grubun daha az insan olma özelliği taşıdığına bilinç dışı düzeyde inanma eğilimindedirler. Altinsanlaştırma sürecinde gruba özdeşimin ise gerekli olduğu ancak bir kişi ya da grubu alt insanlaştırmak için yeterli olmadığı ifade edilmiştir (Leyens, 2009).

Alt insanlaştırma modeli Haslam'inkiyle teorik olarak farklılaştığı gibi ölçüm yolları bakımından da birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Alt insanlaştırmayı ölçmek için yalnızca insana özgü olmayan öfke, şaşırma, keyif ve korku gibi birincil ve bilişsel bir içeriği de bulunan yani daha karmaşık ve yalnızca insanlara özgü umut, pişmanlık, heves ve pişmanlık gibi ikincil duygular tanımlanmış ve alt insanlaştırılan grubun ikincil duygularla anlamlı olarak daha az ilişkili görüleceğini iddia edilmiştir (Vaes vd., 2012). Nitekim kuramcılar dört farklı ulusla birincil ve ikincil duyguları ölçümleyerek yaptıkları çalışmalarında alt insanlaştırmının geçerli ve ölçümlenebilir bir kavram olduğunu kanıtlamışlardır (Demoulin vd., 2004).

Altinsanlaştırma gözlenebilir şiddet eylemleri haricindeki örtük insandışılaştırma biçimlerini anlamak bakımından alinyazına özgün bir katkı sunmaktadır. Örneğin, altinsanlaştırmının gruplar arası affetmeyi kettlediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Leyens vd., 2007). Bununla beraber altinsanlaştırmının gerçekleşmesi için kişilerin anlamlı buldukları grup aidiyetlerinin bir ön koşul olduğu görülmüştür (Demoulin vd., 2009). Dahası altinsanlaştırılan dış grupların diğerlerinden daha fazla ayrımcılığa uğradığı, ayrıca sembolik tehdit algısının ayrımcılığı meşrulaştıran bir işlev gördüğü bildirilmiştir (Pereira vd., 2009).

Çalışmalara göre insandışılaştırma bir ideolojik yaklaşım olarak özcülüğe dayanmaktadır. Buna ek olarak insandışılaştırmının ilişkili olduğu bir dizi sosyal psikolojik değişken olduğu rapor edilmiştir. Örneğin narsistik kişilerin kendilerinden başkalarına daha az insan olma özelliği atfettiği rapor edilmiştir (Locke, 2009). Bununla beraber, muhafazakarlık (DeLuca-McLean ve Castano, 2009), ulusunu üstün gören inançlar (Viki ve Calitri, 2008) gibi politik tutumlar arttıkça insandışılaştırmının da arttığı görülmüştür. İnsandışılaştırma ile olumlu ilişkisi olduğu en çok rapor edilen değişken ise sosyal baskınlık yönelimidir (Haslam ve Loughnan, 2014). Bu bakımdan insandışılaştırmının korku duyulan uyarılarla başa çıkmak için edinilen bir çeşit egemenlik ihtiyacına cevap olarak işlev gördüğü söylenebilir.

İnsandışılaştırmaya ilişkin alan yazındaki önemli sorulardan biri, insanların ne zaman bu tutumu sergilediğidir. Bu soruya cevap olarak tiksindenin, evrimsel özellikleriyle uyumlu şekilde

insandışılaştırmayı tetiklediği rapor edilmiştir (Haslam ve Loughnan, 2014). Örneğin tikslenme eğilimi yüksek kişilerin göçmenleri daha fazla insandışılaştırdığını gösteren çalışma sonuçları bulunmaktadır (Hodson ve Costello, 2007). Önemli bir başka soru ise hangi gruplar ya da kişilerin yani kimlerin daha çok insandışılaştırıldığıdır. Kadınlar, LGBTİ+'lar, göçmenler gibi kırılgan grupların daha sık insandışılaştırılan gruplar olarak rapor edildiği görülmektedir (Haslam ve Loughnan, 2014). Bununla beraber ırk, etnik grup ya da meslek grupları gibi her çeşit sosyal grubun insandışılaştırmanın hedefi olabileceğini akılda tutmak gerekir.

İnsandışılaştırma nasıl, kimler tarafından ve kimlere karşı uygulandığının yanı sıra sebep olduğu sonuçlar bakımından da alan yazına konu olmuştur. Çalışmalar insandışılaştırmanın olumlu sosyal davranışlarda azalma, buna karşın idam, sosyal dışlama gibi sosyallik karşıtı davranışlarda ise artmayla ilişkili olduğunu göstermektedir (Delgado vd., 2012; Vaes vd., 2003). Viki vd. (2012) cinsel suçluları insandışılaştıran kişilerin, toplumsal dışlamaya ve sert hukuki cezalara destek verdiğini rapor etmişlerdir. Dahası cinsel suçluları insandışılaştırmanın rehabilitasyon programlarına destek vermeyi olumsuz yönde yordadığı görülmektedir (Viki vd. 2013). Bu bakımdan bu çalışmada da insandışılaştırmanın dış grup üyesiyle işbirliği kurmak konusunda anlamlı bir ilişki ortaya koyacağı beklenmektedir.

2.4. Zihin Algısı

İşbirliği çalışmalarında vurgulanan karmaşık sosyal ilişkiler ve hiyerarşik ağlar; gruplar arası ilişkilerin analitik olarak çözümlenmesinin, insanların yetişkinlikteki işbirliği davranışlarının anlaşılabilmesi için büyük öneme sahip olduğunu göstermiştir. İnsanlıktan çıkarma ve alt insanlaştırma gibi grup ilişkilerini çözümlerken oldukça işlevsel olan kavramlar da işbirliğinin açıklanmasında kapı aralayabilir gibi görünmektedir. Bununla beraber insanlıktan çıkarma ve alt insanlaştırmayla yakından ilişkili bir diğer kavramsallaştırma olan zihin algısı da işbirliğini açıklarken işe koşulabilir.

Zihin algısı, alt boyutlarının araştırılmaya başlanması bakımından görece yeni bir kavramdır. Bununla beraber, kısaca başkasının zihnini okuma becerisini ifade eden zihin kuramı çalışmaları düşünüldüğünde, uzun yıllardır diğerinin zihnini anlamaya ilişkin araştırmaların alan yazında yer bulduğu görülmektedir. Ayrıca, diğerinin duygularını okumayı ifade eden empati ve yine diğerinin bakış açısını alma gibi kavramlar da aslında temel olarak zihin çalışmalarına dayandırılabilir. Buradan doğru düşünüldüğünde oldukça kısa bir tarihe sahip zihin algısı çalışmaları zihnin bileşenlerini saptamaya yönelik bir çaba olarak da yorumlanabilir (Gray vd., 2007). Bu çaba zihin algısının ampirik olarak test edilmesine olanak sağladığı gibi aslında aynı zamanda gruplar arası ilişkileri çözümlmek için de imkan sunmaktadır.

Gray vd. (2007), zihnin boyutlarını sınıadıkları çalışmalarında katılımcılarından 7 haftalık bir fetüs, kurbağa, çocuk, bitkisel hayattaki bir kişi gibi 13 farklı karakteri zihinsel özellikler taşımaları bakımından derecelendirmelerini istemiş ve zihnin deneyim ve faillik olmak üzere iki boyut olarak

algılandığını bulgulamışlardır. Açlık, korku, acı, zevk, öfke, arzu, kişilik, bilinçlilik, gurur, utanç ve eğlence, deneyim boyutunun altında değerlendirilirken; öz kontrol, ahlak, hafıza/hatırlama, duygu düzenleme, plan yapma, iletişim ve düşünme, faillik boyutunu oluşturmaktadır. Anlaşıldığı üzere deneyim deneyimleyebilme ve hissedebilmeye atıfta bulunurken, faillik boyutu daha çok farkındalıkla ilişkilidir.

Karşıdaki hedefi, duyguları olan bir fail olup olmadığı bakımından sınavan iki boyutlu bir kavram olarak zihin algısı; nesneleştirme, ahlak, duygular, dindarlık, grup aidiyeti gibi birçok farklı sosyal psikolojik kavramla beraber çalışılmıştır. Aşağıda kısaca özetlenen bu çalışmalar zihin algısının birlikte çalışıldığı sosyal fenomenleri açıklarken anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermekle beraber kavramın bu çalışmada da anlamlı bir yordama gücüne sahip olabileceğine dair ipucu niteliği taşımaktadır.

Zihin algısı açıklama gücü bakımından birçok farklı değişkenle beraber sınavmış ve çalışmaların kavramsal arka planlarına da katkı sunmuştur. Gray vd. (2011), zihin algısının nesneleştirilen bir kişinin zihni ve psikolojik özelliklerinin tümünden reddedilmesi şeklinde özetleyebileceğimiz nesneleştirme çalışmalarının genel varsayımına yeni bir boyut kazandırdığını rapor etmişlerdir. Sonuçlara göre nesneleştirilen kişinin zihni tümünden reddedilmemekte ancak kişi daha az fail ve daha fazla deneyimleyen bir zihin taşıyan özne olarak algılanmaktadır. Yine nesneleştirilen bir kişinin ahlaki sorumluluğunun daha az ancak ahlaki bir sorunla karşılaştığında kurban olmaya yani zarar görmeye daha yatkın algılandığı görülmektedir. Zihin boyutları ve duygularla ilgili bir başka çalışma, akıllı robotların insanlar tarafından faillik bakımından yüksek ve deneyim bakımından düşük zihinsel özelliklere sahip olarak algılandıklarını ve bunun bir sonucu olarak da insanlarda tikslenme gibi duyguların deneyimlenmesine sebep olduklarını göstermiştir (Gray ve Wegner, 2012). Robotlar gibi hayvanlar ve bitkisel hayattaki insanlar da zihin algısı çalışmalarına konu olmuştur. Et yemenin ahlaki sorumluluğunu inceleyen araştırmacılar, et yemek ve hayvanlara değer vermek arasında çelişkili bir ilişki olduğu öne sürmüştür ve et yiyen insanların bu ikilemle hayvanları daha az zihinsel özelliğe sahip algılayarak başa çıktıklarını rapor etmişlerdir (Loughnan vd., 2010; Bastian vd., 2012). Bitkisel hayattaki insanların ne kadar zihinsel kapasiteye sahip algılandıklarının sorgulandığı bir diğer çalışmada ise ölmüş insanların dahi daha fazla mental kapasiteye sahip algılandıkları bulunmuş ve söz konusu bu algı farkının dindar insanlarda daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın çarpıcı bir sonucu olarak rapor edilen dramatik fark ise ölümden sonra yaşama inanmakla açıklanmıştır (Gray vd., 2011).

Sosyal yaşamın sürdürülmesinde zihin algısı insanların olayları yorumlamasında etkili olmaktadır. Öyle ki kişiler kazara olan bir olay karşısında duyarsız kalırken, aynı olayın kaza değil bilinçli ve maksatlı olarak ortaya konduğunu bildiklerinde, söz konusu olaya ilişkin ahlaki yorumlar gibi bilişsel deneyimleri değişmektedir (Waytz vd., 2010). Örneğin insanların bilinçli şekilde verilen zararları, kazara olanlara kıyasla daha sert yargıladıkları raporlanmıştır (Cushman, 2008; Ohtsubo, 2007). Ayrıca kişiler sosyal ilişkilerinde karşılarındaki kişiye ne kadar zihinsel özellik yani akli meleke atfederlerse o kişi tarafından onaylanmayı o kadar arzu ederler. Söz konusu sosyal beğenirlik arzusu,

sosyal etkileşimlerdeki prososyal eğilimleri arttırarak kişiler ve gruplar arası ilişkileri düzenlemektedir. Yapılan başka bir çalışmada yalnızca kendilerini izleyen gözlerin sunulmasının dahi katılımcıların paylaşım davranışlarını değiştirdiği gözlenmiştir (Haley ve Fessler, 2005). Sunulan gözlerin başka bir zihin tarafından izlenmeye ilişkin gizil bir ipucu olarak algılandığı ve katılımcıların davranışlarını bu şekilde etkilediği yorumu yapılmıştır. Başka bir zihnin varlığına ilişkin bu duyarlılığın, evrimsel temellerinin olduğu düşünülmektedir. Bu yolla insanların prososyal davranışlarının arttığı ve antisosyal davranışlarının ise azaldığı görülmektedir. Bu gibi sorunlar zihin algısının sosyal muhakemelere ilişkin bilgi edinmek için işlevsel önemi olduğunu işaret etmektedir.

Zihin algısı, hem bireysel hem grup düzeyinde algılanması bakımından ayrıca öneme sahiptir. Söz konusu algının çeşitli sonuçlara sebep olduğu alan yazında paylaşılmıştır. Örneğin grup düzeyinde alınan ölçümler grupların tek tek kişilerden daha az zihinsel kapasiteye sahip algılandığını göstermiştir (Cooley vd., 2017; Morewedge vd. 2013; Waytz vd., 2012). Bununla beraber grubun algılanan zihinsel kapasitesi arttıkça, kolektif eylemlerinin sonuçlarından hem grubun tamamı hem de grubu oluşturan kişiler daha fazla sorumlu olarak algılanmışlardır (Waytz vd, 2012). Kurumların zihinsel kapasiteleri ve kurumlara karşı geliştirilen duyguların araştırıldığı başka bir çalışmada ise kurumların deneyim boyutunda zayıf, buna karşın faillik boyutunda güçlü bir zihinsel kapasiteye sahip algılandığı ve kişilerin kurumlara empati geliştirmeleri için kurumun kurumsal kimliğinin vurgulanması gibi aracı değişkenlerin kullanılması gerektiği rapor edilmiştir (Rai ve Diermeier, 2015). Kurum ve kuruluşların da sosyal bir kimlik taşıdıkları göz önünde bulundurulduğunda grup dinamikleri ve duygular arasındaki ilişkiye, zihin algısının aracılık ettiği görülmektedir.

Zihin algısının özellikle duygu çalışmalarında bir aracı değişken olarak çalışması, bu değişkenin bireysel ve sosyal başka değişkenler ve işbirliği arasında da yordayıcı güce sahip olabileceğini düşündürmektedir.

2.5. Gruplar arası kaygı

Modern psikoloji tarihi boyunca insan davranışları duygu ve bilişler olmak üzere iki temel değişkenin sonucu olarak görülmüşlerdir. Bununla beraber son yıllarda insanların duygularının birey ve grup düzeyinde farklılaştığı yani grup aidiyetlerinin insanların duygularını da şekillendirdiği görülmüştür (Smith vd, 2007). Bu nedenle bu çalışmada alınacak bir diğer ölçüm gruplar arası kaygı ölçümüdür.

Gruplar arası kaygı, birleştirilmiş tehdit kuramı'nın gruplar arası tutumları belirlediğini iddia ettiği tehdit biçimlerinden biridir. Birleştirilmiş tehdit kuramı (Stephan vd., 1996; Stephan ve Stephan, 2000) gruplar arası tutumların nasıl oluştuğunu açıklamak için, gerçekçi çatışma kuramı (Sherif, 1966), sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979), ve sembolik tehdit kuramlarının temel savlarını birleştirmiş ve gruplar arası tutumları belirleyen 4 temel tehdit biçimi tanımlamıştır (Riek vd., 2006). Bunlar; gerçekçi tehdit, sembolik tehdit, gruplar arası kaygı ve olumsuz kalıp yargılardır. Gerçekçi tehdit yarışmacılık algısı ve çatışan hedeflerin sonucu olarak gerçekçi çatışma kuramında tanımlanan

tehdit kavramına, sembolik tehdit ise sembolik ırkçılık kuramında yer verilen ve çatışan norm ve değerleri işaret eden sembolik ırkçılığa atıfta bulunmaktadır. Gruplar arası kaygı ve olumsuz kalıp yargılar geleneksel anlamda bir tehdit olmasa da Stephan vd. (1996), bu iki kavramın da gruplar arası ilişkisinin olumsuz sonuçlarına ilişkin endişeleri yansıttıklarından, kuramda tanımlanmış tehdit biçimleri olduklarını bildirmişlerdir.

Gruplar arası kaygı, en genel tanımıyla dış grup üyeleriyle bir arada bulunmanın hissettirdiği rahatsızlık duygusudur (Stephan ve Stephan, 1985). Kuramcılara göre kaygıdan farklı olarak gruplar arası kaygının kendine özgü sosyal bir bileşeni bulunmaktadır. Gruplar arası kaygı her kişide kendine özgü olmakla beraber belirli gruplarla etkileşim anında veyahut da olasılığında tetiklenmektedir (Stephan, 2014). Bu tetikleyici gruplar, kişinin sosyal mesafe bakımından uzak hissettiği dış gruplar olabileceği gibi iç grup haricindeki tüm gruplar da olabilir. Öte taraftan kaygıdan farklı olarak gruplar arası kaygı hem bir kişisel özellik hem de durumsal faktörlere göre şekillenen bir değişken olma niteliği taşımaktadır. Buna göre kişiler durumlar arası fark olmaksızın, belirli bir dış gruba veya genel olarak dış gruplara karşı endişe içerikli kalıcı duygusal tepkiler verebilirler. Öte yandan bir kişisel özellik olarak gruplar arası kaygı düzeyi düşük kişiler farklı sosyal bağlamlarda kaygı yaşamayabilir. Bu durum gruplar arası kaygının hem görece tutarlı bir özellik hem de durumsal etkilerle tetiklenebilen bir değişken olmasıyla ilişkilidir.

Gruplar arası kaygı birbirinden ayrılan üç farklı bileşene sahiptir. Bunlar; duygusal, bilişsel ve fizyolojik şeklinde sıralanmıştır. Duygusal bileşen merkezdedir ve her zaman deneyimlenir, bilişsel ve veya fizyolojik bileşen ise zaman zaman duyguya eşlik edebilir. Duygu bileşeni kaçınma uyandıran bir niteliğe sahip olacak şekilde olumsuz bir deneyim içermektedir. Nitekim birbirini dış grup olarak algılayan grupların karşılaşma ya da anlaşmaya varmaya çalışma gibi etkileşimler sırasında rahatsızlık bildirdiğini gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Littleford ve Wright Sayoc-Parial, 2005; Liu vd., 2010).

Bilişsel içerik ise dış gruplarla etkileşimin tehdit ipucunu taşıyan bir bilgi olarak yorumlandığını ve bu yorumun gruplar arası kaygı deneyimine neden olduğunu işaret etmektedir. Dış grupla etkileşime ilişkin olumsuz beklentilerin deneyimlenen gruplar arası kaygı ile olumlu yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Butz ve Plant, 2006; Plant vd., 2008). Kurama göre insanlar dört temel sebeple gruplar arası etkileşimler hakkında endişe duymaktadırlar. Bu sebeplerin ilki insanların bir dış grup üyesiyle etkileşime geçtiklerinde utanmak, korkmak gibi duyguları deneyimleyeceklerine duydukları inançtır. İkinci sebep ise daha çok davranışsal sonuçlara ilişkindir. Ayrımcılığa uğramak, taciz ve benzeri fiziksel istismarlarla karşılaşmak, kandırılmak ya da sömürülmek gibi durumlar endişe uyandırmaktadır. Üçüncü sebep ise izlenime ilişkin endişe duymayı içermektedir. Örneğin reddedilmek, onaylanmamak, küçümsenmek, kalıp yargılar içinde değerlendirilmek gibi... Dördüncü sebep ise kişilerin ait oldukları grup üyelerinin değerlendirmeleriyle ilgilidir. İnsanlar dış grup üyeleriyle

etkileşime girmelerinin, kendilerini ait hissettikleri grup üyeleri tarafından kendilerine karşı sergilenen olumsuz tutumlara gerekçe olarak hizmet etmesinden endişe duymaktadırlar.

Fizyolojik bileşen adından da anlaşıldığı üzere kaygıya eşlik eden fizyolojik değişimleri kapsar. Yüzde kızarma, ellerde terleme titreme, mide bulanması, baş dönmesi gibi stres tepkileri buna örnek olarak sayılabilir. Araştırma sonuçları, insanların dış gruplarla etkileşim sırasında fizyolojik kanıtlarıyla ispatlanabilir şekilde stres yaşadıklarını göstermektedir. Littleford vd. (2005), bir dış grup üyesiyle eşleştğinde katılımcıların kan basınçlarında artma olduğunu bildirmişlerdir. Başka bir çalışmada ise önyargılı görünmek konusunda endişelere sahip katılımcıların, stres hormonu olarak kabul edilen kortizol düzeylerinde artma olduğu gözlenmiştir (Trawalter vd., 2012).

Yukarıda saymış olduğumuz üç bileşen kendi aralarında çeşitli şekillerde etkileşmektedir. Örneğin bir kişisel özellik olarak gruplar arası kaygı için dış grup üyesiyle karşılaşmaya ilişkin olumsuz öngörülerini içeren bilişler olumsuz duygulara, duygular da bilişlere neden olabilir. Çevresel faktörlerle biçimlenen durumsal gruplar arası kaygı için de benzer etkileşim aynı şekilde geçerlidir. Buna ek olarak çevresel içeriğe de bağlı olmak üzere durumsal gruplar arası kaygı deneyimlerinde, duygusal ve bilişsel bileşenler ayrı ayrı ya da beraber şiddetli düzeyde fizyolojik deneyime sebep olabilmektedir (Stephan, 2014).

Gruplar arası kaygının deneyimlenip deneyimlenmeyeğini veya ne şiddette tecrübe edileceğini belirleyen dört farklı öncül bulunmaktadır. Bu öncüller; kişisel özellikler, tutumlar, önceki deneyimler ve durumsal faktörler olarak sıralanabilir (Stephan, 2014). Kişisel özellikler, kişilerin mizaç özellikleri olabileceği gibi sosyal bağlamlarda kişilerin tutumlarını şekillendiren özelliklerini kast etmektedir. Örneğin sosyal baskınlık yönelimi, otoriteriyenizm, muhafazakarlık ve dindarlık, gruplar arası kaygı ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Blair vd., 2003; Costello ve Hodson, 2011; Matthews vd., 2009; Renfro vd., 2006). Benzer şekilde iç grup aidiyeti arttıkça deneyimlenen gruplar arası kaygının da arttığı raporlanmıştır (Aberson ve Gaffney, 2008; Renfro vd., 2006). Tutumlar ise kişilerin doğrudan ya da dolaylı olarak dış grup üyeleriyle etkileşimlerine ilişkin duygusal, bilişsel ya da davranışlar tüm bileşenleri işaret eder. Dış grup üyelerine ilişkin olumsuz tutumlar ve kalıp yargılar beklendiği üzere gruplar arası kaygıyla olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Aberson ve Gaffney, 2008; Renfro vd., 2006; Stephan vd., 2000). Yine dış grup üyelerini altinsanlaştırma düzeyi ve gruplar arası kaygı düzeyi arasında olumlu yönde ilişki rapor edilmiştir (Costello ve Hodson, 2011). Başka bir çalışma ise çok kültürlülüğe ilişkin olumlu tutumlar arttıkça gruplar arası kaygının azaldığını göstermiştir (White vd., 2012). Önceki deneyimler ise kişilerin dış grup üyeleriyle daha önce herhangi bir etkileşime girip girmediklerini ve bu etkileşimlerin bellekteki temsilini ifade etmektedir. Gruplar arası temasın olmadığı durumlarda kişilerin dış grup üyelerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları bilinmektedir. Çalışmalar, önceki olumlu temas deneyimlerinin gruplar arası kaygı ile olumsuz yönde ilişkili buna karşılık önceki olumsuz temas deneyimlerinin ise gruplar arası kaygı ile olumlu yönde

ilişkili olduğunu göstermektedir (Blair vd., 2003; Turner vd., 2013; Turner vd., 2007; Vezzali ve Giovannini, 2012). Durumsal faktörler ise gruplar arası etkileşimde yarışma, itibar farkı gibi kaygıyı tetikleyebilecek veyahut da işbirliği koşulları, hakçalık normu gibi kaygıyı azaltabilecek çevresel etmenleri ifade eder. Örneğin dış grup üyesiyle etkileşim üzerinde kontrol sahibi olmamanın gruplar arası kaygı ile olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Johnson, 2006). Saydığımız dört öncül gruplar arası kaygıyı ortaya çıkarabileceği gibi kaygı düzeyi üzerinde düzenleyici işlevi de görebilmektedir.

Birleştirilmiş tehdit kuramı çalışmaları özgün koşullara sahip sosyal temasın kalıp yargılarda azalma gibi gruplar arası ilişkilere olumlu etkilerinin olduğunu ileri sürmektedir. Bu bakımdan nitelikli sosyal etkileşim biçimlerinden biri olarak işbirliği kurmak hem sebep hem de sonuç değişkeni şeklinde gruplar arası kaygı çalışmalarında yer almaktadır. Örneğin Pagotto vd. (2012), gelenekler gibi grup aidiyetlerinin konu edildiği bir bireysel sohbet şeklinde tasarlanan hayali temasın olumlu tutumlar ve işbirliği niyeti geliştirme bakımından etkili olduğunu, bu ilişkinin dış gruba güven duyma değişkeniyle düzenlendiğini rapor etmişlerdir. Kuchenbrandt vd. (2013), ise dış grup üyesiyle girilen işbirliği senaryosu şeklinde tasarladıkları hayali temasın kalitesinin daha olumlu algılandığını ve bu olumlu algının da gruplar arası kaygıyı azaltıp empatiyi arttırdığını rapor etmiştir. Başka bir çalışmada Ma Dang ve Zhang (2021), dış grup hakkında kalıp yargıları aktive olan katılımcıların gruplar arası kaygı düzeylerinin arttığını ve daha az işbirlikçi davranış sergilediklerini bildirmişlerdir.

Gruplar arası kaygı özellikle de kırılgan grupların dâhil olduğu gruplar arası sosyal etkileşimlerde işbirliği ve zarar verme koşullarının nasıl yapılandığını anlamak bakımından büyük öneme sahiptir. Örneğin, gruplar arası kaygının göçmen gruplara karşı geliştirilen olumsuz kalıp yargıları yordadığı bilinmektedir (Stephan, 1996). Grup özdeşimi, temas ve eşitsiz statünün bağımsız değişken olduğu bir başka çalışmada ise gruplar arası kaygının göçmenlere karşı ayrımcılığa aracılık ettiği bildirilmiştir (Curley ve Schalk, 2007). Bununla beraber gruplar arası kaygının sosyal baskınlık yönelimi gibi bireysel belirleyicilerinin olabileceği ve kaçınma gibi davranışsal sonuçlara ya da kalıp yargı geliştirmek gibi olumsuz tutum oluşumuna neden olabileceği de bildirilmiştir (Stephan, 2014). Bu sebeple bu çalışmada gruplar arası kaygı gibi duygusal değişkenlerin yanı sıra sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel stil gibi bireysel bilişsel özellikleri işaret eden değişkenler de ele alınacaktır.

2.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi

Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin gruplar arası ilişkilerin eşit ya da hiyerarşik olması konusundaki tercihleridir (Pratto vd., 1994). Bu kavram, grup temelli sosyal hiyerarşilerin nasıl oluştuğu ve korunduğunu anlamak için geliştirilen sosyal baskınlık kuramı kapsamında, kişilerin çeşitli seviyelerdeki sosyal ilişkilerinde hiyerarşileri sürdüren stratejilerini açıklamak için önerilmiştir. Sosyal baskınlık kuramına göre kapitalist toplumlar yaş, toplumsal cinsiyet ve despotik olmak üzere birbirinden niteliksel olarak ayrılan üç çeşit temel hiyerarşi sistemi içermektedirler (Pratto vd., 2006). Yaş sistemi yetişkinlerin çocuklar üzerinde; toplumsal cinsiyet sistemi ise erkeklerin kadınlar üzerinde sosyal güç

sahibi olduğu yapılardır. Despotik sistemler ise bir seri despotik içeriğe sahip olabilirler. Örneğin; ırk, milliyet, meslek, mezhep bunlar arasında sayılabilir. Despotik sistemlerde güç, egemenlik haklarını elde etmeye yarayan çeşitli kaynaklardan sağlanabilir. Bu kaynaklar para, kan bağı, yasal düzenlemeler gibi materyal gerçeklikler olabileceği gibi, cennete girme koşulları, zekâ, beceriklilik gibi operasyonelize edilmesi güç soyut özellikler olabilir.

Bu üç temel hiyerarşik sistemin primatlarda da bulunduğunu gösteren çalışmalar olmakla beraber, insan sosyalleşmelerindeki hiyerarşilerin toplumlar arasında ve zaman içinde dramatik düzeyde değiştiği görülmüştür. Kurama göre insan ilişkilerindeki hiyerarşiler bireysel, kurumsal ve işbirlikçi grup süreçlerinde üretilirler. Bu sebeple grup temelli hiyerarşiler bireysel, kurumsal, toplumsal olacak şekilde çeşitli seviyelerde karşımıza çıkabilir. Dolayısıyla insan ilişkilerindeki hiyerarşilerin, çeşitliliği bakımından primatlarınken ayrıldığı söylenebilir. Öte taraftan hiyerarşik sistemler de kendi aralarında nitelikleri bakımından ayrışır. Yaş ve toplumsal cinsiyet sistemlerine kıyasla despotik sistemler özellikle şiddet içeriği bakımından diğer ikisinden ayrılmaktadır. Soykırım, grup üyelerinin tümüne işkence edilmesi gibi şiddet eylemleri yaş ve toplumsal cinsiyet sistemlerinde gözlenmezken, mezhep, etnik köken, milliyet gibi aidiyetleri sebebiyle grubun tüm üyelerinin kıyımına uğratıldığı örnekler despotik sistemlerde karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal baskınlık kuramına göre hiyerarşiler yalnızca yaptırımlar ya da güç kullanımına dayanarak kabul ettirilmez. Bilakis insanlar işbirliği kurmanın gerekli olduğu gruplar arası süreçlerde hiyerarşilere uyum gösterir ve buna uygun olarak davranırlar. Söz konusu işbirliği süreçlerinde insanların başvurduğu davranış repertuarlarının ise davranışsal asimetrilere dayandığı iddia edilmektedir. Nitekim işbirliklerinin başarıya ulaşması da bu davranışsal asimetriyle mümkün olur. Davranışsal asimetri asimetrik iç grup yanlılığı, madun grupların kendine zarar veren davranışları ve ideolojik asimetri olmak üzere üç temel şekilde görülmektedir. Asimetrik iç grup yanlılığı, egemenlik sahibi grupların madun gruplardan daha fazla iç grup yanlılığı gösterdiğini ifade etmektedir (Fang vd., 1998). Bununla beraber madun gruplar, egemen gruplardan daha fazla kendine zarar veren tutumlara sahiptirler. İdeolojik asimetri ise egemen grupların egemenliklerini korumaları için sürdürülmesi gereken davranışları madun gruplara göre daha kolay içselleştirmelerini ifade etmektedir. Bu üç grup davranışsal asimetri sayesinde egemen grupların madun gruplar üzerindeki egemenlikleri, yani gruplar arası hiyerarşiler yeniden üretilmiş olur.

Hiyerarşilere uygun davranma motivasyonunun ise meşrulaştırıcı mitlere dayandığı ileri sürülmüştür. Meşrulaştırıcı mitler, baskın grupları alt gruplardan kayırmak için kullanılan sosyal ideolojiler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedene sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin hiyerarşileri artıran; düşük olanların ise hiyerarşileri azaltan ideolojileri ve politikaları benimsemeleri beklenmektedir (Pratto ve Sidanius, 1994).

Sosyal baskınlık kuramı, insanların Sosyal baskınlık yönelimi adı verilen bir çeşit kişisel özelliğe sahip olduğunu öne sürmektedir. Buna göre sosyal baskınlık yönelimi, sosyal gruplar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğine dair bireysel bir yönelim olarak tanımlanabilir. Çalışmalar, sosyal baskınlık yöneliminin yeniliğe açıklık, uyumluluk ve empati ile olumsuz; Buna karşılık saldırganlık, kindarlık ve inatçılık gibi özelliklerle ise olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Pratto vd., 2006; Sidanius ve Pratto, 1999). Öte taraftan sosyal baskınlık yöneliminin sosyal politika ve ideolojilere angaje olmak konusunda belirleyici etkisi olan bireysel bir değişken olduğu öne sürülmüştür (Pratto vd., 2006). Örneğin insanların göçmenler ve ev sahibi nüfus arasındaki ekonomik farkı sürdürme arzusunun, göçmenlere yönelik güçlendirici yardımlara desteği baltaladığını ileri süren araştırmalar bulunmaktadır (Jackson ve Esses, 2000). Bundan başka sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişilerin, düşük olanlara kıyasla göçmenlere ayrımcılık uygulama olasılığının daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Ayrımcılığı besleyen sebepler ise göçmen karşıtı kalıp yargılar ve çoğulcu ideolojilere inanmamak olarak rapor edilmiştir (Küpper vd., 2010). Öte taraftan araştırmacılar sosyal baskınlık yöneliminin baskınlık ve eşitlik olacak şekilde iki kavramsal yapıyı içerdiğini ileri sürmektedir. Güncel tartışmalar sosyal baskınlığın bazı grupların diğerleri üzerinde baskın olmasına ve eşitlikçi olmayan gruplar arası ilişkilere ilişkin iki tercihi ifade eden iki boyutlu bir yapı olduğunu ileri sürmektedir. Baskınlık boyutu açık şekilde insanlıktan çıkarma, açık ırkçılık, göçmenler gibi madun gruplara şiddet gösterme ve işkence ile ilişkiyken; eşitsizlik boyutunun örtük insanlıktan çıkarma, sistemi meşrulaştırma, pozitif ayrımcılığa karşı olma ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Ho vd., 2012;2015; Kteily vd., 2015; Larsson vd., 2012). Ayrıca Amerika ve İsrail’de eş zamanlı olarak yürütülen bir çalışmada, söz konusu iki boyutlu yapının, sınındığı gruplar arası ilişkiler bağlamına duyarlı olarak çalıştığını gösterilmiştir. Amerika’da, baskınlık boyutu açık ırkçılık, sıfır toplamli rekabet ve gruplar arası saldırganlıkla; eşitlik boyutu ise eşitsizliği meşrulaştırıcı ideolojiler ve muhafazakarlıkla ilişkililik; İsrail’de baskınlık hem muhafazakarlığı hem de gruplar arası saldırganlığı daha iyi yordamıştır (Ho vd., 2012). Yine Türkiye’de yürütülen güncel bir çalışmada, önerilen iki boyutlu yapının Türkiye’de çalışmadığı bu sebeple tek faktörlü yapının önerildiği görülmektedir (Kaynak vd., 2021).

Sosyal baskınlık yönelimi ve otoriteriyenlik birçok çalışmada, beraber bağımsız değişken olarak kullanılmıştır (Asbrock vd., 2010; Ekehammar vd., 2004; McFarland, 2003; Thomsen vd., 2008). Alan yazına göre her iki değişkenin de ayrımcılık ve kalıp yargılar gibi dış gruba ilişkin düşmanca tutumlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin Amerikan vatandaşlarının Irak savaşına verdikleri desteğin araştırıldığı bir çalışmada, otoriteriyenlik ve sosyal baskınlık yöneliminin anlamlı yordama gücünün olduğu bildirilmiştir (McFarland, 2003). Bununla beraber ayrımcılıkta bireysel farklılıkların ikili işleme modeline göre, bu iki kavram özellikle motivasyonel bakımdan birbirlerinden farklıdır (Duckitt, 2006). Buna göre otoriteriyenler toplumsal düzenin korunmasına ilişkin bir motivasyona sahiptirler ve bu sebeple uyma (konformite) davranışı gösterir ve benzer şekilde davranılmasını beklerler. Buna karşın

Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişiler daha dik başlı bir mizaca sahiptirler ve dünyayı bir kuralı olmayan, hayatta kalmak için sürekli rekabet etmek zorunda oldukları, kaybedenin yaşamını yitirdiği ve kazananın yaşamını sürdürebildiği balta girmemiş bir orman olarak görürler (Duckitt, 2006). Nitekim çalışmalar otoriteryenliğin toplumsal düzeni tehlikeye attığı düşünülen gruplara karşı geliştirilen olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu (Cohrs ve Asbrock, 2009) ve yine modelle uyumlu olarak algılanan tehditin otoriteryenler için tetikleyici rol oynadığını göstermektedir (Thomsen vd., 2008). Modele göre, sosyal baskınlık yönelimi ise daha çok despotik hiyerarşik sistemler içinde görece üzerinde egemenlik kurulmuş olan madun gruplara karşı ayrımcılığı yordayacaktır ve tehditten çok rekabetle ilişkilidir. Cozzolino ve Snyder (2008), sosyal baskınlık yöneliminin kazanma ihtiyacıyla ilişkili olduğunu rapor etmişlerdir. Bu çalışmada dış grup üyesi olarak Suriyeli göçmenler kullanılacağından yordayıcı değişken olarak sosyal baskınlık yönelimi tercih edilmiştir.

Bireysel bir değişken olarak sosyal baskınlık yönelimi hem bağımsız hem de bağımlı değişken olarak araştırmalara girmiştir. Bu bağlamda sosyal baskınlık yöneliminin statik bir bireysel değişken olduğunun reddedildiği aksine duruma bağlı ve değişken bir özellik olarak tanımlandığı bir çalışmada, iç grup aidiyeti yüksek kişiler için gerçekçi bir tehdit durumunda sosyal baskınlık yöneliminin arttığı rapor edilmiştir (Morrison ve Ybarra, 2008). Öte taraftan sosyal baskınlık yönelimi gruplar arası ilişkiler alan yazınında kalıp yargıları açıklamak için uzun yıllardır bir bireysel özellik olarak bağımsız değişken şeklinde ele alınmıştır (Pratto vd., 1994). Çalışmalara göre büyük beşli olarak ifade edilen kişilik özellikleriyle ilişkili olan sosyal baskınlık yönelimi uyumluluk ve deneyime açıklık ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Ekehammar vd., 2004; Heaven ve Bucci, 2001; Lippa ve Arad, 1999).

Bir kişisel özellik olarak sosyal baskınlık yönelimi arttıkça, kişilerin kendi grupları hakkında yanlı değerlendirmeler yaptıkları ve yine kaynak dağıtımında kendi gruplarını kayırdıkları görülmüştür (Amiot ve Bourhis, 2005; Reynolds vd., 2007). Gruplar arası ilişkileri araştırmak için geliştirilen minimal grup paradigması kullanılarak yürütülen çalışmalarda, kişilik özelliklerinin kayırmacılıkla ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmalar, bireysel farklılıkların etkisinin yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir (Amiot ve Bourhis, 2005; Reynolds vd., 2007). Buna karşılık Pechar ve Kranton (2017) kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kayırmacılıkla ilişkili olduğunu rapor etmişlerdir. Bu bakımdan işbirliğini anlamak konusunda Sosyal baskınlık yönelimi açıklayıcı bir bireysel değişken gibi görünmektedir. Nitekim Aaldering ve Böhm (2020) Sosyal baskınlık yöneliminin evrensel işbirliği ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu buna karşılık iç grupla işbirliğine girmek konusunda yordayıcı gücü olduğunu rapor etmişlerdir.

2.7. Bilişsel Stil

Bilişsel stil en genel olarak kişilerin bilişsel işlevlerini ama özellikle de bilgi işleme biçimlerini işaret eden bir kavramdır ve kişilerin algımlarken, düşünürken, problem çözerken, öğrenirken ve diğeriyle ilişkilendirirken kullandıkları bilişsel işleme tercihleri olarak tanımlanmaktadır (Kozhevnikov, 2007).

Kavram akademik başarının yordayıcılarını belirlemek ve bilgi işleme biçimlerini keşfetmek gibi saiklerle eğitimciler ve psikologlar tarafından çeşitli kuramlar içinde tanımlanmıştır (Zhang ve Sternberg, 2001).

Psikoloji alan yazını içindeki kuramların birçoğu bilişsel sitili bütüncül ve analitik olmak üzere ikili şekilde değerlendirmektedir. Bütüncüllük ve analitiklik bilginin nasıl organize edildiğini işaret etmektedir. Bu bakımdan insanlar öğrenme ya da karar verme gibi bilişsel etkinliklerinde bu iki tarzdan birini benimsemektedirler. Bilişsel olarak işlenecek bilginin ilişkili her bir parçası ayrıştırılarak işlendiği biçim analitikliği ve tüm parçaların bütün olarak işlendiği stil ise bütüncüllüğü işaret etmektedir (Riding ve Sadler-Smith, 1997). Analitiklik yakınsaklık, reflektiflik, sıralılık, tümden gelim gibi kavramlarla betimlenirken; bütüncüllük ıraksaklık, sezgisellik ve tüme varım gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir (Kozhevnikov, 2007).

Bu iki stilin, farklı işleme süreçlerinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Evrimsel dayanaklarını da bildirerek açıklama sunan İkili İşleme Modeli bu farkı sistem bir ve sistem iki olmak üzere iki farklı işleme sürecine dayandırmaktadır. Sistem bir genel olarak hayvanlar ve insanların ortak olarak kullandığı işleme biçimi olarak tasvir edilmiştir; hızlı, paralel ve otomatik bir doğaya sahip olduğuna inanılmaktadır. Buna karşılık sistem ikinin yalnızca insanlara özgü bir işleme biçimi olduğu ve evrimin sonraki aşamalarında ortaya çıktığı ileri sürülmüş ve yavaş ve sıralı işleme gerçekleştirmekte olduğu bildirilmiştir. Bu iki farklı işleme stili örtük ve açık olarak da ifade edilse de araştırmacılar sistem bir ve iki kavramsallaştırmasının daha doğru olduğunu ileri sürmüşlerdir (Evans, 2003).

İkili işleme modeli psikolojinin her bir ayrı disiplini içinde farklı bakış açılarıyla çalışılmaktadır. Sosyal psikologlar sistem 1 ve otomatik işleme ile ilgili araştırmalar tasarlarlarken, nöropsikologların modelde vurgulanan bilişsel kontrol ve bilgi işleme konularını ağırlıklı olarak çalıştığı görülmektedir (Barrett vd., 2004).

Sosyal psikoloji alan yazını incelendiğinde önyargı ve ayrımcılık ve otomatik işlemenin ilişkili olduğu aynı zamanda bilişsel stilin, dini inanç ve politik ideoloji, ahlaki temeller gibi değişkenleri yordayabildiği görülmüştür (Shenhav vd., 2011; Yılmaz, 2015). Buna göre analitik düşünme ve inançsızlık, liberal ideoloji ve evrensel ahlaki temeller arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Kişilerin amalitik düşünme stilini ne derece kullandıkları ile işbirliği kurma düzeyleri arasındaki ilişkiye ait alanyazının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada analitik bilişsel stil ve işbirliği arasındaki ilişki test edilecektir.

2.7.1. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı

Bilişsel kapalılık ihtiyacı, insanların bir konuda belirsizlik yerine kesin bir bilgi ya da kararı tercih etmelerini ifade etmektedir (Webster ve Kruglanski, 1994). Kavram insanların gündelik bilgilerini yapılandırırken kullandıkları motivasyonel temellere vurgu yapan günlük epistemoloji kuramcıları

tarafından ortaya atılmıştır (Kruglanski, 1990). Kurama göre insanlar gündelik yaşamlarında çeşitli sebeplerle bilgiye ulaşma motivasyonuna sahiptirler. Örneğin sıradan bir karar verme görevinde dahi kişiler yeni bilgi arar veya mevcut bilgilerini kullanarak nihai kararlarını şekillendirirler. Kuram, bilgiye ulaşma ya da bilgiyi yapılandırma şeklinde ifade edebileceğimiz süreci, belleği ve dikkat gibi yürütücü bilişsel işlevleri aktif olarak kullanmayı içeren bir seri hipotez testi şeklinde tariflenmektedir (Kruglanski ve Webster, 1994). Bu sebeple yani bilişsel kaynakların kullanılması gibi kaynak talepleriyle çaba gerektiren bir süreç olduğundan bilgi edinme, motivasyonel koşullara bağlıdır. Başka bir deyişle kişiler ancak motive oldukları koşullar altında yeniden bilgi inşa etme sürecini başlatmaktadırlar. Motivasyonel doğasının yanı sıra bilgi inşa süreci, nesneleri gereği sosyal bir içeriğe de sahiptir. “Erkeklere/kadınlara güven olmaz.” bilgi içeriği, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Günlük epistemoloji kuramcılarının göre bilgi işleme süreçlerinde bilişsel kapalılık ve bilişsel kapalılıktan kaçınma şeklinde ifade edilen iki uçlu motivasyonel bir araç bulunmaktadır. Uçların birinde bilgi işleme sürecini nihayete erdirmek bakımından hızlandıran bilişsel kapalılık ihtiyacı bulunurken, diğer uçta bilgi işlemenin sürdürülmesini, yeni ipuçları ve bilgilerin sürece dâhil olmasını içeren bilişsel kapalılıktan kaçınma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bakımdan her iki kavramın da içinde geçen ‘ihtiyaç’ bir eksikliği ifade etmez. Bunun yerine bilgi işleme ve karar verme süreçlerinde süreci devam ettirmekten ziyade sonlandırmak ve cevaba ulaşmak; veya da işlemeyi devam ettirmek için işe koşulan motivasyon işaret edilmektedir. Süreci sonlandırma ve işlemeye devam etme arasındaki seçimi sağlayan söz konusu motivasyon ise bu iki seçeneğin sağladığı fayda ve maliyetlerinin karşılaştırılmasıyla çalışmaktadır. Örneğin bilişsel kapalılığın faydası, hızlı karar verebilme ve eyleme geçebilme imkânı iken; hızlı karar verme süreci sebebiyle yargı hataları yapma olasılığının artması olası zararlıdır. Buna karşılık bilişsel kapalılıktan kaçınma yargı hatalarından kaçınmayı sağlarken; bilişsel kaynakların yoğun kullanımını içermektedir. Bu fayda maliyet hesabı kişilerin mizaç özelliklerine, genel sağlık durumlarına, zaman baskısına, uyarıcı gürültüsüne, kişinin zihinsel yorgunluğuna göre değişmektedir. Örneğin belirsizliğe tahammülü düşük kişilerin bilişsel kapalılık ihtiyacının yüksek olduğu görülmüştür. Yine kişilerin karar verme süreçleri boyunca, birden çok uyarana cevap vermeleri gereken durumlarda ve zaman baskısı altında bilişsel kapalılık ihtiyaçlarının arttığı görülmüştür.

Bilişsel kapalılık ihtiyacı aciliyet ve kalıcılık eğilimi olarak kavramsallaştırılan iki temel dayanmaktadır. Aciliyet ve kalıcılık ard arda gelen iki evre şeklinde yorumlanabilir. Buna göre aciliyet kişilerde hızlıca bir yargıya ulaşma ihtiyacını temsil eder, bu süreç tutunma olarak adlandırılmaktadır. Kalıcılık ise daha çok eski bilgilerle çelişen yeni durumlarda koruyucu işlev üstlenen evredir, su süreç ise dondurma olarak kabul edilmektedir. Dondurma süreci gerçekleşikten sonra kişilerin aldıkları karar üzerinde tekrar düşünmeye isteksizlik, ikna çabalarına ise direnç gösterdikleri görülmüştür (De Backer ve Crowson, 2008, Kruglanski vd., 1993). Ayrıca bilişsel kapalılık ihtiyacının beş ayrı birimden beslenen tek boyutlu bir yapıda olduğu iddia edilmektedir (Webster ve Kruglanski, 1994). Düzen tercihi, insanların karmaşadan kaçınma ve düzeni koruma ihtiyacını işaret ederken; belirsizlikten rahatsızlık

daha çok bu karmaşa durumuna ilişkin hoşnutsuzluğu ifade etmektedir. Tahmin ihtiyacı, olası değişikliklerden kaçınmak için duyduğu tahmin isteğini vurgular. Dar görüşlülük ise yeni bilgi işlemeyi kaçınmayı ve yeni bilgiye güven duymamayı kapsar. Son olarak kararlılık, bilgi işlemeyi sonlandırmak için gerekli kararsızlıktan kaçınma ile ilişkilidir.

Kişilerin yeni bilgi işlemeye ilişkin isteksizliklerini, bilişsel kapalılık ihtiyacından daha iyi açıklayan bir değişkenin olmadığı iddia edilmektedir. Nitekim otoriteriyenizm, belirsizliğe tahammülsüzlük, dogmatizm, bilişsel karmaşıklık, dürtüsellik, yapılandırma ihtiyacı, geçersizlik korkusu, biliş ihtiyacı ve zekâ gibi değişkenlerin bilişsel kapalılık ihtiyacıyla düşük düzeyde ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Webster ve Kruglanski, 1994). Bu durum bilişsel kapalılık ihtiyacının sayılan değişkenlerden ayrılan bir yapı olduğuna kanıt olarak gösterilebilir. Öte taraftan bilişsel kapalılık ihtiyacı insanların yeni bilgi edinme motivasyonlarını içeren görece tutarlı bir kişisel özellik olarak kabul edilmekle beraber durumsal uyarılarla tetiklenebilmektedir (Roets ve Van Hiel, 2011). Bu bakımdan araştırmalarda hem bağımsız hem de bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır. Hem kişisel bir özellik hem de durumsal faktörlerle tetiklenen bir eğilim olarak bilişsel kapalılık ihtiyacının kişisel, kişiler arası ve gruplar arası ilişkiler bağlamlarında açıklayıcı gücü olduğu iddia edilmektedir (Kruglanski ve Webster, 1994).

Bilişsel kapalılık ihtiyacının kalıp yargı çalışmalarında sıkça kullanılan değişkenlerle yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Örneğin Kossowska ve Hiel (2003), bilişsel kapalılık ihtiyacının ekonomik muhafazakârlıkla olumlu yönde ilişkili olduğunu rapor etmişlerdir. Ek olarak Knippenberg vd. (1996) bilişsel kapalılık ihtiyacı yüksek katılımcıların dış grup üyelerini kalıp yargılarla değerlendirdiği ve grup üyelerini birbirine benzer algıladığını rapor etmiştir. Ayrıca dış grup üyelerinin özelliklerinin hatırlanmasının istendiği tanıma şeklinde tasarlanan bellek görevlerinde, kalıp yargılarla uyumlu özelliklerin bilişsel kapalılık ihtiyacı yüksek katılımcılar tarafından daha fazla hatırladığı görülmüştür (Knippenberg vd., 1996).

Kalıp yargı alan yazınına ek olarak gruplar arası ilişkiler alan yazını içinde de anlamlı sonuçlar rapor edildiği görülmektedir. Örneğin bilişsel kapalılık ihtiyacının muhafazakâr inançlar ve ırkçılığı yordadığı, bununla beraber otoriteriyenizm ve sosyal baskınlık ihtiyacının bu ilişkiye aracılık etkisinin olduğu görülmüştür (Hiel vd., 2004). Brant ve Reyna (2009) köktencilik ve gey ve lezbiyenleri küçültme arasındaki ilişkiye bilişsel kapalılık ihtiyacının aracılık ettiğini bildirmişlerdir. Bundan başka bilişsel kapalılık ihtiyacının oy verilen partiyle anlamlı ilişkisinin bulunmadığı ancak otoriteriyenizmle olumlu yönde ilişkili olduğunu gösteren sonuçlar bulunmaktadır (Kemmelmeier, 1997). Federico vd. (2005) Amerika’da düzenledikleri çalışmalarında, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve Irak’a askeri harekât düzenlemesine destek verme arasında olumlu ilişki olduğunu rapor etmişlerdir. Yine bir kişisel özellik olarak ele alındığında bilişsel kapalılık ihtiyacı yüksek kişilerin oluşturduğu gruplarda eşitlikçi katılımın olmadığı bunun yerine konformite baskısının katılımcılar tarafından deneyimlendiği görülmüştür

(Grada vd., 1998). Acar-Burkay vd. (2013) hem bir kişisel özellik hem de durumsal değişken olarak ele alındığında yüksek düzeydeki bilişsel kapalılık ihtiyacının kutuplaşmış güven yargılarıyla ilişkili olduğunu, kişilerin yargılarıyla çelişen durumlarda karşılaştıklarında dahi fikirlerini değiştirmediklerini bildirmişlerdir. Terörist saldırılar hatırlatılarak durumsal bir değişken olarak ele alındığında ise bilişsel kapalılık ihtiyacında artma eğilimi olduğu raporlanmıştır. Dahası, bu artışın grupla özdeşim, dış grubu küçültme, agresif terörle mücadele politikalarına ve bu politikaları yürütmesi olası liderlere destek verme eğiliminde yükselmeye neden olduğu görülmüştür (Orehek vd., 2010). Bu çalışmada bilişsel kapalılık ihtiyacı bireysel bir değişken olarak ele alınmış ve gruplar arası bağlamda işbirliğini yordayıcı gücü olup olmadığı bakımından test edilmiştir.

2.8. Yaşam Doyumu

Yaşam doyumu bir kişinin kendi iyi oluşuna ilişkin yaptığı genel bir değerlendirmeyi ifade etmektedir. Öznel iyi oluş alan yazınında mutlulukla beraber yaşam doyumu kişilerin iyi oluş hallerine ilişkin temel bilgiyi sağlamaktadır. Mutluluk öznel iyi oluşun duygu boyutuna ilişkinken, yaşam doyumu bilişsel bir süreci işaret etmektedir (Diener vd., 1985).

Yaşam doyumu her ne kadar bazı kuramcılar tarafından bir takım alt alanlara bölünerek incelenmiş olsa da her bir kişinin değerler sistemi farklı olduğundan önceden belirlenmiş yani kapalı uçlu alanlara ilişkin bilgi toplamaktansa kişilerden kendi hayatlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapmalarını istemek kavramsal olarak yaşam doyumunun içeriğini daha çok yansıtmaktadır.

Yaşam doyumu psikolojinin birçok alt disiplininde çoğunluk bağımlı değişken olarak çalışmalara konu olmuştur. Örneğin kişilik özellikleri, sahip olunan maddi kaynaklar ve sosyal ilişkiler yaşam doyumunun temel belirteçleri olarak alınıyazına geçmiştir (Tov ve Diener, 2009). Buna ek olarak, iş doyumu, ilişki doyumu gibi değişkenlerin de yaşam doyumuna katkı sunduğu bilinmektedir. Öte taraftan yaşam doyumunun saydığımız psikolojik faktörlerle karşılıklı bir ilişki içinde olduğunu bildiren çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin yaşam doyumunun dayanıklılığı yordadığı rapor edilmiştir (Kararımak, 2007). Bu bakımdan yaşam doyumunun iş ve ilişki doyumu gibi yaşantısal deneyimlerden etkilendiği gibi bizatihi deneyimlerin kendilerine de etkide bulunduğu söylenebilir.

Sosyal psikoloji alan yazını içinde ise yaşam doyumunun mültecilik, ayrımcılık ve grup aidiyeti, sosyal sermaye ve sağlık, kişilik özellikleri ve politik ideoloji gibi sosyal psikolojik kavramlarla beraber çalışıldığı görülmektedir. Hollanda’da yaşayan Türk göçmenler ve yerli Hollandalıların katılımcı olduğu bir çalışmada iç grup aidiyetinin anlamsız buna karşılık Hollanda’da yaşama süresinin yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur (Verkuyten, 2008). Liberal ve muhafazakarların katılımcı olduğu başka bir çalışmada ise muhafazakarların liberallere göre anlamlı olarak yaşamlarından daha çok doyum sağladıkları rapor edilmiştir (Schlenker vd., 2012). Teknoloji kullanımının kişisel

etkilerine ilişkin bir çalışmada ise işbirliği hedefli görevlerin kişilerin yaşam doyumunda artışa sebep olduğu raporlanmıştır (Wolf vd., 2021).

Yaşam doyumu ve işbirliği ilişkisinin toplumsal refah bakımından önemli olduğu görülmektedir. Örneğin yaşam doyumunun demokrasi ve daha insani bir topluma değer vermesiyle olumlu yönde anlamlı ilişkisinin olduğu rapor edilmiştir (Tov ve Diener, 2009). Başka bir çalışmada ise gruplar homojen olarak ayrıldığında kaynağı daha fazla olan grupların daha fazla işbirliği kurduğu daha az olanların ise daha az işbirliği davranışında bulunduğu görülmüştür. Gruplar az ya da çok kaynak sahibi olmak bakımından heterojen olarak düzenlendiğinde ise kurulan işbirliğinin en düşük düzeyde olduğu saptanmıştır (Martinangeli ve Martinsson, 2020). Bu çalışmada yaşam doyumunun gruplar arası bağlamda işbirliğini yordayıcı gücü olup olmadığı incelenecektir. Yaşam doyumunun çalışmalarda çoğunluk yordanan değişken olması sebebiyle bu durum bu çalışmayı özgün kılan yönlerden biridir.

2.9. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada katılımcıların yarısının iç grup diğer yarısının ise bir dış grup üyesini hedef olarak değerlendirmesi planlanmıştır. Böylelikle hem dış grup hem iç grup üyeleriyle işbirliği kurma davranışını yordayan değişkenleri gözlemlemek amaçlanmaktadır. Araştırmada temel olarak yordayıcı değişkenler olan iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma ve zihin algısı ile işbirliği kurma yordanan değişkeninin ne düzeyde yordandığı sınanacaktır. Ayrıca iç ve dış grup üyelerinin ne kadar altinsanlaştırıldığı ve hangi akli melekeler ne ölçüde sahip algılandıkları karşılaştırılacaktır.

Ayrıca akli melekeleri değerlendirmek için Türkçe bir ölçüm aracı bulunmadığından hedef bir kişi, nesne ya da varlığın ne düzeyde zihinsel özelliklere sahip algılandığını ölçmeye yarayan Türkçeleştirilmiş ismiyle Akli Melekeler Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması da yapılacaktır.

3. ÖN ÇALIŞMA

3.1. Çalışmanın Amacı

Ön çalışma geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Akli Melekeler Ölçeği'nin çalışıp çalışmadığını öngörebilmek ve oluşturulan ölçek formunun uygulanması sırasında örneklem grubuna ilişkin herhangi bir düzenleme yapmak gerekip gerekmediğini sınamak için düzenlenmiştir.

3.2. Yöntem

Bu çalışmada öz bildirim yoluyla veri toplanmıştır. Katılımcılara Türkçe'ye uyarlanan Akli Melekeler Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların yarısına “Sizinle AYNI etnik kökene sahip bir kişi” ifadesi bulunan iç grup formu, diğer yarısına ise “Suriye’den göçen bir kişi” ifadesini içeren dış grup formu uygulanmıştır.

3.2.1. Örneklem

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmakta olup çalışmanın örneklemi Mersin Üniversitesi psikoloji bölümüne devam eden 65 öğrenci oluşturmaktadır. Ancak 26 adet ölçek bataryası her bir ölçeği aynı şekilde doldurma ya da ölçeklerdeki maddelerinden çoğunluğunu boş bırakma gibi sebeplerle veri setinden çıkarılmış ve toplam 39 katılımcının verisi ön çalışma analizlerine dâhil edilmiştir. Analizlere sokulan 39 verinin 11'i iç grup 28'i ise dış grup formuna aittir.

Katılımcıların 30'unun kadın ve 9'unun erkek olduğu görülmüştür. Ayrıca örneklemin yaş ortalaması 20.43 (SS=3.59) olarak hesaplanmış, katılımcıların yaşlarının 18 ve 39 arasında değişmekte olduğu görülmüştür.

3.2.2. Veri Toplama Araçları

3.2.2.1. Akli Melekeler Ölçeği

Katılımcıların hedef gruba mensup kişilere ilişkin geliştirdikleri zihin algıları özgün olarak Gray, Gray, Wegner tarafından Dimensions of Mind Survey adıyla geliştirilen ölçüm aracıyla ölçümlenmiştir (2007). Bu çalışma için Akli Melekeler Ölçeği adıyla Türkçeleştirilen Akli Melekeler Ölçeğinin maddeleri bu geçerlik güvenirlik çalışması için Türkçe'ye ve tekrar geri İngilizce'ye çevrilmiş olup, yapılan çeviriler gruplar arası ilişkiler alanında uzman üç ayrı çalışmacı tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Gray vd. (2007) katılımcılar tarafından önce zihinsel kapasiteleri bakımından değerlendirecekleri hedefleri betimleyen kısa tanıtım yazılarının okunmasını ve katılımcıların daha sonra bu hedefleri zihinsel kapasiteleri bakımından değerlendirmelerini istemişlerdir.

Çalışmada katılımcılara sunulan hedefler; bebek, şempanze, ölmüş bir kadın, köpek, fetüs, kurbağa, kız çocuğu, tanrı, erkek, bitkisel hayattaki bir erkek, robot, kadın, siz (katılımcının kendisi) şeklindedir. Faillik boyutunda fetüs ve kurbağa hedefleri en düşük puanı alırken kadın, erkek ve katılımcının kendisi en yüksek faillik puanını almıştır. Deneyim boyutunda ise robot hedefi en düşük puanı alırken bebek hedefi en yüksek puanı almıştır.

Katılımcılar hedefleri (experience) deneyim boyutunun altında toplanan (hunger) açlık, (fear) korku, (pain) acı, (pleasure) keyif, (rage) öfke, (desire) arzu, (personality) kişilik, (consciousness)

bilinçlilik, (pride) gurur, (embarrassment) utanç, (joy) eğlence ve (agency) faillik boyutunu oluşturan (self kontrol) öz kontrol, (morality) ahlak, (memory) hafıza/hatırlama, (emotion regulation) duygu düzenleme, (planning) plan yapma, (communication) iletişim, (thought) düşünme gibi zihinsel kapasiteler bakımından değerlendirmişlerdir.

Tablo 3.1. Akli Melekeler Ölçeği Orijinal Çalışma Faktör Yükleri Sonuçları Gray vd. (2007)

Akli Melekeler	Faktör Yükleri	
	Deneyim	Faillik
<u>Açlık</u>	<u>.97</u>	<u>.15</u>
<u>Korku</u>	<u>.93</u>	<u>.31</u>
<u>Acı</u>	<u>.89</u>	<u>.41</u>
<u>Keyif</u>	<u>.85</u>	<u>.51</u>
Öfke	.78	.58
Arzu	.76	.64
Kişilik	.72	.64
Bilinçlilik	.71	.69
Gurur	.71	.69
Utanç	.70	.65
Eğlence	.67	.60
<u>Öz kontrol</u>	<u>.18</u>	<u>.97</u>
<u>Ahlak</u>	<u>.35</u>	<u>.93</u>
<u>Hatırlama</u>	<u>.33</u>	<u>.91</u>
Duygu düzenleme	.54	.83
<u>Plan yapma</u>	<u>.55</u>	<u>.82</u>
İletişim	.66	.74
Düşünme	.68	.73

Karşıdaki bir hedefe ne düzeyde akli meleke atfedildiğini ölçtükleri çalışmalarında araştırmacılar (Gray vd. 2007), herhangi bir hata yaptığı için cezayı hak etmeyi deneyimden ($r = 0.22$, $z = 2.86$, $P < 0.05$) daha çok faillik ($r = 0.82$) ile ilişkili raporlamışlardır. Zarar vermekten kaçınma arzusunun ise (“Bu hedeflerden birine zarar vermek zorunda kalsaydınız, hangisine zarar verirdiniz? Hangisine zarar vermek sizin için daha acı verici olur?”), faillik boyutundan ($r = 0.26$, $z = 2.10$, $P < 0.05$) daha fazla deneyim ($r = 0.85$) boyutu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu durum insanların karşılarındaki herhangi bir hedefe ilişkin akli meleke atıflarının o hedefle alakalı tutumlarını şiddetli şekilde etkilendiğini düşündürmektedir.

Ölçekte tersine puanlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Akli melekeleri bakımından değerlendirilen hedefler için verilen puanların, faillik ve deneyim faktörlerinde anlamlı derecede farklılaşması, bu hedeflerin katılımcılar tarafından farklı düzeylerde akli melekelerle sahip oldukları şeklinde algılandığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada katılımcılardan bir Suriyeli ve bir Türkiyeli kişiyi zihinsel kapasiteleri bakımından 7’li bir skalada değerlendirmeleri istenmiştir. Orijinal çalışmadakinden farklı olarak bu çalışmada deneyim faktörüne yerleşen ilk dört madde ve faillik faktörüne yerleşen 1., 2., 3. Ve 5. Maddeler kullanılmıştır. En yüksek faktör yüküne sahip maddeler belirlenirken faillik faktöründeki duygu düzenleme maddesi henüz Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bir kavramsallaştırma olmadığından

onun yerine 5. Sırada bulunan plan yapma maddesi seçilmiştir. Aşağıda maddelerin soru formuna getirilmiş halleri paylaşılmıştır.

F	Öz kontrol	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>isteklerine, duygularına ya da dürtülerine hakim olma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
a	Ahlak	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>doğru ve yanlış birbirinden ayırma ve doğru olanı yapmaya çalışma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
i	Hatırlama	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>yaşananları hatırlama</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
l	Plan yapma	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>plan yapmak ve bir amaç doğrultusunda çalışma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
i	Açlık	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>açlık duyma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
k	Korku	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>korkma, korku duyma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
D	Acı	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>acı duyma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?
e	Keyif	Size göre Suriye’den göçen bir kişi <i>keyif duyma</i> kabiliyetine ne derece sahiptir?

Akli Melekeler Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Açımlayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Veri setlerinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi kullanılmaktadır. Buna göre KMO katsayısının .60’dan büyük ve Bartlett testinin anlamlı olması verilerin faktör analizine uygun olduğunu ifade etmektedir (Kaiser, 1975). Bununla beraber .50’den büyük KMO katsayısının da kabul edilebilir düzeyde olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Hair vd., 2006). Yapılan analizlerde pilot uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .50 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(28) = 75.73$, $p = .00$). Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre verinin üç faktörlü bir yapıya uyum sağladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .37 olarak hesaplanmıştır (Ek 1).

Bununla beraber faktör yükleri incelendiğinde yalnızca keyif alma maddesinin üçüncü faktöre yerleştiği ve madde ölçekten çıkarıldığında güvenilirlik katsayısının dramatik şekilde .37’den .55’e yükseldiği görülmüştür. Ön çalışmada maddeyi ölçekten çıkarmak tercih edilmediğinden, yığın grafiği incelenmiş ve grafikte tutarlı olarak, veri iki faktörlü bir yapıya zorlanarak tekrar analize tabii tutulmuştur. Tekrar yürütülen açımlayıcı faktör analizi sonucunda keyif alma maddesi haricinde, özgün çalışmadakiyle bire bir uyumlu olacak şekilde maddelerin 2 faktöre yüklendiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Akli Melekeler Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri		Madde	Madde	Ortalama
	Deneyim	Faillik	Toplam	Silindiğinde α	(SS)
			Korelasyon		
Öz kontrol	-.45	.49	.07	.38	2.46 (.82)
Ahlak	-.49	.69	.31	.29	2.74 (.66)
Hatırlama	.20	.63	.20	.31	3.31 (1.08)
Plan yapma	-.35	.77	.33	.25	2.54 (.92)
Faillik faktörü için α		.63			
Açlık	.56	.29	.32	.27	3.37 (.81)
Korku	.77	.18	.20	.31	3.94 (1.11)
Acı	.81	.30	.28	.27	3.69 (1.02)
Keyif	-.42	-.37	-.31	.55	3.09 (.98)
Deneyim faktörü için α	.39				
Açıklanan varyans	%55.13				

3.2.3. Bulgular

Suriyeli ve Türkiyeli hedeflere atfedilen akli melekelerin anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Sonuçlara göre iki hedef öz kontrol ($U=122$, $p=.57$), ahlak ($U=96$, $p=.15$), hatırlama ($U=183$, $p=.16$), plan yapma ($U=94$, $p=.17$) ve açlık duyma ($U=138$, $p=.93$) kabiliyetleri bakımından anlamlı düzeyde farklı algılanmadığı görülmüştür. Buna karşılık katılımcılar Suriyeli ve Türkiyeli hedefleri korku ($U=222$, $p=.01$), acı ($U=190$, $p=.06$) ve keyif duyma ($U=74$, $p=.03$) gibi özellikler bakımından anlamlı düzeyde farklı algılamışlardır.

Sonuçlara göre katılımcıların; Suriyeli hedeflerin (ort=22.43), Türkiyeli hedeflere göre (ort=11.30), daha fazla korku deneyimledikleri; yine acı bakımından , Suriyeli hedeflerin (ort=21.02), Türkiyeli hedeflere göre (ort=13.55), daha fazla acı deneyimledikleri şeklinde bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Bununla beraber keyif duyma söz konusu olduğunda Türkiyeli hedeflerin (ort=26.10), Suriyeli hedeflere göre (ort=17.14) daha fazla keyif deneyimleyen özneler olarak algılandığı bulunmuştur.

Katılımcıların akli melekelerine sahip olmak bakımından değerlendirdiği Suriyeli ve Türkiyeli hedeflerin zihinsel özelliklerinin farklılaşması, katılımcıların iç grup üyeleri ve dış grup üyelerine farklı zihinsel özellikler atfettiği şeklinde yorumlanabilir. Bununla beraber örneklem grubun küçük olması ve iç ve dış grup formunu alan grup büyüklüklerinin birbirine denk olmaması sonuçların genellebilmesi için daha büyük örneklem gruplarına uygulama yapılması gerektiğini göstermektedir.

4. ÇALIŞMA 1

4.1. Çalışmanın Amacı

İlk çalışma bireysel düzeydeki bilişsel değişkenler olan iç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma ve duygusal değişken olan gruplar arası kaygı değişkenlerinin, bir iç grup ve bir dış grup üyesi hedeflerine ilişkin akli meleke algısını ne düzeyde yordadığını araştırmak için düzenlenmiştir. Çalışmanın bir diğer temel amacı ise bir iç grup ve bir dış grup üyesinin akli melekeler ve altinsanlaştırma bakımlarından farklı şekilde değerlendirilip değerlendirilmediğini saptamaktır. Ek olarak bu çalışmada bir iç grup ve dış grup üyesiyle işbirliğine girme davranışının benzer düzeyde olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla beraber akli meleke algısı değişkeninin ölçülebilmesi için Akli Melekeler Ölçeği'nin üniversite öğrencileri örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak çalışmanın bir diğer amacıdır.

4.1.1. Hipotezler ve Araştırma Soruları

4.1.1.1. Hipotezler

1. İç grup üyesinin (aynı etnik kökündeki kişi olarak ölçümlenmiştir.) faillik ve dış grup üyesinin (Suriye'den göçen bir kişi olarak ölçümlenmiştir.) ise deneyim puanları daha yüksek olacaktır.

Alanyazında insanların göçmenler hakkında kalıpyargılara sahip olduğunu gösteren bir çok çalışma bulunmaktadır. Bununla beraber Kalıp yargı içeriği modeli söz konusu kalıp yargıların sıcaklık ve yetkinlik olmak üzere iki temel boyutu olduğunu öne sürmektedir (Fiske vd., 2002b). Bu bakımdan göçmenlerin bu iki boyuttan birinde yüksek diğerinde ise alçak olduğu düşünülmektedir (Cuddy vd., 2007). Nitekim göçmenlere ilişkin kalıp yargıların bu iki boyutun birinde yüksek (sıcaklık) diğerinde ise düşük (yetkinlik) algılandığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Bingelli vd., 2014). Akli meleke algısıyla kalıp yargı içeriklerinin kuramsal olarak benzeşen yönleri bulunmaktadır. Buna göre yetkinlik ve faillik, sıcaklık ve deneyim benzer özelliklerin değerlendirilmesini işaret etmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada iç grup üyelerinin faillik özelliklerinin, göçmen olan dış grup üyelerinin ise deneyim özelliklerinin daha fazla algılanması beklenmektedir.

2. Bir iç grup üyesi ve bir dış grup üyesi altinsanlaştırılma düzeyleri bakımından karşılaştırıldığında; dış grup üyesi iç grup üyesinden daha fazla altinsanlaştırılacaktır.

Göçmenler, kadınlar, etnik azınlıklar gibi kırılgan grupların insandışılaştırıldığı bilinmektedir (Haslam ve Loughnan, 2014). Öte taraftan yalnızca insana ait yani bilişsel içeriği bulunan duyguların (örneğin aşk) bellekte iç grupla, dış grupla olduğundan daha fazla bağlantılı olduğu ancak hem hayvan hem insanlar tarafından deneyimlenen duygular (örneğin üzüntü) için ise aynı durumun söz konusu olmadığı görülmüştür (Boccatto vd., 2007). Yani kişiler kendi ait oldukları grubun karşısında bulunan herhangi bir grubu alt insanlaştırmaktadırlar. Bu sebepte bu çalışmada da dış grup üyesinin iç grup üyesine kıyasla daha fazla altinsanlaştırılacağı beklenmektedir.

3. Bir iç grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyi, bir dış grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyinden anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.

Sosyal kimlik kuramının temel hipotezlerinden biri kişilerin iç grup üyelerinin lehine bir ayrımcılıkta bulunduğunu yani iç grubun kayırıldığını söylemektedir (Tajfel, 1970; Tajfel vd, 1971). Ayrıca gruba aidiyeti yüksek kişilerin, iç grup üyeleriyle daha fazla işbirliğine girdiği, yardımlaştığı, bu kişileri daha saygıdeğer ve güvenilir bulduklarını gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Levine vd. 2005; Renger ve Simon, 2011; Tyler ve Blader, 2000). Bu bakımdan alanyazınla tutarlı olarak bu çalışmada da katılımcıların iki işbirliği görevinde de iç grup üyesiyle daha fazla işbirliği geliştirmesi beklenmektedir.

4.1.1.2. Araştırma Soruları

1. İç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri bir iç grup üyesine (aynı etnik kökendeki kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri yordar mı?

2. Gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri bir dış grup üyesine (Suriye’den göçen bir kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri yordar mı?

Akli meleke algısını insandışılaştırma alan yazınının devamı şeklinde yorumlayan kaynaklar bulunmaktadır (Haslam ve Loughnan, 2013; Kteily ve Landry, 2022). Bununla beraber akli meleke algısı alanyazında son yıllarda yer bulmuş yeni bir kavramsallaştırmadır (Waytz vd., 2010). Hangi kişisel özelliklerin bir iç ve dış grup üyesinin akli melekelerinin algılanmasıyla ilişkili olduğu ve bu ilişkinin yönü alanyazında henüz yer bulmamıştır. Bu bakımdan bu çalışmada akli meleke algısını hangi özelliklerin yordadığı araştırma sorularından biridir.

4.2. Yöntem

Bu çalışmada yüz yüze özbildirim yoluyla veri toplanmıştır. Yordayıcı değişkenleri ölçmek için literatürde yaygın olarak kullanılan ölçme araçları ve yordanan değişkeni ölçmek için çalışmaya özgü olarak üretilmiş iki işbirliği görevinden oluşan bir ölçme bataryası oluşturulmuştur. Çalışmanın amacına uygun olarak katılımcılara; akli melekeler, sosyal baskınlık yönelimi, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı ölçeklerini, bilişsel yansıma testini, temel oran sorularını, ayırıcı muhakeme sorularını, iç grup aidiyeti ve alt insanlaştırma soru formunu ve nihayet işbirliği davranışı görevini içeren iki görev sunulmuştur.

4.2.1. Örneklem

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmakta olup çalışmanın örneklemi Mersin Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesine devam eden 252 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların 34’ü Mersin Üniversitesi Tarih Bölümü, 103’ü Mersin Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü ve 115’i Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesine devam eden öğrencilerdir. Tüm katılımcılardan toplanan veriler analizlere dâhil edilmiş olup, verinin 140’ı iç

grup, 112'si ise dış grup formuna aittir. Ayrıca Suriye'deki iç savaş sebebiyle Türkiye'ye göçmüş olan ve yüksek öğretime devam eden öğrencilerin verileri örneklemden dışlanmıştır.

Katılımcıların 106'sının kadın ve 145'inin erkek olduğu görülmüştür, 1 katılımcı cinsiyetini belirtmemiştir. Ayrıca örneklemin yaş ortalaması 21.48 (SS=4.13) olarak hesaplanmış, katılımcıların yaşlarının 17 ve 50 arasında değişmekte olduğu görülmüştür. Güncel yaklaşımlar örneklem gruplarının sosyo-ekonomik düzeylerini saptamak için gelir durumlarından ziyade en uzun süre yaşadıkları yer ve anne-baba eğitim durumları gibi belirleyicilerin kullanılmasını önermektedir (Chen vd. 2018). Bu bakımdan araştırmada katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerini saptamak için en uzun süre yaşanan yer ve anne-baba eğitim durumları hakkında bilgi alınmıştır. Katılımcıların en uzun süre yaşadığı yerin; %11.2 oranında kasaba ve daha küçük bir yerleşim yeri ve %88.8 oranında şehir ya da büyük şehir (%4.8 köy, %3.6 belde, %2.8 kasaba, %44 şehir, %44.4 büyükşehir) olduğu görülmüştür. Katılımcıların anne eğitim durumları incelendiğinde %8.3 okur-yazar değil, %5.6 okur-yazar, %27 ilkokul mezunu, %14.7 ortaokul mezunu, %21.8 lise mezunu, %21 lisans programı mezunu, %0.8 lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların baba eğitim durumları incelendiğinde ise %2 okur-yazar değil, %2.8 okur-yazar, %21.4 ilkokul mezunu, %14.3 ortaokul mezunu, %25.4 lise mezunu, %30.6 lisans programı mezunu, %2.4 lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür.

4.2.2. Veri Toplama Araçları

4.2.2.1. Akli Melekeler Ölçeği

Akli Melekeler Ölçeği ön çalışmada kullanıldığı şekilde katılımcılara sunulmuştur. Katılımcıların 140'ı ölçeği bir iç grup üyesi için, 112'si ise bir dış grup üyesi için cevaplamıştır.

Akli Melekeler Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Veri setlerinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi kullanılmaktadır. Buna göre KMO katsayısının .60'dan büyük ve Bartlett testinin anlamlı olması verilerin faktör analizine uygun olduğunu ifade etmektedir (Kaiser, 1975). Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .75 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(28) = 505.51, p = .00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin 3 faktörlü bir yapıda olduğu ayrıca bu üç faktörlü yapının akli melekeler algılama değişkenindeki değişimin %68.94'ünü açıkladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .73 olarak hesaplanmıştır (Ek 3).

Faktör yükleri incelenmiş ve öte taraftan ölçeğin yığın grafiğinin (Ek 4) de 2 faktörlü bir yapıyı işaret ettiği görülmüştür. Bu sebeple veri 2 faktörlü yapıya zorlanarak tekrar analize tabii tutulmuştur. Temel Bileşenler Analizi yöntemi ve Varimax döndürme tekniği kullanılarak tekrar uygulanan açıklayıcı faktör analizine göre özgün çalışmadakiyle uyumlu olacak şekilde 2 faktör olduğu görülmüştür. Bu yapının akli melekeler algılama değişkenindeki değişimin %56.11'ini açıkladığı görülmüştür. Özgün çalışmadan farklı olarak faillik faktörü altına yerleşen hatırlama maddesi 1. çalışmadan elde edilen verilerde deneyim boyutu altında yer bulmaktadır. Tüm maddelerin faktör

yükleri tekrar incelendiğinde katılımcıların keyif ve hatırlama maddelerini bir akli meleke yani zihinsel kabiliyet olarak değil de hedeflerin gerçek yaşamdaki sosyal statülerine ilişkin gerçek deneyimlerinden yola çıkarak değerlendirdikleri düşünülmüştür. Bu sebeplerle bulgular bölümünde paylaşılan analizlere teorik yapıyla uyumlu şekilde faktörlere yüklenen öz kontrol, ahlak, plan yapma ve açlık, korku, acı maddeleri dahil edilmiştir.

Tablo 4.1. Akli Melekeler Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Akli Meleke Maddeleri	Faktör Yükleri Deneyim	Faillik	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
Öz kontrol	.17	.79	.46	.70	2.82 (.86)
Ahlak	.29	.82	.61	.67	2.97 (.77)
<u>Hatırlama</u>	.60	<u>.38</u>	.52	.69	3.29 (.95)
Plan yapma	-.05	.80	.32	.73	2.97 (.88)
Faillik faktörü için α .73					
Açlık	.72	.14	.49	.69	3.24 (.87)
Korku	.83	-.06	.42	.71	3.29 (.92)
Acı	.81	.10	.50	.69	3.29 (.84)
<u>Keyif</u>	.19	<u>.14</u>			
Açıklanan varyans %56.11					
Deneyim faktörü için α .62					

4.2.2.2. Alt insanlaştırma Ölçeği

Alt insanlaştırma, kavramın üreticileri olan kuramcılar tarafından birincil ve ikincil duygular olarak tanımlanan duyguların hedef grup ya da kişi tarafından ne kadar hissedildiği algısı ile ölçülmektedir. Birincil duygular yalnızca insana özgü olmayan duyguları işaret etmektedir. İkincil duygular ise bilişsel bir içeriği de bulunan yani daha karmaşık ve yalnızca insanlara özgü olan duyguları işaret eder. Buna göre katılımcıların hedef grubun birincil ve ikincil duyguları ne kadar deneyimlediğine ilişkin bildirimleri bu grubu ne derecede insanlıktan uzaklaştırmış olduklarını göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formu Demirdağ ve Hasta (2020) tarafından hazırlanmıştır.

Ülkemizde yapılan uyarlama çalışmasında aşk, halden anlama, geçmişe özlem duyma pozitif ikincil duygular; melankoli, içerlenme, suçluluk negatif ikincil duygular, şaşırma, şefkat, sakın olma pozitif birincil duygular ve panik, öfke, sinirlenme negatif birincil duygular olarak kullanılmıştır (Demirdağ, 2014). Duyguların geçerli ve güvenilir bir ölçüm almak için uygunluğu birincil ve ikincil duyguların insana özgülük bakımından farklılaşırken içerdikleri olumluluk ve olumsuzluk değeri

bakımından benzer olmalarıyla mümkündür. Buna göre araştırmacının yapmış olduğu analiz sonuçları istenilen koşulların sağlandığını göstermektedir. Pozitif ikincil duyguların pozitif birincil duygularına göre insana özgü olma düzeyi açısından anlamlı düzeyde daha yüksek; Yine negatif ikincil duyguların da negatif birincil duygularına göre insana özgü olma düzeyi açısından anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Ayrıca birincil ve ikincil duygular olumluluk ve olumsuzluk bakımından incelendiğinde pozitif ikincil duygular ve pozitif birincil duyguların olumluluk düzeyi açısından; negatif ikincil duyguların da negatif birincil duygular ile olumluluk düzeyi açısından birbirine denk olduğu gözlenmiştir.

Ölçekte tersine puanlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Deneyimledikleri duygular bakımından değerlendirilen hedefler için verilen puanların, ikincil duygu puanları arasında anlamlı derecede farklılaşması, bu hedeflerin katılımcılar tarafından farklı düzeylerde altınsanlaştırıldığını ifade etmektedir. İkincil duyguların anlamlı düzeyde daha yüksek deneyimlendiğinin algılanması değerlendirilen hedefin altınsanlaştırılmadığını göstermektedir. Birincil duygular için alınan puanlar ise insanlıktan uzaklaştırma düzeyini yansıtmamaktadır; birincil duygular için alınan ölçümler ikincil duygularla karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Böylelikle ikincil duyguların bilişsel içeriğinin daha yoğun olduğu söylenebilmektedir (Demirdağ ve Hasta, 2020).

Bu çalışmada katılımcıların alt insanlaştırma derecelerini ölçebilmek için özgün çalışmada olduğu gibi olumlu ve olumsuz, birincil ve ikincil duyguların hem Türkiyeli hem Suriyeli hedef için puanlanması istenmiştir. Bunun için yönergede “Sizinle aynı etnik kökene sahip bir kişinin/Suriye’den göçen bir kişinin bu duyguları ne kadar hissettiğini işaretleyiniz.” ifadesi kullanılmıştır.

Alt insanlaştırma ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .85 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(66)= 1301.01$, $p= .00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin duyguların olumlu ve olumsuz değerlik yüküne göre yüklendiği biçimde 2 faktör olduğu görülmüştür. Özgün çalışmadan farklı olarak pozitif duygular olmasına karşın geçmişe özlem duyma ve şaşırma maddeleri negatif duygular faktörü altına yerleşmişlerdir. Buna göre iki faktörlü yapının alt insanlaştırma değişkenindeki değişimin %57.97’sini açıkladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır (Ek 5).

Altınsanlaştırma ölçümü için duyguların bilişsel içeriği ve olumlu ya da olumsuz değerliği şeklinde iki referans noktası bulunmaktadır. Yürütülen açıklayıcı faktör analizi, verinin değerliklere göre iki faktörlü bir yapıda olduğunu göstermektedir. Bununla beraber duyguların bilişsel içeriği de yürütülecek ileri analizler için önem taşımaktadır. Bu bakımdan duygular olumlu duygu seti ve olumsuz duygu seti ayrı ayrı analize dâhil edilecek şekilde tekrar faktör analizine tabii tutulmuştur. Buna göre olumlu duyguların iki olumsuz duygularınsa tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür (Ek 6). Olumsuz duygular iki faktöre zorlanarak analize tekrar sokulduğunda dahi birincil ve ikincil duyguların faktörlere dağılmadığı görülmüştür (Ek 7). Bu sebeple çalışmanın analizlerine; yalnızca ilk faktör

analizinde olumlu duygular arasında yer bulduğu görülen halden anlama, aşk ve sakin olma, şefkat maddelerinin sokulması planlanmıştır. Ancak literatürde yaygın kabul gören uygulamalara göre bir ölçeğin birden çok faktöre sahip olabilmesi için faktörlerin en az 3 madde ile ölçümleniyor olması gerekmektedir (Gorsuch, 2015). Altınsanlaştırma ölçümünde teorik olarak iki alt boyut olmasına karşın katılımcılardan elde edilen verilere göre maddeler teorik yapıyla tutarlı şekilde faktörlere yüklenmemiştir. Ayrıca maddeler teorik yapılardan birine yığılarak diğerine 3 madde olacak şekilde yüklenmediğinden iki faktörlü bir yapı gözlemlenmemiştir. Öte taraftan faktör altında yer bulan ölçek maddelerinin her biri eşit düzeyde teorik yapıya ilişkin bilgi toplamayabilir. Örnekleme, uygulama yapılan zaman ve bağlama bağlı olarak, ölçek maddelerinin teorik yapıya ilişkin ölçme gücü değişebilir. Bu durum ölçek maddelerinin uygulamalar arasında farklı faktör yüklerine sahip olması şeklinde gözlemlenmektedir. Bu gibi durumlarda faktörle en fazla ilişkili yani faktör yükü en fazla olan maddeleri seçmek geçerliği daha yüksek tutmak için bir çözüm olabilir (DiStefeno vd. 2009). Bu sebeple teorik yapıyı analiz etmek üzere faktörler değil faktör yükü en fazla olan maddeler seçilmiştir. Böylelikle söz konusu dört madde bilişsel içeriğine göre tekrar iki faktöre zorlanarak faktör analizine tabii tutulduğunda birincil duygulardan şefkat ve ikincil duygulardan aşkın teorik yapıyla uyumlu olacak şekilde ayrıldığı görülmüştür. Buna göre; birincil duygular için şefkat ve ikincil duygular için ise aşk maddeleri bulgular için kullanılmıştır.

Tablo 4.2. Alt insanlaştırma Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

		Faktör Yükü	
Pozitif Duygu Seti		1	2
Şefkat	Birincil	.87	-.11
Sakin olma	Birincil	.69	-.48
Halden anlama	İkincil	.79	-.11
Aşk	İkincil	.46	.84
Açıklanan varyans	%76.13		

4.2.2.3. İç grup özdeşimi Ölçeği

Katılımcıların iç grup özdeşim düzeylerini ölçmek için Postmes, Haslam ve Jans tarafından geliştirilen dört maddeli grup özdeşimi formu kullanılmıştır (2013). Postmes, Haslam ve Jans'ın dört maddelik formlarının Doosje vd. (1995) özdeşim ölçeğinin bir adaptasyonu olduğu ve güvenirlik katsayısının ($\alpha=.77$) olarak hesaplandığı bildirilmiştir.

İç grup özdeşimi ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .83 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlemlenmiştir ($\chi^2(6)= 500.31, p=.00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre özgün çalışmayla uyumlu olacak şekilde maddelerin tek faktöre yüklendiği görülmüştür. Buna göre tek faktörlü yapının iç grup özdeşimi değişkenindeki değişimin %75.72'sini

açıkladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.3. İç Grup Özdeşimi Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Özdeşim maddeleri	Faktör Yükleri	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
4. Madde	.91	.83	.83	5.60 (2.01)
1. Madde	.86	.75	.86	6.10 (1.54)
2. Madde	.86	.75	.86	5.49 (2.06)
3. Madde	.84	.72	.87	5.99 (1.71)
Açıklanan varyans %75.72				
α	.89			

4.2.2.4. Gruplar arası Kaygı Ölçeği

Katılımcıların Suriyeli göçmenlerle etkileşimlerinde hissettikleri kaygıyı ölçmek için Stephan vd. (2002) tarafından geliştirilen Gruplararası Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Gruplararası Kaygı Ölçeği dış grup üyeleri ile etkileşim halindeyken hissedilen kaygı ile ilişkili 12 duyguyu içeren 12 maddeden oluşmaktadır. Bu duygular: uzak-samimi, eşit olmayan-eşit, değersiz -değerli, kuşkulu-güvenilir, kaygılı-kaygısız, tehdit altında-güven verici, gergin-rahat şeklinde bir birinin karşısı 6 çift olarak sıralanmaktadır. Ölçeğin literatürde iki şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki semantik farklılaştırma yöntemi gereği duygu çiftlerinin arasına likert derecelendirmesinin yerleştirilmesi ve katılımcıların sosyal deneyimlerindeki duyguları hangi uca yakınsa değerlendirmeyi bu biçimde yapması şeklindedir. İkinci kullanımda ise tüm duygular tek tek bir madde olarak sunulmaktadır. Bu kullanımda olumlu duygular tersine puanlanarak toplam puan alınmakta ve alınan puan ne kadar yüksekse gruplar arası kaygı düzeyinin de o kadar yüksek olduğu yorumu yapılmaktadır. Bu çalışmada her duygu tek bir madde olarak katılımcılara sunulmuştur. Ölçeğin güvenirlik katsayısının .83 ile .91 arasında değiştiği görülmüştür (Plant ve Devine, 2003; Stephan vd., 2002; Zomeran vd., 2007). Ölçeğin Kunduz tarafından Türkiye’de ilk kez uygulandığı çalışmada ise güvenirlik katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır (2009).

Bu çalışmada katılımcıların gruplararası kaygı derecelerini ölçebilmek için bir dış grup üyesinin yanında deneyimledikleri duyguları puanlamaları istenmiştir. Bunun için yönergede “Lütfen sizinle farklı etnik kökene sahip bir kişiyle/Suriye’den göçen bir kişiyle karşılaştığınızda veyahut da konuşurken ya da birlikte çalışırken hissettiğiniz duyguları en iyi ifade eden rakamı işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak miktarı ifade etmektedir. “1 hiç o duyguyu hissetmediğiniz, 7 ise o duyguyu oldukça fazla hissettiğiniz anlamına gelmektedir.” ifadesi kullanılmıştır.

Gruplar arası kaygı ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. (Ölçek maddeleri faktör analizine tabii tutulmadan önce olumlu duygular tersine puanlanmıştır.)Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .88 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(91)= 1717.43, p=.00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin 3 faktöre yüklendiği bu üçlü yapının gruplararası kaygı değişkenindeki değişimin %65.66’sını açıkladığı görülmüştür (Ek 8).

Elde edilen üçlü yapıdaki faktör yükleri incelendiğinde; tüm maddelerin en yüksek faktör yüklerinin 1. faktörde toplandığı görülmüştür. Ayrıca, ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 şeklinde hesaplanmıştır.

Maddelerin hepsinin ilk faktörde toplanması sebebiyle faktör sayısı bire zorlanarak maddeler tekrar faktör analizine sokulmuştur. Bu durumda tek faktörlü yapının gruplararası kaygı değişkenindeki değişimin %42.25’ini açıkladığı görülmüştür.

Tablo 4.4. Gruplararası Kaygı Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Olumsuz Değerlikli Gruplar arası kaygı maddeleri	Faktör Yükleri	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
Güven verici	.80	.72	.86	4.12 (1.82)
Güvenilir	.75	.67	.86	4.01 (1.81)
Rahat	.71	.62	.87	3.51 (1.91)
Samimi	.71	.64	.86	3.90 (1.87)
Kuşkulu	.70	.64	.87	2.0 (1.75)
Kaygılı	.69	.61	.87	2.58 (1.69)
Eşit	.67	.60	.87	3.36 (2.14)
Kaygısız	.65	.55	.87	4.01 (1.95)
Değerli	.62	.54	.87	3.39 (1.79)
Eşit olmayan	.62	.56	.87	2.60 (1.94)
Gergin	.59	.51	.87	2.39 (1.58)
Tehdit altında	.58	.52	.87	1.93 (1.38)
Değersiz	.49	.44	.87	1.78 (1.44)
Uzak	.43	.37	.89	3.28 (3.42)
Açıklanan varyans	%42.35			
α	.88			

4.2.2.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri düzeyini ölçmek amacıyla Sidanius, Pratto ve Bobo (1994) tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin, Karaçanta (2002) tarafından Türkçeye uyarlanan Türkçe formu kullanılmıştır. Onaltı maddeden oluşan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin 8 maddesi sosyal baskınlığı (SB), 8 maddesi ise eşitliğe karşıtlığı (EK) ölçmektedir. Katılımcılar maddeleri 7'li likert tipi bir derecelendirme yoluyla puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanların hesaplanması için 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. numaralı maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçeğin Türkçe geçerlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı ise .89 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Veri setlerinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi kullanılmaktadır. Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .85 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(120)=1514.52, p=.00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin 3 faktöre yüklendiği bu üçlü yapının sosyal baskınlık yönelimi değişkenindeki değişimin %56.61'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise .65 olarak hesaplanmıştır (Ek 9).

Elde edilen üçlü yapıdaki faktör yükleri incelendiğinde; sosyal baskınlık, eşitliğe karşıtlığı ölçen maddelerin iki faktörde toplandığı, 5., 6. ve 8. maddelerin ise faktör yüklerinin tüm faktörlere benzer oranda yerleştiği görülmüştür. Maddeler tek faktörlü yapıya zorlanarak tekrar faktör analizine sokulduğunda sosyal baskınlık yönelimi değişkenindeki değişimin %32.46'sını açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının ise .83 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Sosyal Baskınlık Yönelimi maddeleri	Faktör Yükleri	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
12. Madde	.75	.57	.82	5.17 (1.80)
14. Madde	.71	.55	.82	5.25 (1.74)
13. Madde	.70	.5	.82	5.62 (1.50)
9. Madde	.70	.55	.82	4.73 (2.00)
10. Madde	.69	.51	.82	4.92 (1.88)
11. Madde	.64	.48	.82	5.44 (1.64)
6. Madde	.63	.61	.81	2.14 (1.64)
16. Madde	.61	.45	.82	5.05 (1.94)
15. Madde	.59	.43	.82	5.36 (1.74)

4. Madde	.48	.50	.82	2.87 (1.97)
2. Madde	.45	.45	.82	3.01 (1.86)
8. Madde	.44	.43	.82	2.86 (1.84)
1. Madde	.43	.42	.82	3.65 (2.21)
7. Madde	.41	.41	.82	2.14 (1.63)
3. Madde	.34	.34	.83	3.62 (2.00)
5. Madde	.24	.23	.85	3.43 (1.99)
Açıklanan varyans	%32.46			
α	.83			

4.2.2.6. Bilişsel Stil Ölçümleri

Bilişsel stil ölçme araçlarından alınan puanın yüksekliği analitik bilişsel stilin kullanıldığını ifade etmektedir. Oluşturulan bilişsel stil değişkeninin normallik sayıltısını karşılayıp karşılayamadığını test etmek için basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri incelenmiştir. Herhangi bir değişkenin normal dağıldığının söylenebilmesi için basıklık ve çarpıklık değerlerinin +/-3 aralığında olması önerilmektedir (Kline, 2005). Yapılan analizlere göre hem iç grup hem dış grup için ölçek bataryasını tamamlayan katılımcıların bilişsel stil puanlarının normal dağıldığı görülmektedir. İç ve dış grup bataryası için puan frekansları eklerde paylaşılmıştır (Ek10, Ek 11).

Katılımcıların bilişsel stillerini ölçmek için üç farklı araç kullanılmıştır. Bu araçlar, ayırıcı muhakeme soruları (disjunctive reasonin problems, Toplak ve Stanovich, 2002), bilişsel yansıma testi (Cognitive Reflection Test, Fredeirck, 2005) ve temel oran soruları (base-rate conflict problems, Penneycook et al. 2012) olarak sıralanmaktadır.

Her bir bilişsel stil ölçme aracından alınan puan toplam puana çevrilip, POMP (Percent of Maximum Possible) puanına dönüştürülerek analizlere dâhil edilmiştir. POMP puanı davranışsal bilim alanlarında işevuruk tanımı yapılması konusunda zorluklarla karşılaşılan ve dolayısıyla standardize ölçme araçları geliştirilmesi güç olan değişkenlerin sürekli değişken olarak araştırmaları dahil edilebilmesi için geliştirilmiş bir yöntemdir (Cohen vd., 1999). POMP puanları gözlenen puan, ölçme aracından alınabilecek en yüksek puan ve en düşük puan yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$POMP = [(gözlenen\ puan - ölçme\ aracından\ alınabilecek\ en\ düşük\ puan) / (ölçme\ aracından\ alınabilecek\ en\ yüksek\ puan - ölçme\ aracından\ alınabilecek\ en\ düşük\ puan)] \times 100$$

4.6. Bilişsel Stil POMP Puanları Betimsel İstatistik Tablosu

	Dış grup	İç grup
N	112	114
Geçerli veri	112	114
Kayıp veri	0	26
Ortalama	37,95	39,69
Ortalamanın SH	2,09	2,17
Ortanca	37,50	37,50
Mod	37,50	37,50
SS	22,13	23,12
Varyans	489,66	534,42
Çarpıklık	,35	,24
Çarpıklığın SH	,23	,23
Basıklık	-,26	-,60
Basıklığın SH	,45	,45
Ranj	100,00	100,00
En küçük değer	,00	,00
En yüksek değer	100,00	100,00

4.2.2.6.1. Ayırıcı Muhakeme Soruları

Ayırıcı muhakeme sorularını doğru cevaplayabilmek için olasılıklar karşılaştırılmaktadır. Yani, doğru sonuca varmak için, verilmeyen bilgi başka deyişle örtülü bırakılan bilgi olasılık verilerek incelenmelidir. Bu gibi soruları doğru çözümleyebilmek ancak analitik bir strateji kullanılarak mümkün kabul edilmektedir. Bu bakımdan doğru cevabı vermek analitik düşünme stilini kullanıyor olmak şeklinde yorumlanmaktadır (Toplak ve Stanovich, 2002).

İlk soru “Eray İrem’e bakmakta fakat İrem Oğuz’a bakmaktadır. Eray evlidir fakat Oğuz evli değildir. Bu durumda evli biri evli olmayan birine bakıyor mudur?” şeklindedir. Burada örtülü bilgi İrem’in medeni durumudur. Eğer İrem evliyse, cevap “Evet”dir çünkü evli olmayan Oğuz’a bakmaktadır. Eğer İrem evli değilse, cevap yine de “Evet” olur çünkü bu kez de evli olan Eray, İrem’e bakmaktadır (Toplak ve Stanovich, 2002).

Evlilik probleminde olduğu gibi, raftaki üçüncü kitabın rengi de mevcut bilgilerden ayırık olarak düşünülmeli ve olasılıklar gözden geçirilerek cevap tasarlanmalıdır. İkinci soru “Bir kitap rafında üst üste duran 5 kitap vardır. Üstten ikinci kitap yeşildir, üstten dördüncü kitap yeşil değildir. Bu durumda yeşil bir kitap yeşil olmayan bir kitabın hemen üstünde midir?” şeklinde paylaşılmıştır. Buna göre üçüncü kitap yeşil ise, cevap “Evet”tir çünkü doğrudan yeşil olmayan dördüncü bloğun üzerinde durmaktadır. Üçüncü kitap yeşil değilse, cevap hala “Evet”tir çünkü doğrudan yeşil olan ikinci kitabın altında durmaktadır (Toplak ve Stanovich, 2002).

4.2.2.6.2. Bilişsel Yansıma Testi

Bilişsel yansıma testi analitik düşünmeyi sınanan üç farklı sorudan oluşmaktadır. Bu sorular aşağıda sıralanmıştır. Her sorunun ikili sistem modelinin öngördüğü ikili sistem yaklaşımıyla örtüşen bir doğru ve bir yanlış cevabı vardır. Yanlış cevap sezgisel olup sistem 1’in ve doğru cevap ise analitik olup sistem 2’nin çalıştığı anlamına gelmektedir. Buna göre sorulara verilen doğru cevaplar katılımcının

analitik düşündüğünü ifade ederken, yanlış cevaplar ise sezgisel olarak işleme yaptığı anlamına gelmektedir (Frederick, 2005).

“Bir beyzbol sopası ve bir beyzbol topu 1.10 TL tutuyor. Beyzbol sopası, beyzbol topundan 1.00 TL daha pahalı. Buna göre beyzbol topunun fiyatı nedir? (kuruş cinsinden)” Çoğunlukla insanlar bu soruya “10 kuruş” cevabını vermektedirler. Halbuki sağlaması yapılsa aralarında 1.00 TL fark olduğundan dolayı toplamaları 1.20 TL olduğu kolaylıkla görülecektir. Dolayısıyla bu cevap yanlıştır. Beyzbol topu 5 kuruşsa, beyzbol sopasıyla arasında 1.00 TL fark olduğundan dolayı beyzbol sopası da 1.05 TL’dir ve toplamaları da 1.10 TL olur.

“5 makine 5 parçayı 5 dakikada üretiyor. Buna göre 100 makine 100 parçayı kaç dakikada üretir?” Çoğunlukla insanlar bu soruya “100” cevabını vermektedirler. Halbuki 5 makine 5 parçayı 5 dakikada üretiyorsa, 1 makine 1 parçayı 5 dakikada üretiyordur. Dolayısıyla 100 makine 100 parçayı yine 5 dakikada üretecektir.

“Bir gölün belli bir alanı nilüfer yapraklarıyla kaplı. Bu alanın büyüklüğü her gün iki katına çıkmaktadır. 48 günde bu alan gölün tamamını kapladığına göre, kaç günde gölün yarısını kaplar?” Çoğunlukla insanlar bu soruya “24” cevabını vermektedirler. Eğer bir bardağın içindeki su miktarı her gün iki katına çıkıyorsa, kaç günde tamamen doluyorsa, ondan bir gün öncesinde bardağın yarısı doludur. Eğer bardak 48 günde doluyorsa 47 günde yarısı doludur. Çünkü her gün iki katı dolduğundan 48 günde tamamının dolması için 47. günde yarısının dolu olması gerekmektedir.

4.2.2.6.3. Temel Oran Soruları

Temel Oran Soruları, adından da anlaşılabilceği üzere temeli olasılık hesaplamaya dayalı bir görevdir. Soruya verilebilecek iki cevaptan biri soruda paylaşılan olasılık bilgisine dayanırken diğer cevap kalıp yargılara uygundur. Sezgisel düşünme stilini kullanan kişiler bu tür bir soruda, genellikle temel oran olasılığını göz ardı ederler ve sezgisel olarak, yanlış cevaba yönelirler (De Neys, ve Glumicic, 2008). Analitik düşünme stiline sahip kişiler ise istatistiki olasılığı temel alarak soruyu cevaplarlar.

Temel oran sorularından biri şu şekildedir; “Bir çalışmaya 1000 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında 4 anaokulu öğretmeni ve 996 tane genel müdür vardır. Ayşe bu araştırmanın katılımcıları arasından rastgele seçilmiştir. Ayşe 37 yaşındadır. Evlidir ve 3 çocuğu vardır. Kocası ise veterinerdir. Kendisini ailesini adamıştır ve çocuklarıyla her zaman günlük çizgi film şovlarını izlemektedir. Hangisi daha olasıdır?”. Görüldüğü üzere araştırmaya katılan kişilerin içinden herhangi birinin ana okulu öğretmeni olma olasılığı binde dördttür. Analitik düşünme stiline sahip kişiler bu oranı referans alarak Ayşe’nin bir genel müdür olduğu cevabını verirler. Buna karşılık analitik düşünme stilini kullanmayan kişiler sezgisel olarak soruyu muhakeme edip Ayşe’nin anaokulu öğretmeni olduğu şeklinde cevaplarını yapılandırmaktadırlar.

4.2.2.7. Yaşam Doyumu Ölçümü

Katılımcıların yaşamdan aldıkları doyum Diener vd. tarafından geliştirilmiş olan Yaşam Doyumu Ölçeği ile ölçümlenmiştir (Diener vd., 1985). Yaşam doyumu tek faktörlü bir yapıya sahip

olup yaşamın herhangi özel bir alanının değil tümünü değerlendirmesine yöneliktir. Beşli likert tipi olarak derecelendirilen ölçekten alınan yüksek puan yaşam doyumunun yüksek olduğunu anlamına gelirken, ölçekten alınan puan düştükçe yaşam doyumunun da düştüğü anlaşılmaktadır. Orijinal formun iç tutarlılık katsayısı .87 olarak hesaplanmış olup varyansın %66'sını açıkladığı rapor edilmiştir. Bu çalışmada Sümer'in Türkçe'ye adapte etmiş olduğu form kullanılacaktır (1996).

Yaşam Doyumu Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açımlayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .85 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(10)= 535.43$, $p= .00$). Uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin özgün çalışmayla uyumlu olarak tek faktöre yüklendiği bu yapının yaşam doyumu değişkenindeki değişimin %63.70'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise .85 olarak hesaplanmıştır.

4.7. Yaşam Doyumu Ölçeği Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Yaşam Doyumu Ölçeği Maddeleri	Faktör Yükleri	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
3. Madde	.87	.77	.78	4.58 (1.71)
2. Madde	.83	.70	.81	4.08 (1.52)
4. Madde	.83	.70	.80	4.41 (1.61)
1. Madde	.80	.66	.81	4.23 (1.54)
5. Madde	.64	.49	.87	3.54 (1.97)
Açıklanan varyans α	%63.70 .85			

4.2.2.8. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği

Bilişsel Kapalılık Ölçeği kavramın da üreticisi olan, Webster and Kruglanski tarafından geliştirilmiştir (1994). Ölçek, temel olarak belirli bir konu hakkında kesin bir bilgiye ulaşma isteğini ölçmektedir. Ölçeğin ilk formu 5 faktörlü yapıda olup 42 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörler; düzen tercihi, belirsizlikten rahatsızlık, tahmin ihtiyacı, dar görüşlülük ve kararlılık şeklinde sıralanmaktadır. Ölçeğin Türkiye'de gerçekleştirilen geçerlik güvenirlik çalışmalarında özgün çalışmada olduğu gibi 5 faktörlü yapının bulunduğu ve güvenirlik katsayısının .72 şeklinde hesaplandığı rapor edilmiştir (Şeker ve Akman, 2015).

Uygulama kolaylığı bakımından daha sonra ölçeğin kısa formu da geliştirilmiştir. Roets ve Van Hiel her bir faktörü temsil edecek 3 madde seçerek 15 maddeden oluşan bilişsel kapalılık ihtiyacı kısa formunu oluşturmuşlardır (2011). Kısa formda tersine herhangi bir madde bulunmuyor olup, bu çalışmada da Roets ve Van Hiel'in geliştirdiği 15 maddelik kısa form kullanılmıştır.

Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 1. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .82 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(105)= 607.14$, $p= .00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin 3 faktöre yüklendiği bu üçlü yapının bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenindeki değişimin %53.70'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise .85 olarak hesaplanmıştır.

Elde edilen üçlü yapı (Ek 12'de paylaşılmıştır) incelendiğinde 2. maddenin 3. Faktöre ve 5 ve 14. maddelerin ise 2. Faktöre yerleştiği görülmüştür. 2. Ve 3. faktöre yerleşen 2., 5. Ve 14. Maddelerin dar görüşlülük boyutuna aittir. Tek faktöre yüklenmeyen tüm maddelerin tek bir yapıya ilişkin olması ve kalan maddeler tek faktörlü yapıya zorlandığında, kısa form için önerildiği şekilde tek faktörlü yapıya uyum göstermeleri ayrıca 2, 5 ve 14. maddelerin ölçekten çıkmasıyla güvenirlik katsayısının .86'ya çıkması dolayısıyla 2. Ve 3. faktöre yerleşen maddeler bulgular kısmında paylaşılan analizlere dahil edilmemiştir.

4.8. Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği Faktör Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri	Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
13. Madde	.80	.70	.82	4.98 (1.73)
15. Madde	.73	.65	.82	4.94 (1.72)
3. Madde	.72	.60	.83	5.14 (1.72)
6. Madde	.71	.59	.83	5.38 (1.72)
10. Madde	.64	.58	.83	4.70 (2.01)
8. Madde	.62	.46	.84	5.41 (1.56)
12. Madde	.60	.49	.84	4.25 (1.92)
9. Madde	.59	.47	.84	4.53 (1.96)
7. Madde	.58	.43	.84	5.81 (1.38)
4. Madde	.57	.52	.83	5.48 (1.57)
11. Madde	.54	.49	.83	4.53 (1.94)
1. Madde	.48	.40	.84	5.81 (1.83)
Açıklanan varyans	%40.59			
α	.86			

4.2.2.9. İşbirliği ölçümü

Alan yazında işbirliği davranışlarının çeşitli biçimlerde ölçümlendiği görülmektedir. Bunlar arasında örnek hikâye kullanımı (vignette), kaynak paylaşımı temelli davranışsal ekonomi oyunları, katılımcıların gerçek hayatta ya da deneysel desen içinde sergiledikleri yardım etme davranışlarının ölçülmesi gibi örnekler bulunmaktadır.

Örnek hikâye kullanımlarında katılımcılara önceden tasarlanmış bir hikâye sunulmakta ve katılımcıdan benzer durumda kendisinin kaldığını hayal ederek sorulan soruları cevaplaması istenmektedir. Bu biçimde katılımcıların hikâyedeki kahramanla özdeşim kurarak otantik tepkilerine en yakın tepkiyi verebilecekleri ve bu yolla işevuruk tanımı yapılmakta güçlük çekilen kavramsal yapıların dahi güvenilir şekilde ölçümlenebileceği varsayılmaktadır. Bu bakımından yani katılımcıların gündelik yaşamdakine en benzer tepkilerini ölçümlemeyi sağlayarak, örnek hikâye kullanımının, öz bildirim yoluyla veri toplanan betimsel çalışmalar için güvenilir bir ölçme tekniği olduğu bildirilmiştir (Finch, 1987).

Kaynak paylaşımının ise, hem betimsel hem deneysel çalışmalarda olumlu sosyal davranış ve diğerkâmlık motivasyonlarının ölçülebilmesine imkân sağladığı, bu bakımdan araştırmacılar tarafından sık sık başvuru alan yöntemlerden biri olduğu görülmektedir. Yetişkin katılımcılarla yapılan birçok çalışmada katılımcıların işbirliği davranışları diktatörlük, ultimatoma ya da kamusal mal oyunu gibi maddi bir kaynağın paylaşılmasını içeren görevler aracılığıyla ölçümlenmektedir. Diktatörlük oyununda katılımcıdan bir miktar kaynağı kendisinin de dahil olduğu bir grup için paylaşması esastır. Diktatörlük oyunundan türetilen bir diğer davranışsal ekonomi oyunu ultimatoma oyunudur. Ultimatoma oyununun diktatörlük oyunundan temel farklı paylaştırılan kaynak üzerinde hem paylaştıran oyuncunun hem de paylaşımı alan oyuncunun insiyatifi olmasıdır. Buna göre paylaşımı alan oyuncu eğer paylaşımı yapan oyuncunun paylaşım biçiminden hoşnut değilse bu paylaşımı reddetme hakkına sahiptir. Oysa diktatörlük oyununda paylaşımın reddedilmesi gibi bir seçenek bulunmamaktadır. Kamusal mal oyunu ise bir çeşit gönüllü katkı mekanizmasını ölçümlemektedir. Kamusal mal oyununda bir grup tarafından paylaşılması planlanan ortak bir kaynak oluşturulmaktadır. Bu kamusal mal birliğine katılımcıların hangi şartlarda ne ölçüde katılım gösterdiği ölçümlenerek işbirliği değişkeni oluşturulur (Thielmann vd., 2021). Maddi bir kaynağı bölüştürme kararı geçerli bir ölçüm olmakla beraber paylaşma olumlu sosyal davranış ve diğerkâmlığın boyutlarından yalnızca biridir. Olumlu sosyal davranış ve diğerkâmlık, bilgi paylaşımı ve yönlendirme boyutlarını da içinde bulundurmaktadır.

Bilgilendirmenin her bir araştırmada katılımcıların yeteneklerine göre yapılandırıldığı görülmektedir. Bu çalışmada örneklem grubu yetişkinlerden olduğundan bu ölçüm, kayıp mektup paradigması aracılığıyla alınacaktır. Kayıp mektup paradigması ilk olarak Milgram vd. tarafından kullanılmıştır (1965). Araştırmacılar zarflar içine yerleştirilmiş ve pulları yapıştırılmış mektupları katılımcıların kaybolduğunu düşünecekleri biçimde şehrin çeşitli bölgelerine bırakmışlardır. Katılımcıların buldukları kayıp mektuplara ilişkin tepkileri mektuba kayıtsız kalmak, mektubu imha etmek ve postalamak olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Öte taraftan mektuplar bir araştırma çağrısı,

kişisel bir mektup, komünist parti ve Nazi partisinin propaganda mektupları olma üzere 4 tipte düzenlenmiştir. Sonuçlar araştırma çağrı metnini içeren mektupların %72, kişisel mektupların %71'inin buna karşılık propaganda metinlerini içeren diğer iki mektubun %25'inin postaya verildiğini göstermektedir. Araştırmacılar bu sonuçlara dayanarak, tekniğin katılımcılar izlenmediğinden sosyal beğenirlik kaygısı bakımından temiz, günlük pratikleri içermesi bakımından ise geçerli olduğunu öne sürmüşlerdir. Öte taraftan sonuçlar, tekniğin gruplar arası ilişkilerin çalışılması için oldukça açık imkân sağladığını göstermektedir. Kayıp mektup paradigmasının, güncel örgütsel vatandaşlık ve alt insanlaştırma çalışmalarında yardım etme ölçümü olarak alındığı görülmektedir (Vaes vd. 2002).

Bu çalışmada işbirliği davranışını ölçmek için hem bir diktatörlük oyunu şeklinde tasarlanmış kaynak paylaşımı hem de kayıp mektup paradigması kullanılarak oluşturulan bir işbirliği görevi kullanılmıştır. Her iki görev de örnek hikaye kullanımıyla bu çalışmaya özgü olarak tasarlanmıştır.

4.2.2.9.1. Kayıp Mektup Görevi

Bu çalışmada gönderilmeye hazırlanmış mektuplar kullanılmamıştır. Ancak katılımcılardan aynı apartmanda yaşamakta oldukları komşularına İŞKUR'dan gelmiş olan bir mektubun yanlışlıkla kendi posta kutularına bırakıldığını düşünmeleri istenmiş ve bu durumda mektubu imha etmek ve komşularının posta kutusuna koymak arasından birini seçmeleri beklenmiştir. İç grup bataryasını alan katılımcılar “sizinle aynı etnik kökene sahip bir komşunuz”, dış grup bataryasını alan katılımcılar ise “Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuz” hedefi için soruları cevaplamıştır.

Mektubun İŞKUR'dan gelmesi, aynı zamanda dolaylı bir kaynak paylaşımını ima etmektedir. Bu nedenle katılımcıların kaynakları paylaşmak konusundaki isteklilikleri de dolaylı olarak ölçümlenmiş olacaktır. Ayrıca kayıp mektup görevini yerine getirdikten sonra katılımcıların en çok hangi duyguyu hissettikleri ve bu paylaşımı hangi gerekçeyle göre yaptıkları sorulmuştur. Katılımcıların duygu ve gerekçe içeren cevapları detaylı şekilde eklerde paylaşılmıştır (Ek 13). Tüm sorular açık uçlu şekilde tasarlanmış olup mektubu komşularının posta kutusuna koymak işbirliği girişimi şeklinde kabul edilmiştir.

Tablo 4.9. Kayıp Mektup Görevi Cevap Oranları

	Mektubu sahibine veririm	Diğer	Toplam
İç grup	118 (%88.06)	16 (%11.94)	134
Dış grup	78 (%72.22)	30 (%27.78)	108
Toplam	196 (%80.99)	46 (%19.01)	242

4.2.2.9.2. Kaynak Paylaştırma Görevi

Bu çalışmaya özgü olarak tasarlanan kaynak paylaştırma görevinde ise bir altyapı çalışması sebebiyle apartmanlarında bir süre su ve elektrik hizmetinden faydalanamayacaklarını ve mağduriyetlerini karşılamak üzere belediye tarafından paylaşılmak üzere gönderilmiş 10.000TL

değerinde bir bakiye olduğu bilgisi verilmiştir. Katılımcıdan kendi dâhil toplam 4 apartman sakini arasında 10.000TL’lik kaynağı paylaşırması istenmiştir. İç grup bataryasını alan katılımcılar “siinle aynı etnik kökene sahip bir komşunuz”, dış grup bataryasını alan katılımcılar ise “Suriye’den göçen bir kişi olan komşunuz” hedefi için soruları cevaplamıştır.

Kaynak paylaşırma görevini yerine getirdikten sonra katılımcıların en çok hangi duyguyu hissettikleri ve bu paylaşırmayı hangi gerekçeye göre yaptıkları açık uçlu şekilde sorulmuştur. Katılımcıların duygu ve gerekçe içeren cevapları detaylı şekilde eklerde paylaşırılmıştır (Ek 14, Ek 15).

Tablo 4.10. Kaynak Paylaşırma Görevi Cevap Oranları

Ödeme yapılan miktar		2500 TL’den		2500 TL’den		Hiç ödeme	Toplam
		Boş	fazla	2500	az	yapmam	
Kendiniz	İç grup	2 (%1.43)	14 (%10)	123 (%87.86)	0 (%0)	1 (%0.71)	140
Kendiniz	Dış grup	2 (%1.79)	8 (%7.14)	98 (%87.71)	2 (%1.79)	2 (%1.79)	112
		4 (%1.59)	22 (%8.69)	221 (%87.70)	2 (%0.79)	3 (%1.19)	252
Aynı etnik kökündeki komşu	İç grup	2 (%1.43)	1 (%0.71)	122 (%86.62)	13 (%9.23)	2 (%1.43)	140
Aynı etnik kökündeki komşu	Dış grup	2 (%1.79)	2 (%1.79)	99 (%88.44)	6 (%5.36)	3 (%2.68)	112
		4 (%1.59)	3 (%1.19)	221 (%87.70)	19 (%7.54)	5 (%1.98)	252
Aynı etnik kökündeki komşu	İç grup	2 (%1.43)	1 (%0.71)	123 (%87.86)	12 (%8.52)	2 (%1.43)	140
Farklı etnik kökündeki komşu	Dış grup	2 (%1.79)	0 (%0)	99 (%88.44)	8 (%7.14)	3 (%2.68)	112
		4 (%1.59)	1 (%0.40)	222 (%88.10)	20 (%7.94)	5 (%1.98)	252
Aynı etnik kökündeki komşu	İç grup	2 (%1.43)	1 (%0.71)	122 (%86.62)	13 (%9.23)	2 (%1.43)	140
Suriye'den göçen bir kişi olan komşu	Dış grup	2 (%7.14)	5 (%4.46)	98 (%87.71)	4 (%3.57)	3 (%2.68)	112
		4 (%1.59)	6 (%2.38)	220 (%87.30)	17 (%6.75)	5 (%1.98)	252

4.3. Bulgular

Bu çalışmanın genel amacı iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma yordayıcı değişkenlerinin, akli meleke algısı ve iç ve dış grupla iş birliğine girme yordanan değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bulgular bölümünde bu amaçla veri setine uygulanan analizler paylaşılmaktadır. İlk olarak çalışmada yer bulan değişkenlerin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri paylaşılmıştır. Ardından ise üç başlık şeklinde veri setine uygulanan analizlere yer verilmiştir.

Normallik varsayımının karşılanması için Kleine (2005) basıklık ve çarpıklık değerlerinin + 3 ve - 3 arasında olmasını önermektedir. Buna ek Hair vd. (2010) ve Bryne (2010), çarpıklığın -2 ila +2 ve basıklığın ise -7 ila +7 arasında olması durumunda verilerin normal kabul edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu bakımdan veri setindeki tüm değişkenlerin normal dağılım gösterdiğini söylemek mümkündür (Ek 16). Ayrıca veri setine ait korelasyon tablosu incelendiğinde çoklu ilişkisellik olmadığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında yapılan ileri analizler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 4.11. Alınan Ölçümlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri
(Çalışma 1)

		Ortalama	SS	En küçük değer	En büyük değer
YD	Yaşam doyumu	4.17	1.32	1	7.00
GK	Gruplar arası kaygı	3.14	1.22	1	7.00
İGÖ	İç grup özdeşimi	5.80	1.60	1	7.00
SBY	Sosyal baskınlık yönelimi	2.02	1.06	1	7.00
Aİ – 1	Alt insanlaştırma – 1 (şefkat)	4.30	1.76	1	7.00
Aİ – 2	Alt insanlaştırma – 2 (aşk)	3.52	2.00	1	7.00
AMA – F	Akli meleke algısı - Faillik	2.92	.68	1	7.00
AMA – D	Akli meleke algısı - Deneyim	3.29	.72	1	7.00
BKİ	Bilişsel kapalılık ihtiyacı	4.69	1.02	1	7.00
BS	Bilişsel stil puanı	38.83	22.60	0	100.00

Tablo 4.12. Alınan Ölçümlerin Korelasyon Matrisi
(Çalışma 1)

	YD	GK	İGÖ	SBY	AI-1	AI-2	AMA-F	AMA-D	BKİ	BS	İ-KP	İ-KM
Yaşam doyumu	1											
Gruplar arası kaygı	-.10	1										
İç grup özdeşimi	.04	.07	1									
Sosyal baskınlık yönelimi	.02	-.19**	-.04	1								
Alt insanlaştırma - 1	.08	-.37**	-.05	.17	1							
Alt insanlaştırma - 2	.04	-.12	-.07	.04	.38**	1						
Akli meleke algısı - Faillik	.11	-.37**	-.02	.07	.47**	.15*	1					
Akli meleke algısı - Deneyim	.13*	-.06	.11	.08	.19**	.06	.24**	1				
Bilişsel kapalılık ihtiyacı	.23*	.15	.08	.02	.15	-.06	-.05	.06	1			
Bilişsel stil puanı	.07	.02	-.15*	-.10	-.14*	-.06	-.01	-.02	-.30**	1		
İşbirliği 1 - Kaynak paylaşırma	-.13	.12	-.13	-.08	-.05	.04	-.11	-.10	.04	.01	1	
İşbirliği 2 – Kayıp mektup	-.08	.18**	.03	-.03	-.07	-.08	-.10	.08	-.03	-.15*	.08	1
*. P=0.05												
**. P= 0.01												

4.3.1. iç ve dış grup üyelerinin altinsanlaştırılma düzeyleri ve algılanan akli melekeleri bakımından karşılaştırılmasına ilişkin analizler

İç ve dış grup üyelerinin altinsanlaştırılma düzeyleri ve algılanan akli melekeleri bakımından karşılaştırılması için veriye bağımsız örneklem için T Testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre iç (4.72, SS=1.60) ve dış (3.76, SS=1.80) grup üyelerinin birincil pozitif duyguyu (şefkat) hissetmeleri bakımından anlamlı fark bulunmuştur [$t(245)=4.43$, $p=.00$]. Buna karşılık iç (3.64, SS=1.96) ve dış (3.37, SS=2.05) grup üyelerinin ikincil pozitif duyguyu (aşk) hissetmeleri bakımından gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(245)=1.05$, $p=.29$]. Sonuçlara göre iç grup üyeleri dış grup üyelerinden anlamlı düzeyde daha fazla birincil olumlu duygu (şefkat) deneyimliyor şeklinde algılanmışlardır. Akli melekeleri bakımından kıyaslandığında ise iç grup üyelerine (3.12, SS=.55) dış grup üyelerinden (2.66, SS=.75) anlamlı düzeyde daha fazla faillik özellikleri atfedildiği [$t(194.51)=5.53$, $p=.00$] buna karşılık dış grup üyelerine (3.49, SS=.83) iç grup üyelerinden (3.13, SS=.57) anlamlı düzeyde daha fazla deneyim özellikleri atfedildiği [$t(183.79)=3.89$, $p=.00$] görülmüştür.

Tablo 4.13. iç ve dış grup üyelerinin altinsanlaştırılma düzeyleri ve algılanan akli melekeleri bakımından karşılaştırılmasına ilişkin analizler

	İç grup		Dış grup		t	df	p
	Ortalama	SS	Ortalama	SS			
Altinsanlaştırılma Ölçümü							
Pozitif Birincil Duygu	4.72	1.60	3.76	1.80	4.43	245	.00
Şefkat							
Altinsanlaştırılma Ölçümü							
Pozitif İkincil Duygular	3.64	1.96	3.37	2.05	1.05	245	.29
Aşk							
Akli Melekeler Ölçeği	*						
Faillik Faktörü							
Öz kontrol	3.12	.55	2.66	.75	5.53	194.51	.00
Ahlak							
Plan yapma							
Akli Melekeler Ölçeği	*						
Deneyim Faktörü							
Açlık	3.13	.57	3.49	.83	-3.89	183.79	.00
Korku							
Acı							

*Bu değişken için Levene testi varyansların homojen olmadığını gösterdiğinden Welch testi raporlanmıştır.

4.3.2. İç ve dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlerin analizi

İç grup aidiyeti, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil yordayıcı değişkenlerinin, akli meleke algısının iki boyutu olan faillik ve deneyim algılarını yordayıp yordamadığını saptamak için hem iç hem dış grup veri setine hiyerarşik regresyon

uygulanmıştır. Dış grup veri seti için Akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri yordanan değişken; 1. Modelde iç grup özdeşimi ve 2. Modelde iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil yordayıcı değişken olarak regresyona girilmiştir. İç grup veri seti için ise yalnızca 2. modelde gruplar arası kaygı değişkeni çıkarılmış bunun dışındaki diğer değişkenler aynı sırayla regresyon denkleminde sokulmuştur.

Faillik alt boyutu için sonuçlar incelendiğinde dış grup hedefi için hem model 1 hem de model 2'nin anlamlı olmadığı görülmüştür. İlk adımda denkleme girilen iç grup aidiyeti ($\beta = -.12$, $t = .75$, $p > .05$) değişkeni fail bir dış grup üyesi algılamadaki varyansı (%0) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır [$F(1-42) = .56$, $p > .05$]. Bu bulguya göre bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik alt boyutunda, iç grup aidiyetinin açıklayıcı gücü bulunmamaktadır. İkinci adımda regresyona girilen iç grup aidiyeti ($\beta = -.07$, $t = .46$, $p > .05$), yaşam doyumu ($\beta = -.04$, $t = -.26$, $p > .05$), gruplar arası kaygı ($\beta = -.39$, $t = 2.56$, $p > .05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = .14$, $t = .89$, $p > .05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = -.17$, $t = 1.07$, $p > .05$), bilişsel stil ($\beta = .01$, $t = .05$, $p > .05$) değişkenlerinin fail bir dış grup üyesi algılamadaki varyansa %11'lik ($\Delta R^2 = .11$) anlamlı düzeyde olmayan ek bir katkı yaptığı görülmüştür [$F(5-37) = 2.14$, $p > .05$]. Bu bulguya göre bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil değişkenlerinin açıklayıcı gücü bulunmamaktadır.

Benzer şekilde faillik alt boyutunda iç grup hedefi için yine hem model 1, hem model 2'nin anlamsız olduğu görülmüştür. İlk adımda denkleme girilen iç grup aidiyeti ($\beta = .13$, $t = .93$, $p > .05$) değişkeni fail bir iç grup üyesi algılamadaki varyansı (%0) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır [$F(1-50) = .86$, $p > .05$]. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, iç grup aidiyetinin açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. İkinci adımda regresyona girilen iç grup aidiyeti ($\beta = .10$, $t = .66$, $p > .05$), yaşam doyumu ($\beta = .26$, $t = 1.66$, $p > .05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = .12$, $t = .87$, $p > .05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = -.16$, $t = -1.04$, $p > .05$), bilişsel stil ($\beta = -.07$, $t = .50$, $p > .05$) değişkenlerinin fail bir dış grup üyesi algılamadaki varyansı ($\Delta R^2 = 0$) anlamlı düzeyde açıklayamadığı görülmüştür [$F(4-46) = 1.01$, $p > .05$]. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil değişkenlerinin açıklayıcı gücünün olmadığını işaret etmektedir.

Deneyim alt boyutu için sonuçlar incelendiğinde ise dış grup hedefi için hem model 1, hem de model 2'nin anlamlı olmadığı görülmüştür. İlk adımda denkleme girilen iç grup aidiyeti ($\beta = -.05$, $t = .32$, $p > .05$) değişkeni deneyimleyen bir dış grup üyesi algılamadaki varyansı (%0) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır [$F(1-42) = .11$, $p > .05$]. Bu bulguya göre bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim alt boyutunda, iç grup aidiyetinin açıklayıcı gücü bulunmamaktadır. İkinci adımda regresyona girilen iç grup aidiyeti ($\beta = -.08$, $t = .50$, $p > .05$), yaşam doyumu ($\beta = .05$, $t = .30$, $p > .05$), gruplar arası kaygı ($\beta = -.32$, $t = -1.94$, $p > .05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = .06$, $t = .36$, $p > .05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = .15$, $t = .87$, $p > .05$), bilişsel stil ($\beta = .09$, $t = .51$, $p > .05$) değişkenlerinin fail bir dış grup üyesi algılamadaki

varyansı ($\Delta R^2=0$) anlamlı düzeyde açıklayamadığı görülmüştür [$F(5-37)=.98, p>.05$]. Bu bulguya göre bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil değişkenlerinin açıklayıcı gücü bulunmamaktadır.

Deneyim alt boyutunda iç grup hedefi için yine hem model 1 hem model 2 anlamsızdır. İlk adımda denkleme girilen iç grup aidiyeti ($\beta =.13, t=.93, p>.05$) değişkeni deneyimleyen bir iç grup üyesi algılamadaki varyansı (%0) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır [$F(1-50)=2.89, p>.05$]. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, iç grup aidiyetinin açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. İkinci adımda regresyona girilen iç grup aidiyeti ($\beta =.10, t=.66, p>.05$), yaşam doyumu ($\beta =.26, t=1.66, p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta =.12, t=.87, p>.05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta =-.16, t=1.04, p>.05$), bilişsel stil ($\beta =-.07, t=.50, p>.05$) değişkenlerinin deneyimleyen bir iç grup üyesi algılamadaki varyansa %0.04'lük ($\Delta R^2=.04$) anlamlı olmayan ek bir katkı yaptığı görülmüştür [$F(4-46)=1.59, p>.05$]. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil değişkenlerinin açıklayıcı gücünün olmadığını işaret etmektedir.

4.14. İç ve Dış Grup Ölçek Bataryası İçin Değişkenlerin Korelasyon Matrisi
(Çalışma 1)

	YD	GK	İGÖ	SBY	BKİ	BS	AMA-F	AMA-D	İ-KP	İ-KM
Yaşam doyumu	-	-.10	.07	.01	.35**	.08	.16	.18*	-.08	-.19*
Gruplar arası kaygı	-.16	-	.02	-.27**	.20	.07	-.08	-.06	.10	.21*
İç grup özdeşimi	-.02	-.15	-	-.01	-.10	-.17	.11	.11	-.21*	-.12
Sosyal baskınlık yönelimi	.03	-.19	-.08	-	.06	-.24*	.01	-.01	-.10	.02
Bilişsel kapalılık ihtiyacı	.10	.38**	.34*	-.03	-	-.25	-.04	.06	-.08	-.07
Bilişsel stil puanı	.07	-.05	-.11	.04	-.37**	-	-.17	-.08	.10	-.07
Akli meleke algısı - Faillik	.09	-.27**	-.04	.13	-.23	.11	-	.40**	-.18*	.03
Akli meleke algısı - Deneyim	.09	-.10	.04	.17	.14	.05	.34**	-	-.06	-.04
İşbirliği 1 - Kaynak paylaşırma	.20*	.24*	.07	-.06	.15	-.12	-.12	-.11	-	.11
İşbirliği 2 – Kayıp mektup	.01	.06	.11	-.06	.05	-.22*	-.07	.07	.09	-

*, P=0.05

**, P= 0.01

Not:Tablonun üst bölümü iç grup bataryasını alan katılımcıların alt bölümü ise dış grup bataryasını alan katılımcıların değerlerini göstermektedir.

4.15. İç ve Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları
(Çalışma 1)

Akli meleke algısı - Faillik		B	SE	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
Dış grup	Model 1	Sabit	2.73	.37		7.41	.564	0
		İç grup özdeşimi	-.05	.06	-.12	-.75		
	Model 2	Sabit	3.71	.72		5.16	1.89	.11
		İç grup özdeşimi	-.03	.06	-.07	-.46		
		Yaşam doyumu	-.02	.07	-.04	-.26		
		Gruplar arası kaygı	-.20	.08	-.39	-2.56		
		Sosyal baskınlık yönelimi	.08	.09	.14	.89		
		Bilişsel kapalılık ihtiyacı	-.10	.09	-.17	-1.07		
		Bilişsel stil puanı	.00	.01	.01	.05		
İç grup	Model 1	Sabit	2.88	.30		9.66	.860	0
		İç grup özdeşimi	.05	.05	.13	.93		0
	Model 2	Sabit	2.92	.62		4.72	.98	0
		İç grup özdeşimi	.04	.05	.10	.66		
		Yaşam doyumu	.12	.07	.26	1.66		
		Sosyal baskınlık yönelimi	.07	.08	.12	.87		
		Bilişsel kapalılık ihtiyacı	-.11	.10	-.16	-1.04		
		Bilişsel stil puanı	-.00	.01	-.07	-.50		
*p<.05								

4.16. İç ve Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları
(Çalışma 1)

Akli meleke algısı - Deneyim		B	SE	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
Dış grup	Model 1	Sabit	3.63	.45	8.13	.105	0	
		İç grup özdeşimi	-.02	.07	-.32			
	Model 2	Sabit	3.64	.93	3.91	.832	0	0
		İç grup özdeşimi	-.04	.08	-.08			
		Yaşam doyumu	.03	.10	.05			
		Gruplar arası kaygı	-.19	.10	-.32			
		Sosyal baskınlık yönelimi	.04	.12	.06			
		Bilişsel kapalılık ihtiyacı	.10	.12	.15			
		Bilişsel stil puanı	.00	.01	.09			
İç grup	Model 1	Sabit	2.70	.31	8.78	2.89	.04	
		İç grup özdeşimi	.09	.05	.23	1.70		
	Model 2	Sabit	2.06	.62	3.30	1.87	.08	.04
		İç grup özdeşimi	.07	.05	.18	1.29		
		Yaşam doyumu	.14	.07	.30	1.97		
		Gruplar arası kaygı	.08	.08	.14	1.00		
		Sosyal baskınlık yönelimi	.01	.10	.02	.13		
		Bilişsel kapalılık ihtiyacı	-.00	.01	-.04	-.25		
		Bilişsel stil puanı	2.70	.31	8.78			
*p<.05								

4.3.3. İç ve dış üyeleriyle kurulan işbirliği düzeyi arasında anlamlı fark olup olmadığına ilişkin analizler

İşbirliği kurulan kişinin bir iç grup ya da dış grup üyesi olması ve işbirliği kurma kararı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek için veri setine ki kare testi uygulanmıştır. Buna göre işbirliği kurulan kişinin bir iç grup ya da dış grup üyesi olması ve işbirliği kurma kararı arasında kaynak paylaşırma görevinde anlamlı bir fark bulunmazken ($X^2(1, N = 242) = 1.54, p = .22$), kayıp mektup görevinde anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2(1, N = 242) = 9.74, p = .00$). Bu bulgu iç grup üyeleriyle anlamlı düzeyde daha fazla işbirliği kurulduğu göstermektedir.

Tablo 4.17. İç ve Dış Üyeleriyle Kurulan İşbirliği Düzeyi Arasında Anlamlı Fark Olup Olmadığına İlişkin Ki Kare Testi Sonuçları

		2500 ya da 2500'den fazla	2500'den az ya da hiç ödeme yapmam	X^2	S D	N	p
Kaynak paylaşırma görevi	İç grup	123	15	1.54	1	242	.22
	Dış grup	103	7				
		Sahibine veririm	Diğer				
Kayıp mektup görevi	İç grup	118	16	9.74	1	242	.00
	Dış grup	78	30				

4.4. Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı bireysel düzeydeki bilişsel değişkenler olan iç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma değişkenlerinin ve duygusal değişken olan gruplar arası kaygının, iç ve dış grup üyesi hedeflerine ilişkin akli meleke algısını yordayıp yordamadığını saptamak; iç ve dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri, altinsanlaştırılma düzeylerini ve bu grup üleriyle işbirliğine girme davranışlarını karşılaştırmaktır. Ayrıca bu soruların cevaplarına ulaşmak için gerekli akli meleke ölçümünü yapabilmek için de Akli Melekeler Ölçeği'ni üniversite öğrencileri örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın birinci hipotezine göre Akli Melekeler Ölçeğinden elde edilen puanların, deneyim ve faillik boyutlarında, iç ve dış grup üyeleri için anlamlı düzeyde farklılaşması beklenmekteydi. Buna göre, iç grup üyesi faillik ve dış grup üyesi ise deneyim bakımından daha üstün algılanmalıdır. Sonuçlar iç ve dış grup üyelerinin sahip oldukları akli melekeler bakımından anlamlı düzeyde farklı algılandığını göstermiştir. Bulgulara göre, iç grup üyeleri dış grup üyelerinden faillik bakımından üstün algılanırken, dış grup üyeleri ise deneyim bakımından üstün algılanmışlardır. Bu bakımdan “İç grup üyesinin faillik ve dış grup üyesinin ise deneyim puanları daha yüksek olacaktır.” şeklinde ifade edilen birinci hipotez doğrulanmıştır. Akli melekeleri oluşturan deneyim boyutu deneyimleyebilme ve hissedebilmeye atıfta bulunur, buna karşılık faillik boyutu ise daha çok yetkinliği işaret etmektedir. Bu bakımdan dış grup üyelerinin daha az fail öznel olarak algılanması yetkin algılanmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Nitekim alanyazın incelendiğinde nesneleştirilen kişilerin de daha az fail ve daha fazla deneyimleyen zihinler taşıdıkları şeklinde algılandığı görülmüştür (Gray vd., 2011). Bu bakımdan birinci hipotezin doğrulanması alan yazınla tutarlı bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

İkinci hipoteze göre ise dış grup üyelerinin alt insanlaştırılması beklenmekteydi. Ancak yapılan analizlere göre dış grubun alt insanlaştırılmadığı görülmüştür. Alt insanlaştırmayı ölçmek için yalnızca insana özgü olmayan, doğumdan itibaren dürtüsel şekilde deneyimlenen birincil duygular ve sonradan öğrenilen dolayısıyla bilişsel içeriği yoğun ikincil duygular tanımlanmaktadır. Bir hedefin altinsanlaştırıldığını söyleyebilmek için ikincil duyguları anlamlı olarak daha az deneyimlediğini raporlamak gerekmektedir. Oysa bulgular katılımcıların, iç ve dış grup üyelerini ikincil duyguları deneyimlemesi bakımından anlamlı düzeyde farklı algılamadıklarını göstermektedir. Bu bakımdan “Bir iç grup üyesi ve bir dış grup üyesi altinsanlaştırılma düzeyleri bakımından karşılaştırıldığında; dış grup üyesi iç grup üyesinden daha fazla altinsanlaştırılacaktır.” şeklinde ifade edilen ikinci hipotez doğrulanamamıştır. Bu durum katılımcılarından toplanan veriye göre birincil ve ikincil duygu kavramsallaştırmalarının işlemediği şeklinde de yorumlanabilir. Nitekim bu sebeple kuramın öngördüğü birincil ve ikincil duygular gruplanamamış ve her iki duygu grubunun en yüksek puan alan maddeleri analizlere dâhil edilmiştir. Buna göre şefkat birincil ve aşk ise ikincil duygu olarak analizlere dâhil edilmiştir. Öte taraftan literatür incelendiğinde ikincil duyguların dış grup üyeleri tarafından daha az deneyimlendiği şeklinde algılandığını gösteren bir çok çalışma bulunmaktadır (Cuddy vd., 2007; Leyens vd., 2007; Paladino vd., 2002; Vaes vd., 2012; Vaes vd., 2006; Wohl vd., 2012). Bu bakımdan birincil

ve ikincil duygular için faktörler yerine faktörlere en çok yüklendiği görülen birer maddenin analizlere sokulmuş olması alanyazınla tutarlı olmayan bu sonucun bir sebebi olabilir. Öte taraftan bu çalışmada yapılmış yöntemsel bir hata anlamlı fark bulunamamasının nedenlerinden biri olduğu düşünülebilir. Dahası yönteme ilişkin olası bu sorun örneklem seçimiyle ilişkili olabilir.

Bu çalışmada örneklem grubu olarak üniversite öğrencileri seçilmiştir. Öğrenci örneklemeleriyle çalışmak alan yazında birkaç açıdan eleştirilmektedir. Bunlardan ilki öğrenci örneklemelerinin özellikle sosyo ekonomik özellikler bakımından yeterince heterojen olmadığıdır. Bu bakımdan öğrenci örneklemeleri gerçek nüfusu temsil eder nitelikte bulunmamaktadır. Temsiliyet sorununun yanı sıra, öğrenci örneklemelerinden elde edilen bilgilerin genellenebilirliği ve karşılaştırılabilirliği de eleştirilmektedir (Hanel ve Vione, 2016). Özellikle öğrenci örneklemelerinden tutumlara ilişkin alınan ölçümlerin genel nüfusa genellenmesinin mümkün olmadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Hanel ve Vione, 2016). Öğrenci örneklemeleriyle yürütülen çalışmaların ekolojik geçerliliğinin yüksek olması yani genellenebilir nitelikte sonuçlar elde edilebilmesi için öğrenci profillerinin genel örnekleminkiyle benzer olması gerekmektedir (Pernice vd., 2008). Bu çalışmada bunu sağlamak için farklı üniversite ve farklı bölümlerden veri toplanmıştır. Bununla beraber öğrenci örneklemeleriyle yapılan çalışmaları bir ön çalışma olarak görmek ve ana çalışma için gerekli düzenlemeleri yapabilmek için bir yöntem olarak kullanmak önerilmektedir (Henry, 2008; Pernice vd., 2008). Bu bakımdan genel örneklemi katılımcı grup olarak belirlenen ikinci bir çalışma planlanmıştır.

Çalışmanın önemli bulgularından bir diğeri ise iç ve dış grup üyesiyle kurulan işbirliğine ilişkindir. Tajfel vd. (1971) ait, sosyal kimlik kuramı'nın dayandığı minimal grup çalışmalarında, insanların dâhil oldukları grubu kayırdıkları görülmüştür. Minimal grup çalışmalarında katılımcılara, gruplar arasındaki ilişkiyi düzenlemeleri için üç temel seçenek sunulmaktadır. Bunlar; iç grup üyesinin en yüksek kazancı elde etmesi, hem iç grup hem dış grup üyelerinin en yüksek kazancı elde etmeleri ve iki grup üyesinin kazançları arasındaki farkı iç grup üyesi lehinde tutma şeklindedir. Kişilerin bu seçeneklerden üçüncüsünü tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum kişilerin kendileri için anlamlı olmayan bir kritere göre gruplandırıldıklarında dahi gözlenmektedir. İç grup lehine yapılan bu sistematik ayrımcılık, iç grup kayırmacılığı adıyla anılmaktadır. Yapılan daha güncel çalışmalar da sosyal kimlik kuramının bu temel sayılısını doğrular niteliktedir. Örneğin insanların iç grup üyeleriyle daha fazla işbirliğine girdiği, yardımlaştığı, bu kişileri daha saygıdeğer ve güvenilir bulduklarını gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Levine vd., 2005; Renger ve Simon, 2011; Tyler ve Blader, 2000). Bu çalışmanın işbirliğine ilişkin sonuçlarına göre ise kaynak paylaşırma oyununda iç ve dış grup üyesiyle kurulan işbirliği anlamlı düzeyde farklılaşmazken, kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı görevde iç grup üyesiyle anlamlı düzeyde daha fazla işbirliği kurulmaktadır. İlgili alan yazından yola çıkılarak oluşturulan üçüncü hipoteze göre her iki işbirliği ölçümünde de katılımcıların iç grup üyeleriyle anlamlı düzeyde daha fazla işbirliği kurması beklenmekteydi. Hâlbuki kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı görevde anlamlı fark bulunurken, kaynak paylaşırma görevinde beklendiği şekilde anlamlı fark

bulunmamıştır. Bu bakımdan üçüncü hipotez kısmen kabul edilmiştir. Söz konusu fark iki görevden birinin ekolojik geçerliğinin sorunlu olabileceğini düşündürmektedir.

Alan yazın incelendiğinde kişilerin kayıp mektup tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda prososyal davranışları ile kaynak paylaşırma performanslarının birbiriyle tutarlı olduğu görülmüştür. Franzen ve Pointner'ın (2012) işbirliğine ilişkin laboratuvar şartlarında edinilen veri ve saha çalışmasını karşılaştırdıkları araştırmaları, kişilerin kaynak paylaşırma görevlerindeki prososyal seçimlerinin gündelik yaşamdaki performanslarıyla tutarlı olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar önce katılımcılarına standart kaynak paylaşırma görevini uygulamışlardır. Ardından ise klasik kayıp mektup paradigmasının bir uyarlaması olarak, katılımcılarına içinde bir büyük annenin torununa derslerindeki başarısını kutladığını bildiren bir not ve harçlık bulunan bir mektubu göndermişlerdir. Görünüşte mektubun adres kısmında yapılan ufak bir hatadan ötürü mektup asıl sahiplerine ulaşamamış gibi bir izlenim oluşturan araştırmacılar, katılımcılarının bu kayıp mektubu sahibine ulaştırıp ulaştırmadığını ölçümlemişlerdir. Araştırmacılar katılımcıların kaynak paylaşırma görevindeki performansları ve ellerine geçen kayıp mektubu sahibine yollama performanslarını kıyaslamış ve katılımcılara ait iki performansın birbiriyle tutarlı olduğunu bildirmişlerdir. Başka deyişle eşitlikçi paylaşım yapan katılımcılar, kayıp mektubu sahibine yollamaktadır. Buna göre bu çalışmada işbirliği ölçümü almak için tasarlanan iki görevin de benzer şekilde birbiriyle tutarlı bulgular sunması gerekirdi. Oysa sonuçlar tam tersini göstermektedir. Ayrıca çalışmadaki iki işbirliği görevinin birbiriyle tutarlı olmayan bulgular sunması sosyal beğenirlik etkisinden söz etmenin mümkün olmadığını düşündürmektedir. Öyle ki eğer katılımcılar sosyal beğenirlik etkisi altında cevaplarını oluşturmuşlarsa bu durum her iki görev için de geçerli olmalıdır. Sosyal beğenirlik, kişilerin kendilerini olduklarından daha olumlu sunma arzusunu işaret etmektedir. Buna göre kişiler yardımseverlik ve boy gibi olumlu özelliklerini abartarak buna karşılık kilo veya alkol tüketimi gibi olumsuz özelliklerini ise olduğundan daha az bildirilmektedir (örneğin, Larson, 2000). Ayrıca ekonomik oyunlardaki paylaşımın, sosyal beğenirlikten etkilenmediğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Fleming ve Zizzo, 2009).

İşbirliği görevlerindeki bulguların farklılığını açıklamak için ilgili literatür incelenmiştir. Buna göre kaynak paylaşırma ve kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı görevlerdeki işbirliği düzeyi farklılığı, görevler arasındaki farklar ile açıklanabilir. Kaynak paylaşırma görevlerinde katılımcıların kimliklerinin anonimliğinin (Hoffman vd., 1996); dağıtımı yapan kişilerin sorumluluklarının alıcının geleceği bakımından öneminin (Frohlich vd., 2001); paylaşım yapılacak sosyal bağlama ilişkin ek bildirim paylaşımlarının (Dreber vd., 2012) ve alıcı hakkında detaylandırılmış bilgiye sahip olup olmamanın (Burham, 2003) kaynak paylaşım tercihlerini diğergamlık bakımından etkilediğini bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin dağıtımı yapacak olan katılımcılarla “Sana güvendiğini unutma” gibi ek notlar paylaşıldığında, katılımcıların daha diğergam dağıtım tercihlerinde bulunduğu görülmüştür (Branas-Garza, 2006). Bu çalışma için tasarlanan kaynak paylaşırma görevinde katılımcılar, apartman yöneticisi olarak komşularının zararını tanzim etmekle görevlendirilmişlerdir. Katılımcılarla ayrıca bir manipülasyon bilgisi paylaşılmıyor olmasına karşın görevin kendisi,

kimliklerin anonim olmadığı, paylaşımı yapan katılımcının paylaşımından faydalanan olan kişilere ilişkin sorumluluk sahibi olduğu ve paylaşımı yaşanan bir arıza sebebiyle mağduriyete karşılık komşularıyla yapacağından paylaşım kararını sosyal bağlama ilişkin oldukça fazla bilgiye sahip olarak oluşturmaktadır.

Ayrıca kişilerin adalet duyarlılığının da kaynak paylaşırma oyunlarında önemli bir rol oynadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu bakımdan adalet duyarlılığı iki işbirliği görevindeki farklı bulguları açıklamakta işe koşulabilir. Bir kişisel özellik olarak adalet duyarlılığı yüksek kişilerin daha diğergam paylaşımları tercih ettiği görülmektedir (Edele vd., 2013). Öte taraftan Fetchenhauer ve Huang (2003) kişilerin deneyimlediği adalet duyarlılığının üç boyutu olduğunu iddia etmişlerdir. Buna göre kişiler kendilerine uygulanan adaletsizliklere, diğerlerine uygulanan yani şahit oldukları adaletsizliklere ve yaşanan olaylardan haksız kazanç sağlanması şeklinde tarif edebileceğimiz adaletsizliklere karşı duyarlıdırlar. Bu üç alt boyutun ölçümlendiği çalışmada, haksız kazanç ve şahit olunan adaletsizliklere karşı duyarlı olanların kendilerine uygulanan adaletsizliklere duyarlı olanlardan daha fazla eşitlik normuna uygun paylaşımları yeğlediği görülmüştür. Bu çalışmada kayıp mektup senaryosunu içeren görevde katılımcılar iş imkânı sunan teklifi kendileri almadıklarından, kendilerine yönelik bir adaletsizliğe dair bir duyarlılık göstererek işbirlikçi olmayan şekilde davranmış olabilirler. Bu açıklamanın doğru olup olmadığını sınamak için ikinci çalışmada hem örneklem büyüklüğü arttırılacak hem de öğrenci örnekleme yerine genel örnekleme çalışılacaktır.

Bu çalışmada elde edilen bir diğer bulgu akli meleke algısını yordayan değişkenlere ilişkindir. “İç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma değişkenleri bir iç grup üyesine ait algılanan akli melekeleri arasında anlamlı düzeyde yordama ilişkisi var mıdır?” birinci ve “İç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma değişkenleri bir dış grup üyesine ait algılanan akli melekeleri arasında anlamlı düzeyde yordama ilişkisi var mıdır?” ikinci araştırma sorularıdır. Bu sorulara cevap bulmak için iç ve dış grup veri setleriyle ayrı ayrı yapılan hiyerarşik regresyonlarda kurulan modellerin, akli meleke algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür. Bu sebeple araştırma sorularının cevapları; 1. “İç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma değişkenleri bir iç grup üyesine ait algılanan akli melekeleri anlamlı düzeyde yordamamaktadır” ve 2. Sorunun cevabı ise “İç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma değişkenleri bir dış grup üyesine ait algılanan akli melekeleri yordamamaktadır.” şeklindedir.

Kurulan regresyon modelleri anlamlı olmasa dahi çalışmanın sonuçları hakkında daha detaylı bilgiye sahip olmak için korelasyon tabloları yakından incelenebilir. Nitekim iç ve dış grup hedefleri için paylaşılan korelasyon matrisinde farklı değişkenler birbiriyle anlamlı düzeyde ilişkili bulgulanmıştır. Buna göre iç grup hedefi için değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında; akli meleke algısının faillik boyutunun yalnızca akli meleke algısının diğer boyutu olan deneyim ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla beraber akli meleke algısına ait deneyim boyutu ise faillik

boyutunun yanı sıra yaşam doyumuyla pozitif yönde ilişkilidir. Dış grup hedefi için değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise; akli meleke algısının faillik boyutunun akli meleke algısının diğer boyutu olan deneyim ile pozitif buna karşılık gruplar arası kaygı ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla beraber akli meleke algısına ait deneyim boyutu ise yalnızca faillik boyutu ile pozitif yönde ilişkilidir.

Temel olarak akli melekelerle ait iki boyut olan faillik ve deneyimin değerlendirilen hedef iç grup üyesi olduğunda da dış grup üyesi olduğunda da birbiriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre hem iç grup üyeleri hem dış grup üyeleri ne kadar fail algılanıyorsa, bir o kadar deneyimleyen öznel olarak da görülmektedirler. Aynı şekilde iç ya da dış grup üyesi farketmeksizin değerlendirilen hedef ne kadar deneyimleyen bir özne olarak algılanıyorsa, bir o kadar fail olarak da görülmektedir. Bu karşılıklı ilişkinin dışında, bir iç grup üyesinin deneyimleyen bir özne olarak algılanması yaşam doyumuyla ilişkiliyken, bir dış grup üyesi değerlendirilirken faillik algısının gruplar arası kaygı değişkeniyle ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre kişilerin yaşam doyumu arttıkça bir iç grup üyesini deneyimleyen bir özne olarak algılama olasılıkları artmakta; buna karşılık insanların duydukları kaygı miktarı arttıkça bir dış grup üyesini yetkin bir özne olarak algılama olasılıkları azalmaktadır. Akli melekelerin deneyim boyutu içinse değerlendirilen hedef fark etmeksizin zihin algısının diğer boyutu olan faillikten başka anlamlı düzeyde ilişkili bir değişken bulunmamıştır. Algılanan akli melekelerin iç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu ve alt insanlaştırma gibi sosyal psikolojik değişkenler tarafından anlamlı düzeyde ilişkili olmaması, bu değişkenlerden başka bir yordayıcının olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim akli meleke algısı kişilerin olay ve durumlar karşısında deneyimledikleri duygularla da yakından ilişkilidirler (Waytz vd., 2010). Bu sebeple ikinci çalışmada katılımcılardan deneyimledikleri duygulara ilişkin de ölçüm alınması planlanmıştır. Böylelikle gruplar arası bağlamda işbirliğini anlamak için, gruplar arası kaygının yanı sıra daha zengin bir duygu profili çıkarılabilecektir.

Akli melekelerin yanı sıra korelasyon matrislerinde işbirliği için alınan iki ölçüm de farklı değişkenlerle ilişkili bulunmuştur. Buna göre; kaynak paylaşımının, iç grup aidiyeti ve faillik algısıyla olumsuz yönde ve kayıp mektup görevinin ise yaşam doyumuyla olumsuz buna karşılık gruplar arası kaygıyla olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine dış grup hedefi için işbirliği için alınan iki ölçümün farklı yordayıcı değişkenlerle ilişkili bulunmuştur. Buna göre; kaynak paylaşımının, yaşam doyumu ve gruplar arası kaygıyla olumlu yönde ve kayıp mektup görevinin ise bilişsel stil ile olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Hem iç hem dış grup üyesi hedefler için iki işbirliği görevinde farklı değişkenler arasında anlamlı ilişki raporlanması işbirliği görevlerinin katılımcılar tarafından farklı motivasyonlarla yanıtladığını işaret ediyor olabilir. Nitekim bunu saptamak için her iki işbirliği görevinde de kişilerin açık uçlu sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Kaynak paylaşım görevi için “Yukarıdaki paylaşımı yaptıktan sonra en çok hangi duyguyu hissettiniz? Birden fazla duygunuz varsa lütfen sıralayınız.” ve “Yukarıdaki paylaşımı neye göre yaptığınızı, gerekçelerinizi lütfen paylaşınız. Böyle paylaştırdım çünkü” şeklinde ve kayıp mektup görevinde ise “Yukarıda paylaşılmış olan hikâyeyi okuduğunuzda en çok hangi duyguyu hissettiniz? Birden fazla duygunuz varsa lütfen sıralayınız.” ve

“ilk sıradaki duygunuzun neden ortaya çıktığını açıklayabilir misiniz? Böyle hissettim çünkü” şeklinde ifade edilen iki açık uçlu soru bulunmaktadır. Ancak uygulamalar sırasında katılımcıların bu açık uçlu sorulara cevap vermek konusunda motivasyona sahip olmadıkları, cevap veren katılımcıların ise duygu ve düşünceleri arasında ayırım yapamadığı gözlenmiştir. Bu sebeple elde edilen veri analize dâhil edilememiştir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar analizlere dâhil edilememiş olmasına karşın, kişilerin işbirliğine ilişkin tutumları işbirliği kurmayı planladıkları hedefin sosyal aidiyetlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durum sosyal kimlik kuramıyla tutarlı olup gruplar arası ilişkiler bağlamında önem arz etmektedir. Öte taraftan ileri analizlerin yapılabilmesi için bir sonraki çalışmada ölçek bataryası açık uçlu ifadelerin bulunmayacağı şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Bulgulara ait tartışmalar gözden geçirildiğinde çalışmaya ait iki sınırlılığın önem taşıdığı görülmüştür. Bunlardan ilki örneklem grubunun niteliğidir. Daha önce açıklandığı üzere çalışmanın örneklemi üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu durum genellenebilirlik sorununun yanı sıra temsiliyete ilişkin de önemli bir problem olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada dikkat çeken diğer sınırlılık ise yordanan değişken olan işbirliği ölçümlerinin açık uçlu ve kategorik şekilde tasarlanmış olmasıdır. İlgili sosyal psikolojik değişkenler ile işbirliği arasındaki ilişkinin ileri analizlerle sınanabilmesi için hem yordayıcı hem yordanan değişkenlerin sürekli değişken olarak tasarlanması daha fazla araştırma sorusu sormaya izin verecektir. Bu iki sınırlılık gözden geçirildiğinde, genel nüfusa açık şekilde veri toplanan ve yordanan değişkenin sürekli değişken olarak tasarlandığı bir ikinci çalışma planlanmıştır.

5. ÇALIŞMA 2

5.1. Çalışmanın Amacı

İkinci çalışmada öncelikle ilk çalışmadaki örneklem sayısının artırılması ve geçerliği daha yüksek sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Bununla beraber 2. çalışmada amaç; iç ve dış grup üyesine yönelik akli melekeler, alt insanlaştırma, işbirliği ve duygu karşılaştırmalarını yapmak ve sonra da iç ve dış grup için işbirliğini, deneyimlenen duyguları ve akli melekeleri yordayan faktörleri saptamaktır. Akli melekeler ölçümünün alınabilmesi için Akli Melekeler Ölçeği'nin genel örneklemde geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak yani akli melekeler ölçeğini Türkçe konuşan örnekleme uyarlamak da çalışmanın amaçlarından biridir.

5.1.1. Hipotezler ve Araştırma Soruları

5.1.1.1. Araştırma Soruları

1. İç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri bir iç grup üyesine (aynı etnik kökündeki kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri yordar mı?

2. Gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri bir dış grup üyesine (Suriye'den göçen bir kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri yordar mı?

3. İç grup üyelerine ait algılanan akli melekeler faillik ve deneyim boyutları iç grup üyelerine gelen kayıp mektup durumunda deneyimlenen olumsuz ve olumlu duyguları yordar mı?

4. Dış grup üyelerine ait algılanan akli melekeler faillik ve deneyim boyutları dış grup üyelerine gelen kayıp mektup durumunda deneyimlenen olumsuz ve olumlu duyguları yordar mı?

Alanyazında duygular ve bilişler arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu vurgulanmaktadır (Liu vd., 2009). Bu açıklama duyguların bilişleri ve bilişlerin de duyguları yordamasının mümkün olduğunu göstermektedir. Öte taraftan gruplar arası deneyimlerin, kişisel deneyimlerin dışında gruplar arası düzeyde duygular ürettiği de öne sürülmektedir (Mackie vd., 2008). Bu bakımdan bir insanlıktan çıkarma yaklaşımı olarak akli meleke algısının gruplar arası bağlamda duyguları yordayıp yordamadığı alan yazında görece yeni yer bulmuş bu kavram setinin açıklama gücünü anlamak bakımından önemlidir.

5. İç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli melekeler faillik ve deneyim boyutları, deneyimlenen duygular bir iç grup üyesiyle kurulan işbirliğini yordar mı?

6. Gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli melekeler faillik ve deneyim boyutları, deneyimlenen duygular bir dış grup üyesiyle kurulan işbirliğini anlamlı düzeyde yordar mı?

Alan yazında kişilik özellikleri ve değerler gibi bireysel özelliklerin işbirliğiyle ilişkili olduğuna ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Thielmann ve Böhm, 2016). Benzer şekilde iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi değişkenlerinin ayrı ayrı işbirliğiyle ilişkisinin sınırlı olduğu bir çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin; iç grup aidiyeti yüksek kişilerin, grubun başarısını sarsan deneyimleri olmasına rağmen kişilerin işbirliğini sürdürdüğü (Jackson, 2011); Sosyal baskınlık yöneliminin evrensel işbirliği ile olumsuz yönde ilişkili buna karşılık iç grupla işbirliğine girmek konusunda yordayıcı gücü olduğu (Aaldering ve Böhm, 2020) rapor edilmiştir. Öte taraftan yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve bilişsel stil değişkenlerinin gruplar arası ilişkiler alan yazını içinde sıkça yer bulduğu görülmektedir. Örneğin grup özdeşimi, temas ve eşitsiz statünün bağımsız değişken olduğu bir çalışmada gruplar arası kaygının göçmenlere karşı ayrımcılığa aracılık ettiği bildirilmiştir (Curley ve Schalk, 2007). Bilişsel kapalılık ihtiyacının muhafazakâr inançlar ve ırkçılığı yordadığı, bununla beraber otoriteriyenizm ve sosyal baskınlık ihtiyacının bu ilişkiye aracılık etkisinin olduğu görülmüştür (Hiel vd., 2004). Bilişsel stilin ise önyargı ve ayrımcılık ilişkili olduğu ve dini inanç ve politik ideoloji gibi değişkenleri yordayabildiği görülmüştür (Shenhav vd., 2011). Ayrıca yaşam doyumunun demokrasi ve daha insani bir topluma değer vermeyle olumlu yönde ilişkisinin olduğu bilinmektedir (Tov ve Diener, 2009). Bu bakımdan bu özelliklerin hepsi beraber değerlendirildiğinde işbirliği üzerinde hangilerinin ne ölçüde açıklama gücüne sahip olduğu bilinmemektedir. Bu sebeple- bu çalışmada işbirliği kurmayla ilişkili sosyal psikolojik değişkenlerin haritasını çıkarmak amaçlanmıştır.

5.1.1.2. Hipotezler

1. İç grup üyesinin faillik ve dış grup üyesinin ise deneyim puanları daha yüksek olacaktır.
2. Bir iç grup üyesi ve bir dış grup üyesi altınsanlaştırılma düzeyleri bakımından karşılaştırıldığında; dış grup üyesi iç grup üyesinden daha fazla altınsanlaştırılacaktır.
3. İç grup üyesinin deneyimlediği olumlu durum karşısında (İŞKUR'dan mektup gelmesi) anlamlı olarak daha fazla olumlu duygu deneyimlenecektir.
4. Dış grup üyesinin deneyimlediği olumlu durum karşısında (İŞKUR'dan mektup gelmesi) anlamlı olarak daha fazla olumsuz duygu deneyimlenecektir.
5. Bir iç grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyi, bir dış grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyinden anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.

Alan yazında duygular sıcak bilişler ise soğuk süreçler olarak tasvir edilmektedir. Buna göre bilişler dikkat, bellek gibi bilişsel süreçlerin yoğun olarak kullanılmasıyla oluşurken, duyguların daha çok üzerinde kontrolün olmadığı otomatik işlemeyle ilişkili olduğu iddia edilmektedir (Taylor ve Fragopanagos, 2005). Daha açık bir deyişle tutum oluşturmak ya da davranış geliştirmek söz konusu olduğunda duygular bilişlere kıyasla daha hızlı ve otomatikleşmiş şekilde işlemektedir. Bu bakımdan bu çalışmada iş imkanını bildirir bir mektubun iç ya da dış grup üyesine gelmesi şeklinde tasarlanan işbirliği görevinde kişilerin mektubun kime geldiğiyle ilişkili olarak olumlu ya da olumsuz duygu deneyimleyecekleri varsayılmıştır. Duygu değeri ise kişilerin sosyal kimlikleriyle ilişkili olarak düşünülmüştür. Sosyal kimlik kuramına göre kişilerin grup aidiyetleri ve benlik saygıları arasında

kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeple grup üyelerinin deneyimleri ve kişilerin duyguları da birbiriyle bağlantılıdır (Brown, 2000). Bu çalışmada iş imkanını bildirir mektup iç grup üyesine geldiğinde dış grup üyesine gelmesine kıyasla daha fazla olumlu duygu deneyimleneceği buna karşılık mektup dış grup üyesine ulaştığında ise iç grup üyesine ulaşmasına kıyasla daha fazla olumsuz duygu deneyimleneceği varsayılmıştır.

5.2. Yöntem

5.2.1. Örneklem

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmakta olup çalışmanın örneklemini 453 kişi oluşturmaktadır. Tüm katılımcılardan toplanan veriler analizlere dâhil edilmiş olup, verinin 213'ü iç grup, 240'ı ise dış grup formuna aittir. Ayrıca Bu çalışmada Kovid 19 pandemisi sebebiyle çevrimiçi şekilde, öz bildirim yoluyla veri toplanmıştır.

Katılımcıların 311'ini kadın ve 142'sini ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcılara ait yaş bilgileri 18-25, 26-35, 36-45, 46-55 ve 56 üstü olmak üzere beş kategoride toplanmıştır. Buna göre katılımcıların %56.7'sinin 18-25, %13.9'unun 26-35, %7.7'sinin 36-45, %8,8'inin 46-55 ve %12.8'inin ise 56 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmüştür. Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerini saptamak için en uzun süre yaşanan yer ve anne-baba ve kendi eğitim durumları hakkında bilgi alınmıştır. Katılımcıların en uzun süre yaşadığı yerin; %4 köy, %1.8 belde, %6 kasaba, %37.5 şehir, %50.8 oranında ise büyükşehir olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %2 ilkokul mezunu, %2 ortaokul mezunu, %59 lise mezunu, %30 lisans programı mezunu, %6 lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların anne eğitim durumları incelendiğinde ise %7.5 okur-yazar değil, %12 okur-yazar, %34 ilkokul mezunu, %10 ortaokul mezunu, %21 lise mezunu, %13 lisans programı mezunu, %1 lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların baba eğitim durumları incelendiğinde ise %4 okur-yazar değil, %6 okur-yazar, %29 ilkokul mezunu, %14 ortaokul mezunu, %24 lise mezunu, %19 lisans programı mezunu, %4 lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür.

5.2.2. Veri Toplama Araçları

Birinci çalışmadakinden farklı olarak; katılımcıların duygu ve düşüncelerini ayırt etmelerini kolaylaştırmak amacıyla yordanan değişken ölçümleri açık uçlu değil, likert tipi kapalı uçlu sorularla ölçülmüş, bilişsel stili ölçmek amacıyla kullanılan, bilişsel yansıma testi, temel oran soruları, ayırıcı muhakeme soruları ise 1. çalışmada katılımcılarda performans kaygısı oluşturduğu izlenimi sebebiyle ölçek bataryasından kaldırılmıştır. Bu değişiklikler dışında yordayıcı değişkenleri ölçmek için literatürde yaygın olarak kullanılan ölçe araçları aynı şekilde katılımcılara sunulmuştur. Katılımcılar; akli melekeler, sosyal baskınlık yönelimi, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı ölçekleri, iç grup aidiyeti ve alt insanlaştırma soru formu ve nihayet işbirliği davranışı görevini içeren iki görevi tamamlamışlardır.

Bu çalışmanın ana amaçlarından biri Akli Melekeler Ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik özelliklerini saptamak olduğundan Akli Melekeler Ölçeği ve Altinsanlaştırma ölçeklerinin faktör

yapılarına ilişkin bilgiler aşağıda detaylıca incelenmiştir. Ardından ölçek bataryasına eklenen yeni ölçek araçları detaylıca açıklanmıştır. Ölçek bataryasında sunulan diğer ölçek araçlarının-herhangi bir değişim yapılmaksızın 1. Çalışmadaki biçimleriyle kullanıldıklarından- faktör yüklerine ilişkin bilgilere ise ek analizlerde yer verilmiştir (Ek 17).

5.2.2.1 Akli Melekeler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Özellikleri

Çalışmanın ana amaçlarından biri akli melekeler ölçeğinin Türkçe uyarlamasını yapmaktır. Bu amaçla Akli Melekeler Ölçeği ön çalışma ve 1. çalışmada kullanıldığı şekilde katılımcılara sunulmuştur. Katılımcıların 213'ü ölçeği bir iç grup üyesi için, 240'ı ise bir dış grup üyesi için cevaplamıştır.

Akli Melekeler Ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Veri setlerinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi kullanılmaktadır. Yapılan analizlerde 2. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .83 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(28)= 1511.64, p=.00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin 2 faktörlü bir yapıda olduğu ayrıca bu 2 faktörlü yapının akli melekeler algılama değişkenindeki değişimin %64.79'unu açıkladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır (EK 18).

Faktör yükleri incelendiğinde keyif duyma maddesi haricindeki tüm maddelerin 1. Faktöre yüklendiği ancak özgün çalışmayla tutarlı olacak şekilde madde yüklerinin faktörlerdeki değerliklerinin değiştiği görülmüştür. Bu sebeple Varimax döndürme tekniği kullanılarak tekrar uygulanan açıklayıcı faktör analizine göre 1. çalışmadakiyle uyumlu olacak şekilde öz kontrol, ahlak, plan yapma maddeleri bir faktörde ve açlık, korku, acı maddeleri diğer faktörde olacak şekilde özgün çalışmayla uyumlu olacak şekilde faillik ve deneyim alt boyutları gözlenmiştir. Bununla beraber ön çalışma ve 1. çalışmayla tutarlı olarak hatırlama ve keyif duyma maddelerinin özgün çalışmadakinin tersine şekilde faktörlere yüklendiği gözlenmiştir. Bu haliyle tüm maddelerin faktör yükleri tekrar incelendiğinde 1. çalışmada olduğu gibi genel örnekleme dahil katılımcıların da keyif ve hatırlama maddelerini bir akli meleke yani zihinsel kabiliyet olarak değil de hedeflerin gerçek yaşamdaki sosyal statülerine ilişkin gerçek deneyimlerinden yola çıkarak değerlendirdikleri düşünülmüştür. Bu sebeplerle bulgular bölümünde paylaşılan analizlere teorik yapıyla uyumlu şekilde faktörlere yüklenen öz kontrol, ahlak, plan yapma ve açlık, korku, acı maddeleri dahil edilmiştir. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse öz kontrol, ahlak, plan yapma maddeleri faillik ve açlık, korku, acı maddeleri ise deneyim faktörü olarak analizlere dahil edilmiştir.

Tablo 5.1. Akli Melekeler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Akli Meleke Maddeleri	Faktör Yükleri		Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
Öz kontrol	.16	.85	.58	29.27	3.17 (1.05)
Ahlak	.26	.84	.65	28.46	3.22 (1.06)
<u>Hatırlama</u>	.60	.45	.63	28.01	3.70 (1.14)
Plan yapma	.34	.71	.62	28.33	3.29 (1.11)
Faillik faktörü için α .83					
Açlık	.80	.14	.56	28.86	3.57 (1.12)
Korku	.88	.05	.54	28.36	3.62 (1.22)
Acı	.83	.20	.63	28.02	3.71 (1.14)
<u>Keyif</u>	-.024	.56	.27	32.21	3.58 (1.12)
Deneyim faktörü için α .70					
Açıklanan varyans %64.79					

5.2. Alt insanlaştırma Ölçeği

1. çalışmada olduğu gibi katılımcıların alt insanlaştırma derecelerini ölçebilmek için olumlu ve olumsuz, birincil ve ikincil duyguların hem Türkiyeli hem Suriyeli hedef için puanlanması istenmiştir. Bunun için yönergede “Sizinle aynı etnik kökene sahip bir kişinin/Suriye’den göçen bir kişinin bu duyguları ne kadar hissettiğini işaretleyiniz.” ifadesi kullanılmıştır.

Alt insanlaştırma ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere veriler, SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 2. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .89 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(66) = 3657.65$, $p = .00$). Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde; maddelerin, duyguların olumlu ve olumsuz değerlik yüküne göre yüklenerek iki faktör oluşturduğu görülmüştür. Özgün çalışmadan farklı birinci çalışmayla benzer olarak pozitif duygular olmasına karşın geçmişe özlem duyma ve şaşırma maddeleri negatif duygular faktörü altına yerleşmişlerdir. Buna göre iki faktörlü yapının alt insanlaştırma değişkenindeki değişimin %67.57’sini açıkladığı görülmüştür. Son olarak ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır (Ek 19).

Altinsanlaştırma ölçümü için duyguların bilişsel içeriği ve olumlu olumsuz değerliği şeklinde iki referans noktası bulunmaktadır. Yürütülen açıklayıcı faktör analizi verinin değerliklere göre iki faktörlü bir yapıda olduğunu göstermektedir. Bununla beraber duyguların bilişsel içeriği de yürütülecek

ileri analizler için önem taşımaktadır. Bu bakımdan duygular olumlu duygu seti ve olumsuz duygu seti olarak ayrı ayrı analize dâhil edilecek şekilde tekrar faktör analizine tabii tutulmuştur. Buna göre olumlu duyguların iki olumsuz duygularına tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Olumlu duygu seti Varimax döndürme tekniğiyle tekrar analize sokulduğunda dahi birincil ve ikincil duyguların faktörlere yüklenmediği görülmüştür. Bununla beraber olumsuz duygular iki faktöre zorlanarak analize tekrar sokulduğunda ikincil duygu olan suçluluğun farklı bir faktöre yerleştiği görülmüştür. Bu sebeple çalışmanın analizlerine yalnızca olumsuz duygular arasından birincil ve ikincil duygu faktörlerine ilk sırada yerleşen panik ve suçluluk maddeleri dâhil edilmiştir.

Tablo 5.3. Alt insanlaştırma Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

		Faktör Yükleri	
Negatif Duygu Seti		1	2
Sinirlenme	Negatif birincil	.88	-.10
Melankoli	Negatif ikincil	.89	-.14
Panik	Negatif birincil	.90	-.10
İçerleme	Negatif ikincil	.90	-.17
Suçluluk	Negatif ikincil	.70	.71
Öfke	Negatif birincil	.85	-.06
Açıklanan varyans		%82.85	

5.2.2.3. Ölçek bataryasında değiştirilen yordanan değişken ölçümü için kullanılan sorular

5.2.2.3.1. Duygu soruları

Birinci çalışmada yordanan değişken ölçümü için çalışmaya özgü olarak üretilmiş iki görev kullanılmıştır. Bunlardan ilki kayıp mektup paradigması kullanılan İŞKUR'dan gelen mektubun gerçek sahibine gönderilmesine ilişkin tutumların ölçüldüğü görevdir, ikincisi ise literatürde diktatörlük oyunu olarak adlandırılan kaynak paylaşırma görevidir. Her iki görevde de katılımcılardan ilgili görevi gerçekleştirdiklerini düşündüklerinde hissedecekleri duyguyu yazmaları açık uçlu şekilde istenmiştir. Veri seti incelendiğinde katılımcıların duygu ve bilişlerini ayırt etmek konusunda zorlandıkları saptandığından ikinci çalışmada duygu ölçümü kapalı uçlu olacak şekilde alınmıştır.

Çalışmaya dahil edilecek duygular literatürde öne çıkan duygular arasından seçilmiştir. Bunlar; acıma, aşağılama, gerginlik, gurur, hayal kırıklığı, heyecan, kıskançlık, merhamet, mutluluk, öfke, pişmanlık, sevinç, şaşkınlık, utanma, üzüntü şeklinde sıralanmaktadır (Haidt, 2003).

Ölçümlenen duyguların ortak özelliklerini saptamak ve faktör yapısını incelemek üzere veriler SPSS yazılımında Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak Açımlayıcı Faktör Analizine tabii tutulmuştur. Yapılan analizlerde 2. çalışma için yapılan uygulamada elde edilen veri setinin KMO değerinin .82 ve Bartlett test sonucunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(105) = 2638.85, p = .00$). Uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına maddelerin duyguların olumlu ve olumsuz değerlik yüküne göre yüklendiği biçimde 2 faktör ve yalnızca pişmanlık duygusunun yüklendiği bir faktör olacak şekilde 3 faktörlü bir yapıda olduğu görülmüştür. Üç faktörlü yapının alt insanlaştırma değişkenindeki değişimin %57.81'ini açıkladığı saptanmıştır.

Tablo 5.4. Duygu Soruları Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör yükleri		
	1	2	3
Gerginlik	.79	-.11	.02
Hayal kırıklığı	.74	-.16	.06
Üzüntü	.72	-.31	-.10
Öfke	.71	-.36	.10
Aşağılama	.71	-.14	-.09
Kıskançlık	.70	-.31	.23
Şaşkınlık	.62	-.21	-.11
Utanma	.60	.08	-.09
Acıma	.43	.40	-.49
Mutluluk	.00	.86	.15
Merhamet	.20	.74	-.32
Sevinç	.35	.54	-.30
Gurur	.46	.48	.18
Heyecan	.47	.48	.27
Pişmanlık	.22	.52	.62
Açıklanan varyans	%57.81		

Alan yazında bir faktörün en az üç maddeden oluşması gerektiği fikri yaygın kabul görmektedir. Bu sebeple ileri analizlerde pişmanlık tek bir madde olarak faktör şeklinde ele alınmamıştır. Öte taraftan pişmanlık maddesinin diğer iki faktörle ilişkisi incelendiğinde ikinci faktörle orta düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür ($r=.40$, $p<.001$). Duygu ölçümlerine ait detaylı korelasyon tabloları Ek 20’de paylaşılmıştır. Bununla beraber faktörlerin olumsuz ve olumlu duygular olarak ikiye bölündüğü pişmanlığın orta düzeyde ilişkili bulunduğu ikinci faktörün olumlu duygulardan oluşması pişmanlık maddesini ikinci faktöre eklemeyi teorik olarak anlamsız kılmaktadır. Bu sebeple pişmanlık maddesi çıkarılmış ve ilk iki faktör analizlere dahil edilmiştir.

5.2.2.3.2. Yordanan değişken ölçümü için likert tipi puanlamaya dönüştürülen kapalı uçlu sorular

Birinci çalışmada işbirliği görevlerine verilecek cevaplar katılımcıların otantik tepkilerini gözlemleyebilmek için açık uçlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Buna karşılık 1. Çalışmadaki açık uçlu soru tipinin katılımcıların ölçek bataryasını doldurmaya ilişkin motivasyonlarını azalttığı gözlenmiştir. Öte taraftan katılımcıların açık uçlu soruları cevaplarken düşük cümle kullanımı, eş anlamlı olmayan kelimeleri birbirlerinin yerine kullanma, duygu ve düşünceleri ayırt etmekte güçlük çekme gibi sorunlarla karşılaştığı görülmüştür. Bu sebeple 2. Çalışmada 1. Çalışmada öne çıkan cevaplar likert tipi ve kategorik kapalı uçlu sorulara dönüştürülerek ölçek bataryasına dahil edilmiştir. Aşağıda soruların kapalı uçlu halleri detaylı olarak paylaşılmıştır.

5.2.2.3.2.1. Kayıp mektup görevi

2. çalışmada kayıp mektup görevindeki sorular likert tipinden puanlanan kapalı uçlu tutum cümleleri olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Cevaplar yapılandırırken 1. çalışmada elde edilen

cevaplar kullanılmıştır. İç ve dış grup bataryası için kayıp mektup görevi cevaplarının betimleyici istatistikleri aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 5.5. Kayıp Mektup Görevindeki Cevapların Betimsel Özellikleri

	"Mektubu benimle aynı etnik kökenden/Suriye'den göçen bir kişi olan komşuma veririm."	"Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığımıza veririm."	"Mektubu İŞKUR'a götürüp kendim kullanırım."	"Mektubu imha ederim."
Ortalama	6.10	1.97	1.41	2.09
Ortanca	7.00	1.00	1.00	1.00
SS	1.81	1.88	1.28	2.03
Çarpıklık	-1.92	1.83	3.40	1.65
Basıklık	2.33	1.87	10.68	1.14
En küçük değer	1.0	Hiç katılmıyorum.		
En büyük değer	7.0	Tamamen katılıyorum.		

5.2.2.3.2.2. Kaynak paylaşırma görevi

İkinci çalışmada kaynak paylaşırma görevindeki sorular kapalı uçlu kategorik cevaplar verilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Cevap seçenekleri yapılandırılırken 1. çalışmada elde edilen cevaplar kullanılmıştır.

İç ve dış grup bataryası için kaynak paylaşırma cevaplarının betimleyici istatistikleri eklerde paylaşılmıştır. Sonuçlara göre veri hem iç hem dış grupta normal dağılım göstermemektedir. Bu sebeple cevaplar 2.500TL'den fazla ve 2.500TL, 2.500TL'den az ve Hiç ödeme yapmam seçenekleri bir arada olacak şekilde yeniden kodlanarak betimsel istatistikler tekrar hesaplanmıştır, buna göre Hair vd. (2010) ve Bryne (2010) kriterleri esas alındığında, verinin "Kendinize, 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?" sorusu için normal dağılım gösterdiği, ancak "Komşunuza / Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza, 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?" sorusu için halen normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Detaylı betimsel istatistikler eklerde paylaşılmıştır (Ek 21).

Tablo 5.6. Kaynak Paylaşırma Görevi Cevaplarının Betimsel Özellikleri (Soru 1)

		Kendinize, 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?		N		
		2.500TL'den fazla ve 2.500TL	2.500TL'den az ve Hiç ödeme yapmam			
Grup	İç grup	194	19	213	Çarpıklık	2.90
					Basıklık	6.49
	Dış grup	218	22	240	Çarpıklık	2.85
					Basıklık	6.16
Toplam		142	41	453		

Tablo 5.7. Kaynak Paylaştırma Görevi Cevaplarının Betimsel Özellikleri (Soru 4)

		Komşunuza / Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza, 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?		N		
		2.500TL'den fazla ve 2.500TL	2.500TL'den az ve Hiç ödeme yapmam			
Grup	İç grup	197	16	213	Çarpıklık	3.25
					Basıklık	8.62
	Dış grup	216	24	240	Çarpıklık	2.68
					Basıklık	5.25
Toplam		413	40	453		

5.3. Bulgular

Bu çalışmanın genel amacı iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, yaşam doyumu, alt insanlaştırma yordayıcı değişkenlerinin, akli meleke algısı ve iç ve dış grupla iş birliğine girme yordanan değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bulgular bölümünde bu amaçla veri setine uygulanan analizler paylaşılmaktadır. İlk olarak Çalışmada yer bulan değişkenlerin betimsel özellikleri paylaşılmıştır. Daha sonra iç grup ve dış grup üyelerinin değerlendirildiği veri setleri değişkenler arasındaki yordama ilişkilerinin anlaşılması için ayrı ayrı gösterilmiştir. Son olarak ise her iki veri setinde karşılaştırmalar yapmak için uygulanan analizlere yer verilmiştir. Ayrıca verilere uygulanacak analizler için gerekli varsayımlara ilişkin ön testlere ilişkin bilgiler her bir başlık altında detaylıca paylaşılmaktadır.

Verinin betimsel özellikleri incelendiğinde yalnızca kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı 3. Maddenin normal dağılım göstermediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple söz konusu madde analizlere dahil edilmemiştir. Öte taraftan verilere ait korelasyon tablosu incelendiğinde herhangi bir çoklu ilişkisellik olmadığı görülmektedir.

Tablo 5.8. Alınan Ölçümlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri
(Çalışma 2)

		Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık
SED	Sosyoekonomik durum indeks puanı	3.88	.81	-.29	.00
YD	Yaşam doyumu	4,22	1,36	-.03	-.58
GK	Gruplar arası kaygı	2,22	1,30	1.35	1.58
İGÖ	İç grup özdeşimi	4,07	1,07	-1.01	.07
SBY	Sosyal baskınlık yönelimi	2,30	,96	.71	.01
BKİ	Bilişsel kapalılık ihtiyacı	3,84	,66	-.90	1.61
Aİ – P	Alt insanlaştırma - Panik	3.09	1.94	.54	-.88
Aİ – S	Alt insanlaştırma - Suçluluk	2,34	1,48	.87	-.10
AMA – F	Akli meleke algısı - Faillik	3,22	,93	-.00	-.01
AMA – D	Akli meleke algısı - Deneyim	3,63	1,00	-.35	-.26
AD – 1	Duygular – olumsuz duygular	2.96	1.41	.59	-.34
AD -2	Duygular – olumlu duygular	3.61	1.51	.18	-.58
DO – 1	Diktatörlük oyunu 1. Madde (recoded)	1.09	.29	2.86	6.23
DO – 4	Diktatörlük oyunu 4. Madde (recoded)	1.09	.28	2.91	6.51
KM – 1	Kayıp mektup senaryosu 1. madde	6.07	1.83	-1.88	2.13
KM – 2	Kayıp mektup senaryosu 2. madde	1.97	1.87	1.83	1.90
KM – 3	Kayıp mektup senaryosu 3. madde	1.41	1.28	3.39	10.69
KM – 4	Kayıp mektup senaryosu 4. madde	2.08	2.03	1.66	1.17

Tablo 5.9. Alınan Ölçümlerin Korelasyon Matrisi

(Çalışma 2)

	YD	GK	İGÖ	BKİ	SBY	AMA-F	AMA-D	AI-P	AI-S	AD-1	AD-2	DO-1	DO-4	KM-1	KM-2	KM-3	KM-4
YD	1																
GK	-.02	1															
İGÖ	.13**	.09	1														
BKİ	.23**	.15**	.29**	1													
SBY	.08	.30**	.19**	.27**	1												
AMA-F	.20**	-.29**	.14**	.15**	-.01	1											
AMA-D	-.04	-.10*	.05	.05	-.04	.42**	1										
AI-P	-.14**	.11*	-.06	.01	-.07	-.05	.33**	1									
AI-S	-.07	.05	-.01	.00	-.02	.02	.17**	.56**	1								
AD-1	-.03	.36**	.16**	.19**	.27**	-.06	-.04	.05	.12*	1							
AD-2	.15**	-.23**	.28**	.22**	.11*	.27**	.05	-.02	.04	.22**	1						
DO-1	.07	.09	.10*	.03	.10*	-.01	-.03	.01	.04	.11*	.07	1					
DO-4	.01	.17**	.07	.05	.13**	-.11*	-.07	-.07	-.07	.12*	.03	.42**	1				
KM-1	.09	-.22**	.09	.08	-.09	.28**	.28**	.18**	.14**	-.09	.12	-.06	-.22**	1			
KM-2	.05	.27**	.16**	.21**	.32**	-.19**	-.07	.05	.07	.34**	.14**	.13**	.20**	-.29**	1		
KM-3	.04	.14**	-.01	.10*	.35**	.00	.00	-.05	.01	.29**	.06	.08	.28**	-.20**	.49**	1	
KM-4	-.02	.04	.05	.07	.17**	.08	-.13**	-.19**	-.07	.18**	.15**	.12*	.07	-.23**	.21**	.26**	1

*, P=0.05

**, P= 0.01

YD: Yaşam doyumu
 GK:Gruplar arası kaygı
 İGÖ:İç grup özdeşimi
 BKİ:Bilişsel kapalılık ihtiyacı
 SBY :Sosyal baskınlık yönelimi

AMA-F:Akli meleke algısı – Faillik
 AMA-D:Akli meleke algısı – Deneyim
 AI-P:Alt insanlaştırma – Panik
 AI-S:Alt insanlaştırma –Suçluluk
 AD-1:Duygu - Olumsuz duygular
 AD-2:Duygu - Olumlu duygular

DO-1:Diktatörlük oyunu 1. Madde (recoded)
 DO-4:Diktatörlük oyunu 4. Madde (recoded)
 KM-1:Kayıp mektup senaryosu 1. Madde
 KM-2:Kayıp mektup senaryosu 2. Madde
 KM-3:Kayıp mektup senaryosu 3. madde
 KM-4:Kayıp mektup senaryosu 4. madde

Tablo 5.10. İç ve Dış Grup Ölçek Bataryası İçin Değişkenlerin Korelasyon Matrisi (Çalışma 2)

	YD	GK	İGÖ	BKİ	SBY	AMA-F	AMA-D	Aİ-P	Aİ-S	AD-1	AD-2	DO-1	DO-4	KM-1	KM-2	KM-3	KM-4
YD	-	-.20**	.12	.21**	.06	.34**	.08	-.14*	-.07	-.21**	.11	.01	-.16*	.20**	-.15*	-.05	-.02
GK	.03	-	.16*	.13	.30**	-.04	-.06	.00	.09	.24**	-.03	.08	.09	-.19**	.18**	.04	.18**
İGÖ	.13*	.05	-	.34**	.17*	.27**	.16*	-.08	.04	.11	.30**	.10	-.02	.20**	.08	-.03	.05
BKİ	.24**	.17**	.24**	-	.20**	.36**	.23**	.05	.06	.10	.26**	.03	-.14*	.22**	.11	-.06	.02
SBY	.10	.28**	.21**	.33**	-	.15*	.11	-.06	-.06	.16*	.11	.08	.05	-.03	.15*	.29**	.13
AMA-F	.10	-.45**	.01	-.04	-.12	-	.54**	-.02	.05	.04	.28**	.08	-.01	.25**	-.06	-.04	.01
AMA-D	-.16**	-.31**	-.02	-.13	-.21**	.44**	-	.18**	.16*	.13	.17*	.08	.08	.19**	.03	-.02	-.06
Aİ-P	-.21**	-.08	-.03	-.05	-.17**	.06	.29**	-	.74**	.19**	-.02	.00	.05	.06	.06	-.03	.02
Aİ-S	-.09	-.12	-.02	-.06	-.03	.07	.08	.39**	-	.26**	.06	-.01	-.04	.07	.11	.06	.07
AD-1	.13	.45**	.20**	.28**	.37**	-.13	-.20**	-.10	.01	-	.40**	.06	-.01	.05	.27**	.14*	.19**
AD-2	.21**	-.30**	.26**	.22**	.14*	.22**	.04	.12	.11	.13	-	.09	-.01	.11	.15*	.01	.10
DO-1	.12	.11	.11	.02	.13	-.08	-.12	.01	.08	.16*	.06	-	.47**	-.02	.05	.05	.12
DO-4	.15*	.23**	.15*	.21**	.18**	-.17**	-.19**	-.19**	-.12	.22**	.07	.38**	-	-.13	.04	.31**	-.03
KM-1	-.03	-.30**	-.02	-.08	-.15*	.34**	.37**	.29**	.18**	-.23**	.14*	-.10	-.30**	-	-.24**	-.13	-.21**
KM-2	.15*	.25**	.23**	.30**	.41**	-.21**	-.23**	-.14*	-.03	.37**	.21**	.17**	.27**	-.37**	-	.43**	.32**
KM-3	.09	.14*	.02	.21**	.38**	.06	-.05	-.18**	-.07	.37**	.13	.10	.26**	-.27**	.49**	-	.11
KM-4	-.00	.13*	.01	.17**	.34**	.05	-.07	-.16*	-.06	.29**	.09	.14*	.25**	-.31**	.39**	.62**	-

*, P=0.05

**, P= 0.01

YD: Yaşam doyumu

GK:Gruplar arası kaygı

İGÖ:İç grup özdeşimi

BKİ:Bilişsel kapalılık ihtiyacı

SBY :Sosyal baskınlık yönelimi

AMA-F:Akli meleke algısı – Faillik

AMA-D:Akli meleke algısı – Deneyim

Aİ-P:Alt insanlaştırma – Panik

Aİ-S:Alt insanlaştırma –Suçluluk

AD-1:Duygu - Olumsuz duygular

AD-2:Duygu - Olumlu duygular

DO-1:Diktatörlük oyunu 1. Madde (recoded)

DO-4:Diktatörlük oyunu 4. Madde (recoded)

KM-1:Kayıp mektup senaryosu 1. Madde

KM-2:Kayıp mektup senaryosu 2. Madde

KM-3:Kayıp mektup senaryosu 3. madde

KM-4:Kayıp mektup senaryosu 4. madde

Not: Tablonun üst bölümü iç grup bataryasını alan katılımcıların alt bölümü ise dış grup bataryasını alan katılımcıların değerlerini göstermektedir.

5.3.1. Katılımcıların hedef olarak bir iç grup üyesini değerlendirdiği veri setine ilişkin analizler

5.3.1.1 İç grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlere ilişkin analizler

İç grup üyelerine atfedilen akli melekeler özelliklerini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri yordanan değişken; cinsiyet ve eğitim durumu kontrol değişkenleri; gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı yordayıcı değişken olarak regresyona girilmiştir. Faillik ve deneyim faktörlerinin her ikisi için de yürütülen analizler aşağıda paylaşılmıştır.

Hem faillik hem deneyim algısı için iki regresyon modeli kurulmuştur. Kurulan iki regresyon modelinin ilk adımında kontrol değişkeni olarak cinsiyet ve eğitim; ikinci adımda ise yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı regresyon modeline girilmiştir.

Tablo 5.11. İç Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik- Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2
1 Sabit	3.37	.34		9.81		
Cinsiyet	-.22	.14	-.11	-1.59	1.44	.00
Eğitim	.09	.10	.06	.91		
2 Sabit	.94	.46		2.02		.21
Cinsiyet	-.18	.13	-.09	-1.40		
Eğitim	.04	.09	.03	.49		
Yaşam doyumu**	.17	.04	.26	4.09	14.81	.21
İç grup aidiyeti*	.13	.06	.15	2.30		
Sosyal baskınlık yönelimi	.07	.06	.08	1.18		
Bilişsel kapalılık ihtiyacı*	.30	.09	.23	3.38		

*: $p < .001$. **: $p < .05$

Faillik algısı için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk modelde kontrol değişkeni olarak modele girilen cinsiyet ($\beta = -.11$, $t = 1.59$, $p > .05$) ve eğitim ($\beta = .64$, $t = .91$, $p > .05$) bir iç grup üyesinin fail bir özne olarak algılanmasındaki varyansı ($F(2,204) = 14.81$, $p > .05$) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, cinsiyet ve eğitim durumunun açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. İkinci adımda modele girilen yaşam doyumu, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri hep birlikte faillik algısındaki varyansın %21'ini açıklamıştır ($F(4,203) = 14.81$, $p < .001$). Ancak her bir değişkenin katkısını görmek için beta değerlerine bakıldığında değişkenlerden yaşam doyumu ($\beta = .26$, $t = 4.09$, $p < .001$), iç grup aidiyeti ($\beta = .15$, $t = 2.30$, $p < .05$) ve bilişsel kapalılık ihtiyacının ($\beta = .23$, $t = 3.38$, $p < .05$) anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, yaşam doyumu, iç grup aidiyeti ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenlerinin açıklayıcı gücünün

olduğunu buna karşılık sosyal baskınlık yöneliminin anlamlı düzeyde bir açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre; yaşam doyumu, iç grup aidiyeti ve bilişsel kapalılık ihtiyacı arttıkça bir iç grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirilen algıda faillik özelliğinin de arttığı görülmektedir.

Tablo 5.12. İç Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2	ΔR^2
1	Sabit	3.33	.35	9.61	.15	.00	
	Cinsiyet	-.07	.14	-.03	-.48		
	Eğitim	.04	.10	.03	.37		
2	Sabit	1.89	.51	3.69	3.59	.04	.04
	Cinsiyet	-.05	.14	-.02	-.33		
	Eğitim	.04	.10	.03	.43		
	Yaşam doyumu	.01	.05	.02	.25		
	İç grup aidiyeti	.08	.06	.09	1.27		
	Sosyal baskınlık yönelimi	.06	.07	.07	.93		
	Bilişsel kapalılık ihtiyacı**	.23	.10	.18	2.40		

*: $p < .001$. **: $p < .05$

Deneyim algısı için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk modelde kontrol değişkeni olarak modele girilen cinsiyet ($\beta = .20$, $t = .48$, $p > .05$) ve eğitim ($\beta = .11$, $t = .37$, $p > .05$) bir iç grup üyesinin deneyimleyen bir özne olarak algılanmasındaki varyansı ($F(2,207) = .15$, $p > .05$) anlamlı düzeyde açıklayamamıştır. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, cinsiyet ve eğitim durumunun açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. İkinci adımda modele girilen yaşam doyumu, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri hep birlikte deneyim algısındaki varyansın %4'ünü açıklamıştır ($F(4,203) = 3.59$, $p < .05$). Ancak her bir değişkenin katkısını görmek için beta değerlerine bakıldığında yalnızca bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = .18$, $t = 2.40$, $p < .05$) değişkeninin anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkeninin açıklayıcı gücünün olduğunu buna karşılık yaşam doyumu, iç grup aidiyeti ve sosyal baskınlık yöneliminin anlamlı düzeyde bir açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre; bilişsel kapalılık ihtiyacı arttıkça bir iç grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirilen algıda deneyim özelliğinin de arttığı görülmektedir.

5.3.1.2. İç grup üyelerine gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli meleke atıflarına ilişkin analizler

Bir iç grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli melekeleri saptamak amacıyla verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Deneyimlenen olumsuz ve olumlu duygular yordanan değişkenler; cinsiyet ve eğitim kontrol değişkenleri; akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri ise yordayıcı

değişken olmak üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Olumsuz ve olumlu duygu değişkenlerinin her ikisi için de yürütülen analizler aşağıda paylaşılmıştır.

Hem olumsuz hem olumlu duygular için iki regresyon modeli kurulmuştur. Kurulan iki regresyon modelinin ilk adımında kontrol değişkeni olarak cinsiyet ve eğitim; ikinci adımda ise akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri regresyon modeline girilmiştir.

Tablo 5.13. İç Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumsuz Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2	ΔR^2
1	Sabit	35.50		7.05	3.41	.02	
	Cinsiyet	1.12	.04	.60			
	Eğitim**	-3.15	-.17	-2.35			
2	Sabit	30.48		5.14	2.78	.03	.01
	Cinsiyet	1.12	.04	.60			
	Eğitim**	-3.20	-.17	-2.40			
	AMÖ-Faillik	-.19	-.04	-.52			
	AMÖ-Deneyim*	.71	.16	1.96			

*: p<.001. **p<.05

Olumsuz duygular için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk modelde kontrol değişkeni olan cinsiyet ve eğitim değişkenlerinin bir iç grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansın %2'sini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür ($F(2,204)=3.41, p<.05$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde eğitim ($\beta = -.17, t=2.35, p<.05$) değişkeninin anlamlı, cinsiyet ($\beta = .04, t=.60, p>.05$) değişkeninin ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumsuz duyguları eğitim durumunun açıklayabildiğini ancak cinsiyetin açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumsuz duygular azalmaktadır.

Kurulan 2. modelde ise cinsiyet, eğitim, akli meleke algısının iki boyutu olan faillik ve deneyim değişkenlerinin deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansa %1'lik katkı sunduğu görülmüştür ($F(2,202)=2.12, p<.05$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde eğitimin ($\beta = -.17, t=2.40, p<.05$) ve akli melekeler ölçeği deneyim boyutunun ($\beta = .16, t=1.96, p<.05$) anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumsuz duyguları eğitim durumu ve akli melekeler ölçeği deneyim boyutunun açıklayabildiğini ancak cinsiyet ve akli melekeler ölçeği faillik boyutunun açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumsuz duygular azalmakta ve bir iç grup üyesini deneyimleyen bir özne olarak algılamak arttıkça ise deneyimlenen olumsuz duygular artmaktadır.

Tablo 5.14. İç Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumlu Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2	ΔR^2
1	Sabit	26.56		9.47	4.55	.03	
	Cinsiyet	.27	1.04	.02	.26		
	Eğitim**	-2.15	.75	-.20	-2.88		
2	Sabit	19.84	3.18	6.24	7.48	.11	.09
	Cinsiyet	-.20	1.00	-.01	-.20		
	Eğitim**	-2.37	.72	-.22	-3.30		
	AMÖ-Faillik*	.70	.20	.28	3.57		
	AMÖ-Deneyim	.07	.19	.03	.38		

*: p<.001. **p<.05

Deneyimlenen duyguların 2. faktörü olumlu duyguları ifade etmektedir. Olumlu duygular için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk modelde kontrol değişkeni olan cinsiyet ve eğitim değişkenlerinin bir iç grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumlu duygulardaki varyansın varyansın %3'ünü anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür ($F(2,204)=4.55$, $p<.05$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde eğitim değişkeninin ($\beta = -2.15$, $t = -2.88$, $p < .05$) anlamlı, cinsiyet değişkeninin ($\beta = .02$, $t = .26$, $p > .05$) ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumlu duyguları eğitim durumunun açıklayabildiğini ancak cinsiyetin açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumlu duygular azalmaktadır.

Kurulan 2. Modelde ise cinsiyet, eğitim, akli meleke algının iki boyutu olan faillik ve deneyim değişkenlerinin deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansa %9'luk anlamlı katkı sunduğu görülmüştür ($F(2,202)=10.01$, $p < .001$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde eğitimin ($\beta = -2.22$, $t = 3.30$, $p < .05$) ve akli melekeler ölçeği faillik boyutunun ($\beta = .70$, $t = 3.57$, $p < .05$) anlamlı katkı sunduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumlu duyguları eğitim durumu ve akli melekeler ölçeği faillik boyutunun açıklayabildiğini ancak cinsiyet ve akli melekeler ölçeği deneyim boyutunun açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumlu duygular azalmakta ve bir iç grup üyesini fail bir özne olarak algılamak arttıkça ise deneyimlenen olumlu duygular artmaktadır.

5.3.1.3. İç grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenlere ilişkin analizler

İç grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı ölçümün 1. Maddesi ("Mektubu Suriye'den göçmüş bir kişi olan komşuma veririm") yordanan değişken, cinsiyet ve eğitim kontrol değişkenleri, yaşam doyumu, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli meleke algısına ait faillik, deneyim boyutları ve duygu faktörleri yordayıcı değişken olmak üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Diğer

işbirliği ölçümleri olan kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı işbirliği görevinin 2. ve 4. Maddelerine ait regresyon analizleri eklerde paylaşılmıştır (Ek 22).

Kurulan regresyon modelinin ilk adımında cinsiyet ve eğitim kontrol değişkenleri, ikinci adımda gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, yaşam doyumu, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli meleke algısına ait faillik, deneyim değişkenleri ve nihayet üçüncü adımda duygu faktörleri modele girilmiştir.

Tablo 5.15. İç Grup Üyeleriyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2	ΔR^2
1	Sabit	6.10		8.04	.04	0	
	Cinsiyet	.04	.30	.15			
	Eğitim	-.06	.21	-.26			
2	Sabit	2.46	1.10	2.24	4.65	.09	.09
	Cinsiyet	.27	.30	.07	.91		
	Eğitim	-.17	.21	-.06	-.79		
	Yaşam doyumu***	.19	.10	.14	1.86		
	İç grup aidiyeti	.19	.13	.11	1.45		
	Sosyal baskınlık yönelimi	-.24	.14	-.12	-1.66		
	Bilişsel kapalılık ihtiyacı	.34	.21	.13	1.65		
	AMÖ-Faillik	.22	.19	.11	1.20		
	AMÖ-Deneyim	.19	.17	.09	1.14		
3	Sabit	2.28	1.15	1.97	.47	.08	.01
	Cinsiyet	.29	.30	.07	.99		
	Eğitim	-.17	.22	-.06	-.77		
	Yaşam doyumu**	.21	.11	.15	2.04		
	İç grup aidiyeti	.19	.13	.11	1.45		
	Sosyal baskınlık yönelimi	-.26	.15	-.13	-1.78		
	Bilişsel kapalılık ihtiyacı	.34	.21	.13	1.64		
	AMÖ-Faillik	.24	.19	.11	1.26		
	AMÖ-Deneyim	.17	.17	.08	1.03		
	Olumsuz duygular	.01	.01	.07	.95		
	Olumlu duygular	-.01	.02	-.04	-.50		

*: $p < .001$. **: $p < .05$. ***: $p = .06$

İç grup üyesiyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenleri araştırmak için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre; ilk adımda kontrol değişkeni olan cinsiyet ($\beta = .01$, $t = .15$, $p > .05$) ve eğitimin ($\beta = -.02$, $t = .26$, $p > .05$) işbirliğindeki varyansı anlamlı düzeyde açıklayamadığı görülmüştür ($F(2-204) = .04$, $p > .05$). Bu bulgu bir iç grup üyesiyle kurulan işbirliğini cinsiyet ve eğitim düzeyinin yordama gücü olmadığını ifade etmektedir.

İkinci adımda girilen değişkenlerinin işbirliğindeki varyansa %9'luk anlamlı katkı sunduğu anlaşılmıştır ($F(6-198) = 4.65$, $p < .05$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde yalnızca yaşam doyumu ($\beta = .14$, $t = 1.86$, $p > .05$) değişkeninin marjinal anlamlılık düzeyinde olduğu ancak cinsiyet ($\beta = .07$, $t = .91$, $p > .05$), eğitim ($\beta = -.06$, $t = .79$, $p > .05$), iç grup aidiyeti ($\beta = .11$, $t = 1.45$,

$p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = -.12$, $t=1.66$, $p>.05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = .13$, $t=1.85$, $p>.05$), akli melekeler faillik boyutu ($\beta = .11$, $t=1.20$, $p>.05$), akli melekeler deneyim boyutu ($\beta = .09$, $t=1.14$, $p>.05$) anlamlı açıklama gücünün olmadığı anlaşılmıştır. Bu bulgu, yalnızca yaşam doyumunun bir iç grup üyesiyle işbirliğine girme üzerinde anlamlı yordama gücüne sahip olduğunu fakat cinsiyet, eğitim, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli meleke algısına ait faillik, deneyim boyutlarının açıklayıcı gücü olmadığını ifade etmektedir. Buna göre yaşam doyumu arttıkça bir iç grup üyesiyle işbirliğine girme düzeyi de artmaktadır.

Üçüncü adımda ise cinsiyet($\beta = .07$, $t=.99$, $p<.05$) , eğitim($\beta = -.06$, $t=.77$, $p<.05$) , yaşam doyumu ($\beta = .15$, $t=1.92$, $p<.05$), iç grup aidiyeti ($\beta = .11$, $t=1.45$, $p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = -.13$, $t=1.78$, $p>.05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta = .13$, $t=1.64$, $p>.05$), akli meleke algısına ait faillik ($\beta = .11$, $t=1.26$, $p>.05$), deneyim boyutları ($\beta = .08$, $t=1.03$, $p>.05$), olumsuz ($\beta = .07$, $t=.95$, $p>.05$) ve olumlu ($\beta = -.04$, $t=.50$, $p>.05$) duygular tarafından işbirliğindeki varyansa katkı sunmadığı ve p değerinin anlamsız olduğu görülmüştür ($F(2-196)=.47$, $p>.05$). Bu bulgu, cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli meleke algısına ait faillik, deneyim boyutları, olumsuz ve olumlu duyguların bir iç grup üyesiyle işbirliğine girme üzerinde açıklayıcı gücü olmadığını ifade etmektedir.

5.3.2. Katılımcıların hedef olarak bir dış grup üyesini değerlendirdiği veri setine ilişkin analizler

5.3.2.1. Dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri yordayan değişkenlere ilişkin analizler

Dış grup üyelerine atfedilen akli meleke özelliklerini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri yordanan değişkenler; cinsiyet ve eğitim kontrol değişkenleri; yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı yordayıcı değişken olarak regresyona girilmiştir. Faillik ve deneyim faktörlerinin her ikisi için de yürütülen analizler aşağıda paylaşılmıştır.

Hem faillik hem deneyim algısı için iki regresyon modeli kurulmuştur. Kurulan iki regresyon modelinin ilk adımında kontrol değişkeni olarak cinsiyet ve eğitim; ikinci adımda ise yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacı regresyon modeline girilmiştir.

Tablo 5.16. Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – faillik - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları
(Çalışma 2)

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2
1	Sabit	3.87		12.89		
	Cinsiyet**	-.45	-.22	-3.45	6.85	.05
	Eğitim	-.06	-.05	-.730		
2	Sabit	4.97		10.86		.22
	Cinsiyet*	-.60	-.30	-5.05		
	Eğitim	.01	.01	.076		
	Yaşam doyumu+	.08	.11	1.92	15.69	.27
	Gruplar arası kaygı**	-.41	-.50	-8.36		
	İç grup aidiyeti	-.01	-.01	-.16		
	Sosyal baskınlık yönelimi	.05	.06	.85		
	Bilissel kapalılık ihtiyacı	-.01	-.03	-.44		
*: p<.001. **p<.05						

Faillik algısı için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre; bir dış grup üyesinin fail bir özne olarak algılanmasındaki varyansın ilk adımda %5'i, cinsiyet ve eğitim değişkenleriyle açıklanmaktadır ($F(2,237)= 6.85$ $p<.05$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde cinsiyet ($\beta = -.22$, $t=3.45$, $p<.05$) değişkeninin anlamlı, eğitim ($\beta = -.05$, $t=.73$, $p>.05$) değişkeninin ise anlamsız olduğu saptanmıştır. Bu bulgu bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin faillik boyutunda, cinsiyetin açıklayıcı gücünün olduğunu, eğitim durumunun ise anlamlı açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. Bu bulgu kadınların erkeklere göre bir dış grup üyesini daha fazla fail bir özne olarak algıladığını ifade etmektedir.

İkinci adımda modele girilen cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenlerinin hep birlikte faillik algısındaki varyansı açıklamaya %22'lik anlamlı katkı sunduğu görülmüştür ($F(5,232)=15.69$, $p<.001$). Değişkenlerin tek tek katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde cinsiyetin ($\beta = -.30$, $t=5.05$, $p<.05$) ve gruplar arası kaygı ($\beta = -.50$, $t=8.36$, $p<.001$) değişkeninin anlamlı, yaşam doyumunun ise ($\beta = .11$, $t=1.92$, $p=.06$) marjinal düzeyde anlamlı bununla beraber; eğitim ($\beta = .01$, $t=.08$, $p>.05$), iç grup aidiyeti ($\beta = -.01$, $t=.16$, $p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = .01$, $t=.85$, $p>.05$) ve bilişsel kapalılık ihtiyacının ($\beta = -.01$, $t=.12$, $p>.05$) anlamsız olduğu görülmüştür. Buna göre; bir dış grup üyesini kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde fail bir özne olarak algıladığı ayrıca gruplar arası kaygı arttıkça bir dış grup üyesinin akli melekelerine ilişkin algıda faillik özelliğinin azaldığını ayrıca yaşam doyumu arttıkça dış grup üyesinin daha fail algılandığı işaret etmektedir.

Tablo 5.17. Dış Grup Üyelerine Atfedilen Akli Melekeleri – deneyim - Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları
(Çalışma 2)

Model		B	Standart β Hata	t	F	Uyarlanmış ΔR^2 R^2	
1	Sabit	4.78	.32		15.06	12.24	.09
	Cinsiyet*	-.66	.14	-.30	-4.85		
	Eğitim	-.01	.09	-.01	-.13		
2	Sabit	6.50	.51		12.64	8.60	.21
	Cinsiyet*	-.74	.13	-.34	-5.55		.12
	Eğitim	.04	.08	.03	.42		
	Yaşam doyumu**	-.10	.05	-.14	-2.27		
	Gruplar arası kaygı*	-.29	.06	-.33	-5.27		
	İç grup aidiyeti	.01	.06	.01	.12		
	Sosyal baskınlık yönelimi	-.04	.07	-.04	-.57		
	Bilissel kapalılik ihtiyacı	-.06	.11	-.03	-.53		
	*: p<.001. **p<.05						

Deneyim algısı için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre; bir dış grup üyesinin çeşitli deneyimlere sahip bir özne olarak algılanmasındaki varyansın %9'unun ilk adımda kontrol değişkenleri olan cinsiyet ve eğitim değişkenleriyle açıklandığı görülmüştür ($F(2,237)=12.24$, $p<.001$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde cinsiyet ($\beta = -.30$, $t=4.85$, $p<.001$) değişkeninin anlamlı, eğitim ($\beta = -.01$, $t=.13$, $p>.05$) değişkeninin ise anlamsız olduğu saptanmıştır. Bu bulgu bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, cinsiyetin açıklayıcı gücünün olduğunu, eğitim durumunun ise anlamlı açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre bir dış grup üyesini kadınlar erkeklerden daha yüksek düzeyde deneyimleyen bir özne olarak algılamaktadır.

Kurulan 2. Modelde ise cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenlerinin hep birlikte faillik algısındaki varyansı açıklamaya %12'lik anlamlı katkı sunduğu görülmüştür ($F(5,232)=8.60$, $p<.001$). Değişkenlerin katkısını görmek için beta değerleri incelendiğinde cinsiyetin ($\beta = -.34$, $t=5.55$, $p<.001$), yaşam doyumu ($\beta = -.14$, $t=2.27$, $p<.05$) ve gruplar arası kaygı ($\beta = -.33$, $t=5.27$, $p<.001$) değişkenlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bununla beraber; eğitim ($\beta = .03$, $t=.42$, $p>.05$), iç grup aidiyeti ($\beta = .01$, $t=.12$, $p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta = -.04$, $t=.52$, $p>.05$) ve bilişsel kapalılık ihtiyacının ($\beta = -.03$, $t=.53$, $p>.05$) anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir iç grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, cinsiyet, yaşam doyumu, gruplararası kaygı değişkenlerinin açıklayıcı gücünün olduğunu buna karşılık eğitim, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi ve bilişsel kapalılık ihtiyacının anlamlı düzeyde bir açıklama gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre; bir dış grup üyesini kadınlar erkeklerden daha yüksek düzeyde deneyimleyen bir özne olarak algılamakta ayrıca yaşam

doyum ve gruplar arası kaygı arttıkça bir dış grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirilen algıda deneyim özelliğinin azaldığı görülmektedir.

5.3.2.2. Dış grup üyelerine gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli meleke atıflarına ilişkin analizler

Bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen duyguları yordayan akli melekeleri saptamak amacıyla verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Deneyimlenen olumsuz ve olumlu duygular yordanan değişkenler; cinsiyet ve eğitim kontrol değişkenleri; akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri ise yordayıcı değişken olmak üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Deneyimlenen olumsuz ve olumlu duyguların her ikisi için de yürütülen analizler aşağıda paylaşılmıştır.

Hem olumsuz duygular hem olumlu duygular için iki regresyon modeli kurulmuştur. Kurulan iki regresyon modelinin ilk adımında kontrol değişkeni olarak cinsiyet ve eğitim; ikinci adımda ise akli melekeler ölçeğinin iki faktörü olan faillik ve deneyim faktörleri regresyon modeline girilmiştir.

Tablo 5.17.Dış Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumsuz Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit	30.41	4.49	6.77	.56	0	
	Cinsiyet	.87	1.87	.03	.47		
	Eğitim	-1.03	1.19	-.06	-.87		
2	Sabit	42.20	5.52	7.65	6.64	.04	.04
	Cinsiyet	3.14	1.93	.11	1.62		
	Eğitim	-1.08	1.16	-.06	-.93		
	AMÖ-Faillik	-.29	.33	-.06	-.85		
	AMÖ-Deneyim**	-.91	.31	-2.22	-2.94		
*: p<.001. **:p<.05							

Deneyimlenen olumsuz duygular için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk modelde bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansı (%0) kontrol değişkenleri olan cinsiyet ($\beta = .03$, $t = .47$, $p > .05$) ve eğitimin ($\beta = -.06$, $t = .87$, $p > .05$) anlamlı düzeyde açıklayamadığı görülmüştür ($F(2-229) = .56$, $p > .05$). Bu bulgu bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygulardaki değişim üzerinde, cinsiyet ve eğitimin açıklayıcı gününün olmadığını ifade etmektedir.

Kurulan 2. Modelde ise denkleme girilen, cinsiyet, eğitim, akli meleke algısının iki boyutu olan faillik ve deneyim boyutlarının deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansın %4'ünü anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür ($F(2-227) = 6.64$, $p < .005$). Değişkenlerin sundukları katkıyı görmek için beta değerleri incelendiğinde akli melekeler ölçeği deneyim boyutunun ($\beta = -.06$, $t = 2.94$, $p < .05$) anlamlı, cinsiyet ($\beta = .11$, $t = 1.62$, $p > .05$), eğitim ($\beta = -.06$, $t = .93$, $p > .05$) ve akli meleke algısının faillik boyutunun

($\beta = -.06$, $t = .85$, $p > .05$) anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygulardaki değişim üzerinde, yalnızca akli meleke algısının deneyim boyutunun anlamlı açıklayıcı gücünün olduğunu ancak cinsiyet, eğitimin ve akli meleke algısının faillik boyutunun anlamlı açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre bir dış grup üyesi deneyimleyen bir özne olarak algılandıkça ona İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygular azalmaktadır.

Tablo 5.18. Dış Grup Üyelerine Gelen Kayıp Mektup Sonrasında Deneyimlenen Olumlu Duyguları Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit	21.79		7.97	1.98	.01	
	Cinsiyet	-1.65	-1.10	-1.45			
	Eğitim	-1.15	-1.11	-1.59			
2	Sabit	16.27		4.87	4.75	.06	.05
	Cinsiyet**	-2.43	-.14	-2.09			
	Eğitim	-1.11	-.10	-1.58			
	AMÖ-Faillik*	.74	.26	3.68			
	AMÖ-Deneyim	-.08	-.03	-.44			

*: $p < .001$. **: $p < .05$

Deneyimlenen olumlu duygular için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre ilk adımda bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumlu duygulardaki varyansı kontrol değişkenleri olan cinsiyet ($\beta = -.10$, $t = 1.45$, $p > .05$) ve eğitimin ($\beta = -.11$, $t = 1.59$, $p > .05$) anlamlı düzeyde açıklayamadığı görülmüştür ($F(2-230) = 1.98$, $p > .05$). Bu bulgu bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumlu duygulardaki değişim üzerinde, cinsiyet ve eğitimin açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir.

Kurulan 2. Modelde ise denkleme girilen, cinsiyet, eğitim, akli meleke algısının iki boyutu olan faillik ve deneyim boyutlarının deneyimlenen olumsuz duygulardaki varyansa %5'lik anlamlı katkı sunduğu görülmüştür ($F(2-228) = 7.40$, $p < .005$). Değişkenlerin sundukları katkıyı görmek için beta değerleri incelendiğinde kontrol değişkeni olan cinsiyetin ($\beta = -2.43$, $t = 2.09$, $p < .05$), akli melekeler ölçeği faillik boyutuyla beraber ($\beta = .74$, $t = 3.68$, $p < .001$) anlamlı; eğitim ($\beta = -.10$, $t = 1.58$, $p > .05$) ve akli meleke algısının deneyim boyutunun ($\beta = -.03$, $t = .44$, $p > .05$) ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumlu duygulardaki değişim üzerinde, cinsiyet ve akli meleke algısının faillik boyutunun anlamlı açıklayıcı gücünün olduğunu ancak eğitim ve akli meleke algısının deneyim boyutunun anlamlı açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre bir dış grup üyesine İŞKUR'dan gelen kayıp mektup senaryosunda kadınlar erkeklere göre daha fazla olumlu duygu deneyimlemekte ve yine bir dış grup üyesi fail bir özne olarak algılandıkça deneyimlenen olumlu duygular artmaktadır.

5.3.2.3. Dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenlere ilişkin analizler

Dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı ölçümün 1. Maddesi (“Mektubu Suriye’den göçmüş bir kişi olan komşuma veririm”) yordanan değişken, cinsiyet ve eğitim durumu kontrol değişkeni, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve deneyimlenen olumsuz ve olumlu duygular yordayıcı değişken olmak üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Diğer işbirliği ölçümleri olan kayıp mektup senaryosunun paylaşıldığı işbirliği görevinin 2. ve 4. maddelerine ait regresyon analizleri eklerde paylaşılmıştır (Ek 23).

Kurulan regresyon modelinin ilk adımında cinsiyet ve eğitim kontrol değişkeni, ikinci adımda yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve akli meleke algısına ait deneyim ve faillik değişkenleri, nihayet üçüncü adımda ise deneyimlenen olumsuz ve olumlu duygular girilmiştir.

Tablo 5.19.Dış Grup Üyeleriyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R^2	ΔR^2
1	Sabit	6.82	.59	11.53	4.15	.03	
	Cinsiyet**	-.72	.25	-.19	-2.88		
	Eğitim	.08	.16	.03	.48		
2	Sabit	4.95	1.25	3.96	8.18	.20	.17
	Cinsiyet	-.34	.26	-.09	-1.35		
	Eğitim	.12	.15	.05	.79		
	Yaşam doyumu	-.04	.08	-.03	-.43		
	Gruplar arası kaygı+	-.22	.11	-.15	-1.99		
	İç grup aidiyeti	.02	.11	.01	.23		
	Sosyal baskınlık yönelimi	-.02	.13	-.01	-.15		
	Bilissel kapalılık ihtiyacı	-.13	.19	-.05	-.69		
	AMÖ-Faillik**	.37	.14	.20	2.65		
	AMÖ-Deneyim**	.39	.12	.23	3.25		
3	Sabit	4.69	1.24	3.77	2.55	.21	.01
	Cinsiyet	-.38	.26	-.10	-1.51		
	Eğitim	.12	.15	.05	.78		
	Yaşam doyumu	-.05	.08	-.04	-.59		
	Gruplar arası kaygı	-.09	.13	-.06	-.68		
	İç grup aidiyeti	.02	.11	.01	.16		
	Sosyal baskınlık yönelimi	-.00	.13	-.00	-.01		
	Bilissel kapalılık ihtiyacı	-.13	.19	-.05	-.70		
	AMÖ-Faillik	.37	.14	.20	2.66		
	AMÖ-Deneyim	.38	.12	.22	3.14		
	Olumsuz duygular	-.02	.01	-.13	-1.87		
	Olumlu duygular	.03	.02	.11	1.63		

+: p<.001. **:p<.05. +p=.05

Dış grup üyesiyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenleri araştırmak için yürütülen hiyerarşik regresyon analizine göre; ilk adımda kontrol değişkeni olan cinsiyet ve eğitimin işbirliğindeki varyansın

%3'ünü anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür ($F(2-228)=4.15, p<.05$). Değişkenlerin sundukları katkı incelendiğinde cinsiyetin ($\beta =-.19, t=2.88, p<.05$) anlamlı, eğitimin ($\beta =.03, t=.48, p>.05$) ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu bir dış grup üyesine atfedilen akli melekelerin deneyim boyutunda, cinsiyetin açıklayıcı gününün olduğunu, eğitim durumunun ise anlamlı açıklayıcı gücünün olmadığını ifade etmektedir. Buna göre kadınlar erkeklere göre bir dış grup üyesiyle daha fazla işbirliğine girmektedir.

İkinci adımda denkleme girilen cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli melekeler algısına ait faillik ve deneyim boyutlarının dış grup üyesiyle işbirliğine girmedeki varyansın açıklanmasına %17'lik anlamlı katkı sunduğu görülmüştür ($F(7-221)=8.18, p<.05$). İkinci adımda değişkenlerin sundukları katkı incelendiğinde gruplar arası kaygı ($\beta =-.15, t=1.99, p=.05$) değişkeninin marjinal düzeyde anlamlı, akli meleke algısına ait faillik ($\beta =.24, t=3.40, p<.05$) ve deneyim boyutlarının ($\beta =.25, t=3.47, p<.05$) anlamlı; Buna karşılık cinsiyet ($\beta =-.09, t=1.35, p>.05$), eğitim ($\beta =.05, t=.79, p>.05$), yaşam doyumu ($\beta =-.03, t=.43, p>.05$), iç grup aidiyeti ($\beta =.01, t=.23, p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta =.00, t=.01, p>.05$), bilişsel kapalılık ihtiyacının ($\beta =-.05, t=.69, p>.05$) ise anlamsız olduğu saptanmıştır. Bu bulgu bir dış grup üyesi ne kadar çeşitli deneyimlere sahip ve fail bir özne olarak algılanıyorsa onunla o derecede işbirliği kurulduğunu buna karşılık deneyimlenen gruplar arası kaygı düzeyi arttıkça işbirliği düzeyinin azaldığını göstermektedir. Yani faillik ve deneyim algısı arttıkça işbirliği düzeyi de artmaktadır; kaygı artarken ise işbirliği azalmaktadır.

Üçüncü adımda ise denkleme girilen cinsiyet eğitim, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli melekeler algısına ait faillik ve deneyim boyutlarının ve deneyimlenen olumlu ve olumsuz duyguların dış grup üyesiyle işbirliğine girmedeki varyansın açıklanmasına %1'lik katkı sunduğu ancak söz konusu katkının anlamsız düzeyde olduğu görülmüştür ($F(2-219)=2.55, p>.05$). Değişkenlerin beta katsayıları şu şekildedir; cinsiyet ($\beta =-.10, t=1.51, p>.05$), eğitim ($\beta =.05, t=.78, p>.05$), yaşam doyumu ($\beta =-.04, t=.59, p>.05$), gruplar arası kaygı ($\beta =-.06, t=.68, p>.05$), iç grup aidiyeti ($\beta =.01, t=.16, p>.05$), sosyal baskınlık yönelimi ($\beta =.00, t=.01, p>.05$), bilişsel kapalılık ihtiyacı ($\beta =-.05, t=.70, p>.05$), akli melekeler algısına ait faillik ($\beta =.20, t=2.66, p<.05$) ve deneyim ($\beta =.22, t=3.14, p<.05$) boyutları ve deneyimlenen olumsuz ($\beta =-.13, t=1.87, p>.05$) ve olumlu ($\beta =.11, t=1.63, p>.05$) duygular. Bu bulgu cinsiyet eğitim, yaşam doyumu, gruplar arası kaygı, iç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı, akli melekeler algısına ait faillik ve deneyim boyutlarının ve deneyimlenen olumlu ve olumsuz duyguların hep birlikte dış grup üyesiyle işbirliğine girmedeki varyansı açıklayamadığını göstermektedir.

5.3.3. İç ve dış grup üyelerine yapılan değerlendirmelerin karşılaştırılmasına ilişkin analizler

Öncelikle iç ve dış grup üyelerine yapılan değerlendirmelerin karşılaştırılabilmesi için veri setinin ileri analizlere uygun olup olmadığı incelenmiştir. Verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde parametrik testler için gerekli normal dağılım varsayımının karşılandığı görülmüştür. Parametrik testleri uygulayabilmek için sağlanması gereken bir diğer şart ise varyansların homojenliğidir. Karşılaştırma için yapılan analizlerde varyansların homojenliği varsayımını karşılamayan değişkenler için Welch testi raporlanmıştır.

Altınlaştırma, akli melekeler ölçeği faillik ve deneyim boyutları, duygu faktörleri, işbirliği ölçümünü içeren kayıp mektup senaryosu sorularına verilen cevapların iç ve dış grup hedefleri arasında anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının sınanabilmesi için veriye bağımsız örneklemeler T testi uygulanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların iç (2.16, SS=1.53) ve dış (3.92, SS=1.88) grup üyelerinin birincil negatif duygu olarak paniği anlamlı olarak farklı düzeyde deneyimlediğini algıladığı görülmüştür [$t(451) = -10.94, p = .00$]. Bununla beraber katılımcılar aynı zamanda ikincil negatif duygu olarak suçluluğu iç (1.93, SS=1.24) ve dış (2.71, SS=1.58) grup üyelerinin anlamlı olarak farklı düzeyde deneyimlediğini algıladığı bulunmuştur [$t(451) = -5.85, p = .00$]. Sonuçlara göre dış grup üyeleri iç grup üyelerinden anlamlı düzeyde daha fazla birincil ve ikincil olumsuz duygu deneyimliyor şeklinde algılanmaktadır. Bu bakımdan dış grup üyelerinin alt insanlaştırıldığını söylemek mümkün değildir. Akli melekeleri bakımından kıyaslandığında ise iç grup üyelerine (3.37, SS=.91) dış grup üyelerinden (3.09, SS=.93) anlamlı düzeyde daha fazla faillik özellikleri atfedildiği [$t(451) = 3.26, p = .00$] buna karşılık dış grup üyelerine (3.88, SS=1.01) iç grup üyelerinden (3.36, SS=.92) anlamlı düzeyde daha fazla deneyim özellikleri atfedildiği [$t(451) = -5.70, p = .00$] görülmüştür.

Kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz ve olumlu duygular için yürütülen analizlere göre; katılımcıların deneyimledikleri olumsuz duyguların anlamlı olarak farklılaşmamaktadır [$t(437) = 1.31, p = .11$]. Buna karşılık analiz sonuçları deneyimlenen olumlu duyguların anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir [$t(438) = 3.82, p = .00$]. Buna göre katılımcılar İŞKUR'dan gelen mektubun bir iç grup üyesine (3.89, SS=1.38) gelmesi durumunda bir dış grup üyesine (3.36, SS=1.58) gelmesi durumuna kıyasla anlamlı olarak daha fazla olumlu duygu deneyimlemektedirler.

Kayıp mektup senaryosunda alınan işbirliği ölçümleri için yürütülen analizlere göre ise 1. Madde olan "Mektubu aynı etnik kökündeki/Suriye'den göçen bir kişi olan komşuma veririm" ifadesi için verilen cevapların iç ve dış grup soru formlarında anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$t(450) = -.80, p = .42$]. Buna karşılık 2. Ve 4. Maddelerde "Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığımı veririm." [$t(389.81) = -5.46, p = .00$]; "Mektubu imha ederim." [$t(325.18) = 6.65, p = .00$] ifadelerine verilen cevapların iç ve dış grup üyeleri için anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Buna göre katılımcılar İŞKUR'dan gelen mektup bir dış grup üyesi (2.40, SS=2.19) için yollanmışsa "Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığımı veririm." ifadesine bir iç grup üyesine (1.49, SS=1.28) yollanmış olması durumunda katıldıklarından anlamlı olarak daha fazla katılmaktadırlar. Bununla beraber eğer İŞKUR'dan gelen

kayıp mektubun asıl sahibi bir iç grup üyesi (2.75, SS=2.40) ise katılımcılar "Mektubu imha ederim." İfadesine bir dış grup üyesinin (1.49, SS=1.39) mektubun sahibi olması durumuna kıyasla anlamlı olarak daha fazla katılmaktadırlar.

Tablo 5.20. İç ve Dış Üyeleri İçin Yapılan Değerlendirmeler Arasında Anlamlı Fark Olup Olmadığına İlişkin T Testi Sonuçları

		İç grup		Dış grup		t	df	p
		Ortalama	SS	Ortalama	SS			
Altınsanlaştırma Ölçümü	*							
Negatif Birincil Duygu		2.16	1.53	3.92	1.88	-10.94	451	.00
Panik								
Altınsanlaştırma Ölçümü	*							
Negatif İkincil Duygu		1.93	1.24	2.71	1.58	-5.85	451	.00
Suçluluk								
Akli Melekeler Ölçeği								
Faillik Faktörü								
Öz kontrol		3.37	.91	3.09	.93	3.26	451	.00
Ahlak								
Plan yapma								
Akli Melekeler Ölçeği	*							
Deneyim Faktörü								
Açlık		3.36	.92	3.88	1.01	-5.70	451	.00
Korku								
Acı								
Olumsuz duygu		2.85	1.37	3.06	1.43	-1.61	437	.11
Olumlu duygu	*							
		3.89	1.38	3.36	1.58	3.82	438	.00
Kayıp mektup madde 1								
"Mektubu Suriye'den göçen bir kişi olan komşıma veririm."		6.00	1.92	6.13	1.75	-.80	450	.42
Kayıp mektup madde 2	*							
"Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığıma veririm."		1.49	1.28	2.40	2.19	-5.46	389.81	.00
Kayıp mektup madde 4	*							
"Mektubu imha ederim."		2.75	2.40	1.49	1.39	6.65	325.18	.00

*Bu değişken için Levene testi varyansların homojen olmadığını gösterdiğinden Welch testi raporlanmıştır.

5.4. Tartışma

İlk çalışmada temel amaç iç grup üyelerine atfedilen akli melekeleri; iç grup özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma, zihin algısı değişkenlerinin ve dış grup üyelerine atfedilen akli melekeleri; iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma, zihin algısı değişkenlerinin yordayıp yordamadığını sınamaktı. Yürütülen analizler sonucunda işbirliği ölçümünün tekrar tasarlandığı ve genel nüfusun örneklem grubunu oluşturduğu yeni bir çalışma yapma gerekliliği ortaya çıktı. Bu gereklilik üzerine ilk çalışmanın yeniden düzenlenmiş formu olarak tekrar edilen ikinci çalışmada, öncelikle birinci çalışmadaki örneklem sayısının artırılması ve geçerliği daha yüksek sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Bununla beraber ikinci çalışmadaki temel amaç; iç ve dış grup üyesine yönelik akli melekeler, alt insanlaştırma, işbirliği ve duygu karşılaştırmalarını yapmak ve sonra da iç ve dış grup için işbirliğini, deneyimlenen duyguları ve akli melekeleri yordayan faktörleri saptamaktır. Akli melekeler ölçümünün alınabilmesi için Akli Melekeler Ölçeği'nin genel örneklemde geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak yani akli melekeler ölçeğini Türkçe konuşan örnekleme uyarlamak da çalışmanın amaçlarından biridir. Bu amaçla genel nüfusa uygulanan Akli Melekeler Ölçeği'nin geçerlik, güvenirlik analizleri tekrar yapılmış ve daha önce açıklanan yordayıcı değişkenler -iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil, yaşam doyumu, alt insanlaştırma, zihin algısı- ve işbirliği arasındaki yordama ilişkileri örneklem sayısı artırılarak tekrar test edilmiştir.

İkinci çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ilk çalışmayla tutarlı olarak, iç ve dış grup üyelerinin, akli melekeler ölçeğinde bulunan deneyim ve faillik boyutları bakımından farklı zihinsel özelliklere sahip algılandığı görülmüştür. Buna göre katılımcılar tarafından; faillik boyutunda iç grup üyeleri daha yüksek puanlanırken, deneyim boyutunda dış grup üyelerine daha yüksek puanlar verilmiştir. Bu durum iç grup üyelerinin dış grup üyelerine kıyasla daha fazla fail dış grup üyelerinin ise iç grup üyelerine kıyasla daha fazla deneyimleyen bir özne olarak algılandığı anlamına gelmektedir. Ayrıca yine ilk çalışmayla benzer şekilde dış grubun alt insanlaştırılmadığı görülmüştür. Buna göre; ilk çalışmayla benzer şekilde birinci hipotez doğrulanmış ancak ikinci hipotez doğrulanmamıştır. İlk çalışmada bu durumun örneklem seçiminin sonucu olabileceği düşünülmüş olsa da genel nüfustan toplanan veriler de altinsanlaştırma ölçümünde anlamlı sonuçlar üretmemiştir. Diğer bir sebep alt insanlaştırma ölçümü için seçilen ikincil duygularla alakalı olabilir. Birinci çalışmada olduğu gibi ikinci çalışmada da birincil ve ikincil duyguların teorik modelle uyumlu olacak şekilde faktörlere ayrılmadığı gözlenmiş bu sebeple, birincil duygu olarak panik ikincil duygu olarak ise suçluluk maddeleri seçilmiştir.

Öte taraftan altinsanlaştırma ölçümü ile anlamlı sonuca ulaşamaması durumu, dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayan değişkenler ve işbirliği ölçümü için tasarlanan görevlerde alınan duygu bildirimlerini yordamak için yapılan hiyerarşik regresyon analizleriyle beraber tekrar gözden geçirildiğinde, akli melekeler ölçeğinin, alt insanlaştırma ölçümü için kullanılan birincil ve ikincil duygu atfı yönteminden daha duyarlı bir ölçüm aracı olduğu düşünülebilir. Duygu bildirimlerini yordamak için

yapılan hiyerarşik regresyon analizlerinde akli meleke algısına ait iki boyut olan deneyim ve faillik anlamlı yordama gücüne sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca yine dış grupla kurulan işbirliğini yordamak için hiyerarşik regresyon analizlerine girilen değişkenler arasında -iç grup özdeşimi, gruplar arası kaygı, sosyal baskınlık yönelimi, yaşam doyumu, alki meleke algısı- deneyim ve faillik boyutları ve gruplar arası kaygı değişkenlerinin anlamlı yordama gücüne sahip olduğu bulgulanmıştır. Özellikle de gruplar arası ilişkiler literatüründe sıkça işe koşulan kavramlar olan iç grup aidiyeti ve sosyal baskınlık yönelimi gibi değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bulgulanamazken, bir duygu bildirimi olan gruplar arası kaygının yanı sıra bilişsel değişkenler olarak deneyim ve faillik boyutlarının yordayıcı değişkenler şeklinde öne çıkması akli meleke algısının gruplar arası ilişkiler literatürü için önem taşıdığını düşündürmüştür.

İkinci çalışmada işbirliği ölçümü için tasarlanan görevlerde iç ve dış grup hedefleri için ayrı ayrı alınan duygu bildirimleri için yapılan karşılaştırmalara göre ise üçüncü hipotez “İç grup üyesinin deneyimlediği olumlu durum karşısında (İŞKUR’dan mektup gelmesi) anlamlı olarak daha fazla olumlu duygu deneyimlenecektir..” doğrulanmış ancak “Dış grup üyesinin deneyimlediği olumlu durum karşısında (İŞKUR’dan mektup gelmesi) anlamlı olarak daha fazla olumsuz duygu deneyimlenecektir.” şeklinde ifade edilen dördüncü hipotez doğrulanmamıştır. İş imkanını bildiren mektubun iç grup üyesine gelmesi durumunda dış grup üyesine gelmesine kıyasla daha fazla olumlu duygu deneyimlenmesi sosyal kimlik kuramının temel varsayımlarıyla açıklanabilir. Kurama göre kişiler, grup aidiyetleri aracılığıyla benlik saygılarını beslemekte ve kendilerini ait hissettikleri grubun diğer üyeleriyle bu duyguyu paylaşmaktadırlar (Brown, 2000). Buna göre grup üyelerinin olumlu deneyimleri kişiler için de dolaylı olumlu deneyimler olarak algılanmakta ve kişilerin benlik saygılarına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada iş imkanını bildirir mektup iç grup üyelerine geldiğinde dış grup üyesine gelmesine kıyasla daha fazla olumlu duygu deneyimlemeleri alanyazınla tutarlı ve beklendiği bir sonuçtur.

Öte taraftan yine sosyal kimlik kuramının açıklamalarına dayanarak katılımcıların iş imkanını bildiren mektup dış grup üyesine geldiğinde iç grup üyesine gelmesine kıyasla daha fazla olumsuz duygu deneyimlemesi de beklenmekteydi. Ancak bulgular katılımcıların anlamlı düzeyde daha fazla olumsuz duygu deneyimlemediğini göstermektedir. Bu durum insanlıktan çıkarma çalışmalarının sonuçlarıyla tutarlı olarak çalışmanın bir diğer bulgusu olan dış gruba ilişkin akli meleke algısıyla açıklanabilir. İnsanlıktan çıkarma alan yazını kişilerin dış grup üyelerini her zaman tümünden insan olma kategorisi dışında değerlendirmiyor olabileceklerini ifade etmektedir. Buna göre insanlar değerlendirdikleri hedeflere ilişkin zaman zaman iki değerlikli algılara sahip olabilir. “Zengin ama duygusuz”, “fakir ama mutlu” ifadeleri bu durumu kısaca özetler niteliktedir. Örneğin kalıp yargı içeği modeline göre insanlar yetkinlik ve sıcaklık olmak üzere iki temel boyutta değerlendirilmektedir. Benzer şekilde akli meleke algısının da faillik ve deneyim şeklinde ifade edilen iki boyutu bulunmaktadır. Dış grup üyeleri söz konusu bu boyutların birinde yüksek diğerinde ise daha düşük düzeyde değerlendiriliyor olabilir. Nitekim bu çalışmanın sonuçları dış grup üyelerinin deneyim bakımından iç grup üyelerinden daha

üstün algılandığını göstermiştir. Bu bakımdan katılımcılar tarafından dış grup üyelerinin deneyimleyen özneler olarak algılanmaları, onlara iş imkanını bildiren bir mektup geldiğinde katılımcıların olumsuz duygu deneyimlemelerine engel olmuş olabilir.

İkinci çalışmanın dikkat çeken bulgularından bir diğeri ise iç grup ve dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğinin karşılaştırmalarına ilişkindir. Sonuçlara göre katılımcıların "Mektubu Aynı etnik kökündeki/Suriye'den göçen bir kişi olan komşuma veririm." ifadesine ne kadar katıldıkları iç ya da dış grup koşulu için anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Buna karşılık katılımcıların "Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığımı veririm.", "Mektubu imha ederim." maddelerine katılma dereceleri grup koşulu için anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Buna göre katılımcılar İŞKUR'dan gelen kayıp mektup dış grup üyesine gönderildiğinde, iç grup üyesine gönderildiği duruma kıyasla mektubu anlamlı olarak daha fazla işe ihtiyacı olan başka bir tanıdıklarına verme tutumunu benimsemekte yani iç grup üyesiyle anlamlı düzeyde daha fazla işbirliği kurmaktadır. Mektubun sahibi iç grup üyesi olduğunda ise mektubun sahibinin dış grup üyesi olduğu koşula kıyasla, katılımcıların mektubu imha etme tutumuna daha yakın durduğu görülmektedir.

"Mektubu işe ihtiyacı olan bir tanıdığımı veririm." maddesine ilişkin ilk anlamlı bulgu sosyal kimlik kuramı'nın temel savlarından olan iç grup kayırmacılığı fenomeniyle açıklanabilir. İç grup kayırmacılığı, kişilerin grup üyeliği haricinde başka herhangi bir referans kullanmadan dahi kendi gruplarını diğerlerine kıyasla daha olumlu değerlendirmesini ifade etmektedir (Brewer, 1979). Buna göre kişiler, iç grup üyesi olarak değerlendirdikleri kişileri daha olumlu kişilik özelliklerine sahip algılar, onlara daha fazla kaynak ayırır, daha fazla güven duyar (Ioannou vd., 2012) ve işbirliği kurarlar (Ahmet, 2007). Literatürle tutarlı olarak bu çalışmada da katılımcıların bir iç grup üyesiyle bir dış grup üyesine kıyasla anlamlı düzeyde daha fazla işbirliği kurduğu bulgulanmıştır. Balliet vd. (2018) insanların işbirliği kurarken iç grup üyelerini yeğlemelerinin temel sebeplerinden birinin, dış grup üyesine kıyasla iç grup üyesinin işbirliği iştirakine olan inancın daha yüksek olmasıyla ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Ancak bu çalışmada işbirliği kurma tercihinin altında yatan motivasyona ilişkin bir ölçüm alınmadığından bu beklentiye ilişkin bir açıklama yapmak mümkün değildir.

"Mektubu imha ederim." maddesine ilişkin elde edilen bulgular ise, iç grup üyelerini kayırmanın tersine bir durumun söz konusu olduğunu göstermektedir. Sonuçlara göre katılımcılar, iş bulma imkanını bildiren bir mektubu imha etmek gibi işbirliğini mümkünsüz kılan bir tutuma, mektubun sahibi iç grup üyeleri söz konusu olduğunda dış grup üyelerine kıyasla daha fazla katılmaktadır. Grup içi rekabetin iç grup kayırmacılığı üzerinde yıkıcı bir etkisi olduğu bilinmektedir (De Dreu, 2007; Everett vd., 2015; Zuo vd., 2018). Ancak bu çalışmada katılımcıların İŞKUR aracılığıyla bir işe girmeye ilişkin motivasyonları ölçülmemiştir. Dolayısıyla katılımcılar tarafından rekabet deneyimlenip deneyimlenmediğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple bu bulgu için grup içi rekabetin açıklayıcı olduğu söylemek mümkün değildir.

Katılımcılar; İŞKUR'dan iş imkanını bildiren mektup daha fazla akli melekeye sahip algılanan bir iç grup üyesine geldiğinde, daha az akli melekeye sahip algılanan bir dış grup üyesine geldiği duruma

kıyasla, mektubu imha etme tutumuna daha fazla katılmışlardır. Bu bakımdan bu çalışmadaki katılımcıların "Mektubu imha ederim." maddesinde araştırma içinde tasarlanan gruplar arası bağlamın (Örneğin Türkiye vatandaşı ya da değil yerine politik görüş gibi) dışında bir değerlendirme yapmış ya da bu ifadeye kişiler arası bir yorum getirmiş olabileceği düşünülmektedir. Böylelikle “Bir iç grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyi, bir dış grup üyesi ile kurulan işbirliği düzeyinden anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.” şeklinde ifade edilen beşinci hipotez de kısmen kabul edilmektedir.

Öte taraftan bu bulguyu açıklamak için, göreceli yoksunluk kuramı'na başvurulabilir. Göreceli yoksunluk temel olarak kişilerin sosyal karşılaştırmalar sonucu içinde bulundukları durumu eşitsiz algılamalarını ifade etmektedir. Göreceli yoksunluk birey ve grup olmak üzere iki düzeyde değerlendirilmektedir. Birey düzeyindeki göreceli yoksunluk, kişilerin kendilerini başka kişi ya da grup üyesiyle kıyaslamasını ifade eder ve sonuçları deneyimlenen duygu ve sergilenen bireysel davranışlardır. Buna karşılık, grup düzeyindeki yoksunluk, kişilerin kendi gruplarını başka gruplarla kıyaslamasını ifade etmektedir ve sonuçları da deneyimlenen duyguların yanı sıra kolektif eylemlerdir. Crosby (1976), bireysel düzeyde göreceli yoksunluğun nasıl deneyimlendiğine ilişkin bir model ortaya koymuştur. Modele göre, kişilerin göreceli yoksunlukla ilişkili olumsuz duygular olan kin ve öfke duyguları deneyimlemeleri için bir dizi koşul gerekmektedir. Bunlar; kişinin kendisiyle benzer özelliklere sahip birinin bir X'e sahip olduğunu görmesi, kendisinin söz konusu X'i istemesi, X'e sahip olmaya hakkı olduğunu ve X'e sahip olmasının mümkün olduğunu düşünmesi ve nihayet X'e sahip olamamaktan dolayı kendisini suçlamaması ileri sürülen şartlardır. Özellikle ilk adım olan kişinin kendisiyle benzer özelliklere sahip birinin bir X'e sahip olduğunu görmesi koşulu, bu bulguda bireysel düzeyde göreceli yoksunluğun deneyimlendiğine dair bir yorum getirilmesini mümkün kılmaktadır. Bununla beraber, katılımcıların diğer adımları deneyimleyip deneyimlemediği bilinmemektedir. Bu bakımdan çalışmada bu maddenin yorumlanabilmesi için ek ölçülerin alınmamış olması sınırlılıklar arasında değerlendirilmelidir.

Çalışmanın diğer bulguları ise iç ve dış grup üyeleri için ayrı ayrı yapılan hiyerarşik regresyon modellerinin sonuçlarıdır. Analizler daha detaylı olarak incelendiğinde iki grup için kurulan modellerde anlamlı yordayıcıların farklı değişkenler olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre bir iç grup üyesinin sahip olduğu düşünülen akli melekeleri faillik bakımından yaşam doyumu ve iç grup aidiyeti, bilişsel kapalılık ihtiyacı; deneyim bakımından ise bilişsel kapalılık ihtiyacı yordamaktadır. Bulgulara göre; yaşam doyumu, iç grup aidiyeti ve bilişsel kapalılık ihtiyacı arttıkça bir iç grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirel algıda faillik özelliğinin de arttığı görülmektedir. Ayrıca bilişsel kapalılık ihtiyacı arttıkça bir iç grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirel algıda deneyim özelliğinin de arttığı görülmektedir. Bu sebeple birinci araştırma sorusunun cevabı “Bir iç grup üyesine (aynı etnik kökendeki kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri; faillik bakımından iç grup aidiyeti, yaşam doyumu ve bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri, deneyim bakımından ise bilişsel kapalılık ihtiyacı değişkenleri yordamaktadır.” şeklindedir. Buna karşılık bir dış grup üyesinin sahip olduğu düşünülen akli melekeleri hem faillik hem cinsiyet bakımından cinsiyet, yaşam doyumu ve gruplararası

kaygı yordamaktadır. Bulgular; bir dış grup üyesini kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde fail bir özne olarak algıladığı ayrıca gruplar arası kaygı arttıkça bir dış grup üyesinin akli melekelerine ilişkin algıda faillik özelliğinin azaldığını ayrıca yaşam doyumu arttıkça dış grup üyesinin daha fail algılandığı işaret etmektedir. Öte taraftan bir dış grup üyesini yine kadınlar erkeklerden daha yüksek düzeyde deneyimleyen bir özne olarak algılamakta ayrıca yaşam doyumu ve gruplar arası kaygı arttıkça bir dış grup üyesinin akli melekelerine ilişkin geliştirilen algıda deneyim özelliğinin azaldığı görülmektedir. Bu sebeple ikinci araştırma sorusunun cevabı “Bir dış grup üyesine (Suriye’den göçen bir kişi olarak ölçümlenmiştir.) ait algılanan akli melekeleri; hem faillik hem deneyim bakımından cinsiyet, yaşam doyumu ve gruplar arası kaygı yordamaktadır.” şeklindedir.

İç grup aidiyeti, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel kapalılık ihtiyacı ve gruplar arası kaygının gruplar arası ilişkiler alan yazını içinde tutumları yordayan genel geçer değişkenler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin Bilişsel kapalılık ihtiyacının muhafazakarlıkla ilişkili raporlandığı çalışmalar bulunmaktadır (Kossowska ve Hiel, 2003). Sosyal baskınlık yöneliminin ise insanlıktan çıkarmayı yordadığı bir çok kez raporlanmıştır (Trounson vd., 2015; Vezzali vd., 2021). Yine gruplar arası kaygının insanlıktan çıkarma ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Capozza vd., 2013). Yaşam doyumunun ise gruplar arası bağlamdan etkilendiği bilinmektedir. Örneğin azınlık grupların şemsiye kimlik olarak ulusal kimliği benimsedikçe yaşam doyumlarının yükseldiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Jaspal vd., 2021; Outten ve Schmitt, 2015). Öte taraftan alanyazında söz konusu değişkenlerinin tümünün dahil edildiği insanlıktan çıkarmayı yordayan değişkenleri saptamaya yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan akli meleke algısı ile ilişkili sosyal psikolojik değişkenlerin haritanlanması insanlıktan çıkarma alanyazınının genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

Yaşam doyumu çalışmalarda çoğu zaman yordanan değişken olarak yer bulmaktadır. Ancak bu çalışmada yaşam doyumunun insanlıktan çıkarmayı yordayabileceği düşünülmüş ve bu sebeple çalışmaya yordayıcı değişken olarak dahil edilmiştir. Nitekim akli melekeleri yordayan değişkenler daha detaylı incelendiğinde yaşam doyumunun faillik ve deneyim algısı bakımından farklı değerlikler aldığı görülmektedir. Bu sebeple yaşam doyumunun insanlıktan çıkarma tutumunun gelişmesi sürecinde farklı şekillerde işlev gördüğü düşünülebilir. Öyle ki sonuçlar yaşam doyumu arttıkça hem iç grup hem dış grup üyelerinin daha fail birer özne olarak algılandığını buna karşılık yalnızca dış grup üyelerinin daha az düzeyde deneyimlere sahip bir kişi olarak algılandığını göstermektedir. Bu sonuç insanların yaşamdan doyum aldıkça karşılarındaki kişiyi kendileriyle aynı grupta olsun olmasın yetkin algıladıklarını ifade etmektedir. Ancak öte taraftan dış grup üyeleri söz konusu olduğunda onların deneyimleri hakkında daha duyarsız olabileceklerine işaret ediyor olabilir.

İş bildiren bir kayıp mektubun iç ve dış grup üyelerine gelmesi durumunda deneyimlenen duygular için yürütülen analizlerse akli melekelerin farklı boyutlarının anlamlı yordama gücüne sahip olduğunu göstermiştir. İç grup üyesiyle kurulan işbirliğinin ölçümlendiği görevlerde deneyimlenen olumsuz duyguları eğitim ve akli melekeleri ölçmek için kullanılan deneyim boyutunun; olumlu

duyguları ise yalnızca eğitim düzeyi ve akli melekeleri ölçmek için kullanılan faillik boyutunun yordadığı görülmüştür. Buna göre; eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumsuz duygular azalmakta ve bir iç grup üyesini deneyimleyen bir özne olarak algılamak arttıkça ise deneyimlenen olumsuz duygular artmaktadır. Ayrıca, eğitim arttıkça bir iç grup üyesine gelen kayıp mektup sonrasında deneyimlenen olumlu duygular azalmakta ve bir iç grup üyesini fail bir özne olarak algılamak arttıkça ise deneyimlenen olumlu duygular artmaktadır. Bu sebeple üçüncü araştırma sorusu “İç grup üyelerine gelen kayıp mektup durumunda deneyimlenen olumsuz duyguları akli meleke algısının deneyim boyutu ve olumlu duyguları ise akli melekeler algısının faillik boyutu yordamaktadır.” şeklinde cevaplanmıştır. Buna karşılık, dış grup üyesiyle kurulan işbirliğinin ölçümlendiği görevlerde deneyimlenen olumsuz duyguları akli melekeleri ölçmek için kullanılan deneyim boyutunun; olumlu duyguları ise cinsiyet ve akli melekeleri ölçmek için kullanılan faillik boyutu yordamaktadır. Buna göre; bir dış grup üyesi deneyimleyen bir özne olarak algılandıkça ona İŞKUR’dan gelen kayıp mektup senaryosunda deneyimlenen olumsuz duygular azalmakta bununla birlikte fail bir özne olarak algılandıkça ise deneyimlenen olumlu duygular artmaktadır. Bu sebeple dördüncü araştırma sorusu “Dış grup üyelerine gelen kayıp mektup durumunda deneyimlenen olumsuz duyguları akli meleke algısının deneyim boyutu ve olumlu duyguları ise akli melekeler algısının faillik boyutu yordamaktadır.” şeklinde cevaplanmıştır.

Duyguların, insanların içgörüyü sahip olmadıkları gizli muhakemeleri hakkında başlı başına bir bilgi kaynağı olduğu ileri sürülmektedir (Schwarz ve Clore, 1983; 2003). Buna göre, duygu deneyimlerinin kendileri bilişler gibi işlev görürler. Yani kişiler herhangi bir konuda değerlendirme yaparken, o andaki duygularını, değerlendirmekte oldukları konuya ilişkin geliştirdikleri tutumları için işaretler olarak kullanırlar. Böylelikle duygu deneyimleri bilişler için bir bilgi kaynağı olarak kullanılmış olurlar. Ayrıca algı, karar verme mekanizmaları, yürütücü işlevler, dikkat ve bellek süreçlerinin her birine duyguların dahil olduğu gösterilmiştir. Örneğin insanların zaman algılarının duygusal uyarılma düzeyleriyle ilişkili olduğu (Droit-Volet ve Meck, 2007); dikkatlerini onları duygusal olarak uyaran şeylere daha fazla verdikleri ayrıca negatif duygu durumunun aşağıdan yukarı bilgi işleme süreçleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Çalışma belleği ve duygular arasındaki ilişki ile ilgili ise alanyazında çeşitli araştırma sonuçları mevcuttur. Örneğin, cinsel içerikli sahneler, şiddet içeren ölüm sahneleri gibi duygusal bakımdan oldukça uyarıcı görsel uyaranların kullanıldığı bir çalışmada duyguların çalışma belleğini hızlandırdığı rapor edilmiştir (Lindstrom ve Bohlin, 2011). Buna karşılık olumsuz duygulanımla ilişkili resimler (örneğin yaralı bir insan, yılan) kullanılarak yürütülen başka bir çalışmada ise olumsuz duyguların çalışma belleği performansını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur (Kensinger ve Corkin, 2003). Alan yazındaki sonuçlar çatışıyor olmasına karşın duyguların belleğin çalışmasıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Nitekim psikoloji alanyazınında, bilişler ve duygular arasındaki ilişki karşılıklı olarak rapor edilmektedir (Liu vd., 2009). Duyguların bilişleri etkilediği sonuçların yanı sıra bilişlerin de, duyguların oluşumunda etkili olduğunu öne süren açıklamalar bulunmaktadır (Lazarus, 1991). Buna göre kişilerin

olay ya da durumlara ilişkin değerlendirmeleri duygularını biçimlendirmektedir. Öyle ki tam da bu sebeple aynı olayı yaşayan iki kişinin duyguların birbirinden tamamen farklı olabilir. Örneğin aynı kazadan kurtulan kişilerden bazıları “ucuz kurtulduk” diye düşünürken bazıları “bu olayın sorumlusu benim” gibi düşüncelere sahiptir. Söz konusu düşünceler ise kişilerin duygu deneyimlerine olumlu ve olumsuz anlamda yön vermektedir. Öte taraftan bilişlerin duygulara olan etkisi insanların sosyal muhakemeleriyle de yakından ilişkili raporlanmıştır. Örneğin tanınmış olunan yüzlere gösterilen dikkatin, daha sonra bu yüzler hakkında yapılan sosyal-duygusal muhakemeleri etkilediği çok kez rapor edilmiştir (Fenske vd., 2005; Kiss vd., 2007). Buna göre deneysel manüplasyonlarla kişilerin tanınmış olmayan yüzlere maruz kalırken daha az dikkat göstermeleri sağlandığında, sonraki karşılaşmalarında insanların bu yüzleri daha güvenilmez olarak algıladığı görülmektedir.

Duygu ve bilişler arasındaki karşılıklı bağın sosyal muhakemelerde etkili olması gruplar arası bağlamdaki sosyal deneyimler için de önem arz etmektedir. Bilişler ve duygular kişilerin gündelik yaşamdaki karar verme süreçlerini beraber inşa ettikleri gibi gruplar arası tutum ve davranışların da iki boyutunu oluşturur. Nitekim kişilere grup aidiyetleri hatırlatıldığında duygu deneyimlerinin yeniden inşa olduğunu iddia eden kuramsal açıklamalar bulunmaktadır. Gruplar arası duygu kuramı kişilerin bireysel olarak kendilerine özgü duygu deneyimlerine sahip olmakla beraber, duyguların gruplar arası bağlamda grup aidiyetleri tarafından şekillendiğini ileri sürülmekte ve gruplar arası ilişkilerin anlaşılması için gruplar arası duygu deneyimlerinin önemini vurgulamaktadır (Mackie vd., 2008). Bu bakımdan bir bilişsel özellik olarak akli meleke algısının duyguları yordaması, kişilerin gruplar arası deneyimleriyle ilgili bilgi üretmek bakımından akli meleke algısının açıklayıcı bir değişken olarak önemini işaret etmektedir.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise işbirliğini yordayan değişkenlere ilişkindir. İç grup üyesiyle kurulan işbirliğini yaşam doyumu yordarken; dış grup üyesiyle kurulan işbirliğini gruplar arası kaygı ve akli meleke algısının her iki boyutu da yordamaktadır. Buna göre; yaşam doyumu arttıkça bir iç grup üyesiyle işbirliğine girme düzeyi de artmaktadır. Ayrıca bir dış grup üyesi ne kadar çeşitli deneyimlere sahip ve fail bir özne olarak algılanıyorsa onunla o derecede işbirliği kurulmakta buna karşılık deneyimlenen gruplar arası kaygı düzeyi arttıkça işbirliği düzeyi azalmaktadır. Yani faillik ve deneyim algısı arttıkça işbirliği düzeyi de artmaktadır; kaygı artarken ise işbirliği azalmaktadır. Bu bakımdan sonuçlar gözden geçirildiğinde beşinci araştırma sorusunun cevabı “ Bir iç grup üyesiyle kurulan işbirliğini yaşam doyumu yordamaktadır.” ve altıncı araştırma sorusunun cevabı ise “Bir dış grup üyesiyle kurulan işbirliğini Gruplar arası kaygı, akli melekeler faillik ve deneyim boyutları yordamaktadır.” şeklindedir.

Dış grup üyesi hedefler için gruplar arası kaygının anlamlı yordama gücüne sahip olması, iç ve dış grup üyesi hedefler için yordayıcı değişkenlerin neden farklılaşıyor olabileceğine dair ipucu niteliği taşıyor olabilir. Öyle ki iki grup için yapılan puanlamalar arasında duyguların geleneksel sosyal psikolojik değişkenlerden daha fazla yordama gücüne sahip olması bilgi işleme süreçlerinde bilişlerden çok duyguların yer aldığını işaret etmektedir. Bu bakımdan karar verme süreçlerinde insanların bilişsel

kapasitelerini kullanma biçimlerini açıklamak için geliştirilmiş olan ikili işleme modeli söz konusu farkı açıklama imkanı sunuyor gibi görünmektedir. Daha önce de açıklandığı üzere ikili işleme modeli sistem bir ve sistem iki olarak adlandırılan iki temel bilişsel sürecin karar verme süreçlerinde çalıştırıldığını iddia etmektedir. Buna göre sistem bir hayvanlar ve insanlar tarafından kullanılan daha çok dürtüsel, otomatik ve hızlı bir süreç olarak tasvir edilmektedir. Buna karşılık sistem iki yalnızca insanlar tarafından kullanılmakta ve sistem birin aksine analitik bir yapı ihtiva etmektedir (Evans, 2003). Buna karşılık insanların bilişsel yük altındayken daha dürtüsel hareket ettiği, rasyonel adımlar yerine duygularını karar verme referansı olarak kullandığı bilinmektedir. Ek olarak bilişsel yük altında olmanın risk alma davranışlarından kaçınmaya neden olduğu (Deck ve Jahedi, 2015), empatiyi azalttığı (Meiring vd., 2016), kendini feda yerine karşılıklılık ilkesine dayanarak özgeci davranışlarda bulunmaya neden olduğunu (Dreu vd., 2015) bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca iç grup üyelerine güvenmenin ödülle ilişkili beyin bölgelerinde aktivasyona neden olduğu, dış grup üyelerine güvenmenin ise yukarıdan aşağıya kontrolle ilişkili alanları aktive ettiği raporlanmıştır (Hughes vd., 2017). Bu bakımdan dış grup üyesiyle kurulan işbirliği ölçümlerinde gruplar arası kaygının istatistiksel olarak anlamlı olması, literatürle tutarlı olarak dış grup üyesiyle etkileşim söz konusu olduğunda katılımcıların bilişsel yük altında olduğu ve sistem biri kullanıyor olabileceklerini düşündürmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada temel olarak gruplar arası bağlamda işbirliğinin hangi bireysel özelliklerle ilişkili olduğunun haritasını çıkarmak amaçlanmıştır. Bunun için yaşam doyumu, iç grup aidiyeti, bilişsel kapalılık ihtiyacı, sosyal baskınlık yönelimi, bilişsel stil ve akli melekelerin faillik ve deneyim boyutları gibi bilişsel değişkenler ve duygusal değişken olarak gruplar arası kaygının, iç ve dış grup üyeleriyle kurulan işbirliğini yordayıp yordamadığı sınanmıştır.

Gruplar arası bağlamda işbirliğine ilişkin bilgi sahibi olmak için çalışmada katılımcıların yarısına bir iç grup üyesi, diğer yarısına ise dış grup üyesi bir hedef olarak sunulmuştur. Bu durum toplanan verinin ikiye bölünerek istatistiksel analizlere tabii tutulması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla ulaşılan katılımcı sayısı istatistiksel analizler yürütmeye uygun olmakla beraber katılımcı sayısının sınırlı olması bu çalışmanın sınırlılıklarının başında gelmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın alan yazına temel katkısı, gruplar arası bağlamda işbirliğine ilişkin öncül bilgiler sunmak şeklinde değerlendirilebilir. İleriki çalışmalarda katılımcı sayısının artırılması daha geçerli ve güvenilir bilgiye ulaşmak için önerilmektedir.

Çalışmanın sınırlılıklarından bir diğeri ise dış grup seçimine ilişkindir. Bu çalışmada iç ve dış gruplar yapay olarak oluşturulmamıştır. Bunun yerine gruplar arasında gerçekçi çatışmanın bulunması öncelenmiş ve göçmenlerin uygun bir dış grup olacağı düşünülmüştür. Nitekim göçmenlere karşı geliştirilen olumsuz kalıpyargılar ve uygulanan ayrımcılıklara ilişkin geniş bir alan yazın bulunmaktadır (Esses, 2021). Örneğin, sahte özgeçmişler hazırlanıp iş verenlere iletilerek onyedi ülkede birlikte yürütülen bir alan deneyinde, iş başvurularında etnik azınlıkta olan göçmenlerin dezavantajlı olduğu bildirilmiştir (Rich, 2014). Yine İsveç'te düzenlenen bir başka deneysel çalışma, göçmenlerin yerlilere kıyasla barınma konusunda daha fazla güçlük çektiğini göstermiştir (Ahmed vd., 2010). Bu durum tüm dünyada göçmenlerin bir dış grup üyesi olarak algılandığını işaret etmektedir. Bu sebeple bu çalışmada dış grup üyesi olarak Türkiye'de yaşamakta olan Suriyeli göçmenler seçilmiştir.

Ülkelerindeki iç savaş sebebiyle 2011 yılından itibaren Suriye vatandaşları, herhangi bir kayıt olmaksızın, mülteci ya da geçici koruma statüsüyle düzenli olarak Türkiye'ye göç etmektedirler. 2023 yılında İç İşleri Bakanlığının açıkladığı son verilere göre Türkiye'de 3.321.072 Suriyeli göçmen geçici koruma statüsü altında bulunmaktadır (T.C. İç İşleri Bakanlığı, 2023). Öte taraftan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'deki mevcut iktidar partisi ve ana muhalefet partileri arasında güncel siyasetin önemli bir parçasıdır. Suriyeli göçmenlere geçici koruma statüsünün verilmesi iktidar partisinin uygulamalarından biridir. Buna karşılık ana muhalefet partisi bu uygulamaya şiddetle muhalefet etmektedir. Bu bakımdan bu iki partinin seçmenleri Suriyeli göçmenler hakkında farklı fikirlere sahip olabilirler. Dolayısıyla Suriyeli göçmenler iktidar partisi seçmen ya da sempatizanları tarafından bir dış grup üyesi olarak algılanmıyor olmayabilir.

Gruplar arası ilişkilerdeki dinamiklerin kontrol edilmesindeki bu güçlük sebebiyle ileriki çalışmalarda yapay grupların kullanılması önerilmektedir. Bir başka alternatif ise veri toplamaya başlamadan önce ve veri toplama süresince gündemdeki değişiklikleri birer referans noktası olarak

kullanmak ve gruplar arası bağlamı sosyal mesafe ölçümleri olarak kontrol etmektir. Sosyal mesafe kişilerin kendi mensup olmadıkları grupların üyeleriyle aralarında bir yakınlık ve benzerlik veya yabancılık/farklılık ve uzaklık duygusu yaşama derecesini ifade etmektedir (Hodgetts ve Stolte, 2014). Böylelikle katılımcıların hedefleri bir dış grup üyesi olarak algılayıp algılamadıkları kontrol etmek mümkün olabilir.

Çalışmanın ön görülemeyen sınırlılıklarından birisi ise COVID 19 pandemisi boyunca yürütülmüş olmasıdır. 2019 yılının kasım ayından itibaren başladığı kabul edilen salgının hala bittiği duyurulmamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün kaynaklarında, hala kamuoyu için virüsle ilgili güncel bilgileri düzenli olarak edinmek ve uygun korunma yöntemlerine bağlı kalmak önerilmektedir (WHO, 2023). Bu tez çalışmasının pilot uygulamalarının ardından, veri toplama sürecinde pandeminin başlamasıyla beraber yüz yüze veri toplamak mümkün hale gelmiştir. Pandemi süresince geliştirilen politikaların düzensizliği ve öngörülemez oluşu sebebiyle veri toplamaya ara verilmiş ve nihayet çevrimiçi yollarla çalışma sürdürülmüştür. Günümüzde çevrimiçi veri toplamak normalleşmiş bir süreç olmakla beraber bu çalışma yüz yüze veri toplama süreçlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Örneğin bilişsel stil ölçümlerinin matematik problemlerini andırması sebebiyle, performans anksiyetesi oluşturarak katılımcıların gönüllülük performanslarını etkilediği görülmüştür. Yüz yüze yapılan veri toplama oturumlarında gerekli görüldüğü durumlarda bu konuda katılımcı gruplara “Doğru ya da yanlış cevaplar yoktur/tüm cevaplar kabul edilmektedir/tüm cevaplar farklı bir sonuca işaret etmektedir...” gibi telkinler verilmiştir. Ancak çevrimiçi veri toplama aşamalarında benzer bir yöntem sürdürülemeyeceğinden bilişsel stil değişkeni çalışmadan çıkarılmıştır.

Alanyazın incelendiğinde işbirliğinin çeşitli şekillerde ölçümlendiği görülmektedir. Örneğin bu çalışmada da kullandığı gibi ekonomik oyunlar yaygın olarak kullanılan ölçüm yöntemleridir. Öte taraftan özellikle deneysel çalışmalarda çeşitli yardım etme davranışlarının işbirliği ölçümü olarak alındığı görülebilir. Ancak bu ölçümlerinin hepsinde katılımcılar aslında; nesneleri uzatmak, iş başvurularını kabul ya da reddetmek ya da kaynaklarını paylaşmak gibi davranış ya da tutumlar sergilemektedir (Warneken ve Tomasello, 2006; Rich, 2014; Schmidt, Svetlova, Johe ve Tomasello, 2016). Bu davranışlar, alan yazındaki teorik modeller incelenerek araştırmacılar tarafından olumlu sosyal davranış ya da işbirliği şeklinde yorumlanırlar. Bu bakımdan bu çalışma gibi betimsel araştırmalar için, katılımcılara doğrudan hedef kişi ya da gruplarla ilgili olarak “.... ile işbirliği kurmayı tercih ederim.” gibi likert tipinde puanlanabilen ifadeler sunmak doğrudan ölçüm alabilmek ve ileri istatistiki yöntemleri uygulayabilmek için avantajlı bir yöntem olabilir.

Buraya kadar açıklanan sınırlılıklarla birlikte her iki çalışmanın bulguları incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimi ya da iç grup aidiyeti gibi sosyal psikoloji literatüründe açıklama gücü olduğu yaygın olarak kabul edilmiş ve kanıtlanmış değişkenlerin anlamlı olmadığı buna karşılık duygu deneyimlerinin işbirliği kurma davranışını yordamak bakımından anlamlı olduğu görülmüştür. Bu durum duyguların gruplar arası ilişkiler literatürü için önem taşıdığını göstermektedir.

İşbirliği davranışını yordayan değişkenlerin saptanması dışında bir diğer amaç ise yordayıcı değişkenlerden biri olabileceği düşünülen zihin algısı değişkenini Türkçe konuşan bir örneklem grubuyla ilk kez çalışmaktır. Bu amaçla hem öğrenci örneklemini hem genel nüfusla akli melekeler ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasını yapılmıştır. Alan yazında insanlıktan çıkarmanın göçmen karşıtı politikalarla yakından ilişkili rapor edilmesi (Utych, 2017), sebebiyle ölçeğin geçerliliğinin sınanabilmesi için alt insanlaştırma ölçümü alınmıştır. Ancak kullanılan alt insanlaştırma ölçümü çalışmanın örneklem grubunda işlememiştir. Öte taraftan yürütülen iki çalışma sonunda tutarlı olarak iç grup üyelerinin faillik bakımından ve dış grup üyesi olan Suriyeli göçmenlerin ise deneyimleyen özneler olmak bakımından daha üstün algılandığı gözlenmiştir. Bu sonuç literatürle uyumlu olmanın yanı sıra, insan dışılaştırma literatüründe bulunan kalıpyargı içeriği modelinin sayıltılarıyla oldukça benzer sonuçlar ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Kalıpyargı İçeriği Modeline göre, kalıpyargılar oluşturulurken birbirini dik kesen iki temel referans noktası kullanılmaktadır. Söz konusu iki referans ise cana yakınlık ve yetkinlik olarak kavramsallaştırılmıştır. Buna göre; bir gruba ilişkin kalıpyargılar ne saf olarak cana yakınlık ne de yetkinlikle açıklanabilir. Bunun yerine kalıpyargılarımız bu iki boyutta da değerlik almaktadır. Örneğin bir kalıp yargının içeriği, hem cana yakınlık hem yetkinlik boyutlarında yüksekse, olumlu bir kalıp yargı geliştirebilir. Eğer tam tersi söz konusu ve kalıp yargının içeriği her iki boyutta da düşükse bu kez kalıp yargının içeriği olumsuzdur. Bir grup için boyutların birinde yüksek diğerinde düşük bir değerlendirme yapıldığında ise kalıp yargı içeriği iki değerliklidir, bu durumda da çelişik içerikli kalıpyargılar gelişmiş olur (Fiske vd., 2002).

Kalıpyargı içeriği modeli kuramcılarının göre sosyal hayatın sorunsuz şekilde sürdürebilmesi için başka grup üyesi olan sosyal öznelerle karşılaşıldığında iki temel soruya cevap aranır. Bu sorulardan ilki hedef olarak değerlendirilen kişinin niyetine ilişkindir. Nitekim bu soruya verilen cevap, kalıp yargı içeriğinin cana yakınlık boyutuna denk düşer. İkinci soru ise ilkiyle bağlantılı olarak yapılandırılmıştır, karşıdaki hedefin niyetini gerçekleştirebilme kapasitesine ilişkindir ve kalıp yargının yetkinlik boyutuna işaret etmektedir. Kişilerin cana yakınlığı değerlendirilirken, aslında bu hedefin sosyal bir bütün olarak içtenliği, sıcakkanlılığı, nezaketi, dürüstlüğü, güvenirliği, yardımseverliği gibi sosyal özellikleri ve ahlaki niteliklerini gözden geçirilir. Yetkinlik boyutu için ise hedef kişilerin yetenek, beceriklilik, zeka gibi özelliklerine ilişkin bir değerlendirme yapılır (Cuddy vd., 2008).

Kalıpyargı İçeriği Modeli'nin iki temel kavramı olan cana yakınlık ve yetkinlik, akli meleke algısının boyutları olan deneyim ve faillik yapılarına benzerlik göstermektedir. Öyle ki cana yakınlık ve deneyim, değerlendirilen hedeflerin duysal ve duygusal deneyimlerini kapsar. Bununla beraber yetkinlik ve faillik ise bilişsel kapasiteye yaptıkları vurgu bakımından eşleşmektedir. Bu bakımdan iki farklı kuramsal yaklaşıma ait bu kavramlarının birbirinin yerine kullanılabilip kullanılamayacağı sorusu alanyazın için aydınlatıcı olabilir. Bu iki yaklaşımın birbiri üzerine binişik bir açıklama sunması ya da birbirinden ayrı açıklayıcı güce sahip olması iki kavramsal yaklaşım için ayrıca önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aaldering, H.. ve Böhm, R. (2020). Parochial Versus Universal Cooperation: Introducing a Novel Economic Game of Within- and Between-Group Interaction. *Social Psychological and Personality Science*. 11(1). 36–45. <https://doi.org/10.1177/1948550619841627>
- Aberson, C. L., Porter, M. K., ve Gaffney, A. M. (2008). Friendships Influence Hispanic Students' Implicit Attitudes Toward White Non-Hispanics Relative to African Americans. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*. 30(4). 544–556. <https://doi.org/10.1177/0739986308324804>
- Acar-Burkay, S., Fennis, B. M., ve Warlop, L. (2014). Trusting others: The polarization effect of need for closure. *Journal of Personality and Social Psychology*. 107(4). 719–735. <https://doi.org/10.1037/a0037022>
- Ahmed, A. M. (2007). Group identity, social distance and intergroup bias. *Economic Psychology Journal*. 28, 324–337. doi: 10.1016/j.joep.2007.01.007
- Ahmed AM, Andersson L, Hammarstedt M. (2010). Can discrimination in the housing market be reduced by increasing the information about the applicants? *Land Econ*. 86(1):79–90
- Amiot, C. E., ve Bourhis, R. Y. (2005). Ideological beliefs as determinants of discrimination in positive and negative outcome distributions. *European Journal of Social Psychology*. 35(5). 581–598. <https://doi.org/10.1002/ejsp.238>
- Asbrock, F., Sibley, C. G., ve Duckitt, J. (2010). Right-wing authoritarianism and social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice: A longitudinal test. *European Journal of Personality*. 24, 324–340.
- Bandura, A. (1990b). *Mechanisms of moral disengagement*. W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (ss. 161-191). içinde Cambridge University Press.
- Bastian, B., Loughnan, S., Haslam, N., ve Radke, H. (2012). Don't mind meat? The denial of mind to animals used for human consumption. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 38. 247–256.
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love or outgroup hate? *Journal of Social Issues*. 55. 429-444.
- Balliet, D., Wu, Y. ve De Dreu, C. K. W. (2014) In-group favoritism and cooperation: A meta-analysis. *Psychological Bulletin* 140:1556–81
- Barrett, L. F., Tugade, M. M., ve Engle, R. W. (2004). Individual Differences in Working Memory Capacity and Dual-Process Theories of the Mind. *Psychological Bulletin*. 130(4). 553–573. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.4.553>
- Balliet, D., Tybur, J. M., Wu, J., Antonellis, C., ve Van Lange, P. A. M. (2018). Political Ideology, Trust, and Cooperation: In-group Favoritism among Republicans and Democrats during a US National Election. *Journal of Conflict Resolution*, 62(4), 797–818. <https://doi.org/10.1177/0022002716658694>
- Binggeli, S., Krings, F., ve Sczesny, S. (2014). Stereotype content associated with immigrant groups in Switzerland. *Swiss Journal of Psychology*, 73(3), 123–133. <https://doi.org/10.1024/1421-0185/a000133>
- Blair, I. V., Park, B., ve Bachelor, J. (2003). Understanding Intergroup Anxiety: Are Some People More Anxious than Others? *Group Processes ve Intergroup Relations*. 6(2). 151–169. <https://doi.org/10.1177/1368430203006002002>
- Boccatto, G., Cortes, B.P., Demoulin, S. and Leyens, J.P. (2007), The automaticity of infra-humanization. *European Journal of Social Psychology*, 37: 987-999. <https://doi.org/10.1002/ejsp.412>

- Brown. R. (2000). Social identity theory: past achievements. current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*. 30: 745-778. [https://doi.org/10.1002/1099-0992\(200011/12\)30:6<745::AID-EJSP24>3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/1099-0992(200011/12)30:6<745::AID-EJSP24>3.0.CO;2-O)
- Brañas-Garza, P. (2007). Promoting helping behavior with framing in dictator games. *Journal of Economic Psychology*, 28(4), 477-486.
- Brewer, M. B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86(2), 307-324. doi:10.1037/0033-2909.86.2.307
- Brewer. M.B. (1999). The Psychology of Prejudice: Ingroup Love and Outgroup Hate?. *Journal of Social Issues*. 55: 429-444. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00126>
- Burnham, T.C. (2003). Engineering altruism: a theoretical and experimental investigation of anonymity and gift giving. *Journal of Economic Behavior ve Organization* 50, 133-144.
- Butler. Jeffrey Vincent and Fehr. Dietmar, (2021). The Causal Effect of Cultural Identity on Cooperation CESifo Working Paper No. 9032. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3832487> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3832487>
- Butz. D. A.. ve Plant. E. A. (2006). Perceiving outgroup members as unresponsive: Implications for approach-related emotions. intentions. and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*. 91(6). 1066–1079. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.6.1066>
- Camera. G. ve Hohl. L., (2021). "Group-identity and long-run cooperation: an experiment." *Journal of Economic Behavior ve Organization*. Elsevier. vol. 188(C). 903-915.
- Capozza, D., Falvo, R., Favara, I., ve Trifiletti, E. (2013). The relationship between direct and indirect cross-group friendships and outgroup humanization: Emotional and cognitive mediators. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 20(4), 383–398. <http://dx.doi.org/10.4473/TPM20.4.6>
- Chen Q. Kong Y. Gao W and Mo L (2018) Effects of Socioeconomic Status. Parent–Child Relationship. and Learning Motivation on Reading Ability. *Front. Psychol.* 9:1297. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01297
- Chen. X.-P.. Wasti. S. A.. ve Triandis. H. C. (2007). When does group norm or group identity predict cooperation in a public goods dilemma? The moderating effects of idiocentrism and allocentrism. *International Journal of Intercultural Relations*. 31(2). 259–276. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2006.02.004>
- Cuddy, A. J. C., Rock, M. S. ve Norton, M. I. (2007). Aid in the aftermath of hurricane Katrina: Inferences of secondary emotions and intergroup helping. *Group processes ve Intergroup Relations*, 10, 107–118.
- Cushman F. (2008). Crime and punishment: distinguishing the roles of causal and intentional analyses in moral judgment. *Cognition*, 108(2), 353–380. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.03.006>
- Crosby, F. (1976). A model of egoistical relative deprivation. *Psychological Review*, 83(2), 85–113. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.83.2.85>
- Cohen. P.. Cohen. J.. Aiken. L. S.. ve West. S. G. (1999). The problem of units and the circumstances for POMP. *Multivariate Behavioral Research*. 34(3). 315- 346.
- Costello. K.. ve Hodson. G. (2009). Exploring the roots of dehumanization: The role of animal—human similarity in promoting immigrant humanization. *Group Processes ve Intergroup Relations*. 13(1). 3-22. <http://dx.doi.org/10.1177/1368430209347725>
- Costello. K.. ve Hodson. G. (2011). Social dominance-based threat reactions to immigrants in need of assistance. *European Journal of Social Psychology*. 41(2). 220–231. <https://doi.org/10.1002/ejsp.769>

- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2007). The BIAS map: Behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 631–648. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.4.631>
- Curs,eu. P. L.. Stopp. R.. ve Schalk. R. (2007). Prejudice toward immigrant workers among Dutch employees: Integrated threat theory. *European Journal of Social Psychology*. 37. 125–140
- Cooley. E.. Payne. B. K.. Cipolli. W.. Cameron. D. Berger. A.. ve Gray. K. (2017). The paradox of group mind: “people in a group” have more mind than “a group of people.” *Journal of Experimental Psychology*. 146(5). 691-699.
- Cohrs. J. C. ve Asbrock. F. (2009). Right-wing authoritarianism. social dominance orientation and prejudice against threatening and competitive ethnic groups. *European Journal of Social Psychology*. 39 (2). 270-289
- Cozzolino. P. J.. ve Snyder. M. (2008). Good Times. Bad Times: How Personal Disadvantage Moderates the Relationship Between Social Dominance and Efforts to Win. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 34(10). 1420–1433. <https://doi.org/10.1177/0146167208321595>
- Czárán. T.. ve Aanen. D. K. (2016). The early evolution of cooperation in humans. On cheating. group identity and group size. *Behaviour*. 153(9/11). 1247–1266. <http://www.jstor.org/stable/43957121>
- Deck, Cary ve Jahedi, Salar, (2015). "The effect of cognitive load on economic decision making: A survey and new experiments," *European Economic Review*, 78(C), 97-119.
- De Dreu, C. K. W., Dussel, D. B., ve Ten Velden, F. S. (2015). In intergroup conflict, self-sacrifice is stronger among pro-social individuals, and parochial altruism emerges especially among cognitively taxed individuals. *Frontiers in Psychology*, 6, 572.
- De Dreu, C. K. W. (2007). Cooperative outcome interdependence, task reflexivity, and team effectiveness: a motivated information processing perspective. *Journal of Applied Psychology* 92, 628–638. doi: 10.1037/0021-9010.92.3.628
- De Backer AK. Crowson HM (2008). Measuring need for closure in classroom learners. *Contemp Educ Psychol*. 33:711-732.
- Delgado Rodríguez. N.. Rodríguez-Pérez. A.. Vaes. J.. Bncor Rodríguez V. ve Leyens. J. P.. (2012). Contextual Variations of Infrahumanization: The Role of Physical Context and Territoriality. *Basic and Applied Social Psychology*. 34:5. 456-466. DOI: 10.1080/01973533.2012.712020
- DeLuca-McLean. D. ve Castano. E. (2009). Infra-Humanization of ethnic minorities: The moderating role of ideology. *Basic ve Applied Social Psychology*. 31(2). 102-108. doi:10.1080/01973530902880258.
- Demoulin. S.. Leyens. J.-P.. Paladino. M. P.. Rodriguez-Torres. R.. Rodriguez-Perez. A. ve Dovidio. J. F. (2004). Dimensions of “uniquely” and “non-uniquely” human emotions. *Cognition and Emotion*. 18. 71–96
- Demoulin. S.. Cortes. B. P.. Viki. T. G.. Rodriguez. A. P.. Rodriguez. R. T. Paladino. M. P. ve Leyens. J. P. (2009). The role of ingroup identification in infra-humanization. *International Journal of Psychology*. 44(1). 4-11.
- Diener. E.. Emmons. R. A. Larsen. R. J. ve Griffin. S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*. 49. 71-75.
- Dijksterhuis. A.. van Knippenberg. A.. Kruglanski. A. W.. ve Schaper. C. (1996). Motivated social cognition: Need for closure effects on memory and judgment. *Journal of Experimental Social Psychology*. 32(3). 254–270. <https://doi.org/10.1006/jesp.1996.0012>
- Doosje. B. . Ellemers. N.. ve Spears. R. (1995). Perceived intragroup variability as a function of group status and identification. *Journal of Experimental Social Psychology*. 31. 410-436.

- Dreber, A., Ellingsen, T., Johannesson, M. Ve Rand, David G., (2012). Do People Care About Social Context? Framing Effects in Dictator Games <https://ssrn.com/abstract=1927343> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1927343>
- Droit-Volet S, Meck W H.(2007). How emotions colour our perception of time. *Trends Cognitive Science*, 2007, 11: 504—513
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 32 (5). 684-696.
- Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M. ve Zakrisson, I. (2004). What matters most to prejudice: Big five personality, social dominance orientation, or right-wing authoritarianism? *European Journal of Personality*. 18 (6). 463-482
- Edele, A., Dziobek, I., ve Keller, M. (2013). Explaining altruistic sharing in the dictator game: The role of affective empathy, cognitive empathy, and justice sensitivity. *Learning and Individual Differences*, 24, 96–102. doi:10.1016/j.lindif.2012.12.020
- Engelmann, J., Over, H., Herrmann, E., ve Tomasello, M. (2013). Young children care more about their reputation with ingroup members and possible reciprocators. *Developmental Science*. 16. 552–558.
- Esses, V. M. (2021). Prejudice and Discrimination Toward Immigrants. *Annual Review of Psychology* 72:1, 503-531
- Everett, J. A. C., Faber, N. S., and Molly, C. (2015). Preferences and beliefs in ingroup favoritism. *Front. Behav. Neurosci.* 9:15. doi: 10.3389/fnbeh.2015.00015
- Evans, J. S. B. (2003). In two minds: dual-process accounts of reasoning. *Trends in Cognitive Sciences*. 7(10). 454-459.
- Fang, C. Y., Sidanius, J., ve Pratto, F. (1998). Romance across the social status continuum: Interracial marriage and the ideological asymmetry effect. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 29(2). 290–305.
- Federico, C. M., Golec, A., ve Dial, J. L. (2005). The Relationship Between the Need for Closure and Support for Military Action Against Iraq: Moderating Effects of National Attachment. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 31(5). 621–632. <https://doi.org/10.1177/0146167204271588>
- Fehr, E., Bernhard H., ve Rockenbach, B., (2008). “Egalitarianism in Young Children.” *Nature* 454(28): 1079–1084.
- Feldman-Barrett, L., Tugade, M., ve Engle, R. (2004). Individual differences in working memory capacity and dual-processes theories of the mind. *Psychological Bulletin*. 130. 553–573.
- Fenske, M. J., Raymond, J. E., Kessler, K., Westoby, N., ve Tipper, S. P. (2005). Attentional Inhibition Has Social-Emotional Consequences for Unfamiliar Faces. *Psychological Science*, 16(10), 753–758. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2005.01609.x>
- Fetchenhauer, D., ve Huang, X. (2004). Justice sensitivity and distributive decisions in experimental games. *Personality and Individual Differences*, 36, 1015-1029.
- Fleming, P. ve Zizzo, D. J., (2009). Social Desirability, Approval and Public Good Contribution SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1521952> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1521952>
- Franzen, A. ve Pointner, S., (2012). Anonymity in the Dictator Game Revisited. *Journal of Economic Behavior and Organization*, Vol. 81, 2012, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2287837>
- Frohlich, N., Oppenheimer, J., ve Moore, J.B. (2001). Some doubts about measuring self-interest using dictator games: the cost of anonymity. *Journal of Economic Behavior ve Organization* 46, 271-250.

- Finch, J. (1987). The Vignette Technique in Survey Research. *Sociology*. 21(1). 105–114.
<http://www.jstor.org/stable/42854387>
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., and Xu, J. (2002b). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personel Social Psychol.* 82, 878–902.
- Gray, H. M., Gray, K., ve Wegner, D. M. (2007). Dimensions of mind perception. *Science*. 315. 619.
- Gray, K., Knobe, J., Sheskin, M., Bloom, P., ve Barrett, L. F. (2011). More than a body: mind perception and the nature of objectification. *Journal of personality and social psychology*. 101. 1207.
- Gray, K., ve Wegner, D. M. (2012). Feeling robots and human zombies: Mind perception and the uncanny valley. *Cognition*. 125. 125–130. doi:10.1016/j.cognition.2012.06.007
- Gray, K., Knickman, T. A., ve Wegner, D. M. (2011). More dead than dead: Perceptions of persons in the persistent vegetative state. *Cognition*. 121. 275–280. doi:10.1016/j.cognition.2011.06.014
- Haidt, J. (2003). The moral emotions. In R. J. Davidson, K. R. Scherer, ve H. H. Goldsmith (Ed), *Handbook of affective sciences* (852–870). içinde Oxford University Press.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L. (2006). Multivariate data analysis (6. baskı). Pearson University Press.
- Hanel PHP, Vione KC (2016). Do Student Samples Provide an Accurate Estimate of the General Public?. *Plos One* 11(12): e0168354. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0168354>
- Haley, K. J., ve Fessler, D. M. T. (2005). Nobody's watching? Subtle cues affect generosity in an anonymous economic game. *Evolution and Human Behavior*. 26, Issue 3, May 2005, Pages 245-256. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2005.01.002>
- Haslam, S. A., ve Reicher, S. D. (2012). When prisoners take over the prison: A social psychology of resistance. *Personality and Social Psychology Review*. 16. 154–179.
doi:10.1177/1088868311419864
- Henry P. J. (2008). Student Sampling as a Theoretical Problem, *Psychological Inquiry*, 19:2, 114-126, DOI: 10.1080/10478400802049951. <https://doi.org/10.1080/10478400802049951>
- Hodgetts, D., Stolte, O. (2014). Social Distance. In: Teo, T. (ed) *Encyclopedia of Critical Psychology*. İçinde Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-5583-7_559
- Hoffman, E., McCabe, K., ve Smith, V. (1996). Social Distance and Other-regarding Behaviour in Dictator Games. *American Economic Review* 86, 653-690.
- Hughes, B. L., Ambady, N., ve Zaki, J. (2017). Trusting outgroup, but not ingroup members, requires kontrol: Neural and behavioral evidence. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 12(3), 372–381.
- Harris, L. T., ve Fiske, S. T. (2006). Dehumanizing the lowest of the low: Neuroimaging responses to extreme outgroups. *Psychological Science*. 17. 845–853.
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*. 10. 252–264. doi:10.1207/s15327957pspr1003_4
- Haslam, N., ve Loughnan, S. (2014). Dehumanization and infrahumanization. *Annual review of psychology*. 65. 399–423. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115045>
- Haslam, N., Loughnan, S., Reynolds, C., ve Wilson, S. (2007). Dehumanization: A new perspective. *Social and Personality Psychology Compass*. 1(1). 409–422. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00030.x>
- Harari, Y. N., (2014) *Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. Kolektif Kitap. 2016. 412 s., ISBN: 6055029357.

- Heaven. P. C. L.. ve Bucci. S. (2001). Right-wing authoritarianism. social dominance orientation and personality: An analysis using the IPIP measure. *European Journal of Personality*. 15(1). 49–56. <https://doi.org/10.1002/per.389>
- Van Hiel. A.. Pandelaere. M.. ve Duriez. B. (2004). The impact of need for closure on conservative beliefs and racism: Differential mediation by authoritarian submission and authoritarian dominance. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 30(7). 824–837. <https://doi.org/10.1177/0146167204264333>
- Ho. A. K.. Sidanius. J.. Kteily. N.. Sheehy-Skeffington. J.. Pratto. F.. Henkel. K. E.. ve Stewart. A. L. (2015). The nature of social dominance orientation: Theorizing and measuring preferences for intergroup inequality using the new SDO7 scale. *Journal of Personality and Social Psychology*. 109(6). 1003-1028. <http://dx.doi.org/10.1037/pspi0000033>
- Ho. A. K.. Sidanius. J.. Pratto. F.. Levin. S.. Thomsen. L.. Kteily. N. ve Sheehy-Skeffington. J. (2012). Social dominance orientation: Revisiting the structure and function of a variable predicting social and political attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 38(5). 583-606. <https://doi.org/10.1177/0146167211432765>
- Hodson. G.. ve Costello. K. (2007). Interpersonal disgust. ideological orientations. and dehumanization as predictors of intergroup attitudes. *Psychological Science*. 18(8). 691–698. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01962.x>
- Ioannou, C. A., Qi, S., and Rustichini, A. (2012). Group Outcomes and Group Behavior. University of Southampton.
- Jackson. J. W. (2011). Intragroup cooperation as a function of group performance and group identity. *Group Dynamics: Theory. Research. and Practice*. 15(4). 343–356. <https://doi.org/10.1037/a0024575>
- Jackson. L. M.. ve Esses. V. M. (2000). Effects of Perceived Economic Competition on People's Willingness to Help Empower Immigrants. *Group Processes ve Intergroup Relations*. 3(4). 419–435. <https://doi.org/10.1177/1368430200003004006>
- Jaspal, R., da Silva Lopes, B. C., ve Breakwell, G. M. (2021). British national identity and life satisfaction in ethnic minorities in the United Kingdom. *National Identities*, 23(5), 455-472.
- Johnson. K. M. (2006). The relationship of personal kontrol. powerand anxiety to the contact-bias relationship. DissertationAbstracts International: Section B. *The Sciences andEngineering*. 66(7-B). 3998
- Kararımk. Ö. (2007b). Connor-Davidson psikolojik sağlamlık ölçeğinin Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliği: Travma örnekleminde doğrulayıcı factor analizi. IX. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitapçığı*
- Kaynak-MALATYALI. D Hasta. (2021). Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin (SBY7) Türkçeye Uyarlanması *Psikoloji Çalışmaları* 41 (1). 301-330
- Kelman . H. C. (1973). Violence without moral restraint: Refl ections on the dehumanization of victims and victimizers . *Journal of Social Issues* . 29 (4). 25 – 61 .
- Kemmelmeier. M.. (1997) Need for Closure and Political Orientation Among German University Students. *The Journal of Social Psychology*. 137:6. 787-789. DOI: 10.1080/00224549709595501
- Kensinger, E. A., ve Corkin, S. (2003). Effect of Negative Emotional Content on Working Memory and Long-Term Memory. *Emotion*, 3(4), 378–393. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.3.4.378>
- Kiss, M., Goolsby, B. A., Raymond, J. E., Shapiro, K. L., Silvert, L., Nobre, A. C., Fragopanagos, N., Taylor, J. G., ve Eimer, M. (2007). Efficient attentional selection predicts distractor devaluation: event-related potential evidence for a direct link between attention and emotion. *Journal of cognitive neuroscience*, 19(8), 1316–1322. <https://doi.org/10.1162/jocn.2007.19.8.1316>

- Kuchenbrandt. D., Eyssel. F., ve Seidel. S. (2013). Cooperation makes it happen: Imagined intergroup cooperation enhances the positive effects of imagined contact. *Group Processes and Intergroup Relations*. 16. 636-648.
- Kunduz. C. Ö. (2009). An exploration of the predictors of prejudice among students with and without headcover. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.-
- Koopmans. R., ve Veit. S. (2014). Ethnic diversity, trust, and the mediating role of positive and negative interethnic contact: a priming experiment. *Social science research*. 47. 91-107. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.03.014>
- Kossowska. M., ve Van Hiel. A. (2003). The relationship between need for closure and conservative beliefs in western and eastern Europe. *Political Psychology*. 24(3). 501-518. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00338>
- Kozhevnikov. M. (2007). Cognitive styles in the context of modern psychology: Toward an integrated framework. *Psychological Bulletin*. 133. 464-481.
- Kruglanski AW, Webster DM, Klem A (1993). Motivated resistance and openness to persuasion in the presence or absence of prior information. *J Pers Soc Psychol*. 65:861-877.
- Kteily. N., Bruneau. E., Waytz. A. ve Cotterill. S. (2015). The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*. 109(5). 901-931. <https://doi.org/10.1037/pspp0000048>
- Kteily. N. S., ve Landry. A. P. (2022). Dehumanization: Trends, insights, and challenges. *Trends in Cognitive Sciences*. 26(3). 222-240. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.12.003>
- Kruglanski. A. W. (1990). Motivations for judging and knowing: Implications for causal attribution. E. T. Higgins ve R. M. Sorrentino (Ed). *Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior..*(2. 333-368). İçinde The Guilford Press.
- Küpper. B., Wolf. C., ve Zick. A. (2010). Social status and anti-immigrant attitudes in Europe: An examination from the perspective of social dominance theory. *International Journal of Conflict and Violence*. 4 (2). 205-219
- Larson M.R. (2000) Social desirability and self-reported weight and height. *International Journal of Obesity*, 24, 663-665.
- Lazarus, R. S. (1991). Cognition and motivation in emotion. *American Psychologist*, 46(4), 352-367. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.352>
- Leach. C. W., Van Zomeren. M., Zebel. S., Vliek. M. L., Pennekamp. S. F., Doosje. B. ve Spears. R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: a hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of personality and social psychology*. 95(1). 144.
- Levine. M., Prosser. A., Evans. D., ve Reicher. S. (2005). Identity and emergency intervention: How social group membership and inclusiveness of group boundaries shape helping behavior. *Personality ve Social Psychology Bulletin*. 31. 443-453. doi:10.1177/ 0146167204271651
- Li. S.X. and Liu. T.X. (2017). Group identity and cooperation in infinitely repeated games. Mimeo. Texas AveM (01/15/2017)
- Liberman N., Trope Y., Stephan E. (2007). *Psychological distance*. Kruglanski A. W., Higgins E. T. (Ed.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (Vol. 2). İçinde Guilford Press.
- Liu, Y., Fu, Q. ve Fu, X. (2009). The interaction between cognition and emotion. *Chin. Sci. Bull*. 54, 4102-4116. <https://doi.org/10.1007/s11434-009-0632-2>
- Larsson. M. R., Björklund. F. ve Bäckström. M. (2012). Right-wing authoritarianism is a risk factor of torture-like abuse, but so is social dominance orientation. *Personality and Individual Differences*. 53(7). 927-929. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.06.015>

- Leyens. J.-P. (2009). Retrospective and Prospective Thoughts About Infrahumanization. *Group Processes ve Intergroup Relations*. 12(6). 807–817. <https://doi.org/10.1177/1368430209347330>
- Leyens. J.-P., Demoulin. S., Vaes. J., Gaunt. R., ve Paladino. P. M. (2007). Infrahumanization: The wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*. 1. 139–172.
- Leyens. J.-P., Paladino. P. M., Rodriguez-Torres. R., Vaes. J., Demoulin. S., RodriguezPerez. A., et al. (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality and Social Psychology Review*. 4. 186–197
- Leyens. J.-Ph., Demoulin. S., Vaes. J., Gaunt. R., ve Paladino. M. P. (2007). Infrahumanization: The wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*. 1. 139-172. doi:10.1111/j.1751-2409.2007.00006.x
- Lindström B. R. ve Bohlin G., (2011). Emotion processing facilitates working memory performance, *Cognition ve Emotion*, 25:7, 1196-1204, DOI:10.1080/02699931.2010.527703
- Liu. L. A., Chua. C. H., ve Stahl. G. K. (2010). Quality of communication experience: Definition, measurement, and implications for intercultural negotiations. *Journal of Applied Psychology*. 95(3). 469–487. <https://doi.org/10.1037/a0019094>
- Littleford. L. N., O'Dougherty Wright. M. ve Sayoc-Parial. M., (2005). White Students' Intergroup Anxiety During Same-Race and Interracial Interactions: A Multimethod Approach. *Basic and Applied Social Psychology*. 27:1. 85-94. DOI: 10.1207/s15324834basp2701_9
- Lippa. R., ve Arad. S. (1999). Gender, personality, and prejudice: The display of authoritarianism and social dominance in interviews with college men and women. *Journal of Research in Personality*. 33(4). 463–493. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1999.2266>
- Loughnan. S., Haslam. N., ve Bastian. B. (2010). The role of meat consumption in the denial of mind and moral status to meat animals. *Appetite*. 55. 156–159.
- Ma. Y., Dang. Q. and Zhang. B. (2022). Effect of metastereotypes on female cooperative behaviour and the mediating role of intergroup anxiety. *Asian Journal of Social Psychol*. 25: 155-169. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12474>
- Mackie, D. M., Smith, E. R., ve Ray, D. G. (2008). Intergroup emotions and intergroup relations. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(5), 1866-1880.
- Martinangeli. Andrea F.M. ve Martinsson. Peter. (2020). "We, the rich: Inequality, identity and cooperation." *Journal of Economic Behavior ve Organization*. 178(C). 249-266.
- Martínez. Rodríguez-Bailón. Moya. (2012) Are they Animals or Machines? Measuring Dehumanization. *The Spanish journal of psychology*, 15,(3), 1110-1122.
- Matthews. M., Levin. S., ve Sidanius. J. (2009). A longitudinal test of the model of political conservatism as motivated social cognition. *Political Psychology*. 30(6). 921–936. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2009.00733.x>
- Melis. A.P., Semmann. D., 2010. How is human cooperation different? *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 365. 2663–2674.
- McFarland S. (2003). The effect of authoritarianism and social dominance upon american students' attitudes toward attacking Iraq. *Psicología Política*. N° 27. 2003. 119-130
- Milgram S., Mann. L., Harter. S.(1965). The lost-letter technique: a tool of social research. *Public Opinion Quarterly*. Volume 29. Issue 3. 1 January 1965. Pages 437–438. <https://doi.org/10.1086/267344>
- Morrison K. R., Ybarra O., (2008). The effects of realistic threat and group identification on social dominance orientation. *Journal of Experimental Social Psychology*. ;44(1):156–63.

- Morewedge. C.. Chandler. J.. Smith. R.. Schwarz. N.. Schooler. J. (2013). "Lost in the crowd: Entitative group membership diminishes mind attribution". *Consciousness and Cognition*. 22 (4). 1195-1205
- Meiring, L., Subramoney, S., Thomas, K. G., Decety, J., & Fourie, M. M. (2014). Empathy and helping: Effects of racial group membership and cognitive load. *South African Journal of Psychology*, 44(4), 426-438.
- Novelli. D.. Drury. J.. ve Reicher. S. D. (2010). Come together: Two studies concerning the impact of group relations on 'personal space'. *British Journal of Social Psychology*. 49. 223–236. doi:10.1348/014466609X449377
- Novelli. D.. Drury. J.. Reicher. S.. ve Stott. C. (2013). Crowdedness mediates the effect of social identification on positive emotion in a crowd: A survey of two crowd events. *PLoS One*. 8. e78983. doi:10.1371/journal.pone.0078983
- Orehek. E.. Fishman. S.. Dechesne. M.. Doosje. B.. Kruglanski. A. W.. Cole. A. P.. Saddler B. ve Jackson T.. (2010). Need for Closure and the Social Response to Terrorism. *Basic and Applied Social Psychology*. 32:4. 279-290. DOI: 10.1080/01973533.2010.519196
- Outten, H. R., ve Schmitt, M. T. (2015). The more “intergroup” the merrier? The relationship between ethnic identification, coping options, and life satisfaction among South Asian Canadians. *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 47(1), 12–20. <https://doi.org/10.1037/a0035907>
- Ohtsubo, Y. (2007). Perceived intentionality intensifies blameworthiness of negative behaviors: Blame-praise asymmetry in intensification effect. *Japanese Psychological Research*, 49: 100-110. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5884.2007.00337.x>
- Paladino, P. M., Leyens, J. Ph., Rodriguez, R. T., Rodriguez, A. P., Gaunt, R. ve Demoulin, S. (2002). Differential association of uniquely and non-uniquely human emotions to the ingroup and the outgroups. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 5, 105–117.
- Pernice, R. E., van der Veer, K., Ommundsen, R., ve Larsen, K. (2008). On use of student samples for scale construction. *Psychological reports*, 102(2), 459–464. <https://doi.org/10.2466/pr0.102.2.459-464>
- Pan. X. ve Houser. D. (2013). Cooperation during cultural group formation promotes trust towards members of outgroup. Proceedings of the Royal Society B groups. with Xiaofei (Sophia) Pan. Proceedings of the Royal Society B.
- Pagotto. L.. Visintin. E. P.. De Iorio. G.. ve Voci. A. (2013). Imagined intergroup contact promotes cooperation through outgroup trust. *Group Processes ve Intergroup Relations*. 16(2). 209–216. <https://doi.org/10.1177/1368430212450057>
- Pechar. E.K.. ve Kranton. R. (2017). Moderators of Intergroup Discrimination in the Minimal Group Paradigm : A Meta-Analysis.
- Pereira. C.. Vala. J. ve Leyens. J. P. (2009). From inhumanization to discrimination: Mediation of symbolic threat needs egalitarian norms. *Journal of Experimental Social Psychology*. 45. 336–344
- Plant. E. A.. Butz. D. A.. ve Tartakovsky. M. (2008). Interethnic interactions: Expectancies. emotions. and behavioral intentions. *Group Processes ve Intergroup Relations*. 11(4). 555–574. <https://doi.org/10.1177/1368430208095827>
- Pratto. F.. Sidanius. J.. Stallworth. L. M. ve Malle. B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*. 67. 741–763.
- Pratto. F.. Sidanius. J. Ve Levin. S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology*. 17. 271-320.

- Roets. A. Ve Van Hiel. A.. (2011). Item selection and validation of a brief. 15-item version of the Need for Closure Scale. *Personality and Individual Differences*. 50. 1. 90-94. ISSN 0191-8869. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.09.004>.
- Postmes. T.. Haslam. S.A. and Jans. L. (2013). A single-item measure of social identification: Reliability. Validity. and Utility. *British Journal of Social Psychology*. 52. 597-617. <http://dx.doi.org/10.1111/bjso.12006>
- Rai. T. S.. ve Diermeier. D. (2015). Corporations are Cyborgs: Organizations elicit anger but not sympathy when they can think but cannot feel. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 126. 18 –26. <http://dx.doi.org/10.1016/j.obhdp.2014.10.001>.
- Renfro. C.L.. Duran. A.. Stephan. W.G. and Clason. D.L. (2006). The Role of Threat in Attitudes Toward Affirmative Action and Its Beneficiaries. *Journal of Applied Social Psychology*. 36: 41-74. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00003.x>
- Reynolds. K. J.. Turner. J. C.. Haslam. S. A.. Ryan. M. K.. Bizumic. B.. ve Subasic. E. (2007). Does personality explain in-group identification and discrimination? Evidence from the minimal group paradigm. *British Journal of Social Psychology*. 46(3). 517–539. <https://doi.org/10.1348/014466606X153080>
- Rich J. (2014). What do field experiments of discrimination in markets tell us? A meta analysis of studies conducted since 2000. IZA Discuss. Pap. No. 8584, Inst. Study Labor, Bonn, Ger.
- Riding. RJ ve Sadler-Smith E.. (1997). Cognitive style and learning strategies: Some implications for training design International. *Journal of Training and Development* 1 (3). 199-208
- Riek. B. M.. Mania. E. W.. ve Gaertner. S. L. (2006). Intergroup threat and outgroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*. 10. 336-353
- Renger. D.. ve Simon. B. (2011). Social recognition as an equal: The role of equality-based respect in group life. *European Journal of Social Psychology*. 41. 501–507. doi:10.1002/ejsp.814
- Robinson EJH. Barker JL. (2017). Inter-group cooperation in humans and. other animals. *Biol. Lett*. 13: 20160793.
- Sachs. J. L.. Mueller. U. G.. Wilcox. T. P.. ve Bull. J. J. (2004). The evolution of cooperation. *The Quarterly review of biology*. 79(2). 135–160. <https://doi.org/10.1086/383541>
- Saucier. D. A.. Miller. C. T.. ve Doucet. N. (2005). Differences in helping whites and blacks: a meta-analysis. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology*. Inc.9(1). 2–16. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0901_1
- Shenhav. A.. Rand. D. G.. ve Greene. J. D. (2012). Divine intuition: Cognitive style influences belief in God. *Journal of Experimental Psychology: General*.141(3). 423–428. <https://doi.org/10.1037/a0025391>
- Sherif. M. (1966). In common predicament: Social psychology of intergroup conflict and cooperation. Houghton Mifflin
- Stephan. W. G.. ve Stephan. C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*. 41(3). 157-176.
- Stephan. W. G.. ve Stephan. C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. In S. Oskamp (Ed.). *Reducing Prejudice and Discrimination* (23-45). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Stephan. W. G.. Ybarra. O. ve Morrison. K. R. (2016). Intergroup threat theory. In T. Nelson (Eds.) *Handbook of prejudice* (255–278). Lawrence Erlbaum.
- Stephan. W. G.. ve Stephan. C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*. 41. 157- 175.

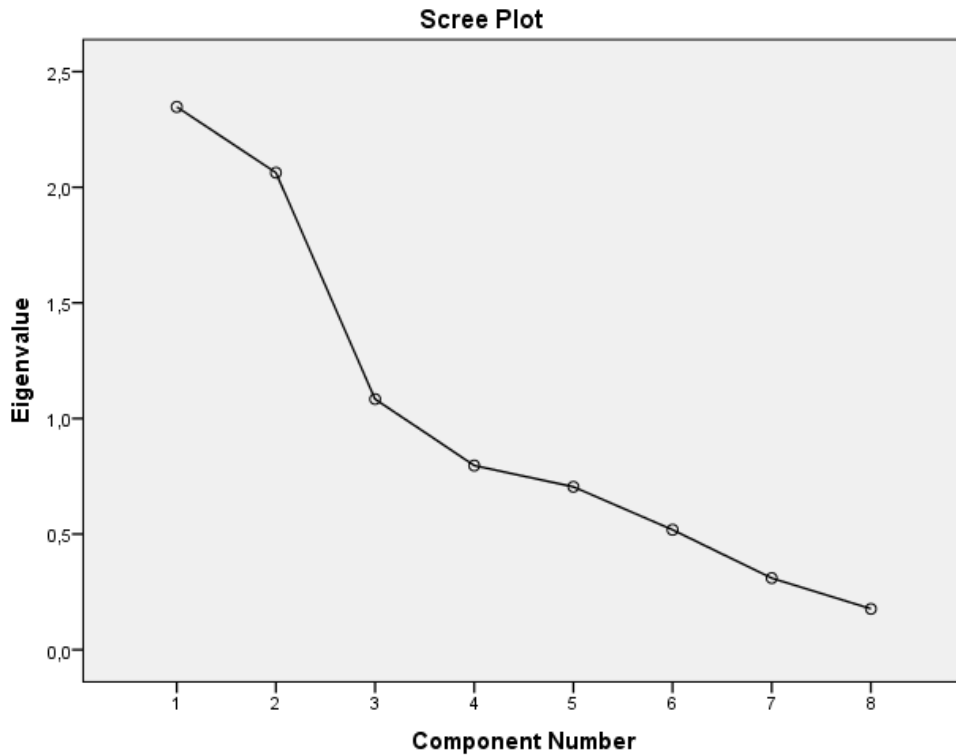
- Schlenker, B. R., Chambers, J. R., ve Le, B. M. (2012). Conservatives are happier than liberals. but why? Political ideology, personality, and life satisfaction. *Journal of Research in Personality*, 46, 127–146. doi:10.1016/j.jrp.2011.12.009
- Shenhav, A., Rand, D. G., & Greene, J. D. (2012). Divine intuition: cognitive style influences belief in God. *Journal of Experimental Psychology: General*, 141(3), 423.
- Schlenker, B. and Chambers, J. R. and Le, Bonnie. (2012). Conservatives are Happier than Liberals. but Why? Political Ideology, Personality and Life Satisfaction. *Journal of Research in Personality* 46 (2012) 127-146. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2239819>
- Schmidt, M. F. H., Svetlova, M., Johe, J., ve Tomasello, M. (2016). Children's developing understanding of legitimate reasons for allocating resources unequally. *Cognitive Development*, 37, 42–52
- Schmidt, M. F. H., Rakoczy, H., ve Tomasello, M. (2012). Young children enforce social norms selectively depending on the violator's group affiliation. *Cognition*, 124(3), 325–333.
- Schmidt, M. F. H., Svetlova, M., Johe, J., ve Tomasello, M. (2016). Children's developing understanding of legitimate reasons for allocating resources unequally. *Cognitive Development*, 37, 42–52. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2015.11.001>
- Sidanius, J., ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175043>
- Simpson, B. (2006). Social identity and cooperation in social dilemmas. *Rationality and Society*, 18(4), 443–470. <https://doi.org/10.1177/1043463106066381>
- Smith, E. R., Seger, C. R., & Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of personality and social psychology*, 93(3), 431.
- Schwarz, N. ve Clore, G. L. (2003) Mood as Information: 20 Years Later, *Psychological Inquiry*, 14:3-4, 296-303, DOI: 10.1080/1047840X.2003.9682896
- Schwarz, N., ve Clore, G. L. (1983). Mood, misattribution, and judgments of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of personality and social psychology*, 45(3), 513.
- Şeker, B. D. ve Akman, E. (2015). Bilişsel kapalılık ihtiyacı ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Güvenirlilik ve geçerlik analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 51-63.
- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The social psychology of intergroup relations*, 33, 47.
- Tajfel, H. v. d. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178
- Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223(5), 96-103.
- T.C. İç İşleri Bakanlığı, (2023). Geçici koruma statüsü <https://web.archive.org/web/20190903234754/https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> .
- TDK. (2022). 05.05.2022 <https://sozluk.gov.tr/>
- Thielmann, I., Böhm, R., Ott, M., Hilbig, B. E. (2021). Economic Games: An Introduction and Guide for Research. Collabra: *Psychology* 7 (1) 19004. doi: <https://doi.org/10.1525/collabra.19004>
- Tomasello, M. (2018) İnsan ahlakının doğal tarihi. (A. Onacak, Çev.) Koç Üniversitesi Yayınları. (Özgün çalışma. 2016).
- Thomsen, L., Green, E. G. T., Sidanius, J. (2008). We Will Hunt Them Down. How SDO and RWA predict support for ethnic persecution in fundamentally different ways. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 455

- Tov. W. Ve Diener. (2009). Culture and subjective well-being (Ed. Diener.). E. Diener (Ed.). Culture and well-being: The collected works of Ed Diener (9–41). İçinde Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0_2
- Trawalter. S., Adam. E. K., Chase-Lansdale. P. L., ve Richeson. J. A. (2012). Concerns about appearing prejudiced get under the skin: Stress responses to interracial contact in the moment and across time. *Journal of Experimental Social Psychology*. 48(3). 682–693. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.12.003>
- Trounson, J.S., Critchley, C.R., ve Pfeifer, J. (2015). Australian attitudes toward asylum seekers: Roles of dehumanization and social dominance theory. *Social Behavior and Personality*, 43, 1641-1656.
- Turner. R. N., Hewstone. M., ve Voci. A. (2007). Reducing explicit and implicit outgroup prejudice via direct and extended contact: The mediating role of self-disclosure and intergroup anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*. 93(3). 369–388. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.3.369>
- Turner. R. N., West. K., ve Christie. Z. (2013). Out-group trust, intergroup anxiety, and out-group attitude as mediators of the effect of imagined intergroup contact on intergroup behavioral tendencies. *Journal of Applied Social Psychology*. 43(Suppl 2). E196–E205. <https://doi.org/10.1111/jasp.12019>
- Tyler. T. R., ve Blader. S. L. (2000). *Cooperation in Groups: Procedural Justice, Social Identity, and Behavioral Engagement*. Psychology Press.
- Utych, S. M. (2018). How Dehumanization Influences Attitudes toward Immigrants. *Political Research Quarterly*, 71(2), 440–452. <https://doi.org/10.1177/1065912917744897>
- Vaes. J., Paladino. M. P., Castelli. L., Leyens. J. P. Ve Giovanazzi. A. (2003). On the behavioral consequences of infra-humanization: The implicit role of uniquely human emotions in intergroup relations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 85. 1016–1034.
- Vaes. J., Leyens. J.-Ph., Paladino. M. P., ve Miranda. M. P. (2012). We are human, they are not: Driving forces behind outgroup dehumanisation and the humanisation of the ingroup. *European Review of Social Psychology*. 23. 64-106. doi:10.1080/10463283.2012.665250
- VanLeeuwen. E., ve Täuber. S. (2010). *The strategic side of out-group helping*. S. Stürmer ve M. Snyder (Ed.). *The Psychology of Prosocial Behavior: Group Processes*. Intergroup Relations, and Helping içinde
- Vaish. A., Carpenter. M., ve Tomasello. M. (2010). Young children selectively avoid helping people with harmful intentions. *Child Development*. 81. 1661–1669. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01500.x
- Verkuyten M. (2008). Life satisfaction among ethnic minorities: The role of discrimination and group identification. *Social indicators research* 89 (3). 391-404
- Vezzali, L., Capozza, D., Di Bernardo, G. A., Falvo, R., Stathi, S., ve Hodson, G. (2022). Strategies for the promotion of humanity attribution to outgroups. *European Review of Social Psychology*, 33(2), 215-254.
- Vezzali, L., ve Giovannini, D. (2012). Secondary transfer effect of intergroup contact: The role of intergroup attitudes, intergroup anxiety and perspective taking. *Journal of Community ve Applied Social Psychology*. 22(2). 125–144. <https://doi.org/10.1002/casp.1103>
- Viki. G.T. et al. (2006) Beyond secondary emotions: the infrahumanization of outgroups using human-related and animal-related words. *Social Cognition* 24. 753–77
- Viki. G. T., ve Calitri. R. (2008). Infrahuman outgroup or suprahuman ingroup: The role of nationalism and patriotism in the infrahumanization of outgroups. *European Journal of Social Psychology*. 38(6). 1054–1061. <https://doi.org/10.1002/ejsp.495>

- Viki G. Osgood D. Phillips S. 2013. Dehumanization and self-reported proclivity to torture prisoners of war. *J. Exp. Soc. Psychol.* 49:325–28
- Yamagishi. T. and T. Kiyonari. 2000. ‘The Group as the Container of Generalized Reciprocity.’ *Social Psychology Quarterly* 63: 116–32.
- Warneken. F. ve Tomasello. M. 2006 Altruistic helping in human infants and young chimpanzees. *Science* 311. 1301–1303. (doi:10.1126/science.1121448)
- Warneken. F. and Tomasello. M. (2007) Helping and cooperation at 14 months of age. *Infancy* 11. 271–294
- Waytz. A.. ve Young. L. (2012). The group-member mind tradeoff attributing mind to groups versus group members. *Psychological Science*. 23. 77–85.
- Webster. D. M.. ve Kruglanski. A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*. 67(6). 1049–1062. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.1049>
- White. C. Duck. JM and Newcombe. PA (2012) The impact of media reliance on the role of perceived threat in predicting tolerance of Muslim cultural practice. *Journal of Applied Social Psychology* 42. 3051–3082.
- WHO, (2023). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> .
- Vaes, J., Paladino, M. P. ve Leyens, J. P. (2006). Priming uniquely human emotions and the in-group (but not the out-group) activates humanity concepts. *European Journal of Social Psychology*, 36, 169–181.
- Wohl, M., Hornsey, M. ve Bennett, S. (2012). Why group apologies succeed and fail: Intergroup forgiveness and the role of primary and secondary emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(2), 306–322. doi:10.1037/a0024838
- Waytz, A., Gray, K., Epley, N., ve Wegner, D. M. (2010). Causes and consequences of mind perception. *Trends in cognitive sciences*, 14(8), 383–388. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2010.05.006>
- Zhang. L. F.. ve Sternberg. R. J. (2000). Are learning approaches and thinking styles related? A study in two Chinese populations. *The Journal of Psychology*. 134(5). 469–489
- Zuo, Y., Chen, B., ve Zhao, Y. (2018). The Destructive Effect of Ingroup Competition on Ingroup Favoritism. *Frontiers in psychology*, 9, 2207. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02207>

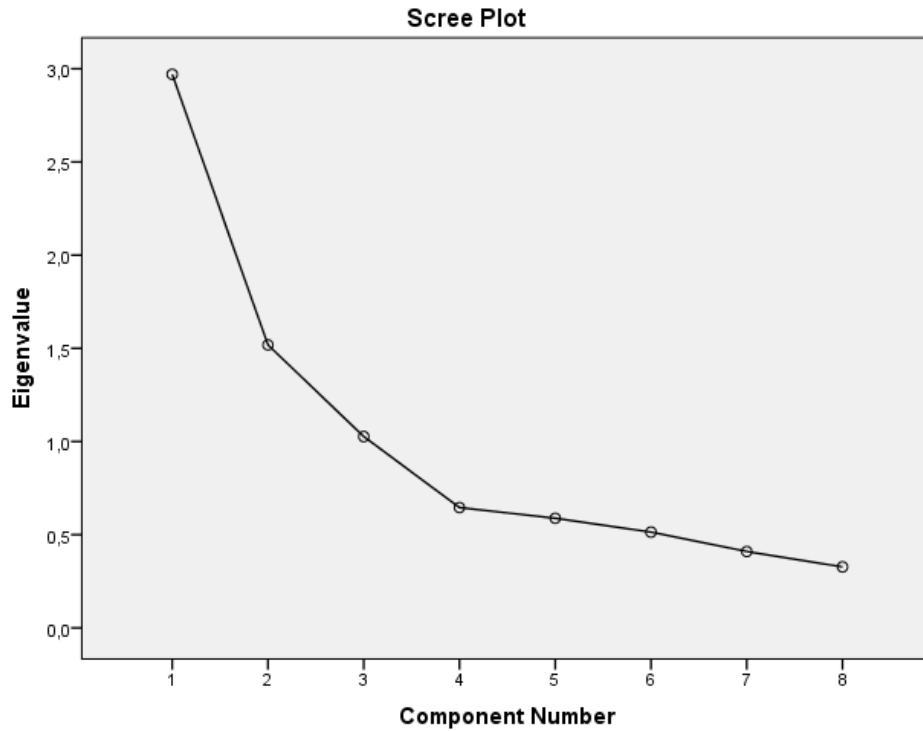
EKLER**Ek 1:** Pilot Çalışma Akli Melekeler Ölçeği İlk Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
	1	2	3			
Öz kontrol	-.45	.49	.04	.07	.38	2.46 (.82)
Ahlak	-.49	.69	.15	.31	.29	2.74 (.66)
Hatırlama	.20	.63	-.47	.20	.31	3.31 (1.08)
Plan yapma	-.35	.77	.23	.33	.25	2.54 (.92)
Açlık	.56	.29	.54	.32	.27	3.37 (.81)
Korku	.77	.18	.04	.20	.31	3.94 (1.11)
Acı	.81	.30	.26	.28	.27	3.69 (1.02)
Keyif	-.42	-.37	.66	-.31	.55	3.09 (.98)
Açıklanan varyans	%55.13					
α	.37					

Ek 2: Pilot Çalışma Akli Melekeler Ölçeği Yığın Grafiği

Ek 3: 1. Çalışma Akli Melekeler Ölçeği İlk Faktör Analizi Sonuçları

Akli Meleke Maddeleri	Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
	1	2	3			
Öz kontrol	,639	,490	-,085	.46	.70	2.82 (.86)
Ahlak	,753	,436	,013	.61	.67	2.97 (.77)
Hatırlama	,696	-,101	-,131	.52	.69	3.29 (.95)
Plan yapma	,488	,638	-,056	.32	.73	2.97 (.88)
Açlık	,638	-,358	,258	.49	.69	3.24 (.87)
Korku	,593	-,586	-,117	.42	.71	3.29 (.92)
Acı	,678	-,445	-,220	.50	.69	3.29 (.84)
Keyif	,233	-,017	,933	.16	.76	3.35 (.96)
Açıklanan varyans	%68.94					
α	.73					

Ek 4: 1. Çalışma Akli Melekeler Ölçeği Yığın Grafiği

Ek 5: Altinsanlaştırma Ölçeği İlk Faktör Analizi Sonuçları

Duyguların Bilişsel İçeriği ve Olumlu/Olumsuz Değerlikleri	Duygu Maddeleri	Faktör Yükleri		Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
		Negatif	Pozitif			
Pozitif ikincil	Geçmişe özlem duyma	.62	.36	.58	.79	4,65 (1.98)
Pozitif birincil	Şaşırma	.62	.21	.53	.79	3,97 (1.84)
Pozitif ikincil	Halden anlama	.12	.77	.26	.82	4,36 (1.86)
Negatif birincil	Sinirlenme	.75	-.21	.54	.79	3,65 (1.88)
Negatif ikincil	Melankoli	.86	-.05	.70	.78	3,59 (1.89)
Negatif birincil	Panik	.84	.,17	.63	.78	3,34 (1.92)
Negatif ikincil	İçerleme	.84	.04	.71	.77	3,66 (2.06)
Pozitif birincil	Sakin olma	-.33	.69	-.13	.84	4,14 (1.76)
Negatif ikincil	Suçluluk	.62	.01	.49	.80	2,61 (1.69)
Pozitif birincil	Şefkat	.13	.84	.31	.81	4,30 (1.75)
Pozitif ikincil	Aşk	.34	.39	.34	.81	3,53 (2.00)
Negatif birincil	Öfke	.80	-.19	.58	.79	3,46 (2.04)
Açıklanan varyans α	.81	%57.97				

Ek 6: Olumsuz Duygu Setinin Faktör Analizi

		Faktör Yükleri
Sinirlenme	birincil	,800
Melankoli	ikincil	,848
Panik	birincil	,869
İçerleme	ikincil	,811
Suçluluk	ikincil	,631
Öfke	birincil	,822
Açıklanan varyans α		%64.10

Ek 7: Olumsuz Duygu Seti İki Faktörlü Yapıya Zorlanmış Veri Analizi

	Faktör Yükleri	
	1	2
Sinirlenme	,800	-,134
Melankoli	,848	-,120
Panik	,869	-,097
İçerleme	,811	-,118
Suçluluk	,631	,775
Öfke	,822	-,121
Açıklanan varyans	%75.29	

Ek 8: Gruplar Arası Kaygı Ölçeği İlk Faktör Analizi Sonuçları

Gruplar arası kaygı maddeleri	Faktör Yükleri		
	1	2	3
Uzak	.426	.220	.334
Eşit olmayan	.620	.366	.366
Değersiz	.491	.458	.333
Kuşkulu	.702	.463	-.037
Kaygılı	.687	.486	-.202
Tehdit altında	.583	.476	-.258
Gergin	.591	.401	-.438
Samimi	.707	-.326	.252
Eşit	.673	-.158	.386
Değerli	.621	-.393	.263
Güvenilir	.754	-.418	-.092
Kaygısız	.650	-.338	-.314
Güven verici	.799	-.405	-.104
Rahat	.708	-.395	-.288
Açıklanan varyans	%65.66		
α	.88		

Ek 9: Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçümü İlk Faktör Analizi Sonuçları

Sosyal Baskınlık Yönelimi maddeleri	Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
	1	2	3			
S Bazı gruplar diğerlerinden B daha değerlidir.	-.43	.50	-.34	.24	.63	3.64 (2.20)
E Grubunuzun istediklerini K elde etmek için bazen diğer gruplara karşı güç kullanmak gereklidir.	-.45	.55	-.07	.28	.63	3.02 (1.87)
S Bazı grupların hayatta B diğerlerinden daha fazla Şansa sahip olması kabul edilebilir bir şeydir.	-.34	.47	-.36	.24	.63	3.61 (2.02)
E Hayatta istediğini elde K etmek için, bazen diğer grupların üstüne basmak gereklidir.	-.48	.60	-.10	.32	.62	2.87 (1.98)
S Eğer bazı gruplar B yerlerinde kalsalardı, daha az sorunumuz olurdu.	-.24	.35	.38	.16	.67	3.69 (3.67)
S Bazı grupların üstte bazı B grupların ise altta olması belki de iyi bir şeydir.	-.64	.38	-.21	.09	.65	3.43 (1.98)
E Daha alttaki gruplar kendi K yerlerinde kalmalıdır.	-.41	.52	.41	.29	.63	2.14 (1.64)
S Bazen diğer gruplar kendi B yerlerinde tutulmalıdır.	-.44	.49	.47	.25	.63	2.86 (1.84)
E Eğer tüm gruplar eşit K olabilseydi, iyi olurdu.	.70	.20	.11	.22	.64	4.73 (2.01)
E Grup eşitliği idealimiz K olmalıdır.	.69	.39	-.21	.37	.62	4.90 (1.89)
S Tüm gruplara hayatta eşit B şans verilmelidir.	.64	.32	-.11	.31	.63	5.44 (1.65)
E Farklı grupların K koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	.75	.37	-.12	.39	.62	5.16 (1.79)
S Gruplar arası sosyal B eşitliği arttırmalıyız.	.70	.32	-.23	.32	.63	5.63 (1.48)
E Eğer farklı gruplara daha K eşit davransaydık daha az sorunumuz olurdu.	.71	.32	-.01	.32	.62	5.26 (1.73)
E Gelirleri daha eşit kılmak K için çabalamalıyız.	.59	.31	.21	.28	.63	5.38 (1.74)
S Toplumda hiçbir grup B baskın olmamalıdır.	.61	.23	.39	.24	.63	3.64 (2.20)
Açıklanan varyans α	%56.61 .65					

Ek 10: Dış Grup Bataryası Bilisşel Stil POMP Puanları Betimsel İstatistik Tablosu**BilisPOMP Dış grup Bataryası alan katılımcıların Puan dağılımları**

Puan	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
,00	8	7,1	7,1	7,1
12,50	14	12,5	12,5	19,6
25,00	22	19,6	19,6	39,3
37,50	29	25,9	25,9	65,2
50,00	16	14,3	14,3	79,5
62,50	11	9,8	9,8	89,3
75,00	9	8,0	8,0	97,3
87,50	2	1,8	1,8	99,1
100,00	1	,9	,9	100,0
Total	112	100,0	100,0	

Ek 11: İç Grup Bataryası Bilisşel Stil POMP Puanları Betimsel İstatistik Tablosu**BilisPOMP İç grup Bataryası alan katılımcıların Puan dağılımları**

Puan	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
,00	7	5,0	6,1	6,1
12,50	17	12,1	14,9	21,1
25,00	20	14,3	17,5	38,6
37,50	22	15,7	19,3	57,9
50,00	20	14,3	17,5	75,4
62,50	14	10,0	12,3	87,7
75,00	10	7,1	8,8	96,5
87,50	3	2,1	2,6	99,1
100,00	1	,7	,9	100,0
Toplam	114	81,4	100,0	
Kayıp veri	26	18,6		
Toplam	140	100,0		

Ek 12: Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçümü İlk Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
	1	2	3			
1. Madde	.49	-.32	.59	.40	.84	5.81 (1.83)
2. Madde	.35	.45	.53	.31	.85	4.33 (2.15)
3. Madde	.71	-.05	-.22	.60	.83	5.14 (1.72)
4. Madde	.59	-.02	.42	.52	.83	5.48 (1.57)
5. Madde	.39	.43	.28	.35	.84	2.94 (1.62)
6. Madde	.69	-.14	-.12	.59	.83	5.38 (1.72)
7. Madde	.55	-.46	-.13	.43	.84	5.81 (1.38)
8. Madde	.59	-.47	-.03	.46	.84	5.41 (1.56)
9. Madde	.57	-.25	.16	.47	.84	4.53 (1.96)
10. Madde	.66	.35	-.11	.58	.83	4.70 (2.01)
11. Madde	.56	.34	-.09	.49	.83	4.53 (1.94)
12. Madde	.59	.07	-.35	.49	.84	4.25 (1.92)
13. Madde	.79	.06	-.36	.70	.82	4.98 (1.73)
14. Madde	.13	.65	-.17	.11	.85	2.58 (1.64)
15. Madde	.74	.09	.06	.65	.82	4.94 (1.72)
Açıklanan varyans α	%53.70 .85					

Ek 13: İç Grup Bataryası Kayıp Mektup Paradigması görevi için verilen duygu cevapları

İç grup bataryasına verilen duygu cevapları detaylı		
Duygu bildirmeyen cevaplar	Dürüstlük	11
	Dürüst	2
	Adalet	8
	Adil	2
	Dilsizlik	1
	Haksızlık	2
	Hak	1
	Hakkaniyet	1
	Hak yemeyen biri olduğumu	1
	Haksızlık	2
	Başkalarının hakkını yememek	1
	Kendi şahsını düşünen	1
	Sahtekârlık	1
	Uyanıklık	1
	Erdemli	1
	Yaptığım şeyin doğru olduğunu	1
	Gerekeni yaptığımı hissedirim	1
	Mantıklı olma	1
	Sorumluluk	1
	Haberdar olmamanın verdiği geri kalmışlık hissi	1
	Emanet	1
	İkiyüzlülük	1
	Şanssızlık	1
	Doğruyu söyleme isteği	1
	Etnik köken önemsizdir zaten zaman içinde bozulmuştur genler karışmıştır	1
	Küçük hatalar olabilir sahibine veririm	1
	Garipsedim	1
Duygu bildiren cevaplar	Üzüntü	16
	Üzülürüm	1
	Üzgün	1
	Normal olarak üzüldüm	1
	Hayal kırıklığı	15
	Mutluluk	8
	Mutlu	2
	Mutlu oldum	1
	Vicdan rahatlığı	4
	Vicdanım rahat	1
	Vicdan	1
	Vicdan azabı	1
	Sevinç	5
	Sevinme	1
	Başkası adına sevinme	1
	Şaşkınlık	3
	Şaşkın	1
	Şaşırdım	1
	Huzur	1
	İç huzuru	1
	Huzurlu	1
	Huzursuzluk	1
	Kıskançlık	3

Rahatlık	1
Rahat	1
Rahatlama	1
Empati	2
Empati kurma	1
Merak	2
Çaresizlik	2
Utanç	2
Acıma	2
Pişmanlık	2
Güven	2
Öfke	1
Sinir	1
Sıkıntı	1
Hüzün	1
Hafif burukluk	1
Memnun	1
Korku	1
Duygusallık	1
Merhamet	1
Kaygılı	1
Umut	1
Suçluluk	1
Kuşku	1
Panik	1

İç grup bataryasına verilen gerekçe cevapları içinde kelime sıklıkları

Eşit	0
Eşitlik	0
Adalet	0
Adaletli	2
Adaletsiz	0
Adil	2

Dış Grup Bataryası Kayıp Mektup Paradigması Görevi İçin Verilen Duygu Cevapları

Dış grup bataryasına verilen duygu cevapları detaylı

Adalet	5
Adaletsizlik	3
Adaletçi	1
Eşitlik ve adalet aynı şey mi?	1
Adaletli olma	1
Adil olma	1
Eşitlik	1
Ülkenin eşitsizliği	1
Eşitsizlik	1
Dürüstlük	3
Dürüst olma	1
Hak	2
Kul hakkı	1
Haksızlık	2
Haksızlık yapmamak	1

	Hak kiminse ona verilmeli	1
	Dışlanmışlık	1
	Ötelenmişlik	1
	Fark edilmeme	1
	İkinci plana atılma	1
	Kendi ülkemde sığınmacı moduna girdim	1
	Sahiplenilmeme duygusu	1
	Bir şeyleri isteme hissi	1
	Allah aşkı	1
	Ümmet	1
	Ensarlık	1
	İnsani görevimi yapma	1
	Diğerkamlık	1
	Yardım etme	1
	Yardımseverlik	1
	Yardım etme duygusu	1
	Kararsızlık	1
	Bir anlık kararsızlık	1
	İyilik duygusu	1
	Doğruluk	1
	Mantık doğruculuk	1
	Ayrımcılık	1
	Yanlış bir davranış	1
	Kadercilik	1
	Sorumluluk	1
	Bir şey hissetmem	1
	Empati	2
	Vicdan	5
	Vicdanı rahat	1
	Şaşkınlık	4
	Kıskançlık	3
	Pişmanlık	3
	Moral bozukluğu	1
	Rahatlık	1
	Rahat	1
	Karışık	1
	Huzur	2
	Huzurlu	1
	Duygusalılık	1
	Güven duygusu	1
	Suçluluk	1
	Umursamazlık	1
	Sevgi	1
	Merhamet	2
	Hoşgörü	1
	Kararsızlık	1
	Korku	1
	Sevinç	1
	Sitem	1
	Kin	2
	Sakinleşme	1
	Sevinme	1
	Onun adına sevinme	1
	Sevindim	1

Duygu bildiren cevaplar

Acıma	1
Merak	1
Heyecan	1
Nefret	1
Hırs	1
Hassasiyet	1
Suçluluk	2
Öfke	9
Sinirlilik	1
Sinir	4
Sinirlenme	2
Sinirlenirdim	2
Sinirlendim	2
Kızdım	1
Kızgınlık	4
Üzüntü	15
Üzgün	1
Üzgünlük	1
Üzüldüm	2
Umut	2
Umutlu	1
Hayal kırıklığı	11
Düşünceli	1
Mutluluk	9
Mutlu	5
Utanç	2
Mahcubiyet	1

Dış grup bataryasına verilen gerekçe cevapları içinde
kelime sıklıkları

Eşit	4
Eşitlik	1
Adalet	2
Adaletli	1
Adaletsiz	1
Adil	0

Ek 14: İç Grup Bataryası Kaynak Paylaştırma Görevi İçin Verilen Duygu Cevapları

İç grup bataryasına verilen duygu cevapları detaylı	
Adalet	40
Adaletli davranmak üst benliğimi okşadı	1
Adaletli olmak	1
Adaletlilik	1
Adaletli	4
Adil bir paylaşımdan ötürü güvenilir hissettim	1
Adaletli davranmak	1
Adil bir paylaşımdan ötürü güvenilir hissettim	1
Adilim	1
Adil	8
Adil olmak	1
Adil olma	1
Eşitlik	28
Eşit paylaşım mutluluk hissettiriyor	1
Eşit şekilde bölmek	1
Sorumluluk	9
Sorumluluk hissi	1
Sorumluluk sahibi	1
Vicdan rahatlığı	8
Vicdanen rahatsızlığımı düşünmek	1
Vicdanımı iyi hissettim	1
Paylaşım	5
Paylaşıcılık	1
Hakkaniyet	3
Hakkaniyetli olma	1
Hak yemememe	1
Kul hakkı	1
Dürüstlük	3
Olması gerekeni yaptım	2
Mağduriyet	1
Kayıp	1
Hâkimiyet	1
Güvenilir olduğumu anladım	1
Kararsız	1
Çok paylaşımcıyım	1
Kötü hissettim	1
Kendime olan saygımdan dolayı	1
Hakkını vermeye çalıştım ama yedim	1
Parayı seven	1
Hepsini kendim almak	1
Herkesin ihtiyacı olduğu	1
Takım ruhu	1
Üşengeç	1
Bir şey düşünmedim	1
Liderlik	1
Mutlu	22
Mutluluk	11
Mutluyum	1
Mutlu oldum	1
Huzur	12
Huzurlu	8

İç huzuru	1
Huzurluyum	1
Rahat	14
Rahatlık	1
İçim rahat	1
Öfke	5
Kızgınlık	1
Gurur	4
Merhamet	3
Sevgi	2
Endişe	2
Üzüntü	2
Güvenilir	1
Güven	1
Ferahlık	1
Hüzün	1
Stres	1
Tatmin olma	1
Hırs	1
Memnun	1
Keyifli	1
Güzel	1
Saygı	1
empati kurmak	1

İç grup bataryasına verilen gerekçe cevapları içinde kelime sıklıkları	
Eşit	70
Eşitlik	7
Adalet	4
Adaletli	8
Adil	4

Ek 15: Dış Grup Bataryası Kaynak Paylaştırma Görevi İçin Verilen Duygu Cevapları

Dış grup bataryasına verilen duygu cevapları detaylı	
Kararsızlık	3
Adalet	21
Adaletçi	1
Adaletli	7
Adil	2
Adillik	1
Adil olduğumu	1
Adil bir insan olduğumu	1
Adil bir insan olduğumu	1
Eşit bir şekilde paylaştırdığım için adil	1
Adil olma eşitlik	1
Eşitlik	24
Eşitlikçi	2
Her zaman eşitlik	1
Sosyal eşitlik	1
Olması gereken eşitlik	1
Din dil ırk akraba ayırmadan eşitlikçi	1
Her insan eşittir	1
Hakkaniyet	3
Hak	1
Haksızlık	1
Herkes hakkını almalıdır	1
Herkes hakkını aldığından huzurlu	1
Hak yememe duygusu	1
Hak adalet	1
Kul hakkı	1
Hak yemediğim için mutluyum	1
Herkesin eşit haklara sahip olduğunu	1
Hukuk	1
Dürüstlük	5
İnsanlı	2
Yapmam gerekeni yaptığımı	1
Anlam verememiş	1
Yorgun	1
Paylaştırma	1
Kendinden emin olma	1
Garipseme	1
Sorgulama	1
Ensar kardeşliği	1
Ümmet	1
Allah aşkı	1
Normal	1
Olması gereken gibi	1
Milliyetçilik	1
Esad esad	1
Suriyelilere destek olmalıyız	1
İkilem	2
Liderlik	1
Doğruluk	1
Olması gereken davranış	1
Değişen bir şey yok	1
Gündelik	1
Duygusalılık	1

Duygu bildirmeyen cevaplar

Bencillik	1
İntikam	1
Egoistlik	1
Dürüst olma	1
Duygu yok doğru olan yapılmıştır	1
Paylaşım	1
İnsan	1
İyi bir insan olduğumu	1
İnsanların dini dili ırk benim için bir şey ifade etmez	1
Demokrasi	1
Halkçılık ilkesi	1
Demokratik	1
Özgürlükçü	1
Duygu hissetmedim	1
Mağdur konumda değilim	1
Sevinç	1
Haz	1
Rahat	2
Rahatlarım	1
Vicdan	6
Vicdan rahatlığı	3
Vicdanım rahat	2
Vicdanım rahat olsun	1
Mutlu	6
Mutluluk	7
Adaletli olduğundan mutlu	1
Hak yemediğim için mutluyum	1
Umutlu	1
Huzurlu	3
Herkes hakkını aldığından huzurlu	1
Sorumluluk	4
Şaşkınlık	1
Sevgi	2
huzur	3
İç huzur	1
Huzurlu	3
Herkes hakkını aldığından huzurlu	1
Tatmin	2
Kaygı	1
Suçluluk	1
Tereddüt	1
Merhamet	1
Acıma	2
Öfke	1
Kızgınlık	1
Hassasiyet	1
Güven	1
Kararlılık	1
Saygı	1
İnsani değerlere saygılı olmak yeterlidir	1
Üzgün	1
Empati	1
Kuşku	1
Memnuniyet ve samimilik	1

Duygu Bildiren Cevaplar

Üzüntü	1
--------	---

Dış grup bataryasına verilen gerekçe cevapları içinde kelime sıklıkları	
Eşit	47
Eşitlik	6
Adalet	5
Adaletli	12
Adaletsiz	0
Adil	3

Ek 16: Değişkenlerin Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

		Çarpıklık	Basıklık
YD	Yaşam doyumu	-.201	-.50
GK	Gruplar arası kaygı	1.44	4.21
İGÖ	İç grup özdeşimi	-1.38	1.05
SBY	Sosyal baskınlık yönelimi	.00	-.74
AI - 1	Alt insanlaştırma – 1 (şefkat)		
AI - 2	Alt insanlaştırma – 2 (aşk)	-.21	-.49
AMA – F	Akli meleke algısı - Faillik	.02	1.32
AMA – D	Akli meleke algısı - Deneyim	.43	1.04
BKİ	Bilişsel kapalılık ihtiyacı	-1.08	2.69
BS	Bilişsel stil puanı	.30	-.46

Ek 17: 2. Çalışmada Aynı Kalan Ölçme Araçlarının Betimsel Analizleri**Yaşam Doyumu Ölçeği**

Faktör yükleri

Madde 1	.840
Madde 2	.833
Madde 3	.881
Madde 4	.843
Madde 5	.772
Açıklanan varyans	% 69.61
α	.89

Gruplar arası Kaygı Ölçeği

Faktör yükleri

Uzak	,577
Eşit olmayan	,645
Değersiz	,636
Kuşkulu	,736
Kaygılı	,711
Tehdit altında	,696
Gergin	,688
Samimi	,802
Eşit	,758
Değerli	,806

Güvenilir	,801
Kaygısız	,764
Güven verici	,839
Rahat	,832
Açıklanan varyans	% 54.65
α	.94

Grupla Özdeşim Ölçeği

	Faktör yükleri
1. Madde	.855
2. Madde	.896
3. Madde	.844
4. Madde	.894
1. Madde	.855
Açıklanan varyans	%76.11
α	.89

Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği

	Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)	
	1	2	3				
1. Madde	.550	.229	-.425	.443	.839	4.541	.9319
2. Madde	.553	.338	.092	.473	.837	3.594	1.3463
3. Madde	.664	-.558	-.008	.567	.831	4.051	1.1615
4. Madde	.654	.265	-.036	.570	.832	4.289	1.0424
5. Madde	.373	.114	.619	.325	.846	2.623	1.3440
6. Madde	.659	.127	-.211	.555	.832	4.128	1.1117
7. Madde	.538	-.008	-.256	.440	.839	4.448	.9169
8. Madde	.557	-.179	-.247	.462	.838	4.318	.9711
9. Madde	.461	.397	.027	.377	.843	3.700	1.2874
10. Madde	.624	-.021	.066	.531	.833	3.887	1.2579
11. Madde	.636	.369	.039	.553	.832	4.064	1.1685
12. Madde	.537	-.535	.140	.446	.838	3.536	1.2784
13. Madde	.679	-.555	-.036	.578	.831	3.923	1.1734
14. Madde	.368	.012	.673	.322	.847	2.506	1.3836
15. Madde	.674	.175	.026	.587	.830	3.925	1.1420
Açıklanan varyans	51.67						
α	.85						

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği						
	Faktör Yükleri		Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)	
	1	2				
1. Madde	-.599	.514	.466	.683	2.132	1.3069
2. Madde	-.585	.520	.466	.683	2.086	1.2827
3. Madde	-.390	.321	.268	.709	2.757	1.4749
4. Madde	-.634	.454	.408	.690	1.987	1.2812
7. Madde	-.467	.495	.413	.689	2.755	1.4932
9. Madde	-.595	.354	.313	.702	2.278	1.3477
10. Madde	-.632	.426	.393	.693	1.784	1.1757
11. Madde	.603	.340	.123	.722	4.035	1.2079
12. Madde	.607	.416	.200	.713	4.325	1.0882
13. Madde	.746	.460	.219	.711	4.280	1.0448
14. Madde	.698	.471	.247	.708	4.468	.9440
15. Madde	.609	.439	.221	.711	4.294	1.0828
16. Madde	.590	.471	.254	.707	4.428	.9787
Açıklanan varyans α	%56.27 .72					

Ek 18: 2. çalışma Akli Melekeler Ölçeği faktör analizi sonuçları

Akli Meleke Maddeleri	Faktör Yükleri		Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
	Deneyim	Faillik			
Öz kontrol	.71	.51	.58	29.27	3.17 (1.05)
Ahlak	.77	.43	.65	28.46	3.22 (1.06)
<i>Hatırlama</i>	.74	-.08	.63	28.01	3.70 (1.14)
Plan yapma	.74	.28	.62	28.33	3.29 (1.11)
Açlık	.68	-.45	.56	28.86	3.57 (1.12)
Korku	.67	-.57	.54	28.36	3.62 (1.22)
Acı	.74	-.42	.63	28.02	3.71 (1.14)
<i>Keyif</i>	.37	.43	.27	32.21	3.58 (1.12)
Açıklanan varyans α	%64.79 .83				

Ek 19: Altinsanlaştırma faktör analizi sonuçları

Duyguların Bilişsel İçeriği ve Olumlu/Olumsuz Değerlikleri	Duygu Maddeleri	Faktör Yükleri		Madde Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde α	Ortalama (SS)
		Negatif	Pozitif			
Pozitif ikincil	Geçmişe özlem duyma	.76	.174	.69	.87	4.10
						2.03
Pozitif birincil	Şaşırma	.78	.07	.71	.87	3.51
						1.77
Pozitif ikincil	Halden anlama	.32	.78	.37	.89	3.92
						1.77
Negatif birincil	Sinirlenme	.83	-.25	.70	.87	3.00
						1.72
Negatif ikincil	Melankoli	.86	-.21	.74	.87	3.16
						1.80
Negatif birincil	Panik	.87	-.21	.75	.87	3.09
						1.94
Negatif ikincil	İçerleme	.86	-.23	.74	.87	3.25
						1.97
Pozitif birincil	Sakin olma	.15	.79	.22	.90	3.52
						1.72
Negatif ikincil	Suçluluk	.68	-.05	.59	.88	2.34
						1.48
Pozitif birincil	Şefkat	.35	.84	.42	.88	3.71
						1.75
Pozitif ikincil	Aşk	.48	.45	.48	.88	2.90
						1.78
Negatif birincil	Öfke	.78	-.29	.63	.87	2.90
						1.99
Açıklanan varyans		%67.57				
α	.88					

		Faktör yükleri		Varimax döndürmesi uygulanmış faktör yükleri		Oblimin döndürmesi uygulanmış faktör yükleri	
		1	2	1	2	1	2
Geçmişe özlem duyma	İkincil	.65	.66	.05	.91	.34	.93
Şaşırma	Birincil	.61	.70	-.01	.93	.28	.93
Halden anlama	İkincil	.80	-.20	.77	.14	.81	.38
Sakin olma	Birincil	.66	-.51	.88	-.21	.81	.06
Şefkat	Birincil	.85	-.33	.90	.03	.91	.31
Aşk	İkincil	.64	-.12	.59	.15	.64	.33
Açıklanan varyans		%67.57					

Ek 20: Duygu Korelasyon Tabloları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1 Acıma	1														
2 Aşağılama	.35**	1													
3 Gerginlik	.26**	.60**	1												
4 Gurur	.24**	.27**	.29**	1											
5 Hayal kırıklığı	.21**	.43**	.58**	.22**	1										
6 Heyecan	.21**	.17**	.27**	.42**	.34**	1									
7 Kıskançlık	.08	.43**	.51**	.15**	.51**	.23**	1								
8 Merhamet	.48**	.04	.05	.32**	.02	.31**	-.09	1							
9 Mutluluk	.26**	-.09	-.09	.39**	-.15**	.37**	-.21**	.55**	1						
10 Öfke	.16**	.52**	.52**	.17**	.48**	.12*	.59**	-.10*	-.22**	1					
11 Pişmanlık	.18**	.09	.15**	.29**	.09	.31**	.10*	.28**	.50**	.07	1				
12 Sevinç	.25**	.10*	.23**	.36**	.19**	.39**	.06	.39**	.41**	.01	.06	1			
13 Şaşkınlık	.18**	.35**	.42**	.18**	.41**	.21**	.43**	.07	-.13**	.52**	-.05	.05	1		
14 Utanma	.26**	.32**	.43**	.16**	.40**	.22**	.40**	.17**	-.04	.32**	.24**	.36**	.24**	1	
15 Üzüntü	.20**	.48**	.52**	.19**	.53**	.17**	.57**	-.04	-.20**	.50**	-.06	.12*	.46**	.32**	1

*, P=0.05
 **, P=0.01

	ahlakiduygu1	ahlakiduygu2	Pişmanlık
ahlakiduygu1	1		
ahlakiduygu2	.22**	1	
Pişmanlık	.13**	.40**	1

*, P=0.05
 **, P= 0.01

Ek 21: Kaynak paylaşırma görevi cevapları betimleyici istatistik tablosu

	Kendinize. 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?				
	2.500TL'den fazla	2.500TL	2.500TL'den az	Hiç ödeme yapmam	N
İç grup	11	183	15	4	213
Dış grup	2	216	20	2	240
Toplam	13	399	35	6	453

	Komşunuza / Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza. 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?				
	2.500TL'den fazla	2.500TL	2.500TL'den az	Hiç ödeme yapmam	N
İç grup	11	186	12	4	213
Dış grup	13	203	11	13	240
Toplam	24	389	23	17	453

	Kendinize 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?	Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?
İç grup	N	213
	Ortalama	2.06
	Ortanca	2.00
	SS	.44
	Çarpıklık	1.60
	Basıklık	7.52
	En küçük değer	1
	En büyük değer	4
	Kendinize 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?	Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza 10.000TL'den ne kadar ödeme yaparsınız?
Dış grup	N	240
	Ortalama	2.09
	Ortanca	2.00
	SS	.34
	Çarpıklık	2.75
	Basıklık	10.42
	En küçük değer	1
	En büyük değer	4

Kaynak paylaşırma görevi cevapları için yeniden düzenlenmiş betimleyici istatistik tablosu

		Kendinize 10.000TL'den	
		ne kadar ödeme	Komşunuza 10.000TL'den ne kadar
		yaparsınız?	ödeme yaparsınız?
İç grup	Recoded version		
	N	213	213
	Ortalama	1.09	1.08
	Ortanca	1.00	1.00
	SS	.29	.26
	Çarpıklık	2.90	3.25
	Basıklık	6.49	8.62
		Kendinize 10.000TL'den	
		ne kadar ödeme	Suriye'den göçen bir kişi olan
		yaparsınız?	komşunuza 10.000TL'den ne kadar
			ödeme yaparsınız?
Dış grup	N	240	240
	Ortalama	1.09	1.10
	Ortanca	1.00	1.00
	SS	.29	.30
	Çarpıklık	2.85	2.68
	Basıklık	6.16	5.25
	En küçük değer	1.00	2.500 TL veya 2.500 TL'den fazla
	En büyük değer	2.00	2.500 TL veya Hiç ödeme yapmam

Ek 22: İç grup Üyesiyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Saptanması için Kayıp Mektup Madde 2 ve 4 için yapılan regresyon analizleri

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit Cinsiyet Eğitim	1,923 ,214 -,208	,504 ,198 ,142	,077 -,104	3,813 1,083 -1,459	1.374 .01	
2	Sabit Cinsiyet Eğitim Yaşam doyumu** İç grup aidiyeti Sosyal baskınlık yönelimi Bilissel kapalılık ihtiyacı AMÖ-Faillik AMÖ-Deneyim	1,069 ,148 -,123 -,151 ,053 ,169 ,255 -,147 ,064	,755 ,203 ,145 ,070 ,088 ,098 ,141 ,127 ,115	,053 ,053 -,062 -,162 ,045 ,125 ,141 -,105 ,045	1,416 ,729 -,851 -2,162 ,605 1,729 1,805 -1,160 ,555	2.38 .04	.04
3	Sabit Cinsiyet Eğitim Yaşam doyumu İç grup aidiyeti Sosyal baskınlık yönelimi Bilissel kapalılık ihtiyacı AMÖ-Faillik AMÖ-Deneyim Olumsuz duygu ** Olumlu duygu	,364 ,186 -,053 -,111 ,022 ,130 ,218 -,161 ,030 ,020 ,013	,774 ,200 ,145 ,070 ,088 ,097 ,140 ,126 ,113 ,008 ,015	,067 ,067 -,027 -,119 ,019 ,096 ,121 -,115 ,022 ,192 ,068	,471 ,931 -,367 -1,576 ,255 1,343 1,559 -1,280 ,270 2,489 ,852	4.99 .08	.04
Bağımlı Değişken: işbirliği 2							
*: p<.001, **p<.05, ***p=.05							

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit	2,263	,983	2,301	.257	.00	
	Cinsiyet	-,118	,380	-,023	-,311		
	Eğitim	,205	,290	,052	,706		
2	Sabit	1,856	1,575	1,178	.95	.01	.01
	Cinsiyet	-,311	,400	-,060	-,777		
	Eğitim	,341	,304	,086	1,123		
	Yaşam doyumu	-,099	,134	-,056	-,736		
	İç grup aidiyeti	,143	,172	,064	,830		
	Sosyal baskınlık yönelimi	,345	,187	,136	1,840		
	Bilissel kapalılık ihtiyacı	-,065	,284	-,018	-,228		
	AMÖ-Faillik	,098	,243	,036	,404		
	AMÖ-Deneyim	-,246	,221	-,092	-,111		
3	Sabit	,519	1,631	,318	3.79	.03	.02
	Cinsiyet	-,275	,396	-,053	-,694		
	Eğitim	,493	,308	,125	1,600		
	Yaşam doyumu	-,028	,136	-,016	-,209		
	İç grup aidiyeti	,107	,172	,048	,624		
	Sosyal baskınlık yönelimi	,282	,187	,111	1,509		
	Bilissel kapalılık ihtiyacı	-,126	,282	-,034	-,445		
	AMÖ-Faillik	,075	,243	,028	,307		
	AMÖ-Deneyim	-,300	,219	-,112	-,1370		
	duygu 1. Faktör**	,036	,016	,182	2,267		
	duygu 2. faktör	,018	,029	,050	,616		
Bağımlı Değişken: işbirliği 4							
*: p<.001, **p<.05, ***p=.05							

Ek 23: Dış Grup Üyesiyle Kurulan İşbirliğini Yordayan Değişkenlerin Saptanması için Kayıp Mektup Madde 2 ve 4 için yapılan regresyon analizleri

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit Cinsiyet* Eğitim	2,238 ,691 ,208	,759 ,319 ,203	,144 ,068	2,950 2,164 -1,026	2.59 .01	
2	Sabit Cinsiyet Eğitim Yaşam doyumu Gruplar arası kaygı İç grup aidiyeti Sosyal baskınlık yönelimi* Bilissel kapalılik ihtiyacı** AMÖ-Faillik** AMÖ-Deneyim	-2,219 ,304 ,016 ,151 ,104 ,224 ,678 ,572 ,362 ,083	1,548 ,317 ,189 ,101 ,140 ,130 ,158 ,236 ,174 ,151	,063 ,005 ,092 ,054 ,105 ,294 ,155 ,151 ,038	-1,434 ,959 ,085 1,498 ,742 1,716 4,302 2,429 -2,080 -547	10.77 .24*	.23*
3	Sabit Cinsiyet Eğitim Yaşam doyumu Gruplar arası kaygı İç grup aidiyeti Sosyal baskınlık yönelimi* Bilissel kapalılik ihtiyacı AMÖ-Faillik** AMÖ-Deneyim duygu 1. Fakt** duygu 2. Faktör**	-2,174 ,252 ,029 ,105 ,077 ,132 ,570 ,414 ,435 ,055 ,028 ,045	1,511 ,309 ,184 ,099 ,155 ,129 ,156 ,233 ,170 ,147 ,012 ,018	,052 ,010 ,064 ,040 ,062 ,247 ,112 ,181 ,025 ,164 ,160	-1,439 ,814 ,160 1,053 ,495 1,024 3,648 1,778 -2,554 -374 2,374 2,431	7.30 .28*	.04*
Bağımlı Değişken: işbirliği 2							
*: p<.001, **p<.05, ***p=.05							

Model	B	Standart Hata	β	t	F	Uyarlanmış R ²	ΔR^2
1	Sabit	1,628	,471	3,458	,873	.00	
	Cinsiyet	,206	,198	,069	1,037		
	Eğitim	-,122	,126	-,065	-,967		
2	Sabit	-,773	1,025	-,753	5,74	.13	.13
	Cinsiyet	,105	,210	,035	,499		
	Eğitim	,014	,125	,007	,111		
	Yaşam doyumu	-,031	,067	-,030	-,461		
	Gruplar arası kaygı	,084	,093	,071	,913		
	İç grup aidiyeti	-,143	,086	-,108	-1,656		
	Sosyal baskınlık yönelimi*	,483	,104	,339	4,628		
	Bilissel kapalılik ihtiyacı	,255	,156	,111	1,632		
	AMÖ-Faillik	,163	,115	,110	1,419		
	AMÖ-Deneyim	-,041	,100	-,030	-,407		
3	Sabit	-,620	1,016	-,610	3.90	.15	.02
	Cinsiyet	,104	,208	,035	,502		
	Eğitim	,033	,124	,017	,265		
	Yaşam doyumu	-,042	,066	-,042	-,635		
	Gruplar arası kaygı	,002	,104	,002	,018		
	İç grup aidiyeti*	-,176	,087	-,134	-2,033		
	Sosyal baskınlık yönelimi*	,431	,105	,302	4,102		
	Bilissel kapalılik ihtiyacı	,193	,157	,084	1,232		
	AMÖ-Faillik	,133	,114	,090	1,163		
	AMÖ-Deneyim	-,021	,099	-,016	-,216		
	duygu 1. Faktör**	,021	,008	,196	2,619		
	duygu 2. faktör	,005	,012	,029	,403		
Bağımlı Değişken: işbirliği 4							
*: p<.001, **p<.05, ***p=.05							

Ek 24: Çalışma 1 Ölçek Bataryası

Gönüllülük Onam ve Sosodemografik Bilgi Formu

Sayın gönüllü,

Sizi Prof. Dr. Ünsal Yetim danışmanlığında Uzm. Psk. Tuğçe Gündüz tarafından yürütülen, bir takım kişisel ve sosyal özelliklerin sosyal hayatımıza yansımalarının araştırıldığı çalışmaya davet ediyoruz. Araştırmada sizden tahminen 15-20 dakikanızı ayırmanız istenmektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Gönüllü katılımınıza bir teşekkür niteliğinde çalışmacılar tarafından ödül kurası düzenlenecektir. Toplam 200 TL değerinde olan ödülün 4 katılımcıya 50'er lira olacak şekilde paylaştırılması planlanmaktadır. Kuraya katılmak ve para ödülünü almak istiyorsanız lütfen tüm formları eksiksiz olarak doldurunuz ve size ulaşılabilmesi için güncel telefon numaranızın son dört hanesini aşağıda ilgili boşluğa yazınız. Yalnızca tüm çalışmaya katılan ve formları eksiksiz tamamlayan katılımcıların kuraya katılabileceğini lütfen unutmayın. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak ve hiçbir kimlik bilginiz alınmayacaktır.

Katkınız için teşekkür ederiz.

UYGULAMANIN YAPILDIĞI YER:

UYGULAMANIN YAPILDIĞI TARİH:/...../.....

E-POSTA:

RUMUZ (GÜNCEL CEP TELEFONU NUMARASINIZIN SON DÖRT HANESİ):

DOĞUM TARİHİNİZ:/...../.....

CİNSİYETİNİZ:

CİNSEL YÖNELİMİNİZ: HETEROSEKSÜEL (....) / HOMOSEKSÜEL (.....)

EN UZUN SÜRE YAŞADIĞINIZ YER:

KÖY () BELDE () KASABA () ŞEHİR () BÜYÜKŞEHİR ()

ANNENİZİN EĞİTİM DURUMU:

OKUR YAZAR DEĞİL () OKUR YAZAR ()

İLKOKUL () ORTAOKUL () LİSE ()

ÜNİVERSİTE () LİSANSÜSTÜ ()

BABANIZIN EĞİTİM DURUMU:

OKUR YAZAR DEĞİL () OKUR YAZAR ()

İLKOKUL () ORTAOKUL () LİSE ()

ÜNİVERSİTE ()

LİSANSÜSTÜ ()

Yaşam Doyumu Ölçeği

Aşağıda paylaşılan cümlelere ne kadar katıldığınızı işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak cümlelere ne kadar katıldığınızı ifade etmektedir.1 hiç katılmıyorum, 7 ise Tamamen katılıyorum anlamına gelmektedir.

	1	2	3	4	5	6	7
İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.							
Yaşam koşullarım mükemmeldir.							
Yaşamımdan memnunum.							
Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.							
Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmedim.							

Ayırıcı Muhakeme Soruları

Eray İrem'e bakmakta fakat İrem Oğuz'a bakmaktadır. Eray evlidir fakat Oğuz evli değildir. Bu durumda evli biri evli olmayan birine bakıyor mudur?

A) Evet B) Hayır C) Bu bilgiler ışığında belirlenemez

Bir kitap rafında üst üste duran 5 kitap vardır. Üstten ikinci kitap yeşildir, üstten dördüncü kitap yeşil değildir. Bu durumda yeşil bir kitap yeşil olmayan bir kitabın hemen üstünde midir?

A) Evet B) Hayır C) Bu bilgiler ışığında belirlenemez

Kaynak Paylaştırma Görevi

Aşağıda hayal ürünü bir hikaye bulunmaktadır, lütfen hikayeyi okuyunuz ve bu durumda nasıl davranacağınızı hayal edip, kısaca paylaşınız.

Posta kutunuzda yaşadığınız ilçe belediyesinden gönderilmiş bir mektup buluyorsunuz. Mektubun içinde mahallenizde yapılacak altyapı çalışmaları nedeniyle apartmanınıza 1 ay süreyle su ve elektrik ulaştırılamayacağı mağduriyetinize karşılık ihtiyaçlarınızı karşılamanız için apartman sakinlerinize belediye bütçesinden toplam 10.000 TL ödeme yapılacağı belirtilmiş. Apartman yöneticisi olduğunuz için 10.000TL ödemenin dört apartman sakini arasındaki paylaşımını sizin yapmanız istenmiş.

Aşağıda dört apartman sakini paylaşılmıştır. Lütfen 10.000TL ödemeyi bu dört apartman sakini arasında paylaştırınız.

1. SİZ (KENDİNİZ):

.....

2. SİZİNLE AYNI AYNI KÖKENDEKİ KOMŞUNUZ / 2. KOMŞU

.....

3. SİZİNLE FARKLI ETNİK KÖKENDEKİ KOMŞUNUZ / 3. KOMŞU

.....

4. SURİYE'DEN GÖÇEN BİR KİŞİ OLAN KOMŞUNUZ / 4. KOMŞU

.....

Yukarıdaki paylaşımı yaptıktan sonra en çok hangi duyguyu hissettiniz? Birden fazla duygunuz varsa lütfen sıralayınız.

1.....

2.....

3.....

Yukarıdaki paylaşımı neye göre yaptığınızı, gerekçelerinizi lütfen paylaşınız.

Böyle paylaştırdım çünkü;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Temel Oran Soruları

1) Bir çalışmaya 1000 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında 5 mühendis ve 995 tane avukat vardır. Mehmet bu araştırmanın katılımcıları arasından rastgele seçilmiştir.

Mehmet 36 yaşındadır. Evli değildir ve biraz içe dönüktür. Boş zamanlarını bilim kurgu okuyarak ve bilgisayar programları yazarak geçirmekten hoşlanır.

Hangisi daha olasıdır?

a) Mehmet bir avukattır

b) Mehmet bir mühendistir

2) Bir çalışmaya 1000 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında 4 anaokulu

öğretmeni ve 996 tane genel müdür vardır. Ayşe bu araştırmanın katılımcıları arasından rastgele seçilmiştir.

Ayşe 37 yaşındadır. Evlidir ve 3 çocuğu vardır. Kocası ise veterinerdir. Kendisini ailesini adamıştır ve çocuklarıyla her zaman günlük çizgi film şovlarını izlemektedir.

Hangisi daha olasıdır?

a) Ayşe genel müdürdür.

b) Ayşe anaokulu öğretmenidir.

3) Bir çalışmaya 1000 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında 996 erkek, 4 tane de

kız çocuk vardır. Deniz bu araştırmanın katılımcıları arasından rastgele seçilmiştir.

Deniz 13 yaşındadır. Deniz'in favori konusu sanattır. Deniz'in yapmaktan en çok hoşlandığı şey ise alışveriş yapmak ve okuldaki diğer çocuklarla ilgili dedikodu yapmak için arkadaşlarına yatıya gitmektir.

Hangisi daha olasıdır?

a) Deniz bir kız çocuğudur.

b) Deniz bir erkek çocuğudur.

Kayıp Mektup Görevi

Aşağıda hayal ürünü bir hikaye bulunmaktadır, lütfen hikayeyi okuyunuz ve bu durumda nasıl davranacağınızı hayal edip, kısaca paylaşınız.

Posta kutunuzda İşkur'dan gönderilmiş bir mektup buluyorsunuz. Mektubun içinde asgari ücrete tabii işler sıralanmış bulunuyor ve gerekli evrakları getirmeniz halinde seçtiğiniz işe hemen başlayabileceğiniz belirtilmiş. Ancak mektubu okuduktan sonra mektubun size gelmediğini fark ediyorsunuz. Mektup aslında **Suriye'den göçen bir kişi olan komşunuza / sizinle AYNI etnik kökene sahip komşunuza** gönderilmiş.

Bu durumda ne yaparsınız?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yukarıda paylaşılmış olan hikayeyi okuduğunuzda en çok hangi duyguyu hissettiniz? Birden fazla duygunuz varsa lütfen sıralayınız.

1.....

2.....

3.....

1. sıradaki duygunuzun neden ortaya çıktığını açıklayınız?

Böyle hissettim çünkü;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilişsel Yansıma Testi

Lütfen aşağıda sorulan sorulara doğru olduğunu düşündüğünüz yanıtı veriniz.

1. Bir beyzbol sopası ve bir beyzbol topu 1.10 TL tutuyor. Beyzbol sopası, beyzbol topundan 1.00 TL daha pahalı. Buna göre beyzbol topunun fiyatı nedir? (kuruş cinsinden)

.....

2. 5 makine 5 parçayı 5 dakikada üretiyor. Buna göre 100 makine 100 parçayı kaç dakikada üretir?

.....

3. Bir gölün belli bir alanı nilüfer yapraklarıyla kaplı. Bu alanın büyüklüğü her gün iki katına çıkmaktadır. 48 günde bu alan gölün tamamını kapladığına göre, kaç günde gölün yarısını kaplar?

.....

Gruplar arası Kaygı Ölçeği

Lütfen Suriye'den göçen bir kişiyle / sizinle FARKLI etnik kökene sahip bir kişiyle karşılaştığınızda veyahut da konuşurken ya da birlikte çalışırken hissettiğiniz duyguları en iyi ifade eden rakamı işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak miktarı ifade etmektedir.1 hiç o duyguyu hissetmediğiniz, 7 ise o duyguyu oldukça fazla hissettiğiniz anlamına gelmektedir.

Uzak	1	2	3	4	5	6	7
Eşit olmayan	1	2	3	4	5	6	7
Değersiz	1	2	3	4	5	6	7
Kuşkulu	1	2	3	4	5	6	7
Kaygılı	1	2	3	4	5	6	7
Tehdit altında	1	2	3	4	5	6	7
Gergin	1	2	3	4	5	6	7
Samimi	1	2	3	4	5	6	7
Eşit	1	2	3	4	5	6	7
Değerli	1	2	3	4	5	6	7
Güvenilir	1	2	3	4	5	6	7
Kaygısız	1	2	3	4	5	6	7
Güven verici	1	2	3	4	5	6	7
Rahat	1	2	3	4	5	6	7

Alt insanlaştırma Ölçeği

Aşağıda bazı duygular sıralanmıştır. Lütfen size göre Suriye'den göçen bir kişinin / sizinle AYNI etnik kökene sahip bir kişinin bu duyguları ne kadar hissettiğini işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak miktarı ifade etmektedir.1 hiç, 7 ise oldukça fazla anlamına gelmektedir.

Geçmişe özlem duyma	1	2	3	4	5	6	7
Şaşırma	1	2	3	4	5	6	7
Halden anlama	1	2	3	4	5	6	7
Sinirlenme	1	2	3	4	5	6	7
Melankoli	1	2	3	4	5	6	7
Panik	1	2	3	4	5	6	7
İçerleme	1	2	3	4	5	6	7
Sakin olma	1	2	3	4	5	6	7
Suçluluk	1	2	3	4	5	6	7
Şefkat	1	2	3	4	5	6	7
Aşk	1	2	3	4	5	6	7
Öfke	1	2	3	4	5	6	7

Akli Melekeler Ölçeği

Aşağıda bazı özellikler sıralanmıştır. Lütfen size göre Suriye'den göçen bir kişinin / sizinle AYNI etnik kökene sahip bir kişinin bu özellikleri ne kadar gösterdiğini işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak miktarı ifade etmektedir.1 hiç 5 ise oldukça fazla anlamına gelmektedir.

	1 Hiç	2 Biraz	3 Herkes Kadar	4 Oldukça	5 Oldukça Fazla
Size göre Suriye'den göçen bir kişi isteklerine, duygularına ya da dürtülerine hakim olma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi doğru ve yanlış birbirinden ayırma ve doğru olanı yapmaya çalışma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi yaşananları hatırlama kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi plan yapmak ve bir amaç doğrultusunda çalışma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi açlık duyma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi Korkma, korku duyma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi acı duyma kabiliyetine ne derece sahiptir?					
Size göre Suriye'den göçen bir kişi keyif duyma kabiliyetine ne derece sahiptir?					

Bilişsel Kapalılık İhtiyacı Ölçeği

Aşağıda paylaşılan cümlelere ne kadar katıldığınızı işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak cümlelere ne kadar katıldığınızı ifade etmektedir.

1 hiç katılmıyorum 7 ise Tamamen katılıyorum anlamına gelmektedir.

1. Belirsiz olan durumlardan hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Birden fazla şekilde cevaplanabilen sorulardan hoşlanmam.							
3. Planlı programlı iyi düzenlenmiş bir hayat benim mizacıma uygundur.							
4. Hayatımda neden olduğunu anlamadığım bir olay olduğunda kendimi rahatsız hissederim.							
5. Birisinin, gruptaki herkesin ortak olarak inandığı bir şeye katılmadığı bir durumda kendimi rahatsız hissederim.							
6. Tam olarak ne olacağını bilmeden bir olaya dâhil olmaktan hoşlanmam.							
7. Bir karar verdiğim zaman kendimi rahatlamış hissederim.							
8. Bir problemle yüzleştiğim zaman çözüme hızlıca ulaşmak için aşırı çaba sarf ederim.							
9. Bir probleme hemen çözüm bulamazsam birden tahammülsüz ve tedirgin hale gelirim.							
10. Beklenmedik şeyler yapabilecek kişilerle olmaktan hoşlanmam.							
11. Birisinin sözlerinin birden fazla anlama gelmesinden hoşlanmam.							
12. Belirli bir rutinimin olmasının hayatı daha eğlenceli hale getirdiğini düşünüyorum.							
13. Net ve programlı bir yaşam tarzım olmasından hoşlanırım.							
14. Genelde kendi görüşümü oluştururken birden fazla bakış açısına başvurmam.							
15. Sonu önceden kestirilemeyen durumlardan hoşlanmam.							

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Aşağıda paylaşılan cümlelere ne kadar katıldığınızı işaretleyiniz.

Numaralar dereceli olarak cümlelere ne kadar katıldığınızı ifade etmektedir. 1 hiç katılmıyorum, 7 ise tamamen katılıyorum anlamına gelmektedir.

Bazı gruplar diğerlerinden daha değerlidir.	1	2	3	4	5	6	7
Grubunuzun istediklerini elde etmek için bazen diğer gruplara karşı güç kullanmak gereklidir.	1	2	3	4	5	6	7
Bazı grupların hayatta diğerlerinden daha fazla Şansa sahip olması kabul edilebilir bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7
Hayatta istediğini elde etmek için, bazen diğer grupların üstüne basmak gereklidir.	1	2	3	4	5	6	7
Eğer bazı gruplar yerlerinde kalsalardı, daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5	6	7
Bazı grupların üstte bazı grupların ise altta olması belki de iyi bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7
Daha alttaki gruplar kendi yerlerinde kalmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
Bazen diğer gruplar kendi yerlerinde tutulmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
Eğer tüm gruplar eşit olabilseydi, iyi olurdu.	1	2	3	4	5	6	7
Grup eşitliği idealimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
Tüm gruplara hayatta eşit şans verilmelidir.	1	2	3	4	5	6	7
Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
Gruplar arası sosyal eşitliği arttırmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
Eğer farklı gruplara daha eşit davransaydık daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5	6	7
Gelirleri daha eşit kılmak için çabalamalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
Toplumda hiçbir grup baskın olmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7

İç grup özdeşimi Ölçeği

Aşağıdaki etnik gruplardan/ulusal kimliklerden hangisi sizi daha iyi tanımlar?

() Arap () Çerkes () Ermeni () Kürt () Laz () Türk () Diğer.....

Aşağıdaki maddeleri lütfen kendinizi tanımlamak için kullandığınız etnik kökeninize göre yani yukarıda belirttiğiniz etnik grup/ulusal kimliği düşünerek cevaplayınız.

Numaralar dereceli olarak cümlelere ne kadar katıldığınızı ifade etmektedir.1 hiç katılmıyorum 7 ise Tamamen katılıyorum anlamına gelmektedir.

	1	2	3	4	5	6	7
Kendimi olarak tanımlarım.							
..... grubuna bağlıyım.							
..... olduğum için memnunum.							
..... olmak kimliğimin önemli bir parçasıdır.							

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

İŞBİRLİĞİ DAVRANIŞININ GELİŞİMİYLE İLİŞKİLİ SOSYAL PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

ORJİNALLİK RAPORU

%**4**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**3**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

digitalarchive.boun.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

2

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

3

acikarsiv.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

4

acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

5

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

6

acikerisim.mersin.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

7

dspace.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

8

www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

<%**1**

9

**Fatih BAL. "SOSYAL GRUP YANLILIĞININ
CİNSİYET FARKLILIĞINA GÖRE**

<%**1**

ÖZGEÇMİŞ

